

**4-6 YAŞ RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARINDA ÇOCUĞUN KATILIM
HAKKININ İNCELENMESİ**

RUMEYSA GÜNDOĞDU AYAR

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

EYLÜL, 2018

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren(....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı Soyadı :

Bölümü :

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : 4-6 Yaş Resimli Çocuk Kitaplarında Çocuğun Katılım Hakkının
İncelenmesi

İngilizce Adı : Participation Rights Of Children İn Picture Books For 4-6 Year Old
Children

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Rumeysa GÜNDOĞDU AYAR

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Rumeysa GÜNDOĞDU AYAR tarafından hazırlanan “4-6 Yaş Resimli Çocuk Kitaplarında Çocuğun Katılım Hakkının İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: (Prof. Dr. Neslihan Avcı)
(Çocuk Gelişimi ve Eğitimi ABD, Gazi Üniversitesi)
Başkan: (Doç. Dr. Neslihan GÜNEY KARAMAN)
(Okul Öncesi Eğitimi ABD, Hacettepe Üniversitesi)
Üye: (Dr. Öğr Üyesi Serap DEMİRİZ)
(Okul Öncesi Eğitimi ABD, Gazi Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 17/09/2018

Bu tezin Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

.....

Aileme...

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans eğitimimin en başından itibaren mesleki bilgi ve deneyimleri ile bana yol gösteren, beni motive eden ve her türlü durumda yanımda olan değerli hocam Prof. Dr. Neslihan AVCI' ya katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Hayatım boyunca maddi ve manevi desteğini esirgemeyen, onu gururlandırdığımı söyleyerek beni mutlu eden, hayat boyu hep kendisini örnek aldığım ve yol göstericiliği ile beni motive eden canım babam Habip GÜNDOĞDU' ya, sevgi ve fedakarlığı ile bugünlere gelmemde çok büyük katkısı olan canım annem Ayşe GÜNDOĞDU'ya teşekkürü borç bilirim. Benim için zorlu olan bu süreci elinden gelenin fazlasını yaparak kolaylaştırmaya çalışan ve süreci mutlu bir şekilde geçirmeme destek sağlayan sevgili eşim Yasin AYAR' a, varlıklarıyla hep şanslı olduğumu hissettiğim kardeşlerim Büşra GÜNDOĞDU YORULMAZ ve Beyza GÜNDOĞDU'ya teşekkür ederim. Master süreci boyunca destekleriyle hep yanımda olan kayınpederim Saadettin AYAR, kayınvalidem Ayşe AYAR ile kardeşlerim Yasemin AYAR ve Buğra AYAR' a teşekkür ederim.

**4-6 YAŞ RESİMLİ ÇOCUK KİTAPLARINDA ÇOCUĞUN KATILIM
HAKKININ İNCELENMESİ
(Yüksek Lisans Tezi)**

Rumeysa GÜNDOĞDU AYAR

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
(Eylül, 2018)**

ÖZ

Resimli çocuk kitaplarında çocuğun katılım hakkını incelemenin amaçlandığı bu nitel araştırmada, bir çocuk kütüphanesinden elde edilen ve kahramanı çocuk olan 275 resimli çocuk kitabı ele alınmıştır. Kitaplarda çocuğun katılım hakkı ile ilgili durumların, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde belirtilen katılımın saydam ve bilgilendirici, gönüllü, saygılı, ilgili, içermeci, güvenli ve riske karşı duyarlı niteliklerinin hangisi/hangilerini içerdiği ve Hart'ın katılım merdiveninde hangi düzeyde yer aldığı incelenmiştir. Araştırmanın verileri içerik ve betimsel analiz yöntemleri ile analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda incelenen kitaplarda en çok ilgili, gönüllü, saygılı ile saydam ve bilgilendirici niteliğinin yer aldığı, en az ise güvenli ve riske karşı duyarlı niteliği ile içermeci niteliğinin yer aldığı görülmüştür. Güvenli ve riske karşı duyarlı niteliği daha çok ihlal edilen nitelikler arasında yer almıştır. Çalışma katılımın gönüllü, saydam ve bilgilendirici, saygılı ve içermeci nitelikleri açısından birlikte değerlendirildiğinde özellikle gösteri durumlarında kız çocuklarının yer aldığı ve onlarla ilgili ihlallerin söz konusu olduğu saptanmıştır. Oyun etkinliklerinin katılımın üst seviyeleri (çocukların başlattığı ve yönettiği projeler basamağı)'nde bulunduğu görülmüştür. Kitaplarda en fazla çocukların başlattığı ve yürüttüğü projeler basamağına ilişkin etkinlikler görülmüştür.

Anahtar Kelimeler : Çocuğun Katılım Hakkı,ocuğun Dinlenilme Hakkı, ocuk hakları,
Resimli ocuk kitapları, Okul ncesi dönem
Sayfa Adedi : 220
Danışman : Prof . Dr. Neslihan AVCI

**PARTICIPATION RIGHTS OF CHILDREN IN PICTURE BOOKS
FOR 4-6 YEAR OLD CHILDREN
(M.S Thesis)**

Rumeysa GÜNDOĞDU AYAR

**GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES
(SEPTEMBER, 2018)**

ABSTRACT

In this study, the child's participation right in children's picture books is investigated. For this qualitative research, 275 children's picture books whose main characters (protagonist) are children are obtained from a children's library. The books examined which aspects of the child's right to be involved included the transparent and informative, voluntary, respectful, relevant, inclusive, safe and sensitive to risk requirements of the United Nations Convention on the Rights of the Child and the extent to which Hart's ladder of participation. The data was analyzed by using the content and descriptive analysis. According to the findings of this research, it has been seen that the relevant, voluntary, respectful, transparent and informative requirements at most, and safe and sensitive to risk and the inclusive requirements at least were included in the books. The requirement of safe and sensitive to risk is among the more frequently violated qualifications. When the study is evaluated along with voluntary, transparent and informative, respectful and inclusive requirements of participation, it has seen that especially the girls are participated to the demonstrations and there are violations related to them. It is also seen that play activities were on the top of the ladder (child initiated and directed). In the books, activities were mostly related to projects which is children's initiated and directed.

Key Words : Participation rights of children, The Right to be heard, Child rights,
Children's picture books, Preschool period
Page Number : 220
Supervisor : Prof. Dr. Neslihan AVCI

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	v
ÖZ.....	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Amacı	4
Araştırmanın Önemi.....	4
Sınırlılıklar	6
Tanımlar	6
BÖLÜM II	7
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
Çocuk Haklarına İlişkin Uluslararası Belgelerin Gelişimi	7
Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi	9
Öz Belirleme Kuramı.....	10
Katılım Hakkı.....	12
Katılım Hakkının Uygulamasına Yönelik Engeller	14
Alternatif Bakımda Katılım Hakkı	15
Eğitim Ortamında Katılım Hakkı	16
Katılım Hakkının Çocuk Üzerindeki Olumlu Etkileri.....	17
Aile Ortamında Katılım Hakkı.....	18
Katılım Hakkının Uygulanması İçin Temel Gerekler /Katılımın Nitelikleri	19

Saydam ve bilgilendirici	19
Gönüllü.....	19
Saygılı	19
İlgili.....	19
Çocuk dostu	20
İçermeci.....	20
Eğitim ile desteklenen	20
Güvenli ve riske karşı duyarlı.....	20
Hesap verebilir	20
Katılım Hakkı Modelleri	21
Roger Hart'ın Katılım Merdiveni	27
<i>Manipülasyon</i>	<i>28</i>
<i>Dekorasyon</i>	<i>28</i>
<i>Maskotluk (Göstermelik Katılım)</i>	<i>29</i>
<i>Bilgilendirerek Görevlendirme</i>	<i>29</i>
<i>Danışılarak Bilgilendirme.....</i>	<i>29</i>
<i>Yetişkinlerin Başlattığı, Kararların Çocuklarla Birlikte Alındığı Projeler</i>	<i>29</i>
<i>Çocukların Başlattığı ve Yönettiği Projeler.....</i>	<i>30</i>
<i>Çocukların Öncülük Ettiği, Yetişkinlerle Ortak Alınan Kararlar.....</i>	<i>30</i>
Çocuk Edebiyatı.....	31
Çocuk Edebiyatı İşlevleri	32
Okul Öncesinde Edebiyat Türleri	32
Masallar	33
Hikayeler.....	33
Şiir	34
Tekerlemeler ve bilmeceleer	35
Okul öncesindeki Hikaye kitaplarının özellikleri	35
Biçimsel Özellikler	35
İçeriksel Özellikler	37

Hikaye Kitapların Çocuğun Gelişimine Olan Katkısı.....	38
Okul Öncesi Hikaye Kitaplarında Çocuk Hakları	39
BÖLÜM III.....	41
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	41
Çocuğun Katılım Hakkı İle İlgili Araştırmalar	41
Çocuk Kitaplarında İncelenen Konular	50
Çocuk Kitapları Çocuk Hakları, Katılım Hakkı	54
BÖLÜM IV	59
YÖNTEM.....	59
Araştırmanın Modeli	59
Çalışma Materyali.....	60
Verilerin Analizi.....	61
Çalışmada Dikkate Alınan Etik İlkeler	64
BÖLÜM IV	66
BULGULAR.....	66
İstekler/Emirler Temasına İlişkin Bulgular	83
Doğa Temasına İlişkin Bulgular	85
Prososyal Olumlu Temasına İlişkin Bulgular	86
Prososyal Olumsuz Temasına İlişkin Bulgular	87
Duygusal Temasına İlişkin Bulgular	88
Temel Gereksinimler Temasına İlişkin Bulgular	89
Okul Temasına İlişkin Bulgular	92
Etkinlikler Temasına İlişkin Bulgular	94
Diğer Temasına İlişkin Bulgular	95
İstekler/Emirler Temasına İlişkin Bulgular	100
Doğa Temasına İlişkin Bulgular	101
Prososyal Olumlu Temasına İlişkin Bulgular	102
Prososyal Olumsuz Temasına İlişkin Bulgular	104
Duygusal Temasına İlişkin Bulgular	106
Temel Gereksinimler Temasına İlişkin Bulgular	107
Okul Temasına İlişkin Bulgular	110
Etkinlikler Temasına İlişkin Bulgular	112
Diğer Temasına İlişkin Bulgular	114
BÖLÜM V.....	118
TARTIŞMA VE SONUÇ	118
Katılımın Nitelikleri.....	118

Katılım Karşıtı/Nitelik İhlali.....	118
İlgili.....	123
Gönüllü.....	125
Saygılı	127
Saydam ve Bilgilendirici.....	129
Güvenli ve Riske Karşı Duyarlı	130
İçermeci.....	132
Katılım Düzeyi.....	133
Katılım Karşıtı.....	134
Bilgilendirerek Görevlendirme	137
Danışılarak Bilgilendirme	140
Yetişkinlerin Başlattığı, Kararların Çocuklarla Birlikte Alındığı Projeler ...	141
Çocukların Başlattığı ve Yönettiği Projeler.....	143
Çocukların Öncülük Ettiği, Yetişkinlerle Ortak Alınan Kararlar.....	146
KAYNAKLAR	151
EKLER	165
EK 1: Araştırmada Kullanılan Çocuk Kitapları Kaynakçası	166
Ek 2: Araştırmada Kullanılan Tema, Kategori ve Kodlar	176

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Çocuk Kitaplarının Türlerine Göre Dağılımı.....	61
Tablo 2. Etkinlik Yerinin Katılımın Niteliğine ve Katılım Basamağına Göre Dağılımı.....	67
Tablo 3. Etkinliklerde Yer Alan Kişilere Göre Katılımın Nitelikleri ve Basamaklarının Dağılımı.....	76
Tablo 4. Etkinlik Kategori ve Temasının Katılımın Niteliğine Göre Dağılımı.....	82
Tablo 5. Etkinlik Kategori ve Temasının Katılım Basamağına Göre Dağılımı.....	99

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 1.</i> Arnstein'ın vatandaş katılım merdiveni.....	22
<i>Şekil 2.</i> Katılım yolları modeli.....	23
<i>Şekil 3.</i> Katılımın dereceleri modeli.....	25
<i>Şekil 4.</i> Katılım matrisi modeli.....	26
<i>Şekil 5.</i> Hart'ın Katılım Merdiveni.....	28
<i>Şekil 6.</i> İçerik analizi için oluşturulan Tema ve Kategoriler.....	63

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

BM ÇHS	: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi
BMGK	: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıkları üzerinde durulmuştur.

Problem Durumu

Çocukların bakım ve destek için başkalarına bağımlı olmaları ve bilgi ve deneyimlerden yoksun olmaları onları kendini ilgilendiren durumlarda karar verme fırsatından mahrum etmektedir. Görüşlerine saygı duyulmayan, davranışlarının sürekli kontrol edildiğini ya da birtakım davranışlarda bulunmaya zorlanıldığını hisseden bir çocuğun kendini bağımsız bir birey olarak hissetmesi oldukça güçtür (Gagné & Deci 2005). Bu yaklaşım yerine çocuk hakları sözleşmesi çocukların kendi yaşamlarını ilgilendiren kararları almada aktif özneler olarak görülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çocuğun hakların öznesi olarak görülmesi onun özerkliğinin de tanınmasını sağlayacaktır. (Lansdown, 2005). Bu çerçevede kişinin kendi kararlarını alabilen, bağımsız bireyler olabilmeleri erken yaşlardan itibaren bu tarz bir çevre içinde olmalarıyla ilişkilendirilebilir.

Çocukların görüşlerine saygı duyma hakkı yani katılım hakkına ilk olarak çocuk hakları sözleşmesinde yer verilmiştir. Önceki bildiri ve genelgelerde hiç değinilmeyen katılım hakkı, çocuğun aile içinde ve toplumda aktif bir rol elde etmesi için verilen hakları içermektedir. Bunlar; düşüncelerini özgürce ifade etme, kendi hayatını etkileyen tüm eylem ve kararlarda söz sahibi olma, dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüğü haklarıdır (Lansdown, 2005; Maltepe, 2013). Ayrıca çocuğun katılım hakkı konuşmalarda, oyunlarda,

kültürel etkinliklerde ve aile içindeki ortak konularda “görüş bildirme” ve “dinlenilme” olarak da ifade edilmektedir. (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2009;Hart, 1992; Lansdown, 2001).

Çocuğun katılım hakkını kullanmasına getirilen herhangi bir alt yaş sınırı yoktur. Dolayısıyla kendileri ile ilgili bir konu hakkında görüş sahibi olan her çocuk görüşlerini ifade etme hakkına sahiptir (Lansdown, 2001). İfade hakkını resmi dil ile sınırlamayan sözleşme, düşüncelerin duygular, çizimler, drama ve şarkı söyleme gibi birçok yoldan ifade edilebileceğini vurgulamıştır (Lansdown, 2005). Akyol (2011) tarafından gerçekleştirilen araştırmada çocukların kendilerini ilgilendiren eylem ve kararlara katılım sürecinde daha aktif olmaları doğrultusunda bir yönelim geliştiğini ancak devam eden gelenekçi yaklaşımdan ötürü toplumların çocuğun görüşlerini yeteri kadar dikkate alamadığını ortaya koymuştur. Ayrıca katılım konusunda toplumsal bilinç oluşturulmasını, çocukların bir birey olduğu ve kendilerini ifade etme haklarına saygı duyularak düşüncelerinin dinleneceği ve görüşlerinin dikkate alınacağı düzenlemelerin yapılmasına dikkat çekmiştir.

Çocuk edebiyatı türlerinden biri olan hikâye kitapları Sever (2010)’e göre, ilk çocukluk döneminden başlayarak çocukların, insan ve yaşam gerçekliğine ilişkin bireysel değerler oluşturmalarında önemli bir işleve sahiptir. Hikâye kitapları, çizginin ve dilin anlatım olanaklarıyla değişik karakter özelliklerini, dolayısıyla çeşitli kişilikleri canlandırır. Çeşitli kişiliklerin canlandığı hikâye kitaplarında çocuklar kahramanlarla özdeşim kurarlar. Alaçayır (2012) yaptığı çalışmada çocukların hareketli karakterlerle oluşturulmuş öykülerdeki kahramanlarla özdeşim kurarak hayatı deneyimlediğini belirtmiştir. Ayrıca çocukların dünyasına hitap eden kahramanların yer aldığı, seçilen konuların çocuğun yaşam gerçekleriyle örtüştüğü, çocuklara düşünme sorumluluğu veren, yaşamdaki zorlukları ve mücadeleleri içeren öykülerle duyarlı bireylerin oluşmasına katkı sağlayacağını ifade etmiştir. Doğan (2012) tarafından gerçekleştirilen araştırmada ise nitelikli ve öncelikle çocuğa görelilik ilkesini temel alarak oluşturulan kitapların çocukları duyan, düşünen, duyarlı bireyler olmaya teşvik edeceği sonucuna ulaşmıştır. Bu açıdan kahramanlarla özdeşim kurabilen ve kitaplar vasıtasıyla birçok olumlu davranış ve duygular kazanabilen çocuklara sahip olduğu

haklardan biri olan katılım hakkının hikâye kitaplarında yer verilmesi hikâye kitabını nitelikli hale gelmesine katkı sağlayacaktır.

Özer (2006)' e göre hikaye kitaplarını daha nitelikli hale getirebilmek için öncelikle kitaplar çocukluk çağının tüm özellikleri dikkate alınarak hazırlanmalı yani bu eserler çocuğa göre olmalıdır. Kitaplar gerek biçimsel ve içerik özellikleriyle öncelikle çocukların eğlenme, oyun ve keşfederek öğrenme gereksinimlerini gerekse çocukları düş ve düşünce yetisini harekete geçiren özneler konumunda olmasını desteklemelidir. Bunları yaparken de sadece dilin olanaklarından değil resimlerden de yararlanılmalıdır. Ayrıca kitaplarda çocuğun görüşlerine saygı gösterilmesi gerektiği de işlenmelidir. Çocukların görüşlerine saygı göstermek ve başkalarına karşı saygı duymanın önemini de anlamalarına yardımcı olacaktır (Lansdown, 2001). Demokratik bir kişiliğe sahip olmanın ilk kuralı başkalarının hakkına saygı duymaktır. Kuzu (2006) yaptığı araştırmasında çocuğun masallarla kendisinin bazı hakları olduğunu ve birlikte bir şeyler paylaştığı arkadaşlarının da aynı haklara sahip olabileceğini ve başkalarının haklarına saygılı olunması gerektiğini anlayacağını belirtmiştir. Ayrıca masallar da çocuğu demokratik yaşama hazırlamak, çocukta demokrasi bilincini geliştirmek için gerekli koşulların, ilkelerin çocuğa görelilik ve çocuk gerçekçiliği kapsamında çocuğun hizmetine sunulması gerektiğini vurgulamıştır.

Alanyazın incelendiğinde Çocuk Hakları Sözleşmesi yürürlüğe girdikten sonra Çocuk Hakları ile ilgili çalışmaların sayısı artmış ve Çocuk Hakları birçok yönü ile ele alınmıştır. Çocuk Hakları konusunda öğretmenlerin, ailelerin, uzmanların ve çocukların algılarını tespit etmeye yönelik çalışmalar yapıldığı görülmektedir (Avcı & Akar Gençer, 2017; Coşkun, 2015; Çakır Tunç, 2008; Ersoy, 2011; Karaman Kepenekci & Nayır, 2012; Kaya, 2011; Neslitürk & Ersoy, 2007; Tozduman Yarali & Güngör Aytar, 2017). Son zamanlarda özellikle öğretim programları, ders kitapları ve çocuk kitaplarının çocuk hakları açısından incelenmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır (Buğday & Küçükoğlu, 2017; Gürkan & Koran, 2014; Karaman-Kepenekçi & Aslan, 2011; Karaman-Kepenekci, 2010; Merey, 2012; Özdemir Uluç, 2008; Turan, 2011; Türkyılmaz & Kuş, 2014). Okul öncesi dönem kitaplarında çocuk haklarının incelenmesine yönelik çalışmalar da vardır (Karaman-

Kepenekçi & Aslan, 2011; Maltepe, 2013). Alanyazında çocuk haklarının dayandığı dört temel ilkedden biri olan çocuğun katılım hakkına yönelik de çalışma vardır (Avcı, Koran ve Güneyli, 2011). Avcı, Koran ve Güneyli' nin 2011 yılında yaptığı çalışmada 7-12 yaş düzeyine uygun üç yazınsal kitap incelemesi yapılmıştır. Ancak katılım hakkına yönelik 4-6 yaş resimli hikaye kitabı incelemesi tespit edilmemiştir. Dolayısıyla bu çalışmada 4-6 yaş resimli hikâye kitapları incelenerek alana katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı 4-6 yaş resimli çocuk kitaplarında çocuğun katılım hakkını incelemektir. Bu temel amaç ışığında aşağıdaki alt amaçlar belirlenmiştir.

4- 6 yaş resimli çocuk kitaplarında;

- ✓ Çocuğun katılım hakkı ile ilgili durumlar katılımın hangi gereklerini (saydam ve bilgilendirici, gönüllü, saygılı, ilgili, içermeci, güvenli ve riske karşı duyarlı) taşımaktadır?
- ✓ Çocuğun katılım hakkı ile ilgili durumlar katılım merdiveninde hangi basamağın (Manipülasyon, Dekorasyon, Göstermelik Katılım, Bilgilendirerek Görevlendirme, Danışılarak Bilgilendirme, Yetişkinlerin Başlattığı, Kararların Çocuklarla Birlikte Alındığı Projeler, Çocukların Başlattığı ve Yönettiği Projeler, Çocukların Öncülük Ettiği, Yetişkinlerle Ortak Alınan Kararlar) özelliklerini taşımaktadır?"

Araştırmanın Önemi

Erken Çocukluk yıllarında çocuklar, kendi yaşamlarının temsilcisi olarak görülmemesine rağmen bu dönem bilgi, beceri ve yeteneklerin kazanılması ve ilerde öz belirleme hakkına sahip bireyler olabilmeleri için oldukça önemlidir. (Wehmeyer, Shogren, Little, & Lopez, 2017). Çocukların bu dönemde kazandıkları karar verme, problem çözme ve öz düzenleme becerileri daha sonraları kendi eylemlerinde hak sahibi olduğunu hisseden ve yaptıklarının savunucusu kişiler olmasına destek verecektir (Chirkov, Ryan, Kim, & Kaplan, 2003;

Wehmeyer et al., 2017). Çocukların kendileri ile ilgili herhangi bir konuda söz sahibi olması gerektiğini vurgulayan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BM ÇHS)' nin 12. Maddesi yukarıda sözü geçen durumların kazanımı açısından önem teşkil etmektedir. Çocukların görüşlerini ifade edebilmesi diğer hakların da yerine getirilmesine olanak sağlayabilmektedir. Ayrıca görüşlerini ifade edebilme çocuklara aktif ve sorumlu vatandaş olmayı kazandırır (Jones, 2010). Çocuk savunucusu, alternatif eğitimci Holt (2000) çocukluktan kaçış kitabında, yetişkinlerin sahip olduğu hakların, ayrıcalıkların, görev ve sorumlulukların herhangi bir yaştaki çocuklar için de geçerli olması gerektiğini vurgulamaktadır. Kitapta bunlar çalışma, oy verme, dokunulmazlık ve seyahat etme gibi haklara sahip olmak olarak ifade edilmiş ve bu hakların devlet tarafından güvence altına alınarak çocuğun kendisi hakkında seçimler yapmasına olanak sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Gelecekte kendi ayakları üzerinde durabilecek sağlıklı, güçlü iletişim becerisine sahip çocuklar için katılım hakkı önem taşımaktadır.

Çocukların geniş bir toplumda katılımını sağlamak ve katılımını teşvik etmek için birçok kesime iş düşmektedir. Bunlardan biri de yazarlardır (Jones, 2010). Çocuklar, kitaplarla etkileşimi sonucunda kendisi ve başka bireylerin duygu ve düşüncelerini anlayabilir, karakterlerle özdeşim kurabilir böylelikle de informal eğitim gerçekleşir (Çer, 2016; Sever, 2010). Çocuk üzerinde bu denli etkiye sahip kitaplarda çocuklara hakları hissettirilmeli ve kendi hakları konusunda bilgilendirilmelidir. Bu araştırma ile 4-6 yaş okul öncesi hikâye kitaplarında çocukların katılım hakkı incelenecektir. Haklarını bilen kişiler haklarını koruyabilirler. Haklarını koruyabilen bireyler ise etkili bireyler olabilir. Türkiye’de erken yaşlarda çocukların katılımına odaklanan çalışmalar yeterli değildir. Bu nedenle, bu çalışma, erken yaşlarda bu hakkın önemini vurgulamak için önemli katkı sağlayacaktır. Araştırma öncelikle çocuklar ardından çocuk kitabı yazarları, öğretmenler, ebeveynler ve araştırmacılar açısından önem taşımaktadır. Yazarların BM ÇHS ‘nin çocuklara tanıdığı çerçevede hikaye kitaplarında katılımın niteliklerine ve katılım seviyesi yüksek etkinliklere yer vermesi ve böylece kitapların daha da nitelik kazanacağı umulmaktadır. Öğretmenlerin ve ebeveynlerin çocuklar üzerinde birçok etkiye sahip hikâye kitap seçiminde çocuğun katılımını destekleyen

hikâye kitaplarını tercih edecekleri umulmaktadır. BM ÇHS'nin çocuklara tanıdığı haklarla ilgili olarak daha sonra yapılacak araştırmalara konu belirleme açısından ilham vereceği umulmaktadır.

Sınırlılıklar

1. Ali Dayı Çocuk Kütüphanesinden erişilen çocuk kitapları ile sınırlıdır.

Tanımlar

Çocuk: 0-18 yaş arasındaki tüm bireyler çocuk olarak tanımlanmaktadır (UNICEF, 2004).

Çocuk Hakları: Herhangi bir ayırım gözetmeksizin tüm çocukların kanunen veya ahlaki olarak doğuştan sahip olduğu; eğitim, sağlık, barınma; fiziksel, psikolojik veya cinsel sömürüye karşı korunma gibi haklarının hepsini birden içeren evrensel bir kavramdır (UNICEF, 2004).

Çocuğun Katılım Hakkı: Kendi görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip olan her çocuğun, kendini ilgilendiren tüm eylem ve konularda karar alma süreçlerine aktif olarak dahil edilmesidir. (BM ÇHK, 2009; Lansdown, 2011).

Çocuk Edebiyatı: Sever (2012)'in belirttiği üzere “Erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam diliminde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştirip, beğeni düzeylerini arttıran ürünlerin genel adıdır”.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

Çocuk Haklarına İlişkin Uluslararası Belgelerin Gelişimi

Savaş ve şiddet gibi konuların ölümcül etkileri nedeniyle çocukların korunması uluslararası düzeyde temel öncelik oluşturmuştur (Collins, 2017). Birinci Dünya Savaşı'nın sonu ile birlikte yeni oluşan uluslararası kuruluşlar insan hakları ile ilgili normları ortaya koyarken, çocukların özel haklarına da belirli bir yer vermişlerdir. Yeni kurulan Uluslararası Çalışma Ofisi (şimdi örgütü) hazırladığı ilk 1919 tarihli Gençlerin Sanayide Gece Çalışmaları Sözleşmesi ve 1919 Tarihli İstihdamda (Tarımda) Asgari Yaş Sözleşmesi ile çocuk işçilerin haklarını vurgulamıştır. İki Dünya Savaşı arasındaki dönemde gerçekleştirilen uluslararası yasal düzenlemelerin çoğu çocukların haklarını yetişkinlerinkinden ayrı olarak ele almıyordu. Çocuk haklarının ilk resmi kavramsallaştırılması 1919 yılında İngiltere'de Save The Children Vakfını, hemen bir yıl sonra da Cenevre'de Save The Children Uluslararası Birliği'ni kuran Eglantyne Jebb'e aittir.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçlarından acı çeken çocuklara yönelik acil yardımlar için para toplamak amacıyla kurulan Save The Children uluslararası birliği, çocuk haklarını ortaya koyan özlü bir bildirge hazırlamış ve Milletler Cemiyeti'ni 26 Eylül 1924 tarihinde bu bildirgeyi Çocuk Hakları Cenevre Bildirgesi olarak resmen benimsemeye ikna etmiştir. Bu bildirmede çocuk hakları alanında, çocuğun maddi ve manevi gelişim hakkı; aç, hasta, engelli, kimsesiz kalmış veya suç işlemiş çocuklara yardım; sömürüden korunma ve çocuğun toplumsallaşmaya yönelik yetiştirilmesi olmak üzere dört temel ilke benimsenmiştir.

Kısacası Bildirge genel olarak “dünyadaki bütün çocuklara asgari bir özen gösterilmelidir” ilkesini esas almıştır (UNICEF, 2004, 2009; Akyüz, 2000).

İkinci dünya savaşının ardından kurulan Birleşmiş Milletler, çocukların korunması sorununu analiz etmek için “Sosyal Sorunlar Meclisi” kurmuştur. 1948 yılına gelindiğinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini kabul etmiştir. Bildirgenin 25 maddesinde çocukların özel ilgi ve bakıma ihtiyaç duyduğuna değinilmiştir.

Birleşmiş Milletler çocuk hakları ile ilgili kendi Bildirgesi için Kasım 1959'da kadar beklemiştir. Çünkü bu belgenin çeşitli uluslararası insan hakları belgelerince ele alınması yerine ayrıca ele alınması gerektiğine inanmaktaydı. Refahçı bir yaklaşımla çocukları güçlendirmeye daha az vurgu yaparak onları korumaya odaklanan Bildirge 10 temel ilkedен oluşmuştur (Akyüz, 2000; UNICEF, 2009).

1960'lı ve 1970'li yıllarda çocuk hakları ile ilgili faaliyetlerde sivil toplum kuruluşlarının (STK'ların) büyük katkısı olmuştur. 1966 Uluslararası Sivil ve Siyasal Haklar ile Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmeleri çocukların sömürüden korunmalarını ve eğitimin yaygınlaştırılmasını, 1973 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından benimsenen 138 sayılı istihdamda asgari yaş sözleşmesi, kişinin sağlığı, güvenliği ve ahlaki değerleri açısından zararlı olabilecek işlere kabul için 18 yaşın askeri yaş olmasını vurgulamıştır. 1979 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda (BMGK) kadınlara karşı her türlü ayrımcılığa son verilmesi sözleşmesini kabul edilmiştir. Sözleşme sadece kadınların değil aynı zamanda kız çocukların haklarının da korunmasını vurgulamaktadır. Ayrıca BMGK 1979 yılını uluslararası çocuk yılı olarak belirlemiştir (UNICEF, 2009). Çocuk yılında Polonya hükümet yetkililerince BMGK' na çocuk hakları ile ilgili bir sözleşme taslağı sunulmuştur. Genel kurul sözleşme taslağını dikkate alarak taslağı incelemek üzere 43 devlet temsilcisinden oluşan bir çalışma grubu kurmuştur. Belgenin son halini alması 10 yıl sürmüştür. 1989 yılında BMGK' a Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeyi (ÇHDS) oybirliğiyle kabul etmiş ve sözleşme bir sonraki yıl yürürlüğe girmiştir (Akyüz, 2000; UNICEF, 2009). Çocukların yaşamı, korunması ve gelişimi adına Birleşmiş Milletler Dünya Çocuk Zirvesine katılan taraf devletlerce eylem planları hazırlanması

kararlaştırılmıştır. 1999 yılında Uluslararası Çalışma Örgütü en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğinin yasaklanması ve ortadan kaldırılmasına yönelik acil eylem planı içeren 182 sayılı sözleşmeyi kabul etmiştir (UNICEF, 2009).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

Çocuk hakları çocuğun insan olması nedeniyle doğuştan sahip olduğu, çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaksal bakımlardan özgürlük ve saygınlık içinde, sağlıklı ve normal biçimde gelişebilmesi için hukuk kuralları ile korunan yararları olarak tanımlanabilir (Akyüz, 2000, 2001). BMGK’ nda 20 Kasım 1989’da onaylanarak Eylül 1990 günü yürürlüğe giren ve Türkiye’nin 9 Aralık 1994’te kabul ettiğı ÇHDS, çocukların haklarını düzenleyen en kapsamlı belgedir. ÇHDS, çocuk haklarını tek bir dizide derleyip toplamış ve bağımsız bir çocuk hukukunun temelini atmıştır (Serozan, 2005). Çocukların özel gereksinimlere ve haklara sahip olduğu gerçeğinden yola çıkılarak hazırlanan ve 18 yaşına değin bütün çocukların yaşama, gelişme, korunma ve kendileriyle ilgili eylem ve kararlara katılma haklarını ele alan sözleşme üç kısım ve 54 maddeden oluşmaktadır. Sözleşmenin birinci kısmı (m 1-41) , çocukların sahip olduğu haklar ve bunların gerçekleştirilmesinde devlete düşen görevleri içermektedir. İkinci kısım da (m 42-46), sözleşme’ de yer alan hakların taraf devletlerce uygun araçlarla yetişkinlere ve çocuklara yaygın bir şekilde öğretilmesi yükümlülüğü 42. Madde ile belirtildikten sonra, (43-46) taraf devletlerin üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirip getirmediğini incelemek için kurulacak olan Çocuk Hakları Komitesi’nin kuruluşu, üye seçimleri, çalışma yer ve usullerine ilişkin maddelerini içermektedir. Üçüncü kısım (m 46-54) Sözleşme’nin taraf devletlerce imzalanması(m 46), onaylanması (m 47), katılma belgelerinin BM Teşkilatı Genel Sekreteri nezdinde tevdi edilmesi (m 48), yürürlüğe konması (m 49), Sözleşme’nin yazılı feshinin usul ve sonuçları (m 52) ve Sözleşme’nin resmi çevirileri (m 54) ile ilgili hükümleri içermektedir (Akyüz, 2000; UNICEF, 2004).

Sözleşme hukuksal açıdan ayırım gözetmeme (m 2), çocuğun yüksek yararı (m 3), yaşama ve gelişme hakkı (m 6) ve çocuğun görüşlerine saygı gösterilme (m 12) olmak üzere dört

temel ilkeye dayandırılmaktadır (Akyüz, 2001; Erdoğan, 2011; Hart 1992). Sözleşme'nin 2. Maddesi, her çocuğun diğer çocuklarla eşit muamele görmesini, kendilerinin, ana-babalarının veya vasilerinin sahip oldukları dil, ırk, cinsiyet, renk; siyasal ya da başka düşünceler; etnik, sosyal köken ve doğuş statüleri nedeniyle hiçbir ayırım gözetilmemesini içermektedir. Çocuğun yüksek yararı ilkesi (m 3), yasama, yürütme, yargı organları, tüm kamu ve özel kuruluşlar, ana- babalar çocuklarla ilgili konularda çocukların yüksek yararına öncelik verilmesi olarak yorumlanmaktadır. Madde 6 ile tanımlanan yaşama ve gelişme hakkı, çocuğun fiziksel ve ruhsal bütünlüğünün korunması ve varlığının çeşitli etkilerle bozulmasına engel olunmasıdır. Çocuğun görüşlerine saygı (m 12) ilkesi ise çocuğun kendini ilgilendiren her türlü konu ya da eylem de görüşlerini özgürce ifade edebilmesi olarak açıklanmaktadır (Akyüz, 2000; Erdoğan, 2011).

Sözleşmede yer alan haklar üç kategoride ele alınmaktadır.

Yaşama ve Gelişme; Temel sağlık ve sağlık hizmetlerini, hastalıkların önlenmesi ve kontrolünü, eğitim, boş zaman ve kültürel etkinlikleri içeren haklardır.

Korunma; Çocukların zihinsel, fiziksel ve duygusal gelişimlerine yönelik her türlü risklere karşı korunmasını öngören haklardır. Bunlar her türlü ihmal, istismar ve sömürüye karşı korunma, çocuk işçiliği, ilaç bağımlılığı ve mülteci çocuklar için özel bakıma ilişkin konularda çocukların korunmasını sağlayan hakları içermektedir.

Katılım ise çocukların kendilerini ilgilendiren kararlar ve eylemler üzerinde görüşlerini ifade etme güç ve kapasitelerinin geliştirilmesidir. Bunlar kendisini ilgilendiren konularda bilgilenme ve kararlara katılma, dernek kurma ve barış içinde toplanma haklarıdır (UNICEF, 2009; Akyüz, 2000).

Öz Belirleme Kuramı

Çocukların kendileriyle ilgili kararlara ve uygulama süreçlerine katılımı yetişkinlerin çocuklara öz belirleme haklarını teslim etmeleri açısından önemli bir konudur. Çocuk katılımı felsefesini öz belirleme hakkından almaktadır. Öz belirleme, bir irade duygusuyla hareket etmeyi ve seçim deneyimine sahip olmayı içermektedir. Özbelirleme kuramını ilk ele alan

1970’lerde Edward Deci, ardından kurama önemli katkıları olan bir diğerk kişi de Richard Ryan’dır. Kuramda üç temel psikolojik ihtiyaçtan biri olarak kabul edilen özerklik, bireyin davranışlarını kabul etmesi ve davranışlarının arkasında durması olarak tanımlanmaktadır. Öz belirleme becerisinin gelişimi her ne kadar ergenlik dönemi ile ilişkili olsa da gelişimin ana kaynağı olan erken çocukluk yıllarında bu becerinin gelişiminin temellerinin atıldığı belirtilmektedir. Bu yıllarda seçim yapma, problem çözme ve karar verme gibi becerilerin desteklenmesi ilerde çocuğun kendi eylemlerini başlatma ve kendi kararlarını alan bireyler olmasına katkı sağlayacağı vurgulanmaktadır. Bu sebeple aile ortamının çocuğun özerklik gelişimi için önemli olduğu belirtilmiştir. Yetişkinlerin bu dönemde duygusal yönden destekleyici, çocukların kendi yetkinlik ve yeteneklerini anlamaya teşvik edici ve sorumluluk almaları için destekleyici tutum ve davranış sergilemelerinin önemli olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca çocuğun davranışlarının kontrol edildiğini ya da o davranışlarda bulunmaya zorlandığını hissetmesi yerine davranışlarında, kendi adına karar verebilmesi özerkliği açısından oldukça önemlidir (Deci& Ryan, 1985; Gagné &Deci, 2005; Palmer, Wehmeyer & Shogren, 2017).

Geleneksel bağımlı, bağımsız ve psikolojik (duygusal) bağımlı aile modeli olarak üç aile prototipi tanımlayan Kağıtçıbaşı (1996, 2005, 2017), aile modellerinin çocuğu yetiştirme stilini ve çocuğun değerini etkilediğini belirtmiştir. Geleneksel bağımlı aile modelinde, çocuk yetiştirilmesinde itaat önemlidir. Burada yetişkinin kontrol ağırlıklı çocuk yetiştirme biçimi çocuğun özerklik gelişimini sınırlamaktadır. Bağımsız aile modelinde, çocukta kendine yetebilme ve kendi ayakları üzerinde durma önemlidir. Duygusal bağımlı model ise, özerklik ve bağımlılığı sentezleyen bir çocuk yetiştirme tarzını vurgulamaktadır. Türkiye’de sosyo ekonomik gelişmeyle birlikte ekonomik olarak aileye katkı sağlayan çocuğun ekonomik değer olarak görüldüğü geleneksel bağımlı aile modelinden aileyi duygusal yönden tatmin eden ve ona sosyal kabul sağlayan psikolojik (duygusal) bağımlı aile modeline geçiş olduğunu belirtilmiştir.

Öz belirleme kuramından temel aldığı girişte de söz edilen katılım hakkı, çocuğun içinde bulunduğu aile, okul ve tüm sistemlerle bağlantılı bir haktır. Katılımın kapsam ve içeriği aşağıda açıklanacaktır.

Katılım Hakkı

Çocuğun katılım hakkının taraf devletlerce ele alınışında önemli yetersizlikler olduğu ve daha iyi bir uygulama için anlayışa gereksinim olduğu düşüncesiyle Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi (BMÇHK) çocuğun katılım hakkını genel bir yorumla ayrıntılandırmıştır (BM ÇHS, 2009). Genel Yorum 12 (Madde 12), temelde çocuğun sahip olduğu hakların dikkate alınması başka bir ifadeyle çocukların haklarında görünür kılınması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Madde 12, diğer medeni hakların yanısıra, birçok toplumda çocuğun statüsü ve yetişkin-çocuk ilişkileri gibi konuların doğasını köklü bir şekilde yeniden sorgulamaktadır. Çocukların söylemleri dikkate alınarak deneyim, görüş ve ilgilerinin değerli olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir. Ayrıca çocuklara karşı yetişkin sorumlulukları doğasının yeniden ele alınması gerektiği belirtilmektedir. Çocukların birtakım haklara sahip olduğunu kabul etmek yetişkinlerin artık çocuklara karşı sorumluluklarının olmadığı anlamına gelmemektedir. Aksine yetişkinlerin çocukların haklarına saygı duyarak haklarını kullanabilmeleri için gerekli olan desteği vermeleri ve çocuklarla işbirliği içinde çalışmayı öğrenmelerini vurgulanmaktadır. Lansdown (2011) madde 12 de yer alan katılım hakkını beş farklı kategoride ele almıştır. Bunlardan ilki bütün çocukların görüşlerini ifade edebilme hakkı'dır. Katılım hakkının kullanılmasına getirilen herhangi bir yaş sınırının olmadığı bu yüzden küçük çocukların bile kendilerini ilgilendiren her durumda görüşlerini ifade edebileceği belirtilmektedir. Ayrıca görüşlerini ifade etmede zorlanan bazı engelli çocukların görüşlerini şiir, resim, müzik, yazı ve oyun gibi yollarla belirtmeleri konusunda destek sağlanabileceği ifade edilmektedir. İkincisi, görüşlerini özgürce ifade etme hakkı'dır. Yetişkinlerin ebeveynler, uzmanlar ve politikacılar olarak çocukların kendilerini ilgilendiren konularda görüş belirtmelerini destekleyecek ortamlar oluşturması gerekmektedir. Ancak bu çocukların istekli olmadıkları veya kendilerini

ilgilendirmeyen konularda görüş belirtmeye zorlanması anlamına gelmemektedir. Üçüncüsü, çocukları etkileyen tüm durumlarda çocuğun dinlenilme hakkı'dır. Aile, okul, yerel toplum ve ulusal politik düzeyde çocuğu etkileyen tüm eylem ve kararlarda çocuğun dinlenilmesi gerekmektedir. Hem çocukları ebeyenleri boşandıktan sonra nerede yaşayacaklarına karar verme gibi bireysel konularda hem de tam zamanlı çalışma için gerekli olan asgari yaşı belirlemede seçim çevresi oluşturma gibi genel konularda dinlenilmesi vurgulanmaktadır. Ayrıca barınma, ulaşım, çevre, eğitim ve halk sağlığı gibi ulusal politika ve programların çocukların yaşamlarını etkilediği göz önüne alınırsa çocukların bu konularda görüşlerinin dinlenilmesi gerekmektedir. Dördüncüsü, görüşlerinin ciddiye alınması hakkı'dır. Çocuklara dinlenilme hakkı verilmesi yeterli olmamaktadır. Çocukların söylediklerini dikkate almak gerekmektedir. Madde 12, çocukların görüşlerini ifade etmesine gerekli ağırlığın verildiği durumlarda verilen kararla ilgili çocukların bilgilendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Son olarak yaş ve gelişim seviyesine uygun katılım hakkı'dır. Çocukların görüşlerini ifade etmesine verilen ağırlığın söz konusu konuların anlaşılma düzeyini yansıttığı belirtilmektedir. Bu, küçük çocukların görüşlerine daha az ağırlık verilmesi anlamına gelmemektedir. Çok küçük çocukların bile anlayabilecekleri ve düşüncelerini ifade edebilecekleri konular ve bağlamlar bulunmaktadır. Vurgulanması gereken nokta çocukların yaş ve gelişim seviyesine uygun konular ve ifade şekilleriyle görüşlerini belirtmesi gerektiğidir.

Çocukların görüşlerini ifade etme, kararlara katılma veya eyleme geçme konusunda gerçek fırsatlar sunan anlamlı bir katılım için katılımın bazı nitelikleri taşıması gerekmektedir. Bunlar “saydam ve bilgilendirici olma”, “gönüllülük”, “çocuğun kendisi ile ilgili olma”, “çocuk dostu olma”, “herhangi bir ayırım yapılmaksızın tüm çocukların katılımına yönelik olma (içermecilik)”, “güvenli ve riske karşı duyarlı olma”, “hesap verebilirlik” ve “yetişkinlerin katılım konusunda eğitilmesi” dir. (BM ÇHS, 2009, Save the Children, 2005). Çocuğun katılma hakkı ilkesi BM ÇHS 'de yer almaktadır. Fakat çocuk katılımının anlamlı olması için başka şartların da yerine getirilmesi gerekmektedir. Hiçbir ayırım yapılmaksızın tüm çocukların (Madde 2) kendilerini ilgilendiren konularda görüşlerini ifade edebilmeleri

için bilgilendirilmeye ihtiyaçları vardır (Madde 17). İfade ve düşünce özgürlüğü olmadan (Madde 13 ve 14) ise çocukların seslerini duyurmaları mümkün değildir (Jones, 2010). Çocukların refahı ve gelişiminden sorumlu olan ebeveynlerin çocukların kendileri ile ilgili konularda düşüncelerini ifade etmelerinde çocuklara rehberlik etmesi (Madde 5) gerekmektedir (Krappmann, 2010). Ayrıca çocukla ilgili gerçekleştirilen her türlü etkinlikte çocuğun yüksek yararının gözetilmesi (Madde 3), çocukların yaşamlarını etkileyen tüm kararlardaki temel rolünün kolaylaşmasını sağlayacaktır (BM ÇHS, 2009).

Katılım Hakkının Uygulamasına Yönelik Engeller

Çocukların katılımı, 1990'ların ortalarından bu yana çocuk hakları ve çocuk gelişim organlarında popüler hale gelmiştir. Çocuklar araştırma, değerlendirme ve izlemelerde yer almaktadır. Birçok ülkede çocuk kulüpleri ve gençlik konseyleri oluşturulmuş ve bazı durumlarda çocuklar devlet kararlarını etkiyebilmiştir. Ancak çocuk katılımındaki bu gelişmelere rağmen çoğu çocuk hala kendilerini etkileyen eylem ve kararlarda söz sahibi değildir. Örneğin hükümet kararları çocuklarının görüşlerine dikkat edilmeden oluşturulmakta ve medya çocukların gelişmesine aktif olarak katkıda bulunmaktan ziyade çocukları çaresiz kurbanlar olarak yansıtmaktadır. Çocukların katılımı geniş tabanlı bir harekete dönüşmemiştir. Katılım hakkının uygulanmasına yönelik engeller genelde yetişkin kaynaklı olmaktadır. Yetişkinler, kendilerinin yetenekli ve çocukların ise yetenekten yoksun olduğunu düşünerek çocukların kendi kararlarını almalarında ya da yetkinliklerini arttırmada kolaylaştırıcı bir rol üstlenmemektedir. Bu durum ise çoğunlukla yetişkinlerin, çocuklarının neleri anlamaya ya da başarmaya yeterli oldukları gerçeğini görmelerini engellemektedir. Çocukların yeteneklerinin azımsanması, bir ölçüde çocukluğun ayrı ve farklı bir yaşantı ya da yetişkinlerinkinden farklı ihtiyaçlarla tanımlanan bir evre olarak düşünülmesinden kaynaklanmaktadır. Yetişkinlerin çocuklara savunmasız ve yetersiz gibi atfettikleri olumsuz sıfatlar onları korunması gereken varlıklar olarak nitelemektedir. Oysa çocuk hakları sözleşmesinde sık sık çocuk, yetişkinlerin korumasındaki kişi olarak değil etkin bir katılımcı ve hakların öznesi olarak saygı duyulması gereken birey olarak ifade edilmiştir.

Yetişkinlerin çocuklara karşı bu tutumları çocukların katılım hakkı açısından büyük engel teşkil etmektedir. Çocukların yalnızca yetişkinlerin tanımladığı bir dünyadan, içinde yaşamak istedikleri bir dünya yaratmalarına katkı sağlayan ve yeteneklerini kullanabilmelerine olanak veren bir dünya yaklaşımına geçiş yapmalarına ihtiyaçları vardır (Collins, 2017; Lansdown, 2005, 2010; Theis, 2010).

Alternatif Bakımda Katılım Hakkı

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuğun katılım hakkının çocukların büyüdüğü, geliştiği ve öğrendiği çeşitli ortamlar ve durumlarda uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu ortamlardan biri alternatif bakımda katılım hakkıdır. Alternatif bakıma çocuğun ailesi tarafından yeterli bakımın sağlanmadığı ve çocuklar açısından risklerin olduğu durumlarda başvurulmaktadır. Alternatif bakım, kurumların bakımındaki çocuklar da dahil olmak üzere her türlü alternatif bakım sistemi içindeki çocukların görüşlerini ifade edebilmesi ve yerleştirilmesinde gerekli ağırlığın verilmesi için mekanizmaların geliştirilmesini ifade etmektedir. Bu mekanizmalardan biri çocuğa her türlü yerleştirme, bakım veya tedavi hakkında gerekli bilgi alma hakkının verilmesi, çocuğun görüşlerini ifade etme ve görüşlerine gereken önemin verilmesi için anlamlı fırsatlar sağlayan mevzuatın oluşturulmasıdır. Ayrıca çocuğun görüşlerine gereken önemin verildiği çocuk dostu bakım hizmetlerinin geliştirilmesini sağlayan mevzuatın geliştirilmesi ve çocuğun yüksek yararını korumayı temel alan madde 3 çerçevesinde çocukların bakımı, korunması veya tedavisini düzenleyen tüzük ve yönetmeliklere uygunluğu izlemek için yetkin bir izleme kurumunun kurulmasını kapsamaktadır.

Çocuklar için iyi kalitede alternatif bakımın sağlanmasına yönelik yasal ve politik çerçeve, özellikle tüm çocukların aileleriyle birlikte kalma veya yeniden bir araya gelme haklarını vurgulamaktadır. Evlat edinme, koruyucu aile ve kurum bakımı gibi seçeneklerden oluşan alternatif bakım, günümüzde kurumlarda bakım seçeneğinden koruyucu aile veya ev temelli alternatif bakım seçeneğine doğru ilerlemektedir.

Alternatif bakımda bakım verenlerin çocuğun katılım hakkını etkilemesi söz konusudur. Bu yüzden bakım verenlerin temel çocuk gelişimi ve çocuğun özel ihtiyaçları (örneğin, engelli çocuklara nasıl bakılacağı) dahil olmak üzere baktıkları çocuklara nasıl bakılacağı ve çocuğun yaşına ve gelişim seviyesine uygun nasıl iletişim kurulacağı gibi konularda önceden temel eğitim alması öngörülmektedir {Save the Children Fund, 2013; BM ÇHS, 2009; Wijemanne, 2017).

Eğitim Ortamında Katılım Hakkı

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi diğer ortamlarda olduğu gibi eğitim ortamında da çocukların kendini ifade etme hakkına saygı duyulması gerektiğini vurgulamaktadır. Sözleşme, erken yaşlardan itibaren çocuk haklarının uygulanabilmesi için eğitim programlarını da kapsayacak şekilde tüm eğitim ortamlarının, çocukların aktif katılımlarını teşvik etmesi gerektiğini belirtmektedir. Aktif katılım yoluyla, çocuklar düşünme, analiz etme, araştırma ve uygulama becerileri kazanma olanağı bulmaktadır. Bu yüzden sınıf ortamları ve eğitim- öğretim kaynakları, katılımcı bir yaklaşımı yansıtan araç ve gereçlerle donatılmalıdır. Ayrıca eğitim ortamlarında çocukların yaşam koşulları ve beklentileri dikkate alınmalı ve ulusal program ve okul programlarının planlamasında çocukların görüşlerinin de dahil edilmesi gerekmektedir. Okullar, paylaşılan etkinlik için düzenli bir araya gelen geniş bir yaş grubundan çocuklar kesitini içermektedir. Çocukların yüksek derecede otoriteye ve kontrole tabi oldukları kurumlar olan okullarda, çocuğun görüşlerini ifade etmede zorlandığı katı idarecilik, ayrımcılık, saygısızlık ve şiddet içeren durumların ortadan kalkması gerekmektedir. Toplumun ayrılmaz bir parçası olan okullar, çocukların demokratik katılım anlayışını ve deneyimini teşvik edici mekanlar olmalıdır. Çocukların katılımı için sınıfta sosyal bir ortam yaratılmalıdır. Bunun için de çocuk merkezli ve etkileşimli öğrenim esastır. Böylelikle ayrımcılığın ortadan kalktığı, zorbalığın önlendiği ve çocukların demokratik öğrenmeyi deneyimlediği bir ortamın oluşmasına destek olunacaktır. Çocukların karar verme süreçlerine sürekli olarak katılımlarını sağlamak için çocukların okul politikaları ve davranış kurallarının geliştirilmesi ve uygulanmasında

görüşlerini özgürce ifade edebilecekleri sınıf konseyleri, okul kurulları ve komitelerinde öğrencilerin temsili ile sağlanabilir. Ayrıca sözleşme, okulların ötesinde yerel ve ulusal düzeyde olmak üzere, çocuk dostu eğitim sisteminin güçlendirilmesi, okul programları, öğretme yöntemleri, okul yapıları, standartları, bütçeleme ve çocuk koruma sistemi de dahil olmak üzere eğitim politikasının her yönü ile çocukların görüşlerinin dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir (BM ÇHS, 2009; Hart, 1992; Percy-Smith, 2010; Theis, 2010).

Katılım Hakkının Çocuk Üzerindeki Olumlu Etkileri

Çocuk katılımı, bir olay veya bir defalık etkinlikten ziyade bir süreç olmalıdır. Katılım, özellikle çocuk haklarına saygı, yasal sorumlulukların yerine getirilmesi, hizmetlerin ve karar alma mekanizmasının geliştirilmesi, demokratik diyalogun ilerletilmesi, çocukların korunması ve güçlendirilmesi de dahil olmak üzere çeşitli nedenlerden dolayı önemlidir. Katılım çocuğa sadece görüşlerini ifade etme hakkı vermez aynı zamanda başkalarının da görüşlerinin olduğunu ve onlara saygı göstermesi gerektiğini farketmesini sağlamaktadır. Katılım doğru bir şekilde yapıldığı zaman, çocuklar yeni beceriler geliştirir, güvenlerini ve bilgilerini artırmakta ve görüşlerine değer verildiği ve saygı duyulduğunu hissettirmektedir (Collins, 2017; Jones, 2010).

Hart (1992) katılımın çocukları, toplumda daha güçlü ve kendinden emin bireylere dönüştürdüğünü vurgulamıştır. Kendi kararlarını verme yolunda desteklendikleri ortamlar çocukları özerk olmaya teşvik etmektedir. Bir çocukta özerkliğin gelişmesi yalnızca bir ebeveyne bağımlılıktan yavaş yavaş ayrılmalarıyla olmamaktadır. Aynı zamanda özerklik gelişimi akranlar arası işbirliği ve karşılıklı iletişimin olduğu sosyal ilişkilere de bağlıdır. Bu yüzden çocukların katılımı sadece bir hak olmaktan öte sosyal sorumluluk sahibi, işbirlikçi ve özerk çocukların gelişmesi için oldukça önemlidir (Hart, 1992; Değirmencioğlu, 2010). Çocukların birlikte çalışmaları için desteklemek toplum gelişimine katkı saylayacaktır. Ortak projeler çocukların diğer çocuklar ve yetişkinlerle diyalog kurmalarını ve böylelikle sosyal işbirliği becerilerinin desteklenmesi açısından önemlidir. Bir proje içerisinde anlamlı bir role sahip olmak, özellikle dışlanan çocukların kişisel gelişimlerini desteklemektedir

(Hart, 1992; Jones, 2010).

Çocukları çalışmalara dahil etmek, onları tehlikelerden koruma, planları tartışırken görünmez olmalarını önleme, politikalara şekil verme, hizmetler tasarlama veya hayatlarını etkileyebilecek kararlar alma için bir araç sağlamaktadır (Jones, 2010).

Birlikte çalışarak pozitif grup deneyimleri edinen çocuklar örgütlenmenin kendi çıkarlarına hizmet edebileceğini keşfetmektedir. Ayrıca bir grubun ortak çabalarının etkisini doğrudan ve kalıcı olarak görme fırsatı bulmaktadır. Çocukların gruplara, kulüplere, komitelere, STK'lara, kurullara, sendikalara ve diğer örgütlenme biçimlerine katılımı, onlara sivil toplumu güçlendirmeye, toplumun gelişmesine nasıl katkıda bulunacağını öğrenmeye ve bunun mümkün olduğunu kabul etmeye yönelik fırsatlar sunmaktadır (Lansdown, 2011).

Aile Ortamında Katılım Hakkı

Çocukların refah içinde yaşaması ve gelişmesinde merkezi bir rol oynayan aile, çocuklar için ilk katılımcı deneyimler sunmaktadır. Onlara kendilerini değerli ve saygın hissettikleri destekleyici bir ortam ve görüşlerini ifade etme fırsatı sağlamaktadır. Bu da onları daha geniş bir toplumda katılıma hazırlamaktadır.

Aileler, çocuklar için en büyük destek kaynağı olabilmekte; aynı zamanda olumsuz koşullar altında en büyük zarar kaynağı da olabilmektedir. Bu nedenle çocukların refahı ebeveynlerin sağlığıyla ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır ve bu sebeple en savunmasız kişiye yönelik hedefi destekleyerek bütün ailelere yapılan yatırım çocuğun haklarını hayata geçirmek için büyük önem taşımaktadır (Daly et al., 2015; Lansdown, 2011).

Çocuğun çok küçük yaşlardan itibaren görüşlerini açıkça ifade edebildiği ve dikkate alındığı bir aile modeli, çocuğun toplumda katılım hakkını kullanmasını destekleyecektir. BM ÇHS çocukların katılım hakkını destekleyen ebeveynlik tarzlarının oluşturulması için sözleşmede yer alan çocuk ve anne baba hakları ile ilgili anne- baba eğitim programlarının desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu eğitim programında anne baba ile çocuklar arasında olumlu ilişki, çocukların karar verme sürecine katılımı, her aile üyesinin görüşlerine değer verme ve

çocukların gelişen kapasitesinin farkında olup bunun desteklenmesi gibi konuların ele alınması gerektiği belirtilmiştir (BM ÇHS, 2009).

Katılım Hakkının Uygulanması İçin Temel Gerekler /Katılımın Nitelikleri

BM ÇHS katılımın gerçekleşmesi için bazı niteliklerin yerine getirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu nitelikler saydam ve bilgilendirici, gönüllü, saygılı, ilgili, çocuk dostu, içermeci, eğitim ile desteklenen, güvenli ve riske karşı duyarlı, hesap verebilir nitelikleridir.

Saydam ve bilgilendirici

Saydam ve bilgilendirici niteliği katılımın nasıl gerçekleşeceği, kapsamı, amacı ve olası etkisi konusunda tam, erişilebilir, çocukların yaşlarına ve gelişim düzeylerine uygun bilgi sağlanabilmesi olarak açıklanmaktadır.

Gönüllü

Bu nitelikte çocukların kendi istekleri ile görüşlerini ifade etmeleri ve istedikleri zaman katılımlarını bitirebilecekleri vurgulanmaktadır. Özellikle çocukların hiçbir zaman istekleri dışında görüşlerini ifade etmeye zorlanamayacağı belirtilmektedir.

Saygılı

Saygılı niteliği, çocuğun görüşlerini ifade etme veya faaliyet başlatma için ortam oluşturma ve çocukların görüşlerinin dinleyiciler tarafından saygıyla karşılanması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca çocukla etkileşimde olan yetişkinlerden çocukların yaşamlarının sosyo-ekonomik, çevresel ve kültürel bağlamlarını anlaması beklenmektedir.

İlgili

Bu nitelikte çocukların katılımının yaşamlarıyla ilgili olması gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca çocukların bilgi, beceri ve yeteneklerini kullanmalarına olanak verecek şekilde fırsatlar sağlanması vurgulanmaktadır.

Çocuk dostu

Ortamlar ve çalışma yöntemlerinin, çocukların kapasitelerine göre ayarlanması ve gerekli güvene ve fırsata sahip olmaları adına çocukların görüşlerini katmak için yeterli zaman ve kaynak sağlanması gerektiğini içermektedir. Çocukların yaşları ve gelişen kapasitelerine uygun, farklı düzeylerde destek ve katılım biçimlerine ihtiyaç olacağının gözden kaçırılmaması gereken bir husus olduğu vurgulanmaktadır.

İçermeci

Katılımın ayrımcılık kalıplarından uzak bir şekilde, her çocuk için kapsayıcı olması gerektiğini içermektedir. Ayrıca bu nitelik tüm çocukların etnik köken, dil ve kültürel özelliklerine duyarlı olunmasını gerektirmektedir.

Eğitim ile desteklenen

Yetişkinler çocukların katılımlarını etkin bir şekilde kolaylaştırmak, çocukları gelişen kapasitelerine uygun olarak sürece katmak ve çocuklarla çalışırken donanımlı yetişkinler olmak için hazırlık, beceri ve desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Bu nitelik ayrıca yetişkinlerin çocuklarla çalışırken çocukların sürece eğitmenler ve kolaylaştırıcılar olarak etkin katılımlarını desteklemektedir.

Güvenli ve riske karşı duyarlı

Bu nitelik belli durumlarda çocuğun görüşlerini ifade ederken riskler oluşabileceğini, yetişkinlerin çocuklarla çalışırken şiddet, sömürü veya başka herhangi oluşabilecek olumsuz bir sonuca karşı önlem almakla sorumlu olduğunu açıklamaktadır. Ayrıca çocukların katılımlarından dolayı yaşayabilecekleri risk ve engellere karşı açık bir çocuk koruma strateji programının geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Hesap verebilir

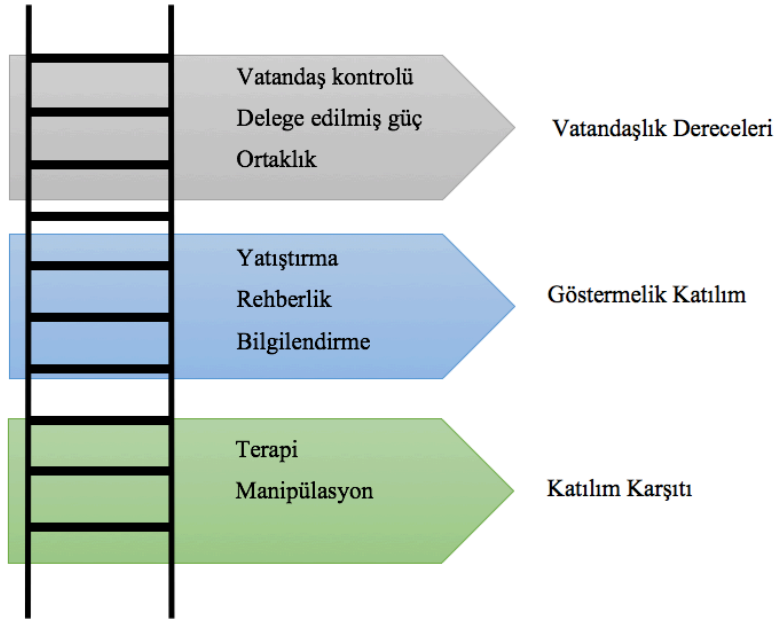
Katılım sürecinde çocuklar görüşlerinin nasıl yorumlandığı ve kullanıldığına ilişkin bilgilendirilme ve gerektiğinde sonuçlara itiraz etme, etkileme fırsatı verilmesi

gerekmektedir. Ayrıca bu nitelik çocukların görüşlerinin elde edilen sonuçları nasıl etkilediği konusunda geri bildirim almasını içermektedir.

Katılımın etkin ve anlamlı olması için bu niteliklerin tümünü sürekli içermesi gerekmektedir. Ayrıca niteliklerin tümünün her zaman uygulamaya entegre edilmesi gerekmektedir (BM ÇHS, 2009).

Katılım Hakkı Modelleri

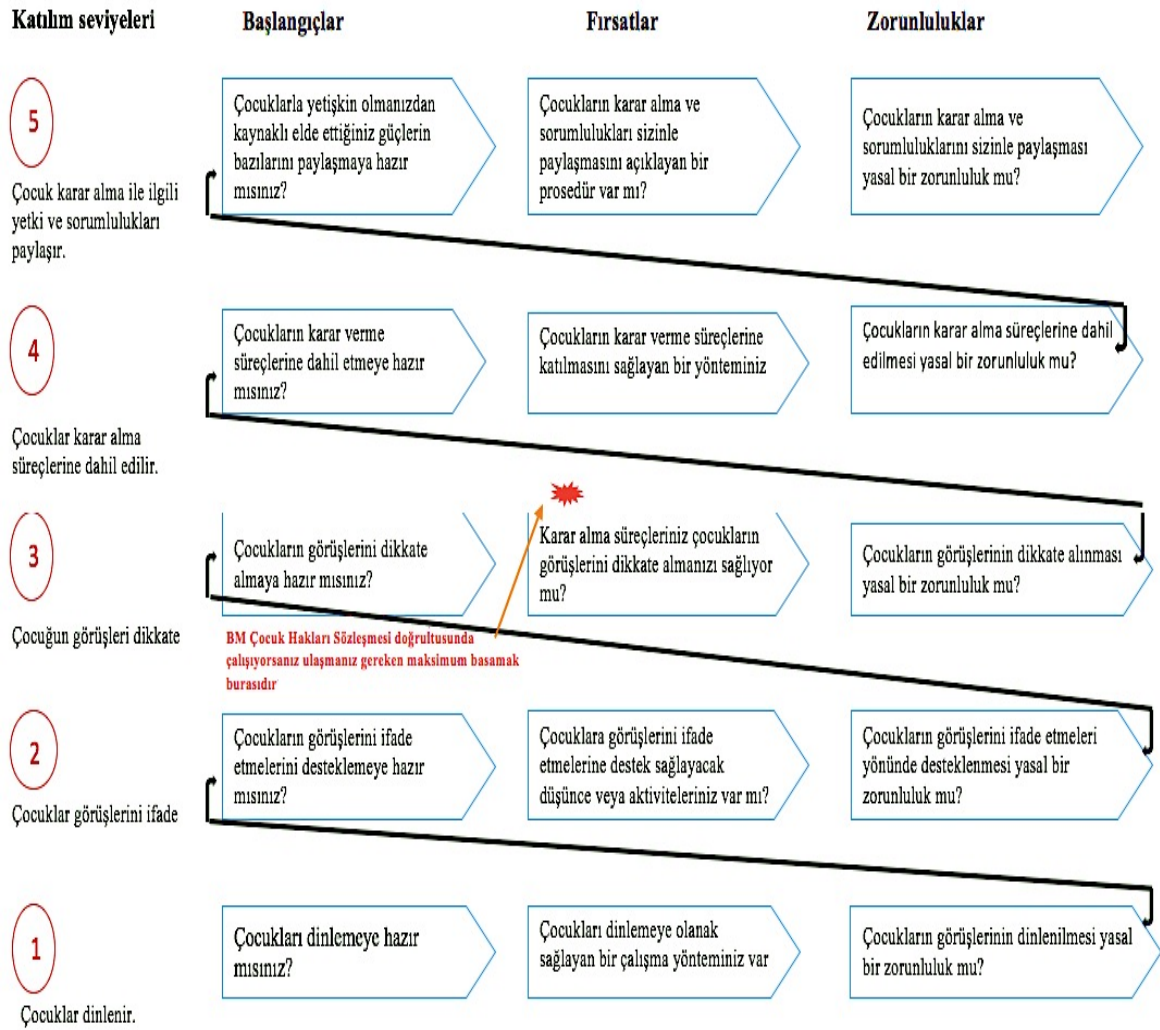
Sherry Arnstein'in 1969'da Amerikan Planlama Birliği Dergisi'nde yayınlanan vatandaş katılımı merdiveni, klasik ve en etkili katılım teorilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Arnstein vatandaş katılımı merdivenini Amerikan vatandaşlarının karar verme sürecine katılım derecelerini belirlemek için oluşturmuştur. Merdivenin en alt basamağında manipülasyon en üst basamağında vatandaş kontrolü olan sekiz basamaklı katılım merdiveninin ilk üç basamağı katılım karşıtı, son üç basamağı vatandaş denetimi ve diğer üç basamağı ise göstermelik katılım olarak ifade edilmiştir (Brodie, Cowling, & Nissen, 2009; Creative Commons, 2012). Arnstein'in katılım merdiveni, çocuklar ve gençlerin katılımını yansıtmamasına rağmen Hart tarafından geliştirilen ve çocukların ve gençlerin katılımını konu alan katılım merdivenine ilham kaynağı olması açısından önemlidir.

Şekil 1: Arnstein'ın vatandaş katılım merdiveni

Harry Shier tarafından geliştirilen katılım yolları modeli ise yetişkinlerin çocuklarla birlikte çalıştığı hemen her durumda uygulanabilecek pratik bir planlama ve değerlendirme aracı olarak oluşturulmuştur. Amaç, yetişkinlerin çocukların ve gençlerin katılım düzeyini beş katılım düzeyi açısından belirlemelerini ve geliştirmelerini sağlamaktır. Model aynı zamanda çocuklarla çalışan bireylere, gruplara, kurum ve kuruluşlara yol gösteren uygulanabilir bir araç olarak tasarlanmıştır. Shier çocukların katılımını beş düzeyde açıklamıştır. Sırasıyla bunlar: Çocuklar dinlenir, Çocuklar görüşlerini ifade etmeleri için desteklenir, Çocukların görüşleri dikkate alınır, Çocuklar karar alma süreçlerine dahil edilir, Çocuklar karar alma ile ilgili yetki ve sorumlulukları paylaşır şeklindedir. Birinci düzey çocuğun katılımının en az beşinci düzey ise en yoğun ele alındığı düzeydir. Katılımın her düzeyinde bireylerin ya da kurumların sürecin güçlendirilmesine olan katkıları farklı derecelerde olabileceği için modelde katılım süreci her düzey için başlangıçlar, fırsatlar ve zorunluluklar olmak üzere üç aşamada tanımlamıştır. Başlangıçlar aşaması, bireyin katılım derecesini uygulamaya hazır hissetmesiyle yani kişisel bir sorumluluk almasıyla oluşmaktadır. Fırsatlar ise bireyin ve

kurumun çocuğun katılım hakkına yönelik ihtiyaçlarının giderilmesi şeklinde açıklanmaktadır. Son aşama zorunluluklar ise kurumun politikalarında çalışanların uyması gereken yükümlülükler olarak ifade edilmektedir. Beş düzeyi kapsayan katılım yolu modelinin Hart'ın modelinden farkı çocukların yetişkinlerden bağımsız olarak karar aldıkları ayrı bir düzeyin olmamasıdır (Creative Commons, 2012; Shier, 2001).

Şekil 2: Katılım yolları modeli

Phil Treseder tarafından oluşturulan katılımın dereceleri modelinde, Hart'ın katılım merdiveninin beş basamağı üzerinde yeniden çalışılmıştır. Yetişkinin projeye ilgili karar verdiği ve çocukların gönüllü olduğu *bilgilendirerek görevlendirme*, Projelerin yetişkinler

tarafından tasarlandığı ve yürütüldüğü ancak çocuklara danışıldığı *danışma ve bilgilendirilme*, İlk fikrin yetişkinlere ait olduğu ancak çocukların planlama ve uygulamanın her adımında yer aldığı *yetişkinlerin başlattığı çocuklarla birlikte alınan kararlar*, ilk fikrin çocuklara ait olduğu ve projelerin nasıl yürüteceğine çocukların karar verdiği, çocukların fikirlerinin olduğu, projeler hazırladığı ve yetişkinlere ancak desteği, görüşü ve uzmanlığı ile ilgili başvurduğu *çocukların öncülük ettiği yetişkinlerle ortak alınan kararlar* ve son olarak yetişkinlerin süreçle ilgili herhangi bir sorumluluğu bulunmadığı *çocukların başlattığı ve yönlendirdiği kararlar* modelin katılım dereceleridir. Bu model Hart'ın katılım merdiveninden iki noktada ayrılmaktadır. Birincisi Treseder en sık eleştirilerden olan merdiven metaforundan kaçınarak katılımın bir hiyerarşi olmadığını ve katılımın türünün çevreye, çocukların isteklerine ve gelişim evrelerine bağlı olduğunu ifade etmiştir. Yani kısacası katılımın merdiven basamaklarına benzetilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. İkinci olarak çocukların ve gençlerin katılımında bir sınır olmadığını ancak çocukların bir anda kendilerinin başlattığı ve yönettiği projelerle katılım sürecine başlayamayacağını belirtmiştir. Çünkü çocukların katılımının gerçekleşmesi için bilgilendirilmesi ve desteklenmesi gerektiğini düşünmektedir. Böylece çocuklar katılımı başlangıç seviyesinden daha ileri bir seviyeye taşıyabileceklerdir (Creative Commons, 2012; Jones, 2010).

Şekil 3: Katılımın dereceleri modeli

Tim Davies tarafından geliştirilen katılım matrisi modeli, dikey ve yatay eksenlerden oluşan yaklaşımlar içermektedir. Dikey eksen Hart'ın katılım merdivenini içerirken, yatay eksen farklı katılım yaklaşımlarından oluşmaktadır. Bu yaklaşımlar soldan sağa, kısa süreli ya da informal yaklaşımlardan daha yapılandırılmış ve uzun süreli yaklaşımlara doğru sıralanmıştır. Modelin yatay ekseninde sırasıyla; Bireysel görüşler veya geribildirimler, Rehberlik, Bir kez gerçekleştirilen veya yıllık etkinliklere katılım, Katılım projeleri- sıklıkla sanat ve medyanın kullanıldığı-, Akranlar tarafından yönlendirilen eğitim, araştırma, değerlendirme gibi aktiviteler, Gençlik forumları ve Gençlerin yönetime katılımları yer almaktadır. Model özellikle gençleri bir araya getirecek projelerin teşviki için önemlidir. Model ayrıca, kurumların yaratıcı projeler ve kısa süreli etkinlikler gibi birçok gencin görüşlerini ifade etme konusunda özgüven geliştirebileceği ve başka gençlerle daha fazla katılımı sağlama alanlarını sağlayan düzenlemeler gerçekleştirmeleri için cesaretlendirmektedir (Creative Commons, 2012).

	Bireysel görüşler veya geri bildirimler	Rehberlik	Bir kez gerçekleştirilen veya yıllık etkinliklere katılım	Katılım projeleri	Akranlar tarafından yönlendirilen eğitim, araştırma, değerlendirme gibi aktiviteler	Gençlik forumları	Gençlerin yönetime katılımları
Gençlerin öncülük ettiği yetişkinlerle ortak alınan kararlar							
Gençlerin başlattığı ve yönettiği projeler							
Yetişkinlerin başlattığı, kararların çocuklarla birlikte alındığı projeler			Katılım dereceleri				
Gençlere rehberlik yapılması ve bilgi verilmesi							
Gençlere görev verilmesi ve aktivitelere katılmaları							
Göstermelik katılım							
Dekorasyon		Katılım Karşısı					
Manipülasyon							

Şekil 4: Katılım Matrisi Modeli

UNICEF'in geliştirdiği katılıma stratejik yaklaşım modeli, evrensel, ulusal ve toplumsal düzey de gençlerin anlamlı katılımını araştırmakla ilgilenen aktörler, savunucular ve eylemciler için bir kaynak sağlamak amacıyla oluşturmuştur. Amaç, 10-19 yaş arasındaki gençlerin coğrafi bileşenlerden kurumsal bileşenlere kadar mümkün olduğu kadar en geniş alana etkin ve anlamlı bir şekilde katılabilmeleri için gerekli yetenekleri, fırsatları ve destekleyici ortamları sağlamaktır. Coğrafi bileşenler; bireysel özellikler, ev ortamı, kişinin yaşadığı köy/ kasaba/ şehir, bölge, ulusal, kıtasal ve evrensel düzeyi içermektedir. Kurumsal bileşenler ise; aile, okul, işyeri, cadde, fiziksel çevre, sağlık/sosyal hizmetler, gençlik dernekleri, sosyal ağlar, siyasi partiler ve medya gibi benzeri alanları kapsamaktadır. Model temelde gençlerin birden fazla coğrafik bileşende, kurumsal bileşenlerin üyeleri olarak farklı

roller üstlenerek katılımlarının gerçekleşebileceğini vurgulamaktadır (UNICEF, 2001; Creative Commons, 2012).

Roger Hart'ın Katılım Merdiveni

Çocukların katılımı konusundaki problemleri ilk defa ele alan R. Hart, Arstein'in (1969) vatandaş katılım merdiveninden esinlenerek katılım merdiveni modelini geliştirmiştir. Hart'ın Merdiveni, en üstte "Çocukların öncülük ettiği, yetişkinlerle ortak alınan kararlar" basamağı en altta ise "Manipülasyon" basamağı olmak üzere toplam sekiz basamaktan oluşmaktadır. Basamakların alttan ilk üçü (manipülasyon, dekorasyon ve maskotluk) katılım karşıtı olarak nitelendirilmektedir. Diğer beş basamak ise farklı katılım seviyelerinden oluşmaktadır.

Hart modelde, çocukların daima merdivenin mümkün olan en yüksek basamaklarında katılmalarının şart olmadığını önemli olan ilkenin çocukların seçimi olduğunu vurgulamıştır. Herhangi bir çocuğun kendi yeteneğinin en yüksek seviyesine katılmayı seçmesi için fırsatları en üst düzeye çıkaracak programlar tasarlanması gerektiğini ifade etmiştir (Hart, 1992; Jones, 2010; Creative Commons, 2012).

Şekil 5: Hart'ın Katılım Merdiveni

Manipülasyon

Manipülasyon, katılım merdiveninin en alt basamağıdır. Çocukların bir konu hakkında hiçbir fikri yoksa ve dolayısıyla eylemlerini anlamıyorsa, bu manipülasyon demektir. Yetişkinlerin kendi mesajlarını iletmek için çocukları bilinçli olarak kullanmasıdır (Hart, 1992, 2016).

Dekorasyon

Merdivenin ikinci basamağı olan dekorasyon, örneğin, çocuklara çeşitli amaçlarla hazırlanan tişörtler giydirilerek ve bu kıyafetle şarkı söylettirilip dans ettirilmesi gibi sık karşılaşılan olaylara atıfta bulunur. Çocuk bu etkinlikleri yaparken etkinlik hakkında hiçbir şeyi bilmemektedir (Hart, 1992). Yetişkinler olayın çocuklar tarafından düzenlendiği rolüne girmedikleri ve çocuklar katılımcı olarak ortamı süslemek amacıyla kullanıldıkları için bu basamak manipülasyon basamağından üsttedir (Hart, 2016).

Maskotluk (Göstermelik Katılım)

Bu basamakta, görünüşte çocuklara söz hakkı verilmekte ancak ne konu seçiminde ne de konunun nasıl başkalarına iletileceği hakkında düşünceleri alınmamaktadır (Hart, 1992). Dikkati ve eleştirel düşünmeyen kişiler tarafından çocukları içermek için çok fazla kullanılan bir yoldur. Göstermelik olma hali, örneğin gösterişli çocukların büyükler tarafından seçilip akranlarının fikirleri alınmadan panellere çıkarılmalarıdır. Çocuklar konferanslara merdivenin üst basamaklarında katılabilir ancak maskot olarak kullanılan çocuklar bu tür deneyimlerden demokratik katılımın yalnızca bir göz boyama olduğunu öğrenirler (Hart, 2016).

Bilgilendirerek Görevlendirme

Yetişkinlerin başlattığı projelere çocukların gönüllü olarak katılmasını içermektedir. Çocuklar proje hakkında detaylı bilgi sahibidirler ve dolayısıyla konuyu sahiplenmişlerdir. Ayrıca projelerde anlamlı rolleri vardır. Örneğin; New York'taki Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde düzenlenen Dünya Zirvesinde, 71 dünya liderinin her birine bir çocuk atanmıştır. Bu çocuklar BM binası ve etkinliklerde uzman olarak Cumhurbaşkanları ve Başbakanları doğru zamanda doğru yerlere yönlendirmenin önemli rolünü oynamışlardır (Hart, 2016).

Danışılarak Bilgilendirme

Bu basamak, yetişkinler tarafından tasarlanıp hazırlanmış projelerde çocukların fikirlerinin karar alma süreçlerinde etkin olması olarak açıklanmaktadır. Süreç içinde çocuklara sundukları fikirler ve düşüncelerle ilgili yetişkinler tarafından geribildirim verilmektedir. Eğer çocuklar süreci anlar ve onlara danışılırsa projelerin katılımcı projeler olarak değerleri vardır (Hart, 1992, 2016).

Yetişkinlerin Başlattığı, Kararların Çocuklarla Birlikte Alındığı Projeler

Merdivenin altıncı basamağı olan bu basamak gerçek katılım olarak nitelendirilmektedir. Çünkü bu basamaktaki projeler yetişkinler tarafından başlatılmış olsa da, karar verme aşamasında çocuklarla birlikte çalışılmıştır. Gerçek anlamda ortak karar projeleri

gerçekleştirmek için çocukların bir dereceye kadar tüm süreçlerde yer alması gerekmektedir (Hart, 1992).

Çocukların Başlattığı ve Yönettiği Projeler

Bu basamaktaki projeler çocuklar tarafından başlatılıp ve yürütölmektedir. Çocukların oyunlarında karmaşık projeler tasarlayıp yürüttükleri sıkça görölmektedir. Ancak çocukların oyun dünyasının dışında toplumsal proje örneklerini bulmak oldukça zordur. Bunun nedeni yetişkinlerin çocukların girişimlerine yeterince iyi cevap vermemeleridir (Hart, 2016). Örneğin; Vermont'ta bir ilkokulun öğretmenlerinin çocukları, okullarının arkasında çok değer verdikleri ve bir sürü küçük balığın yaşadığı derenin, bir tankerin doldurulma aşamasında mazot ile kirletildiğini görmüşlerdir. 10-11 yaş arasında olan bu çocuklar balıklar için bir kurtarma operasyonu başlatarak Çevre Koruma Örgütüne telefon etmek istemişlerdir. Ardından görevlilerden ne yapabileceklerini öğrenmişlerdir.

Çocukların Öncülük Ettiği, Yetişkinlerle Ortak Alınan Kararlar

Merdivenin en üst basamağı olan sekizinci basamakta proje oluşturmak için bir takım fikirlere sahip çocuklar yetişkinleri proje ile ilgili karar alma sürecine davet ederler. Çocukların bir yetişkini sürece dahil etmesi ile kendilerini mutlaka yetişkin kontrolünde olmaları gerektiği hissine kapılmaması için bir güven ortamı oluşturulmalıdır.

Bu basamakta karar verme gücü sadece çocuklarda bulunmamaktadır. Çünkü amaç toplumda çocuk gücü oluşturmayı cesaretlendirmek ya da çocukların toplumun tamamında bağımsız olarak hareket etmelerini sağlamak değildir. Yetişkinler ve çocuklar eşit derecede kararlara katılım hakkı olan ortaklar olarak görölmektedir (Hart, 1992, 2016). Örneğin; 10 yaşındaki erkek çocukları başka bir sınıfın öğretmenin çocukları ormana götürdüğünde yaptıkları perdenin arkasından hayvanları izlemesinden esinlenerek kendi sınıflarına bir 'perde' (gizli gözlem noktası) tasarlamış ve diğer çocukların davranışlarını gözlemlemişlerdir. Öğretmenleri ise çocuklara destek vererek gözlemlerini daha da geliştirecek yollar önermiştir.

Çocuk Edebiyatı

Sever (2012)' in belirttiği üzere “Erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam diliminde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştirip, beğeni düzeylerini arttıran ürünlerin genel adı çocuk edebiyatıdır ”. Çocuk edebiyatı, basit terimlerle, 0-18 yaş aralığındaki çocuklar ve gençler için çeşitli şekillerde (basılı, dijital) üretilen metinleri (romanları, kısa öyküleri, resimli kitapları, masalları, efsaneleri, şiirleri) içermektedir (Mallan, 2017). Çocuk edebiyatını Yalçın ve Aytaş (2012) ise “Çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayallerine, duygularına ve yeteneklerine hitap eden, eğlenmelerine katkıda bulunan sözlü ve yazılı eserler olarak tanımlamıştır”. Oğuzkan (2013) göre ise, “Çocuk edebiyatı usta yazarlar tarafından özellikle çocuklar tarafından yazılan ve üstün sanatsal nitelik taşıyan eserlerdir”. Bir başka tanımda temel malzemesi dil olan ve bu dil aracılığıyla çocuğun gelişim özelliklerini dikkate alarak onların hayal dünyasına hitap eden ve onun anlama, kavrama ve yorumlama yeteneklerine katkıda bulunan, ona eğlenceli vakit geçirten yazılı ve sözlü eserlerin tümüne çocuk edebiyatı denilmektedir (Demirel, Çeçen, Seven, Tozlu, & Uludağ, 2011).

Yukarıda sözü geçen tanımlarda da görüldüğü gibi alanda çocuk edebiyatı ile ilgili birçok tanım bulunmaktadır. Kimi araştırmacılar, çocuk edebiyatını tanımlayarak hiçbir yere varılamayacağını, tanımın sadece onun kalın çizgilerini belirleyeceğini ifade ederken; kimileri de edebiyat genel kavramı içinde değerlendirmekle birlikte, çocuğa göre, çocuk için ve çocuksu bir ifade ile yazılan ve söylenen eserler olarak kabul etmektedir (Alkan Ersoy & Bayraktar, 2016; Yalçın & Aytaş, 2012).

Çocuğu hikayeye ortak eden çocuk edebiyatı, ilk zamanlarda dini, ahlaki, kültürel ve sosyal konuları öğretmek için ve sonraları ise genel eğitim için tasarlanmıştır. Çocuk edebiyatı zamanla toplumun yeni ihtiyaçlarına uygun olan masallar, hikayeler, şiirler, kısa anı yazıları, biyografi gibi edebi yapıları ortaya çıkarmıştır. Tüm bu edebi yapılarda, sanatçının sözle, çizgiyle ilettiği iletiler, çocuğun duygu ve düşüncelerini devindirebilmeli; tercih edilen biçimle, çocuklara yaşamı algılama da değişik duyguların etkisi hissettirilmelidir.

Çocuk Edebiyatı İşlevleri

Çocuk edebiyatının en temel işlevlerinden biri, çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır. Çocuklar adına üretilen nitelikli yayınlar pek çok gelişimsel özelliği desteklemesi ve çocuk- edebiyat- sanat etkileşiminin kapısını aralayan etkili bir uyaran olması açısından önemlidir. Edebiyat ile çocukların öğrenme istekleri ve hayat hakkındaki merakları gelişmekte, toplumsal ve kültürel değerlere farkındalıkları artmakta ve başkalarına karşı farkındalıkları ve duyarlılıkları gelişmektedir. Ayrıca yaşanabilecek sorunlar karşısında sergilenebilecek alternatif tutumlar hakkında fikir alışverişinde bulunma ve deneme fırsatları bulmaktadırlar. Çocuk edebiyatı, insanın nasıl yaşadığı, birbirleriyle nasıl etkileşime girdiği; aileler ve toplumlar ile onların farklı gruplanmaları ve koşulları; farklı kültürlerdeki insanların deneyimleri ve bireylerin zorluklarla nasıl başa çıktıkları gibi birçok konu hakkında bir şeyler anlatabilir. Çocuk edebiyatı eserleri çocuğun ilk döneminden itibaren bütün dönemlerini irdeleyen ve bu duyarlılıkları anlatan bir edebiyat olmalıdır. Çocuğun geniş hayal dünyasını keşfedecek bir zenginliğe ve onun bu zenginlik içerisinde kendi hayal dünyasının yansımasına zemin hazırlayıcı olması gerekmektedir. İyi bir edebiyat eseri çocukların dünyayı başka açılardan görmelerini sağlayarak onları başka mekanlara ve zamanlara götürerek yaşam alanlarını genişletmektedir. Çocukların karşılaştıkları farklı yaşamlarla kendi kendi yaşamları arasında bağ kurarak kendi dünyalarında karşılaştıkları sorunlarda yalnız olmadıklarını anlamalarına katkı sağlamaktadır. Edebiyatla ayrıca çocukların estetik zevki, anlama ve anlatma becerisi ile dilsel yaratma gücü gelişmektedir (Alkan Ersoy & Bayraktar, 2016; Demirel et al., 2011; Gönen & Veziroğlu, 2013; Mallan, 2017; Nas, 2004; Sever, 2012).

Okul Öncesinde Edebiyat Türleri

Sanatçı duyarlılığı ile kurgulanmış bir yaşam sunan edebiyat, insan ve yaşam gerçekçiliğini sanatçı duyarlılığı ile kavramamıza ve bu gerçekliğe sanatçının penceresinden bakmamıza olanak sağlamaktadır. İnsanların duygu ve düşüncelerini dile getirme ihtiyacından doğan

edebiyat türleri birbirinden farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Kimi edebiyatçılar şiir, tiyatro, anlatı türleri ve düşünce türleri olarak sınıflandırırken kimileri de yazınsal ve öğretici nitelikli metinler olarak sınıflandırmıştır. Okul öncesi döneme hitap eden masallar, hikayeler, şiirler, tekerlemeler ve bilmeceler yazınsal türler olarak kabul edilmektedir (Aytaş, 2006; Özdemir, 2007). Jacobs & Tunnell (2010) ise edebi kitapları kurgusal ve kurgusal olmayan şeklinde sınıflandırmıştır. Kurgusal olmayan kitapları da kendi içinde biyografi ve bilgilendirici olarak ayırmıştır.

Masallar

Masal, nesirle ifade edilmiş, dini ve büyüsel inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayâl ürünü, gerçeğe ilgisi olmayan ve anlattıklarına inandırma amacı taşımayan kısa bir anlatı olarak tanımlanmıştır. Çocukluk dönemi anlatısı olarak kabul edilen masallar hemen hemen bütün milletlerde çocuk edebiyatının ilk ve en önemli kaynağı olarak görülmüştür. Masallarda olaylar tamamen hayal ürünüdür ve genellikle krallar, prensler, sultanlar, vezirler, tuhaf canavarımsı yaratıklar, hayvanlar ve periler gibi sembol tipler yer almaktadır. Masal boyunca iyiler hep iyi, kötüler hep kötüdür. Eğlence unsuru olmasının ötesinde masallar, bir yandan toplum bilimi için zengin bir kaynak özelliği gösterirken diğer yandan da tarih bilimine kaynaklık etmesi açısından önemlidir. Masallar halk masalları (hayvan masalları, olağanüstü ve gerçekçi masallar, güldürücü masallar ve zincirlemeli masallar) ve edebi masallar olarak sınıflandırılmaktadır. Masalı oluşturan olayların canlı ve hareketli olması, dilinin sade, anlatımının akıcı olması, konusu ve kahramanları bakımından çocukları korkutma ve üzmekten uzak durması gibi özellikler çocuk masallarında aranan niteliklerdendir (Aytekin, 2016; Boratav, 1982; Oğuzkan, 2013; Tanju, 2013).

Hikayeler

Hikaye, belirli bir zaman ve yerde birkaç kişinin başından geçen gerçeğe uygun hayat olaylarını anlatan veya birtakım kimselerin zaman, mekan içerisinde karakterini çizen kısa yazılardır. Bir başka ifadeyle ise yaşanma ihtimali olan olayları bir ölçü ile anlatan, ilgi

çekici bir takım olayları hayali olarak tasarlanarak anlatılan ve okuyanda heyecan ve zevk uyandıran yazılardır (Aytekin, 2016; Demirel et al., 2011; Oğuzkan, 2013).

Hikayelerde kullanılan dil ve anlatımda devingen söyleyiş önemlidir. Bunu sağlamanın yolu, ikilemelerin, ses tekrarlarının, uyaklı yapıların, eş ve karşıt anlamlı sözcüklerin kısa tümcelerin vb. birbirleriyle uyumlu şekilde oluşturmaktır. Hikayelerde hayali öğeler kullanılmadığı için farklı, gülünç, şaşırtıcı gibi öğelerle desteklemek hikayeyi canlı kılacaktır (Avcı, Koran Güner, & Dilek, 2016; Çer, 2016).

Resimli kitaplar resim ve sözcüklerin yan yana gelmesi nedeniyle çocuk edebiyatında önemli bir yer tutmaktadır. Resimli kitaplar çocukları, çocuk ve ebeveynler arasındaki ilişkiler, çocukların hayvanlar, doğa ve arkadaşlar ile ilişkileri, yaşam, büyüme, yaşlanma ve ölüm gibi varoluşsal birçok konuların merak ve düşünce dünyasına davet eder. İlk olarak, resimli kitaplardaki resimler, çocukları metinle etkileşime sokar ve kitaptaki gizli nesneleri, karakterleri bulmak, adlandırmak ya da daha sonra ne olacağını tahmin etmek için motive etmektedir. Ayrıca kitaplardaki resimler dikkat çekme, bir hikayeyi genişletme ya da anlatma, bir kavramı öğretme ve çocuklarda takdir ve farkındalık geliştirmek için de önemlidir. Kitaplarda bulunan ilgi çekici metin, sanat ve konu başlıklarının bir arada kullanımı ise, çocukların fikirlerini beslemekte, hayal güçlerini ve meraklarını harekete geçirmekte ve onlara zengin bir kelime hazinesi sunmaktadır (Fang, 1996; Maagerø & Østbye, 2012).

Şiir

İnsanın kelimelerle ahenk oluşturduğu, pek çok düşüncenin kısa ve özlü ifadeyle sunulabildiği bir anlatım şekli olan şiir, hayal gücü, uyum(ahenk) ve ölçü(vezir) gibi birtakım içerik, anlatım ve biçim özellikleriyle öteki edebiyat türlerinden ayrılmaktadır. Ahengi sağlayan unsurların başında gelen ritm, çocuk şiirinde oldukça önemlidir. Ancak şiirde ritm anlamın üzerinde olmamalıdır. Yani son kelimeler ritm oluştursun diye uygunsuz kelimelere yer verilmemelidir. Çocukların ruh ve beden gelişimlerine etkisi olan şiirlerde yer alan düşünceler sade, anlatım yalın açık ve düz, fikirler ise bütünlük içerisinde olmalıdır.

Şiirin biçimsel özelliklerine dikkat edilerek, mısralar kısa, cümle düzeni kurallı ve dengeli olmalıdır. Çocuk şiirleri içten, hayal gücünü geliştirici, ahenkli ve hareketli ve betimlemeler basit olmalıdır. Olayları, insanları, cansız varlıkları duygulu, renkli ve etkileyici bir şekilde sunan şiir, çocuğun birçok ruhsal ihtiyacını da karşılar. Özellikle şiirdeki ritim, kafiye ve tekrarlama okuma yazmaya hazırlık açısından önemlidir (Glazer, 2000; Maynard, Davies, & Robinson, 2005; Oğuzkan, 2013; Tanju, 2013; Yalçın & Aytaş, 2012).

Tekerlemeler ve bilmeceler

Bilmeceler, üst bilişsel farkındalık ve okuduğunu anlamada becerileri açısından eğlenceli bir yoldur (Zipke, 2008). Tekerlemeler, küçük çocuklarda, dil öğrenimine yönelik olumlu tutumları teşvik etmekte ve çocukların dilin ses kalıplarına farkındalık kazanmalarına yardımcı olmaktadır (Harper, 2011). Tekerlemeler çocuğun dil, bilişsel, fiziksel, sosyal ve duygusal gibi birçok gelişim alanını desteklemektedir. Tekerlemeler sayesinde ünlü ve ünsüz seslerin farkına varan çocuk, kelimelerin oluşumu için bu seslerin bir araya getirilmesi gerektiğinin farkına varır. Ayrıca gündelik dilde duyamayacağı yeni sözcükler duyar. Genellikle başlangıcı ortası ve sonu olan bir hikaye anlatan tekerlemeler ile çocuklar olayların belli bir sırayla gerçekleştiğini farkederek. Tekerlemelerde ağırlık, büyüklük, küçüklük, sayılar ve sayma gibi matematiksel kelimeler kullanılır. Bu da çocukların basit matematiksel beceri gelişmesine katkı sağlar. Çocuklar tekerleme içindeki farklı sesleri kullanarak ağız ve dil kaslarını geliştirirler. Dramatik oyunda, çocuklar duydukları tekerlemeleri canlandırmak için bütün bedenlerini kullanırlar. Komik tekerlemeler çocukların mizah duygusunu geliştirir. Çocuklar tekerlemeleri dinlediklerinde, hayal etmeyi, yaratıcılığı ve kendilerini ifade etmeyi öğrenirler (KBYU Eleven, 2010).

Okul öncesindeki Hikaye kitaplarının özellikleri

Biçimsel Özellikler

Hikaye kitaplarında bulunması gereken biçimsel özellikler; kitap boyutu, kitapta kullanılan malzeme, kitap ağırlığı, kitap kapağı ve ciltleme, sayfa düzeni, yazı boyutu ve resimlemedir.

Kitabın uzunluk, genişlik, derinlik ve yüksekliği ile ilgili olan kitap boyutu, kitapta fiziksel yapı özellikleri ile öğretici öğelerin tasarlanmasında kullanılmaktadır. Okul öncesi dönemde farklı boyutlarda kitaplar bulunmaktadır. Öncelikle kitap boyutunun içerikle uygun olması gerekmektedir. Farklı boyutlardaki kitapları karıştırmaktan ve okumaktan zevk alan okul öncesi dönem çocukları için kitapların hacim ve ağırlık bakımından kolayca taşınmaya elverişli olması gerekmektedir. Çocuk kitaplarının 16 x 23 cm. büyüklüğünde olması normal sayılmaktadır. Çocuk kitaplarında kullanılan malzemenin dayanıklı olması oldukça önemlidir. Kolay yırtılan, buruşan ve kirlenen kitaplar yerine yıkanabilir ve silinebilir özellikte olmalıdır. Kullanılan kağıt mat, birinci ya da ikinci hamur kağıt olmalıdır. Üçüncü kalite hamur kağıdı tercih edilmemelidir. Pürüzlü, parlak ve ince kağıt algılamayı güçleştirmektedir. Kağıt dokusunun pürüzsüz olması çocukta göz yorgunluğunun oluşmasını engellemektedir. Ayrıca dikkat edilmesi gereken noktalardan biri de kağıdın çok ince olmaması ve bu yüzden resim ya da yazıların arka sayfaya geçmemesidir. Kitap ağırlığı, kitabın büyüklüğüne, sayfa yapısına ve kullanılan malzemeye göre değişiklik göstermektedir. Sayfalarda kullanılan kağıt ağırlığının 90 gramın altına düşmemesi gerekmektedir. Çocukların ilk olarak karşılaştığı kitap kapağı, kitabın dayanıklılığını arttıran başlıca unsurlardandır. Sağlam ve çocuğun hoşuna giden çekici bir kitap kapağı çocukta uyandıracak ilk izlenim açısından önemlidir. Çocuklar kitapları çok kez kullandıklarından dikişli ve ciltli sağlamlığı güçlendirilmiş kitaplar tercih edilmelidir. Bu yüzden ciltleme oldukça önemlidir. Ülkemizde çocuk kitaplarının ciltlenmesinde tel dikiş, zımba, iplik dikiş ve yapıştırma gibi çeşitli teknikler kullanılmaktadır. Bunlar arasında en sağlam olanı iplik dikiş tekniğidir (Alkan Ersoy & Bayraktar, 2016; Demirel et al., 2011; Oğuzkan, 2013).

Kitaplarda normal aralıklı hatta normalden çok aralıklı satırlarla dizilmiş sayfalar tercih edilmelidir. Bu şekilde çocuğun zamanı geldiğinde harfleri, sözcükleri ve cümleleri kolaylıkla ayırt edebilmesi mümkün olabilir. Görsellerin ve yazılı öğelerin sayfadaki yerleşimi önemlidir. Çocuk, metni ve ona ait resmi aynı sayfada görmek ister. Sayfada resim ve yazı oranı yaşa göre değişmektedir. Okul öncesi dönemde sayfanın dörtte üçü resim, dörtte biri yazı olmalıdır. Metin tasarımlarında farklı yazı boyutları ve tipleri ile kitaplarda

vurgu, heyecan, komiklik gibi algılar oluşturulur. Ancak yazı boyutu belirlenirken çocukların el- göz kordinasyonları ve okunabilirliği dikkate alınmalıdır. Okul öncesi çocukları için ortalama 16-20 punto idealdir (Alkan Ersoy & Bayraktar, 2016; Demirel et al., 2011).

Okul öncesi dönem çocukları okumayı bilmedikleri için resimler hikayenin anlaşılabilirliği ve çocukların zevk alması açısından önemlidir. Kitaplarda resimlerin yalın, yapmacıklıktan uzak ve abartılı biçimlerden arınmış olması gerekmektedir. Resimler çocuğa korku vermemeli, karamsarlığa ve yerli yersiz karşı çıkışlara itmemelidir. Çocuk kitaplarında resimler sanatsal yönü güçlü, metni açıklayıcı, yorumlayıcı ve tamamlayıcı işlevlere sahiptir. Çocuk kitaplarına resimler farklı amaçlara hizmet etmektedir. Hayal gücünün artmasına ve estetik duygusunun gelişmesine katkı sağlayan kitap resmi, bir konunun açıklanmasına destek olmaktan ziyade konunun sembolik yönünü belirtmeye hizmet etmektedir. Metni açıklayıcı ve yorumlayıcı resimler ise, bir düşünce veya kavramı açıklamak için çizilmiştir. Genelde öğretici kitaplarda kullanılmaktadır. Metni tamamlayıcı resimler de yazıyla anlatılması kolay olmayan ayrıntılı ve karmaşık nesne ve olayların kolayca kavranması amacıyla yapılmaktadır (Çakmak Güleç & Geçgel, 2012; Oğuzkan, 2013).

İçeriksel Özellikler

Tıpkı resimler gibi içerik de çocukların kitaba karşı ilgilerini çekmeyi sağlayan bir unsurdur. Hikaye kitaplarında bulunması gereken içeriksel özellikler; tema, konu, karakterler, üslup ve dil'dir. Yazarın eserinde sürekli olarak belirtmeye çalıştığı temel düşünce ve görüşlere, gösterdiği ana yönelime tema denilmektedir. Bir kitabın teması onun temel fikridir. Tema arkadaşlık ve cesaret gibi genel ya da daha spesifik veya insanlar birbirine benzese de, her biri eşsizdir, herkes kendi kararlarını kendi almalıdır gibi cümle içinde de belirtilebilir. Bir hikayenin birden fazla teması olabilir. Çocuk edebiyatında konu, çocuğu metnin anlam evrenine çeken, kitapla ilişkisini sağlayan bir ögedir. Yaşamda karşılaşılan her şey çocuk kitaplarına konu olabilmektedir. Önemli olan ele alınan konunun nasıl aktarıldığıdır. Çocuk kitaplarında ele alınan konular yazarın hayal gücünden kaynaklanmış ve yazar tarafından kurgulanmış olabileceği gibi, gerçek yaşamdan da olabilir. Konular çocuğun farklılaşan ilgi

ve gereksinimlerine yanıt vermeli, çocukların yüreklerinde ve belleklerinde sevgi, dostluk ve barış gibi kavramların gelişmesine katkı sağlamalıdır (Glazer, 2000; Hunt, 1991; Lesnik-Oberstein, 2002; Oğuzkan, 2013; Sever, 2012; Ural, 2013).

Çocuk kitaplarda çok çeşitli karakterlerle karşılaşmaktadır. Kitaplarda karakterler çoğunlukla yetişkinler, çocuklar, hayvanlar, insan kişiliğine girmiş hayvanlar ve eşyalardır. Çocuk yayınlarında az sayıda kahramanın bulunması daha uygundur. Özellikle küçük çocuklar için yazılan kitaplarda bir iki karakter olması yeterlidir. Yaşamın ilk yıllarında çocuklar en çok kendisi gibi çocuk ve hayvan karakterlerine ilgi duymaktadır. Çocuk kitaplarındaki karakterler gerçek yaşamdaki gibi eksiklikleri ve zaafı olan kişiler olmalı kusursuz ve erişilmez olarak yansıtılmamalıdır. Üslup yazardan yazara değişen anlatım yolu ve biçimidir. Yazar bir düşünceyi, duyguyu, olayı ve hayat durumunu kendi edebiyat anlayışına, eğitim seviyesine ve kişisel zevklerine göre anlatmaktadır. En az kitabın iletisi kadar önemli olan anlatım ve dil özellikleri, çocuğun gelişim düzeyine uygun ve olaylar onun anlayabileceği sözcüklerle anlatılmalı yani çocuğa göre olmalıdır. Az kelime içeren resimli öykü kitaplarında her kelimenin önemi büyüktür. Bu tür kitaplar daima yüksek sesle okunmak için yazılmışlardır. O yüzden basit ve kısa anlatım dışında, kulağa hoş gelen ritmik bir havada olmalıdır. Kitaplarda günlük konuşmaların yanı sıra, çocuğun sözcük dağarcığını geliştirmek için yeni sözcüklerde kullanılmalıdır. İlk defa karşılaştığı sözcüğü kitapta birkaç kez tekrarlamak ve değişik tümceler içinde kullanmak çocuğun bu sözcükleri kavramasını kolaylaştıracaktır (Çakmak Güleç & Geçgel, 2012; Oğuzkan, 2013; Sever, 2012; Ural, 2013).

Hikaye Kitapların Çocuğun Gelişimine Olan Katkısı

Hikaye kitapları çocuğun gelişim sürecine olumlu katkılar sağlamaktadır. Kitaplar çok erken yaşta çocukların hayatının bir parçası haline gelmektedir. Çocukların okuma başarısı, kitaplara olan erken etkileşimleriyle ilişkilidir ve kitapları seven küçük çocuklar kitaplara çok az ilgi duyanlardan daha iyi okuyucu olma eğilimindedir. Çocukların küçük yaşlardan itibaren kitaplarla etkileşim içinde olması onları yeni bilgiler öğrenmeye daha açık hale

getirmektedir. Okul öncesi dönemde çocukların kelime dağarcığını ve okuryazarlık becerilerini geliştirmek için en sık önerilen uygulamalardan biri hikaye kitaplarıdır. Çocuklar bu dönemde sadece dil ve okuryazarlık becerilerini kazanmakla kalmaz, aynı zamanda kelime dağarcığını, kitap kullanma bilgisini ve pek çok şeyi tecrübe eder. Ayrıca çocuklar hikaye kitapları ile zengin bağlamlarda yeni sözcüklerle karşılaşma fırsatları elde ederler. Bir kelimeye her bir etkileşiminde, çocuklar kelimelerin anlamını ve kullanımını anlamlandırır. Çocuklar resimli bir kitabın sayfalarından yüksek sesle okunan sözleri dinlediklerinde, sözel metne destek veren resimlere bakıp, kitaptaki karşılığını görürler, dilsel, görsel ve kişilerarası bağlamlardan anlam çıkarmayı öğrenirler. Kitaplar, çocukların toplum içindeki rolleri ve yaşadıkları toplumla ilgili kavramların gelişmesinde, diğer insanlar hakkındaki kavramları şekillendirmelerine de yardım etmektedir. Kitaplar sayesinde çocuklar pek çok düşünme yöntemi geliştirebilirler. Çocuklar hikaye kitabındaki resimleri dikkatlice gözlemleyebilir ve benzer konu ve temalar içeren iki kitabı kıyaslayabilirler. Hikaye kitapları aracılığıyla çocukların estetik ve yaratıcılık gelişimleri ve kitaplarda geçen şarkıları dinleyerek ve söyleyerek müzikal deneyimleri desteklenir (Chiong & DeLoache, 2013; Çakmak Güleç & Geçgel, 2012; Isbell, Sobol, Lindauer, & Lowrance, 2004; Leung, 2008; Ural, 2013).

Okul Öncesi Hikaye Kitaplarında Çocuk Hakları

Okul öncesi dönemden başlayarak çocukların kişilik yapısının oluşumunda etkili bir uyaran olan çocuk kitapları, ÇHDS hükümlerinin yaşama geçirilmesinde önemli bir sorumluluk üstlenmektedir; zira çocuk edebiyatı, ahlak eğitimi, adalet, insan refahı ve insan hakları kavramlarını merkezileştirmek için yararlı bir araçtır. Kitaplar yarattığı kahramanlar ve sunduğu iletilerle, erken çocukluk döneminden başlayarak kişilerin demokratik değerleri tanıması, demokratik kültürü yaşam biçimine çevirebilmesi için üzerine düşen sorumluluğu yerine getirebilecek duyarlılıkta hazırlanmalıdır. Bu, ÇHS ilkelerinin yaşama geçirilmesi açısından bir gerekliliktir. Çocuk edebiyatı çocukların haklarını anlamaları için önemli bir başlangıç noktasıdır; yatmadan önce dinledikleri hikayeler, ezberledikleri tekerlemeler,

okuma yazmaya hazırlık süreçleri çocukları kendilerini hak sahibi vatandaşlar olarak algılamalarına katkı sağlamaktadır. Bu nedenle çocuğun doğal yaşamının bir parçası olarak ÇHS'nin genel çerçevesini oluşturmaya ve çocukların toplumdaki hak ve sorumluluklarını öğrenmesine, başkalarının haklarına saygı duymaya çocuk edebiyatının katkısı yadsınamaz (Koc & Buzzelli, 2004; Nolte, 2013; Sever, 2002; Todres & Higinbotham, 2013).

BÖLÜM III

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Çocuğun Katılım Hakkı İle İlgili Araştırmalar

Emilson & Folkesson (2006) “Çocukların Katılımı ve Öğretmen Kontrolü” isimli araştırmasında öğretmen kontrolünün farklılık gösterdiği iki çeşit eğitimsel etkinlikte çocuk katılımı ve eğitim ortamlarında çocuk katılımının nasıl gerçekleştiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma eleştirel kuramdan esinlenerek oluşturulmuş ve özgürleştirici bir yaklaşım benimsenmiştir. Araştırma saha çalışmasıdır. Veriler 13 ay boyunca üç farklı anaokulunda yeni yürümeye başlayan çocuklar ve öğretmenleri arasındaki etkileşimin videoya alınmasıyla elde edilmiştir. Verilerden biri güçlü öğretmen kontrolü diğeri ise zayıf öğretmen kontrolü olan iki farklı durum seçilmiştir. Videolarda öğretmenlerin iletişim seçiminin çocuğun katılımı ile ilişkili olduğu görülmüştür. Kontrol altına alan öğretmen yerine duyarlı, gözlemci ve onaylayan öğretmen davranışlarının çocukların fikirlerini geliştirdiği ortaya çıkmıştır. Öğretmen kontrolünün yüksek olduğu düşünülen etkinliklerde çocukların katılımın zayıf olduğu görülmüştür. Bu tür etkinliklerde çocuk öncelikle görevini anlamaya çalışmakta sonra öğretmeni memnun etmeye çabalamakta ve son olarak bakış açısını öğretmenine benimsetmeye çalıştığı saptanmıştır. Aksine öğretmen kontrolünün esnek ve katılımın desteklendiği düşünülen etkinliklerde ise çocuk katılımının nispeten daha güçlü olduğu görülmüştür. Bu tür etkinliklerde ise çocuğun ve öğretmenin ilk olarak karşılıklı konuşmaya başladığı, öğretmenin çocuğu desteklediği ve çocuk ile öğretmenin ortak bir konuda fikir birliğine vardığı saptanmıştır.

Nic Gabhainn & Sixsmith (2006) tarafından yapılan “Çocukların İyi Oluşu Fotoğraflaması:

Araştırmalarda Katılımı Kolaylaştırma” çalışma da çocuklarla veri analiz, veri toplama ve yorumlama yapılmış, yapılan bu teknik çocuklara tanıtılmış ve çocukların bu yaklaşımdaki ilk deneyimleri tanımlanmıştır. Bu araştırma çocuklara iyi oluş göstergeleri geliştirme ve yaşamlarını daha iyi anlatma için ses vermek amacıyla tasarlanmıştır. Çalışmaya 8-12 yaşları arasındaki toplam 43 çocuk katılmıştır. İlk aşamada çocuklar iyi oluşu temsil eden 723 fotoğraf çekmiştir. İkinci aşamada çocuklar resimleri kategoriye ayırmış ve her kategoriye başlık oluşturmuştur. Bulgularda, %23, 2 ile en sevilen kişi(arkadaş), %18 ile aktiviteler, %17,2 ile yiyecek ve içecekler, %12 ile hayvan/evcil hayvan kategorileri en yüksek yüzdeye sahip kategoriler olduğu görülmüştür. Çocuklar iyi oluşu en çok sevdiğim kişiler olarak kategorize ederken bunu spor, müzik dans gibi aktiviteler kategorisi takip etmiştir. Ayrıca çocuklar hayvanları “aşk” ve “sevme” olarak tanımlamışlar ve hayvanlarla olan ilişkilerin duygusal yönüne odaklanmışlardır. Araştırma da çocukların iyi oluşu temsil eden şeyler ve yaşamları hakkında kapsamlı bir görüş ortaya konulmuştur. Sonuç olarak, bu veri toplama, analiz ve yorum yöntemleri, politika geliştirme sürecine çocukların katılımını kolaylaştırmıştır.

Ejeh & Akinola (2009) tarafından yapılan “Çocuk Hakları ve Okullarda Katılım: Nijeryalı İlköğretim Okulu Çocuklarının Farkındalık Düzeyinin ve Görüşlerinin Araştırılması” isimli araştırma Ile - Ife kasabesindeki ilkokul öğrencilerinin haklarının ne kadar farkında oldukları ve bu hakların kullanımı konusundaki görüşlerini araştırmak amacıyla tasarlanmıştır. Bu çalışmada vaka çalışması yaklaşımı benimsenmiştir. Çalışma için Nijerya'nın güneybatı kesiminde bulunan bir üniversite şehri olan Ile-Ife' de iki kamu ve iki özel ilköğretim okulu seçilmiştir. Okulların üç üst sınıfının her birinden 12 öğrenci, her okulda toplam 36 öğrenci, rastgele örneklemeyle seçilmiştir. Veriler toplam örneklem büyüklüğü 59 erkek ve 85 kadından oluşan 144 öğrenci ile yarı yapılandırılmış sözlü görüşme ile toplanmıştır. Toplanan veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Bulgular çocukların haklarına ilişkin sınırlı bir farkındalığa sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca çocukların yaklaşık dörtte üçünün haklarını kullanma da istekli olmadıkları tespit edilmiştir. Çünkü çocuklar haklarına ihtiyaçları olmadığını düşünmekte ve aynı zamanda Nijerya toplumunun kültürel

normlarından kaynaklanmaktadır. Çalışmanın sonuçlarına göre çocuk haklarına dair sözleşmenin amaçlarına ulaşılmadığı ortaya konmuştur.

Hännikäinen & Rasku-Puttonen (2010) tarafından yapılan “Çocukların katılımının teşvik edilmesi: Okul öncesinde öğretmen rolü ve ilköğretim öğrenme seansları” isimli çalışmanın amacı Finlandiya da okul öncesi ve ilkokul sınıflarında ortak etkinliklere katılımı incelemektir. Araştırmanın konusu okul öncesi ve ilkokul sınıflarında katılımın benzerlik ve farklılıklarını kıyaslamaktır. Ayrıca öğretmenlerin ortak aktivitelerde çocuk katılımını nasıl desteklediğini ve öğretmenler ile çocukların sosyal etkileşim ve öğrenme konusundaki rollerini ve sorumlulukları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma küçük ölçekli bir vaka çalışmasıdır. Metodolojik olarak etnografik çalışma olarak desenlenmiştir. Araştırmacılar tarafından 2003, 2005 ve 2007 yıllarında yapılan geniş araştırma projesinden elde edilen veriler kullanılmıştır. Bulgular hem okul öncesi hem de ilköğretim kurumlarındaki öğretmenlerin çocukların katılımını ortak faaliyetlere katılım, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun ortam oluşturma gibi birçok yönden geliştirdiğini göstermektedir. Ancak okul öncesi ve ilköğretimdeki müfredat farklılıkları nedeniyle katılımda farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Okul öncesi dönemde öğretmen desteğinin, yaratıcı ve neşeli aktivitelerin daha yoğun olduğu tespit edilmiştir. Bu dönemdeki yaratıcı ve hayal kurma becerisini destekleyen etkinliklerin çocukların merakını zenginleştirdiği ve akademik öğrenme motivasyonunu beslediği görülmüştür. Bulgular sonucunda öğretmenlerin okul öncesi dönemde çocukların katılımı ve etkileşimine, ilkokulda ise akademik öğrenmeye odaklandığı tespit edilmiştir.

Sandberg & Eriksson (2010) tarafından yapılan “Çocukların Okul Öncesi Eğitimde Katılımları- Günlük Yaşamlarında Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Çalışan Personelin Çocuk Katılımını Kavramlaştırma Durumları” isimli çalışmanın amacı hem Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Çalışan Personelin günlük yaşamda çocuk katılım kavramlarını incelemek hem de personelinin deneyimlerini ve katılımcı çocuk özelliklerini tanımlayan görüşlerini araştırmak, analiz etmek ve tanımlamaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışma Katılım okul öncesi personeline ne ifade eder?, Okul öncesi personeli, çocukların günlük katılımını nasıl sağlamaya çalışır? gibi araştırma sorularına yönlendirmiştir. Ayrıca,

okulöncesi personelinin çocukların okul öncesi katılımını teşvik etmede önemli gördüğü koşullar ele alınmıştır. Araştırmanın Örneklemini 20 Okul Öncesi Personeli oluşturmaktadır. Araştırmada karma bir yöntem benimsenmiştir. Başlangıçta niteliksel içerik analiz yaklaşımı kullanılarak okul öncesi personelinden katılım tanımları alınmış ardından ise Anaokulunda katılımcı bir çocuğun özellikleri nedir? Açık uçlu sorusu 568 Okul Öncesi personeline sorulmuştur. 568 Anaokulu örnekleminde, en az bir tanımlanmış engelli ve gri bölge çocuğuna sahip 20 anaokulu bu çalışma için seçilmiştir. Anketten elde edilen sonuçlara göre, personel için günlük yaşamda kendi kararlarını kendin verme ve kararlarını yönetme katılım için yüksek güçlü göstergelerdir. Okul Öncesi Personeli katılımı “iletişim becerisi”, Aidiyet Duygusu” ve “Faaliyet Yürütme Becerisi” olarak üç şekilde tanımlanmıştır. Okul öncesi personeline göre katılımcı bir çocuk, sözel veya vücut dilini etkili olarak kullanabilir. Yine katılımcı bir çocuğun aktif olarak etkinliklere katılması ile aidiyet duygusu kazanacağı ileri sürülmektedir. Ayrıca okul öncesi personeli okul ortamını, çocukların okul öncesi öğretmenleri tarafından desteklendiği ve günlük iş/eğitsel faaliyetleri güvenli olarak gerçekleştirdiği bir ortam olarak tanımlanmıştır.

Crowley (2012) tarafından yapılan “Dinleyen var mı? Politika belirlemede çocuğun katılımının etkisi” isimli doktora tez çalışmasında amaç çocukların kamu hizmetleriyle ilgili karar alma sürecine katılımlarının etkisini belirlemek ve değerlendirmektir. Araştırma uzun süreli çoklu vaka çalışması yaklaşımıdır. Araştırma için veriler gözlem, yarı yapılandırılmış görüşmeler, odak grupları ve bazı belgesel analizleri kullanarak elde edilmiştir. Galler'de iki örnek olay çalışması saha çalışması olarak seçilmiştir. Yerel yönetim kararlarında 11-25 yaşındakilerin katılımını destekleyen bir yerel yönetim gençlik forumu olan Lamberton ve bir ilkokulda yeni kurulmuş, okulun yönetiminde 4- 11 yaşındakilerin katılımını destekleyen bir okul konseyi olan “Marlings” saha çalışması olarak seçilmiştir. Araştırma sonucunda, çocukların katılımının gerçekleştiği sosyal ve kültürel bağlamın, çocukların düşüncelerini nasıl etkilendiğini göstermiştir. İki vaka çalışmasında da gençlik forumu ve okul konseyinin herhangi bir politika sonucunu başarılı bir şekilde etkileyemediğini ortaya konulmuştur. Geleneksel çocukluk yapılarının arzu edilen çocuk katılımını etkileyemediği görülmüştür.

De Róiste, Kelly, Molcho, Gavin, & Nic Gabhainn (2012) tarafından yapılan “Okul katılımı çocuklar için iyi midir? Sağlık ve iyi oluş ile bağlantısı” isimli çalışmanın amacı, İrlanda'daki okullardaki katılımın algılanan akademik performans, okulu sevme ve olumlu sağlık algıları ile bağlantılı olup olmadığını araştırmaktır. Veriler, İrlanda okullarında 10-17 yaşları arasındaki 10.334 öğrenciden oluşan tabakalı rastgele örneklemden kendi kendine tamamlama anketleri ile toplanmıştır. Anketler okul katılımı, okul algısı, akademik performans, sağlık ve refah ile ilgili derecelendirilmiş sorulardan oluşmaktadır. Araştırma sonucunda, büyük çocuklar arasında katılım seviyesinin daha düşük olduğu ve kızların okul etkinliklerini organize etmede erkeklerden daha fazla yer aldığı bulunmuştur. İrlandalı öğrencilerin dörtte birinden daha azının, okullarında kurallar oluşturmaya katıldıkları görülmüştür. Okul etkinliklerinin organize edilmesine katılım, tüm yaş gruplarında ve her iki cinsiyette de olumlu okul algısı, sağlık ve refah ile ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Genel olarak katılan öğrencilerin yüzde 63'ünden fazlasının, sınıfta görüşlerini ifade etmeye teşvik edildikleri, yüzde 58'inin okul etkinliklerini düzenlemede yer aldıkları ve yüzde 22'sinin okul kurallarında yer aldıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca okulda katılımın okulu sevme, akademik performans, yüksek yaşam memnuniyeti ve sağlığını daha iyi hissetme ile önemli ölçüde ilişkili olduğu görülmüştür.

Olufisayo John-Akinola, Gavin, Elizabeth O'Higgins, & Nic Gabhainn (2013) tarafından gerçekleştirilen “Okul hayatında yer almak: çocukların görüşleri” isimli çalışmada amaç, çocukların okula katılımları hakkındaki görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Çalışmanın genel amacı ise İrlandalı ilkokul çocukları için katılımın ne anlama geldiği ve okullarında katılımın nasıl daha iyi uygulanabileceği hakkında görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırma 9 ile 13 yaş arasındaki toplam 248 ilköğretim öğrencisi ile yapılmıştır. Öğrenciler rastgele seçilen üç okuldan katılmıştır. Veriler üç aşamada toplanıp analiz edilmiştir. Her aşama, üç okulun her birinde ayrı sınıf grupları ile gerçekleştirilmiştir. İlk grup öğrenciye katılım ile ilgili açık uçlu iki soru sorulmuştur. İkinci grup öğrenciler, ilk grup tarafından verilen cevapları renkli kâğıt parçalarına yazıp benzer yanıtları bir araya getirerek kategoriler oluşturmuştur. Her kategori için grup üyeleri tarafından tanımlayıcı etiketler oluşturularak etiketle birlikte

kategoriyi oluşturan yanıtlar birlikte zımbalanmıştır. Son grup öğrenciler ise ikinci grup tarafından geliştirilen etiketli grup kategorileri verildi ve verilerin şematik bir sunumunu oluşturmaları istenmiştir. Araştırma sonucu, öğrencilerin okullarının bir parçası olduklarını hissettikleri en yaygın kategorilerin okul üniformaları, spor, arkadaşlar, öğretmenler ve onların okul/sınıf ortamı olduğunu ortaya koymuştur. Okul etkinliklerin sayısının artırılması, arkadaşlık ve eşit katılımı teşvik edici ortamlar sunma öğrencilerin okulun bir parçası olduğunu hissetmede temel göstergeler olduğu görülmüştür. Ayrıca çocuklara göre okul yaşamında yer almak için kişiler arası ilişkiler ve aidiyet duygusunun önemli olduğu tespit edilmiştir.

Gürkan & Koran (2014) tarafından yapılan “36- 72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programının Çocuğun Katılım Hakkına Yer Verme Durumu Açısından İncelenmesi” isimli çalışmada amaç Türkiye’de 2013-2014 öğretim yılından itibaren uygulanmakta olan Okul Öncesi Eğitim Programı’nda çocuğun katılım hakkına doğrudan ve dolaylı olarak yer verme ve katılım hakkının nitelikleri içermek durumunu analiz etmektir. Araştırma da nitel bir yöntem benimsenmiştir. Veriler doküman incelemesi ile toplanmıştır. Toplanan veriler betimsel analiz ile analiz edilmiştir. Çocuğun Katılım Hakkı Genel Yorum No.12’de yer alan katılım hakkının nitelikleri kodlama kategorilerinin oluşturulmasında kullanılmıştır. Bu nitelikler “şeffaf ve bilgilendirici, gönüllü, saygılı, ilgili, çocuk dostu, içermeci, eğitim ile desteklenmiş emniyetli ve riske karşı duyarlı ve hesap verebilir” şeklindedir. Araştırmanın sonucunda, programın temel özelliklerinden bazıları katılım hakkına doğrudan yer verirken, bazıları dolaylı olarak katılımı desteklemiştir. “Öğrenme merkezleri önemlidir”, “Çocuk merkezlidir”, Keşfederek öğrenme önceliklidir” özelliklerinin doğrudan katılımı desteklediği ortaya konmuştur. Programdaki gelişim alanları ve ilgili kazanımlar, göstergeler ve açıklamalar incelendiğinde katılım hakkını doğrudan ve dolaylı destekleyen bazı kazanımlar olduğu görülmüştür. 2013 programında ilk kez yer verilen günlük eğitim akışının zaman dilimlerini açıklayan bölümler incelendiğinde ise bu akışın, öğretmen doğru uygulamalar yaptığında, çocuğun katılım hakkını doğrudan kullanmasına fırsat verebilir

özellikte olduğu ortaya konmuştur. Çalışmada genel olarak çocuğun katılım hakkını olumsuz olarak ele alan herhangi bir ifade tespit edilmemiştir.

Zhu, (2014) tarafından yapılan doktora tezinde “Göçmen Ebeveynlerin Deneyimleri ve Algıları: Okul Dışı Etkinliklerde Çocukların Katılımını Anlama” başlıklı araştırmasında, göçmen ebeveynlerin çocuklarının okul dışı programlara katılımları ile ilgili görüşlerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Çalışma Kanada’nın batısındaki bir şehirde üniversiteye bağlı bir toplulukla gerçekleştirilmiştir. En az bir okul öncesi çağında çocuğu olan 12 Çinli göçmen aile ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler yarı yapılandırılmış ve karşılıklı olarak kararlaştırılan zamanda karşılıklı olarak kararlaştırılan yerlerde (toplum salonu odası veya araştırmacı ofisi gibi) gerçekleşmiştir. İlk görüşmeler ve takip görüşmeleri dahil olmak üzere tüm görüşmeler, araştırmacı tarafından Haziran 2010'dan Temmuz 2012'ye kadar iki yıllık bir süre zarfında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada nitel bir metodoloji benimsenmiştir. Veriler Ekolojik sistem model ve kültürel ekolojik model temel alınarak çok boyutlu bir karşılaştırılmalı modele dayandırılmıştır. Bu karşılaştırılmalı modele dayanarak çeşitli kültürel alt yapıya sahip görüşme soruları geliştirilmiştir. Genel olarak, bu çalışma için mülakat soruları, ekolojik bağlam, göç ve kültürleşme, çocuk yetiştirme pratikleri ve inançlarla ilgili deneyimler ve yetkinlik ve stratejilerle ilgili fikirler de dahil olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır. Sonuç olarak çeşitli ekolojik sistemlerden gelen her türlü etkilerin, fikirlerin geçişi ve dönüşümünde nasıl birbiriyle etkileştiği ve böyle bir eğilimin çocuk sahibi olma alanına nüfuz ettiği ortaya koymuştur. Anne-babaların, çocukları için, yerleşim ve adaptasyon görevlerinin önemli bir parçası olan, çocukları için zevkli, tatmin edici ve normal bir hayat yaratmak için büyük çaba harcadıkları görülmüştür.

Avcı & Akar Gençer (2017)’ in yaptığı “Ebeveynlerin Gözünden Çocuğun Kendi Yaşamına Katılma Hakkı” isimli araştırmasında çocukların kendi yaşamlarına katılım durumlarının ebeveynlerin gözüyle resmedilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden temel araştırma yöntemi benimsenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme ve kartopu örnekleme teknikleri ile

belirlenen 5'i erkek, 10 kadın, 15 ebeveyn oluşturmıştır. Araştırma da veriler yarı yapılandırılmış görüşme sorularıyla toplanmıştır. Veriler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Veriler analizinde, çocuğun kendi yaşamına katılım durumuna ilişkin olarak (Oynayacağı oyun, Oyun yeri-oyun malzemesi ve oyun süresi seçimi, giyim-beslenme-boş zaman, spor ve kurs aktivitelerine katılım, ev ortamının ve çocuğun odasının tasarımı, ev yaşamı, dışarıda vakit geçirmeye ilişkin konulara nasıl karar verildiği) alt temalar oluşturulmuştur. Bu alt temalar temel ihtiyaçlar hakkı, evde yaşam hakkı, Oyun hakkı ve Boş zamanlarını değerlendirme hakkı temalarına yerleştirilmiştir. Temalar ise Hart (1992) katılım basamaklarına göre yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda, Ebeveynlerin çalışma ve yaşam koşulları, önem verdikleri uygulamaların ve değerlerinin farklılık göstermesinden dolayı bir konuda katılımcıyken diğer konuda katılım karşıtı olabildiği görülmüştür. Çocukların ailede alınan kararlara katılımı istekli olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma da çocukların oyuna ilişkin katılımlarının, katılım derecelerinden yedinci ve sekizinci basamakta yer aldığını göstermiştir. Aileler çocukların oyun hakkı konusunda Hart'ın en üst basamaklarına ait inançlara sahiptirler. Çocukların boş zamanları değerlendirme, yaşamlarını organize etme konusunda katılım karşıtı ve katılım içeren ebeveyn görüşleri görülmüştür.

Buğday & Küçüköğlu (2017) tarafından yapılan "4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi Ders Kitabının Çocuk Katılım Hakkı İlkelerine Göre İncelenmesi" çalışmada 10-12 yaş düzeyindeki çocuklara okutulan 4. Sınıf İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi ders kitabında bulunan 30 masalı, bilgi verici açıklamaları ve değerlendirme sorularını çocuk katılım hakkı ilkelerine göre inceleme amaçlanmıştır. Araştırma da nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemi ve dokümanı 2015-2016 eğitim öğretim yılında devlet okullarında, ilköğretim 4.sınıflarda okutulmaya başlanılan İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi ders kitabıdır. Verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda kitapta bulunan masallar, açıklamalar ve değerlendirme soruları incelenmesiyle saydam ve bilgilendirici, eğitimle desteklenmiş, çocuk dostu ve saygılı ilkelerinin olumlu durumlar olduğu görülmüştür.

Çocukları dinleme, fikirlerini önemseme, çocuklarla ortak çalışma ve gelişen yeteneklerine uygun olarak çocuklarla etkileşime geçme konusunda yer yer çocuk katılımının desteklendiği ortaya çıkmıştır. İlgili, içermeci ve hesap verilebilirlik ilkelerinde ise olumsuz durumların yoğunlaştığı görülmüştür. Masallarda “gönüllü” ilkesi ile ilgili bir durum incelenmemiştir. İnceleme sonucunda kitapta çocuk katılımının içermeci olmadığı, ayrımcılık kalıplarına dikkat edilmediği, kız ve erkek çocukları içerecek şekilde çocukların katılımına yönelik fırsatların teşvik edilmediği tespit edilmiştir.

Tozduman Yaralı & Güngör Aytar (2017) tarafından gerçekleştirilen “Okul Öncesi Sınıflarında Çocuğun Katılım Hakkının Çocukların ve Öğretmenlerin Görüşlerini Göre İncelenmesi” isimli çalışma, okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan sınıflardaki uygulamaları katılım hakkı niteliklerine göre değerlendirme amacıyla yapılmıştır. Araştırma nitel modelde durum çalışması olarak desenlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu Kırklareli merkezli bir anaokulu ile Ankara merkezde bulunan bir anaokulundan 10 okul öncesi öğretmeni, altı yaş grubundan 10 çocuk oluşturmuştur. Kişiler benzeşik(homojen) örnekleme yöntemine göre seçilmiştir. Veriler öğretmenlerden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, çocuklardan ise odak görüşmesi ile toplanmıştır. Verilerin analizi betimsel analiz yöntemiyle yapılmıştır. Betimsel analiz çerçevesi Çocuğun Katılım Hakkı Genel Yorum No 12 katılımın nitelikleri kullanılarak geliştirilmiştir. Bu çerçeveye göre veriler şeffaf ve bilgilendirici, gönüllü, saygılı, ilgili, çocuk dostu, kapsayıcı, güvenli ve riske karşı duyarlı ve hesap verebilir niteliklerine göre analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda, Öğretmenlerin sırası ile çocuğun katılım hakkını en çok saygılı, şeffaf ve bilgilendirici niteliklerine göre tanımladığı görülmüştür. En az güvenli ve riske karşı duyarlı, hesap verebilir niteliği olmuştur. Çocuklarla yapılan görüşmeler sonucunda öğretmenlerin katılım hakkının niteliklerinden en çok şeffaf ve bilgilendirici, saygılı ve çocuk dostu niteliklerini göz ardı ettikleri tespit edilmiştir. Görüşmeler sırasında çocukların taleplerinin daha çok, etkinliklere katılım konusunda özgür olmaları, yapılandırılmış etkinliklerin daha az olması, serbest zaman etkinliklerinin daha uzun planlanıp öğretmenlerinin de oyunlarına katılması yönünde olduğu ortaya çıkmıştır.

Çocuk Kitaplarında İncelenen Konular

Çeçen & Aydemir (2011) tarafından yapılan “Okul Öncesi Hikâye Kitaplarının Okunabilirlik Açısından İncelenmesi” isimli çalışmada okul öncesi hikâye kitaplarının okunabilirlik düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma doküman incelemesine dayanan betimsel nitelikli tarama yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Çalışmanın materyalini Öykü Yağmur setinden 50 hikâye kitabı oluşturmaktadır. Kitapların okunabilirlik düzeylerinin belirlenmesinde Ateşman’ın Türkçeye uyarladığı Flesch’in kelime ve cümle uzunluğunu temel alan formülü kullanılmıştır. İnceleme sonucunda hikâyelerin büyük çoğunluğunun ortalama cümle uzunluğu açısından 5,55 sayısının üzerinde olduğu saptanmıştır. Okul öncesi dönemde çocukların metinleri dinledikleri düşünüldüğünde sözü edilen metinlerde cümlelerin uzun olduğu bulunmuştur. Okunabilirlik açısından hikâye kitaplarının, orta güçlükte, kolay ve çok kolay düzeyde olduğu görülmüştür. Bu dönemdeki metinlerin çok kolay düzeyde olması çocuklar için daha yararlı olacağı düşünülmektedir. Bulgular hikâye kitaplarının okunabilirlik düzeyleri ile cümle uzunluklarının koşut bir özellik gösterdiğini ortaya çıkarmıştır.

Danowski & Robinson (2012) tarafından yapılan “ABD'deki popüler çocuk resimli kitaplarındaki yaşlı karakterlerin tasviri” isimli araştırma popüler resimli çocuk kitaplarındaki gençlerle ilişkili yaşlıların cinsiyetleri ve tasvirlerine odaklanmaktadır. Araştırmanın örneklemini Eylül 2000'den Nisan 2010'a kadar New York Times Best Sellers resimli kitap listesinden belirlemiştir. Örneklemini genişletmek için Book Sense Bestseller listelerinde yer alan resimli kitaplarda araştırmaya dahil edilmiştir. Ayrıca 2000-2009 yılları arasında Caldecott madalyası ve onur ödülü alan kitaplarda araştırmaya ilave edilmiştir. Çalışmada toplam 710 kitap içerik analizi ile incelenmiştir. İnceleme de 55 yaş üstündekiler yaşlı olarak kabul edilmiştir. Karakterin 55 yaşın üzerinde kabul edilmesi için geniş gri saçlar veya beyaz saçlar, cildin kırışıklıkları veya sarkması, orta yaş olarak kabul edilen kız ya da erkeğin ebeveyni olma, torun veya büyük torun sahibi olma değnek veya tekerlekli sandalye gibi fiziksel bir yardımcı kullanma, gözlük veya büyüteç kullanma gibi özellikler betimlenmiştir. Bu özelliklerden iki ya da daha fazlasını gösteren karakter yaşlı olarak

nitelendirilmiştir. Araştırma sonucunda 710 kitabın 286'sı (yüzde 40.2) en az bir yaşlı karakter içerdiği tespit edilmiştir. Resimli kitaplarda toplam 10,620 karakterin 60'i (yüzde 5.6) yaşlı karakterler olduğu görülmüştür. Hikayelerde en yaygın kullanılan karakter rolleri büyükbaba ve arkadaş rolü olmuştur. Karakterlerin incelenen kişilik özelliklerinden en yaygın üç özelliğinin mutlu, arkadaşça ve sevgi özellikleri olduğu tespit edilmiştir. Karakterlerden 332'si olumlu, 169'u nötr, 104'ü ise olumsuz kişilik yapısına sahip olarak gösterilmiştir. Bulgular kitaplarda yaşlı karakterlerin genel tasvirinde önemli bir gelişme olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca çocuklar için yaşlanma süreciyle ilgili olumlu tutumların geliştirilmesinde olumlu bir bakış açısı sunduğu vurgulanmıştır.

Veziroğlu & Gönen (2012) tarafından yapılan “Resimli Çocuk Kitaplarının M. E. B. Okul Öncesi Eğitim Programı'ndaki Kazanımlara Uygunluğunun İncelenmesi” isimli çalışmasının amacı Türkiye'deki resimli çocuk kitaplarının Milli Eğitim Bakanlığı (M.E.B.) 2006 Okul Öncesi Eğitim Programı'nda, 36-72 aylık çocukların eğitimleri için belirlenen amaç ve kazanımlar açısından incelenmektir. Ayrıca bu kitaplarla yapılan eğitimin, uygulanan eğitim programını destekleme düzeyini tespit etmektir. Araştırmanın çalışma grubunu rastgele örnekleme yöntemi ile seçilen 250 resimli çocuk kitabı oluşturmaktadır. Kitaplar Ankara ve Kırıkkale illerindeki resmi ve özel anaokullarında, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bağımsız anaokullarında, anasınıflarında, çocuk kütüphanelerinde kullanılan, konuyla ilgili çalışma yapan akademisyenlerin özel koleksiyonlarında bulunan ve yayınevlerinde satışa sunulan resimli çocuk kitapları arasından rasgele örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Bulgular programda yer alan tüm gelişim alanlarının kitaplarda yer verilme oranının oldukça düşük bir yüzdeye sahip olduğunu göstermiştir. Okul öncesi Eğitim Programında bilişsel alanın en fazla sayıda kazanıma sahip olmasına karşın, incelenen hikâye kitaplarında karşıladığı kazanım yüzdesi olarak sosyal- duygusal ve dil alanının gerisinde kaldığı dikkat çekmiştir. Sonuç olarak, okul öncesi dönem çocuklarına yönelik hazırlanan resimli hikâye kitaplarının niteliklerinin arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılması gerektiğini ortaya konmuştur.

Dirican & Dağlıoğlu (2013) tarafından yapılan “3-6 Yaş Grubu Çocuklarına Yönelik

Yayımlanan Resimli Hikâye Kitaplarının Bazı Temel Değerler Açısından İncelenmesi” isimli çalışmada okul öncesi dönem çocuklarına yönelik yayımlanan resimli hikâye kitaplarında yer alan temel insani değerlerin ne olduğunu ve bunlara ne kadar yer verildiğini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmada betimsel model kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini 2005-2012 yılları arasında 36-72 aylık çocuklara yönelik, Türk yazarlar tarafından yazılmış, resimli hikâye kitapları oluşturmaktadır. Örneklemi ise amaçlı örnekleme (ölçüt örnekleme) yöntemi ile seçilmiş, başlığında veya içinde değer ifadesi geçen 135 resimli hikâye kitabı oluşturmaktadır. Veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda resimli çocuk kitaplarında sevgi, paylaşmak, arkadaşlık, mutluluk, nezaket, yardımseverlik, temizlik, saygı, adalet, tutumluluk, estetik, empati, hoşgörü, dürüstlük, çalışkanlık, özgüven, sorumluluk, cesaret, liderlik ve barış, değerlerine yer verildiği saptanmıştır. En fazla sevgi(n=418), en az ise barış(n=8) değerine yer verilmiştir. Kitaplardaki toplam cümle %28.69 oranında değer ifade etmektedir. İncelenen eserler olaya dayalı metinler olduğu için olayı anlatan ve geçiş cümlelerinin çok fazla olması gerektiği düşünüldüğünde %28.69 oranında değer ifade eden cümle bulunması yüksek bir sonuç olduğunu göstermektedir.

Somer (2015) “4-6 yaş resimli çocuk kitaplarının prososyal davranışlar açısından incelenmesi” isimli yüksek lisans tezinde 4-6 yaş resimli çocuk kitaplarını prososyal davranışlar açısından incelemiştir. Araştırma nitel bir çalışma olup doküman incelemesi yapılmıştır. Çalışmanın materyali olasılıklı olmayan örnekleme türlerinden kartopu örnekleme tekniği kullanılarak belirlenmiştir. Bu teknikle belirlen 200 adet kitap içerik analizi ve söylem analizi ile incelenmiştir. İncelemede prososyal davranışlar, iletişim başlatma / sürdürme, empati kurma, yardım etme, iş birliği yapma, paylaşma, özgecilik olmak üzere altı ana kategoriye dönüştürülmüştür. Araştırma sonucunda 200 adet resimli çocuk kitabından 81 tanesi prososyal davranışlar içerirken, 119 tanesi prososyal davranışlar ile ilgili bir bulgu içermediği saptanmamıştır. Kitaplarda ağırlıklı olarak toplumsal yaşamda yalnız kalmama isteğinden kaynaklı arkadaş edinen çocuk imajı gibi çeşitli sosyal davranış örneklerine yer verildiği görülmüştür. Prososyal davranışları içermeyen özellikle masal

kitaplarında, karakterlerin davranışlarının cezalandırıldığı davranışlar bulunmuştur.

Yıldız, Yazıcı, & Durmuşoğlu (2016) tarafından gerçekleştirilen “2010-2015 yılları Arasında Yayımlanmış Resimli Çocuk Kitaplarının Resimleme Özelliklerinin İncelenmesi” isimli araştırmada 2010-2015 yılları arasında 3-8 yaş çocukları için yayımlanmış, resimli çocuk kitaplarını, resimleme özellikleri bakımından inceleme amaçlanmıştır. Araştırma nitel bir araştırma olup betimsel model kullanılmıştır. Çalışma grubunu 2010-2015 yılları arasında 3-8 yaş grubu çocuklar için 37 yayınevi tarafından yayınlanmış 300 resimli çocuk kitabı oluşturmaktadır. Kitaplar seçkisiz örnekleme ile seçilmiştir. Kitaplar içerik analizi ile incelenmiştir. Araştırma da incelenen kitapların, resimlemelerin %95,6’sının resim-metin uyum kriterini taşıdığı bulunmuştur. Ayrıca Resimlemelerin %90’ının basit ve anlaşılabilir olduğu saptanmıştır. İncelenen 300 kitaplarında %54’ü gerçekçi resimlemelere sahip iken, %46’sının bu niteliği taşımadığı görülmüştür. Elde edilen bulgular kitapların resimlemelerinin %70’i eğlendirici ve sevimli olduğunu %30’unun bu niteliği taşımadığını göstermiştir. Kitaplarda en sık kullanılan resimleme tekniklerinin karışık teknik, basit bilgisayar tekniği, guaj boya, pastel boya ve suluboya tekniği olduğu ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak ise kitapların çoğunun nitelikli bir çocuk kitabında bulunması gereken özellikleri taşıdığı, ancak estetik ve sanatsal açıdan nitelikli olmayan kitapların da yer aldığı saptanmıştır.

Ünlü Çetin & Cir (2016) tarafından yapılan “Farklı Kültürlerdeki Çocuk Kitaplarının Resimlendirme Tekniklerinin ve Görsel Özelliklerinin İncelenmesi” isimli çalışma 0-8 yaş arası çocuklara yönelik yazınsal eserlerin resimlendirmelerinde kültürlere göre değişkenliğin olup olmadığını incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma nitel bir çalışmadır. Çalışma materyali amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan maksimum çeşitlilik örnekleme ile belirlenmiştir. Türkiye başta olmak üzere Kırgızistan, Azerbaycan, Rusya, Slovenya, İran, Gürcistan, Ermenistan, Almanya, İspanya, Fransa, Portekiz, Güney Kore, Sırbistan, Yeni Zelanda, Danimarka, Suudi Arabistan, İngiltere, Singapur, Filipinler, İsrail ve Mısır’dan, iki yıl içerisinde edinilen toplam 22 adet resimli çocuk kitabı araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Kitaplar doğu Avrupa ülkeleri, batı Avrupa ülkeleri, doğu ülkeleri ve Türkiye

olarak kategorilere ayrılarak incelenmiştir. İnceleme sırasında kitapların kapak bilgileri, resimleme boyutu, çizim tekniği ve karakter özelliklerine dikkat edilmiştir. Elde edilen bulgular çocuk kitaplarının dış yapı özelliklerinin yayımlandıkları ülkelerin kültürel özelliklerine göre farklılaşmadığını ortaya çıkarmıştır. Ayrıca bazı çocuk kitaplarında toplumsal yapının ve fiziksel özelliklerin yansımaları görülürken, bazı kitaplarda bayrak renkleri ve milli değerler gibi ideolojik faktörlerin etkileri olduğu saptanmıştır.

Çocuk Kitapları Çocuk Hakları, Katılım Hakkı

Karaman-Kepenekci (2010)'nin yaptığı “Türkiye'deki çocuklar için önerilen öykülerde çocuk haklarına dair bir analiz” isimli çalışmada amaç Türkiye'deki çocuklar için önerilen 100 Temel Edebiyat İşleri listesindeki çocukların hikâyelerinde çocukların haklarının ne ölçüde ve nasıl yer verildiğini belirlemektir. Çalışmanın materyalini Türk Çocuk Edebiyatı'na ait 100 Temel Edebiyat Eseri listesindeki 21 hikaye kitabı oluşturmuştur. Veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda incelenen öykülerde olumlu (% 56,1) ve olumsuz (% 43,9) ifadelerin olduğu görülmüştür. Bütün hikaye kitaplarında en fazla gelişim haklarına ilişkin olumlu ifadeler (%29,7) yer verilirken en az katılım hakkına ilişkin olumlu ifadeler (%3,9) yer verilmiştir. Kitapların büyük bir bölümünde tek bir çocuk kahraman bile bulunmamıştır. Çocuk hakları konusunda en olumsuz ifadelerin yer aldığı iki hikaye kitabı dokuzuncu ve onuncu yüzyıla ait olduğu tespit edilmiştir. Bu hikâyelerde çocuk haklarına önem verilmediğinin ve özellikle çocukların birçok yönden kötü muameleyle tabi tutulduğu görülmüştür. Bu durumun bir nedeninin, çalışma kapsamında incelenen hikaye kitaplarının en yeni kısmının bile, çocukların haklarının dünya kamuoyunda açıklanmadığı ve çocuk haklarının hiçbir yasal güvenceye sahip olmadığı bir çağda yazılmasından kaynaklı olduğu vurgulanmıştır.

Avcı, Güneşli ve Koran (2011) yaptığı 7-12 Yaş Düzeyine Uygun Yazınsal Kitapların Çocuğun Katılım Hakkı Açısından Değerlendirilmesi isimli çalışmanın amacı, KKTC’de 7-12 yaş düzeyindeki çocukların karşılaşabilecekleri yazınsal kitaplarda (öykü veya masal) çocuğun katılım hakkına (Çocuk Hakları Sözleşmesi, Madde 12) yer verilme durumunu

ortaya koymaktır. Araştırma nitel bir çalışmadır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılmıştır. Mayıs-Temmuz 2010 tarihlerinde KKTC’de Lefkoşa ilçesinde ilköğretim öğrencileri tarafından en çok okunan üç yazınsal kitap (Pinokyo, Felaket Henry ve Benim Adım Selen) belirlenip değerlendirilmiştir. Araştırmada betimsel çözümleme gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda incelenen iki kitapta (Pinokyo ve Felaket Henry) çok sayıda olumsuz durumun olduğu, diğer kitapta (Benim Adım Selen) ise olumsuz durumlara karşın olumlu durumların olduğu da saptanmıştır. Katılım nitelikleri açısından kitaplar değerlendirildiğinde “gönüllü”, “eğitimle desteklenen”, “güvenli- riske karşı duyarlı” ve “hesap verebilir” gibi niteliklere kitaplarda pek yer verilmediği ve en çok (sırasıyla) “saygılı”, “çocuk dostu”, “ilgili”, “saydam ve bilgilendirici” ve “içermeci” niteliklerinin ele alındığı ortaya çıkmıştır. İncelenen üç kitapta saygı niteliği ile ilgili toplam 35 durumun 29’u olumsuz, 6’sı olumludur. Çocuk dostu ortam yaratma niteliğiyle ilgili toplam 25 durumun 23’ü olumsuz, 2’si olumludur. İlgili niteliğini temel alan toplam 17 durumun 14’ü olumsuz, 3’ü olumludur. Saydam ve bilgilendirici niteliği ile ilgili toplam 12 durumun 7’si olumsuz, 5’i olumludur. İçermeci niteliğiyle ilgili toplam 8 durumun 7’si olumsuz ve 1’i olumludur. Katılım niteliklerinin tümü ele alındığında olumsuz durumların sayısı 88 (%84.6), olumlu durumların sayısı ise 16’ (%15.4) olduğu tespit edilmiştir.

Karaman-Kepenekçi &Aslan (2011) tarafından yapılan “Okulöncesi Döneme Seslenen Kitaplarda Çocuk Hakları” adlı çalışmada Türkiye’de okul öncesi dönem çocuk edebiyatı yapıtlarında (yazınsal çocuk kitaplarında) çocuk haklarının sunulmuş düzeyini ortaya koyma amaçlanmıştır. Bu amaçla altı yayın evinin okulöncesi dönem çocukları için 2009 yılı içerisinde ilk yıl da yeni baskısını yaptıkları, çeviriler dâhil tüm çocuk kitaplarına ulaşılmıştır. Toplam 81 kitap incelenmiştir. Araştırma, tarama modelindedir. Veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Bu araştırmada temel kategori olarak “Çocuk Hakları” ele alınmıştır. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarında geçen yaşamsal, gelişimsel, koruma ve katılım hakları alt kategoriye oluşturmuştur. Her bir alt kategori Çocuk Hakları sözleşmesinin ilgili maddesi ile ilişkilendirilmiştir. Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Çocuklara çocuk haklarını

duyumsatmada, çocuğun gelişiminde başat bir değişken olan yazınsal çocuk kitaplarından yararlanmak gerekmektedir. Bu çalışmanın bulgularına göre gelişimsel haklar ile ilgili anlatımlara en fazla yer verilmiştir. Sırasıyla yaşamsal haklar, katılım ve korunma hakları takip etmiştir. Katılım hakkının incelenen kitaplarda az çıkması, bu hakkın, Çocuk Hakları Sözleşmesi ile çocuklara tanınan haklardan birisi ve aslında bu anlamda yeni olması ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Maltepe (2013)'nin "Aytül Akal'ın Öykülerinde Çocuk Hakları" isimli çalışması, Aytül Akal'ın öykülerinde çocukların yaşamsal, gelişimsel, korunma ve katılım haklarına ne düzeyde yer verildiğini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma nitel bir araştırmadır. Çalışmanın örneklemini Aytül Akal'ın 8-12 yaş çocuk öykülerinden sekiz öykü kitabı oluşturmaktadır. Veriler Babamın Sihirli Küresi(K1), Babam Duymasın (K2), Benim Babam Sihirbaz(K3), Annem Neden Çıldırdı? (K4), Kızım Neredesin?(K5), Oğlum Neredesin? (K6), Kızım, Ben Çocukken...(K7), Oğlum, Ben Çocukken...(K8) adlı öykü kitaplarından elde edilmiştir. Öykü kitaplarından elde edilen veriler içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda ise: kitaplarda çocukların katılım hakları ile ilgili anlatımlara daha çok yer verildiği görülmüştür. Bunu, gelişimsel haklar, yaşamsal haklar ve korunma hakları takip etmiştir. Çocuğun fiziksel, duygusal ve cinsel istismardan, ihmalden ve her türlü şiddetten korunmasını sağlayan korunma haklarının Aytül Akal'ın incelenen öykülerinde en az yer alan haklar olduğu tespit edilmiştir.

Türkyılmaz & Kuş (2014)'un yaptığı "İlköğretim 100 Temel Eserde Çocuk Hakları" isimli çalışmada, Türkiye'de Millî Eğitim Bakanlığı tarafından çocuklara önerilen 100 Temel Eser arasından en fazla okunan kitaplarda çocuk haklarına yer verilme durumunu tespit etmek amaçlanmıştır. Türkiye'de, Millî Eğitim Bakanlığı, 2005 yılında ilköğretim okulları için Türk ve dünya edebiyatı ürünleri arasından seçilmiş 100 eserden oluşan bir kitap listesi hazırlamıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılmıştır. "Doküman incelemesi" ile veriler toplanmıştır. Kitaplar, yaşama, gelişme, koruma ve katılım hakları açısından olumlu ve olumsuz cümleler tespit edilerek incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda incelenen kitaplarda, çocuk hakları açısından en fazla yaşama ve

gelişme hakkı ile ilgili ifadelerin yer aldığı; ancak bu ifadelerin de ağırlıklı olarak olumsuz ifadeler olduğu tespit edilmiştir. En az ise katılım hakkı ile ilgili ifadelere yer verildiği görülmüştür. Katılım hakkı ile ilgili ifadeler birçok kitapta yok denecek kadar azdır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından önerilen, bu liste içerisinde çocuklar tarafından en fazla okunan bu kitaplar, çocuk hakları açısından kazanımları olmayan hatta çocuklar için uygun olmayan kitaplar olduğu düşünülmektedir.

Alanyazında çocuk haklarının dayandığı dört temel ilkedden biri olan çocuğun katılım hakkı ile ilgili araştırmalara bakıldığında katılım hakkı konusunda çocukların, ebeveynlerin, okul öncesi kurumlarda çalışan personelin ve öğretmenlerin algılarının belirlenmeye çalışıldığı çalışmalar saptanmıştır. Olufisayo John-Akinola, Gavin, Elizabeth O’Higgins, & Nic Gabhainn (2013)’ in çalışmasında İrlandalı ilkökul çocukları için katılımın ne anlama geldiği ve okullarında katılımın nasıl daha iyi uygulanabileceği hakkında görüşlerini ortaya konulmuştur. Çocuklara göre okul etkinliklerinin artırılması, arkadaşlık ve eşit katılımı teşvik edici ortamların sunulması onların okulun bir parçası olduğunu hissetmeleri için temel göstergelerdendir. Yine De Róiste, Kelly, Molcho, Gavin, & Nic Gabhainn (2012) yaptığı çalışmada benzer bulgular ortaya konmuştur. Sınıfta görüşlerini ifade etmeye teşvik edildiklerini, okul etkinliklerini ve kurallarını düzenlemede yer aldıklarını ifade eden çocuklar, okulda katılımının okulu sevmeye, akademik performans, yüksek yaşam memnuniyeti ve sağlığını daha iyi hissetme ile önemli ölçüde ilişkili olduğu göstermiştir. Ancak çocukların hakları konusunda farkındalıklarını belirlemek için yapılan başka bir çalışmada (Ejeh & Akinola, 2009), okullarda çocukların haklarına ilişkin sınırlı bir farkındalığının olduğu ve çocukların haklarına ihtiyaçları olmadığını düşündüğü saptanmıştır. Avcı & Akar Gençler (2017) çalışmasında ebeveynlerin çalışma ve yaşam koşulları, önem verdikleri uygulamaların ve değerlerin farklılık göstermesinden dolayı bir konuda katılımcıyken diğer konuda katılım karşıtı olabildiği belirlenmiştir. Ailelerin çocukların oyun hakkı konusunda Hart’ın en üst basamaklarına ait inançlara sahip olduğu, çocukların boş zamanları değerlendirme, yaşamlarını organize etme konusunda ise katılım

karşıtı ve katılım içeren görüşlerinin olduğu ortaya çıkarılmıştır. Sandberg & Eriksson (2010) çalışmasında okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan personele göre günlük yaşamda kendi kararlarını verme ve kararlarını yönetme katılım için yüksek gösterge olarak kabul edilmiştir. Tozduman Yaralı & Güngör Aytar (2017) çalışmasında öğretmenlerin sırası ile çocuğun katılım hakkını en çok saygılı, şeffaf ve bilgilendirici niteliklerine göre, en az ise güvenli ve riske karşı duyarlı, hesap verebilir niteliğine göre tanımladığı görülmüştür. Çocuk kitaplarında çocuk hakları ve katılım hakkı ile ilgili sınırlı sayıda araştırmanın yapıldığı görülmüştür. Karaman Kepenekçi (2010)'nin çalışmasında incelenen hikâye kitaplarında çocuk haklarına önem verilmediği ve özellikle çocukların birçok yönden kötü muameleye tabi tutulduğu vurgulanmıştır. Karaman Kepenekçi & Aslan (2011) çalışmasında incelenen çocuk kitaplarında en fazla gelişimsel haklara sonra sırasıyla yaşamsal, katılım ve korunma haklarına yer verildiğini belirtmiştir. Yine Türkyılmaz & Kuş (2014) çalışmasında benzer bulgular ortaya konmuştur. Kitaplarda çocuk hakları açısından en fazla yaşama ve gelişme hakkı ile ilgili ifadelerin yer aldığı en az ise katılım hakkına yer verildiği görülmüştür. Ancak Maltepe (2013) çalışması önceki çalışmaların bulgularıyla paralellik göstermemektedir. Kitaplarda en fazla katılım hakkı ile ilgili anlatımlara ardından sırasıyla gelişimsel, yaşamsal ve korunma haklarının yer aldığı belirtilmiştir. Bu durum, Aytül Akal'ın incelenen kitaplarının 8-12 yaş aralığına yönelik olması ve özellikle katılım haklarının daha çok yer aldığı kitaplarda ergenlik dönemindeki çocuklarla ebeveynleri ve kardeşleri arasındaki ilişkilere yer verilmiş olmasıyla ilgili olduğu düşünülmektedir.

BÖLÜM IV

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın deseni durum çalışmadır. Durum çalışması araştırmanın hem ürünü hem de nesnesi olabilecek nitel araştırma içerisindeki bir desen türüdür (Creswell, 2016). Nitel araştırma, bireylerin veya grupların sosyal ya da beşerî bir probleme yükledikleri anlamı keşfetme ve anlama sürecidir (Creswell, 2014). Yorumlamacı (hermeneutik) ve post modern bilim felsefesini temel alan nitel araştırmada, olmuş bitmiş bir bilgi söz konusu değildir. Çünkü yaşam, kişi, nesne sürekli değiştiğinden elde edilen bilgi de göreceli ve geçicidir (Sönmez & Alacapınar, 2017). Bütüncül ve bağlamsal hassasiyete sahip durum çalışması, derinlemesine çalışma ve karşılaştırma yapmak için sınırlı bir sistemin yani araştırılacak şeyin betimlenmesi ve incelenmesidir (Patton, 2014; Merriam, 2009). Durum çalışması, okuyanı durumun içine ve deneyime yani grubun yaşantısına veya bir programa götürmelidir (Patton, 2014). İyi bir durum çalışmasında söz konusu duruma ilişkin betimleme içermesi analizi anlamada önemlidir. Durum çalışmasında araştırmacı tarafından her bir durumu incelemek için temalar, konular veya belirli durumlar belirlenebilir (Creswell, 2016).

Nitel durum araştırmalarında derinlemesine açık uçlu mülakatlar, doğrudan gözlem ve yazılı dokümanlar olmak üzere üç veri toplama yöntemi vardır (Patton, 2014). Çalışmanın verileri hikâye kitaplarından elde edileceği için bu çalışmanın veri toplama yöntemi doküman incelemedir. Doküman inceleme, araştırılması hedeflenen durum veya durumlar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Dokümanlar sadece ek veri kaynağı olarak değil aynı zamanda tek başına bir araştırmanın tüm veri setini de oluşturabilir. Bu durumda

dokümanlara, araştırmanın amacına göre kapsamlı bir içerik analizi yapılmalıdır (Yıldırım, 2016).

Çalışma Materyali

Araştırmanın evreni, 4-6 yaş resimli çocuk kitaplarıdır. Araştırmanın örnekleminde rastgele olmayan örnekleme türlerinden uygun örnekleme kullanılmıştır. Kolay erişilebilirliğin önemli olduğu uygun örnekleme yönteminde evrendeki her şeyin örnekleme alınma olasılığı eşit olmadığı için örneklemin evrene genellemesi söz konusu değildir (Johnson & Christensen, 2014). Yıllara göre kullanıcı ve üye çocuk sayıları bakımından daha sistematik bir kütüphane olan ve 2016 istatistiklerine göre üye çocuk sayısının 19.213 olduğu Ali Dayı çocuk kütüphanesi seçilmiştir. 01.12.2017- 01.01.2018 tarihleri arasında rafta olan tüm kitaplar taranmıştır ve kahramanı çocuk olan 4-6 yaş grubu 300 resimli hikâye kitabı çalışma materyalini oluşturmuştur. Kitaplarda katılımın niteliği ve düzeyi belirlenirken etkileşimli eylemlere bakılmıştır. Çünkü katılımın doğası gereği en az iki kişinin olması gerekmektedir. Bu yüzden, sadece bir çocuğun eylemlerinin anlatıldığı 25 kitap göz ardı edilmiştir. İncelenen çocuk kitapları alandaki çocuk edebiyatı kitapları taranarak türlere ayrılmıştır.

Tablo 1

Çocuk Kitaplarının Türlerine Göre Dağılımı

Tür	Konu/İçerik	Sayı
Bilgi Verici	Fen	2
	Değerler	3
	Hayat Bilgisi	1
	Biyografik	6
	Meslekler	7
	Mesaj İçerikli	1
	Dini	1
Yazınsal	Fen	22
	Değerler	63
	Sanat	1
	Macera	8
	Biyografik	8
	Dini	13
	Meslekler	6
	Sosyal-Duygusal-Kişilik Mesaj İçeren	82
	Okul- Akademik Yaşam	24
	Mizahi	4
	Diğer	23
Toplam		275

Verilerin Analizi

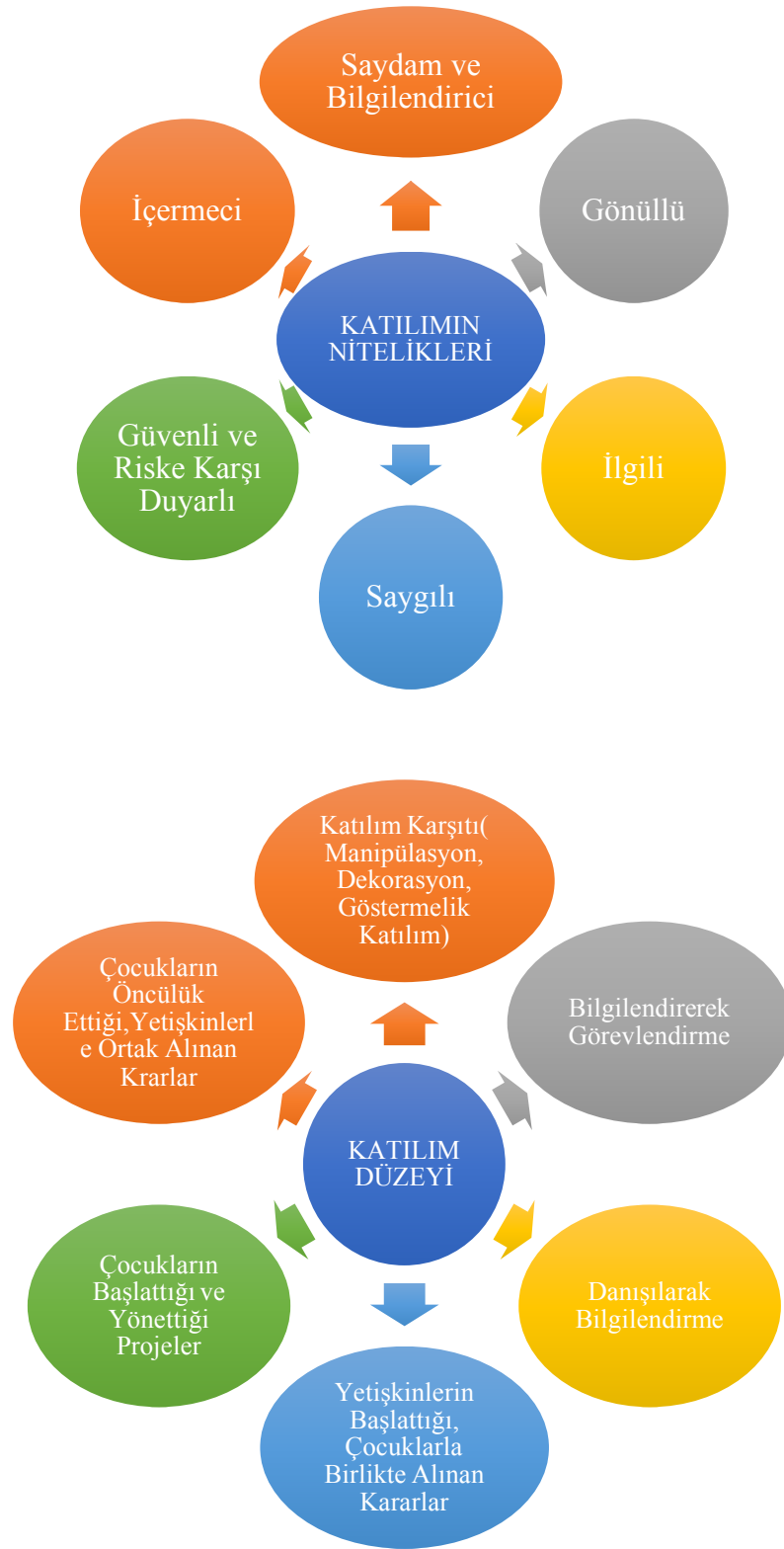
Araştırmanın verilerinde, içerik analizi ve betimsel analiz birlikte kullanılmıştır. Bu çerçevede veriler frekans, kitap isimleri ve ilgili durumlar için uygun cümle örnekleri ile birlikte sunulmuştur.

İçerik analizi, bir iletişim ortamı görevi gören her türden sözlü, yazılı ve görsel ögenin toplanma ve analiz edilme tekniğidir. İçerik analizi kitap, dergi, makale vb. gibi incelenecek kaynaktaki mesaj ve anlamların ortaya çıkmasına olanak sağlamaktadır (Neuman, 2010). İçerik analizi gözleme dayalı alan notlardan ziyade mülakat dökümleri, günlükler ve dokümanların analizini vurgulamaktadır (Patton, 2014). Betimsel analiz ise çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür (Büyüköztürk, Kılıç-Cakmak, Akgun, Karadeniz, & Demirel, 2016; Yıldırım & Şimşek, 2016). Betimsel analizde

amaç, elde edilen bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış olarak okuyucuya sunulmasıdır. Sistematik ve açık bir biçimde betimlenen veriler, açıklanır ve yorumlanır, neden- sonuç ilişkisi kurulur ve birtakım sonuçlara ulaşılır. Ardından ortaya çıkan temaların ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması araştırmacının yapacağı yorumların boyutlarıyla ilgilidir (Yıldırım & Şimşek, 2016).

Araştırmaya başlanmadan önce alandaki kuramlardan yola çıkılarak veya araştırmacı tarafından geliştirilen kategoriler doküman analizinin temel kategorileri olabilir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu doğrultuda çocuk katılımı ile ilgili BM (BM ÇHS, 2009) yorumunda yer alan nitelikler ve R. Hart'ın (Hart, 1992) katılım merdivenindeki katılım düzeyleri araştırmanın kategorileri kabul edilmiştir. Katılım niteliklerinden “çocuk dostu” ve “eğitimle desteklenen” nitelikleri daha genel bir anlayışı nitelediği ve tek tek davranışlarla açıklanamayacağı; “hesap verebilir” niteliği ise çocuk katılımı sürecinin yüksek niteliğinin sağlanması ile ilgili olup kitaplarda gözlemlenemeyeceğinden dolayı analize dahil edilmemiştir. Hart'ın katılım merdiveninde katılım karşıtı üç basamak birbirinden ayırt etme gücü nedeniyle katılım karşıtı olarak ele alınmıştır. Katılım karşıtı uygulamalar katılımın niteliklerinin yokluğu ya da ihlal edilmesi durumlarında aranmıştır. Dolayısıyla da bulgularda katılım karşıtı uygulamalarda sunulmuş olup katılımın niteliklerinin ihlali olarak ayrıca bir başlık açılmamış ve tekrara düşmemek için katılımın nitelikleri ile ilgili analizde yer verilmemiştir. Şekil 6' da analiz için oluşturulan tema ve kategoriye yer verilmiştir.

Verilerin analizinde incelenen 275 kitapta da katılımın değerlendirileceği çok sayıda koda ulaşılmıştır. İlgili kategori ve temalar bağlantılandırılmıştır. Kod sayısının fazlalığı katılım nitelikleri ve basamakları açısından görüşü zorlaştırdığı için bulgular bölümünde kategori ve temalar çerçevesinde sunulmuştur. Tema, kategori ve kodların tümü ekler kısmında belirtilmiştir.

Şekil 6. İçerik analizi için oluşturulan Tema ve Kategoriler

Çalışmada Dikkate Alınan Etik İlkeler

Bilimsel araştırmanın en önemli özelliklerinden biri, sonuçların inandırıcılığıdır. Sonuçların inandırıcılığı için geçerlik ve güvenirlik en yaygın kullanılan iki ölçüt olarak kabul edilmektedir. Üçgenleme (çeşitleme-triangulation), inandırıcılığın sağlanabilmesi için araştırmacılar tarafından kullanılan stratejilerden biridir. Üçgenleme nitel araştırmalardaki iç geçerliğin karşılığı olarak kullanılabilen bir ölçüt kabul edilmektedir. Çoklu süreçlerin ya da kaynakların kullanımına yönelik bilgilerin ve sonuçların çapraz kontrolü olan üçleme, araştırılan olay ve olguya ilişkin farklı bakış açılarının, farklı anlam, gösterge ve kaynakların ortaya çıkarılması gerektiğini vurgulamaktadır. Veri, yöntemler ve araştırmacı üçgenleme olmak üzere üç farklı türü vardır. Herhangi bir boyutta üçgenlemenin olmadığı bir araştırmanın geçerlik ve güvenirlik açısından zayıf kalabileceğinden hareketle araştırmacı üçgenlemesi yapılmıştır (Johnson & Christensen, 2014; Yıldırım & Şimşek, 2016).

Bu çalışmada üçgenleme kısmi olarak gerçekleştirilmiş, araştırmanın tüm verilerinde uygulanmamıştır. Bu amaçla, örnekleme alınan çocuk kitaplarından rastgele seçilen 10 kitap, araştırmacı ve bağımsız bir uzman tarafından katılımın düzeyi ve katılımın nitelikleri yönünden ayrı ayrı değerlendirilmiş, ardından fikir birlikleri ve ayrılıkları karşılaştırılmıştır. Değerlendirme sonucunda güvenirlik formülü kullanılmış (Miles & Huberman, 1994) ve güvenirlik, katılımın niteliğinde %47, katılımın düzeyinde ise % 57 bulunmuştur [Katılım Niteliği: Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)] : $[22 / (22+27) = 22 / 49 = 0.449 = \%44.9]$, [Katılım Düzeyi: Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)] : $[27 / (27+20) = 27 / 47 = 0.574 = \%57.4]$. Miles ve Huberman (1994) iyi bir nitel güvenirlik için kodlamanın güvenirliğin %70 uyum düzeyi üstünde olması gerektiğini vurgulamıştır. Güvenirlik %70'in altında olduğu için uzlaşma yoluna gidilmiştir. Bu sebeple, iki araştırmacı tez danışmanı ile birlikte uzlaşma oturumu gerçekleştirmiştir. Bir etkinlik dışında uzlaşma mümkün olmuştur. Bu uzlaşma sonucunda güvenirlik her iki temada da %98 olmuştur. [Katılım Niteliği: Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği+ Görüş Ayrılığı)] : $[44 / (44+1) = 44 / 45 = 0.977 = \%97.7]$, [Katılım Düzeyi: Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği+ Görüş Ayrılığı)] : $[43 / (43+1) = 43 / 44 = 0.977 = \%97.7]$.

Ayrıca etik telif hakkı nedeniyle araştırımacı tarafından incelenen doküman künyelerine ekler kısmında yer verilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde 4-6 yaş resimli çocuk kitaplarının çocuğun katılım hakkı açısından incelenmesi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Kahramanı çocuk olan 275 hikaye kitabında katılım hakkı, katılımın nitelikleri (ilgili, gönüllü, saygılı, saydam ve bilgilendirici, güvenli ve riske karşı duyarlı, içermeci) ve katılım basamaklarına (Manipülasyon, Dekorasyon, Göstermelik Katılım, Bilgilendirerek Görevlendirme, Danışılarak Bilgilendirme, Yetişkinlerin Başlattığı, Kararların Çocuklarla Birlikte Alındığı Projeler, Çocukların Başlattığı ve Yönettiği Projeler, Çocukların Öncülük Ettiği, Yetişkinlerle Ortak Alınan Kararlar) göre incelenmiştir. Yapılan incelemede kitaplar etkinlik ismi, etkinliğin gerçekleştiği yer (Ev, Açık Hava, Diğer), etkinliği gerçekleştiren kişiler (yetişkin-çocuk, çocuk-çocuk) olarak değerlendirilmiştir. Diğer olarak kabul edilen etkinlikler okul, iş yeri, kütüphane, hastane gibi yerlerde gerçekleşen ve durum içeren (selamlaşma, bilgi alma, vedalaşma vb.) etkinliklerdir. Etkinlik isimleri kategori ve temalara ayrılmıştır. Tüm bu durumların tablolar halinde ayrı ayrı katılımın hangi niteliğini taşıdığı ve katılım merdiveninde hangi basamakta olduğu açıklanmıştır.

Tablo 2

Etkinlik Yerinin Katılımın Niteliğine ve Katılım Basamağına Göre Dağılımı

		Ev	Açık Hava	Diğer	Toplam
Katılımın Nitelikleri	Katılım Karşıtı/Nitelik İhlali	182	66	192	440
	İlgili	439	256	568	1.263
	Gönüllü	395	253	533	1.181
	Saygılı	276	104	301	681
	Saydam ve Bilgilendirici	182	92	232	506
	Güvenli ve Riske Karşı Duyarlı	21	4	10	35
	İçermeci	3	17	10	30
Katılım Basamakları	Katılım Karşıtı (Manipülasyon, Dekorasyon, Göstermelik Katılım)	182	66	192	440
	Bilgilendirerek Görevlendirme	101	56	135	292
	Danışılarak Bilgilendirme	0	0	1	1
	Yetişkinlerin Başlattığı, Kararların Çocuklarla Birlikte Alındığı Projeler	83	28	90	201
	Çocukların Başlattığı ve Yönettiği Projeler	140	145	214	499
	Çocukların Öncülük Ettiği, Yetişkinlerle Ortak Alınan Kararlar	113	43	122	278

Kitaplarda etkinlik yerine ilişkin veriler için metinler incelenmiştir. Metinlerde çocukların çocuklarla ve yetişkinlerle olan eylemleri dikkate alınmıştır. Bu eylemler gerçekleştiği yer bakımından ev, açık hava ve diğer olarak gruplandırılmıştır. Evde gerçekleşen 182 durumda 86 kez gönüllü, 115 kez saygılı, 80 kez saydam ve bilgilendirici, 58 kez güvenli ve riske karşı duyarlı ve 5 kez ilgili niteliği ihlal edilmiştir. İçermeci niteliğinin ihlaline evde gerçekleşen hiçbir etkinlikte saptanmamıştır. Açık havada gerçekleşen 66 durumda 33 kez gönüllü, 35 kez saygılı, 17 kez saydam ve bilgilendirici, 14 kez güvenli ve riske karşı duyarlı, 11 kez içermeci ve 2 kez ilgili niteliği ihlal edilmiştir. Diğer etkinlik yerlerinde gerçekleşen 192 durumda 76 kez gönüllü, 131 kez saygılı, 61 kez saydam ve bilgilendirici, 52 kez güvenli ve riske karşı duyarlı, 4 kez içermeci ve 3 kez ilgili niteliği ihlal edilmiştir.

Kitaplarda en çok diğer olarak kabul edilen yerlerde katılım karşıtı/ nitelik ihlali etkinlikler karşımıza çıkmıştır. Bunlardan biri yetişkinlerin çocukları kendileri ile ilgili durum ve eylemler hakkında bilgilendirmemesi ve onların görüşlerini almadan karar vermeleridir. Buna örnek olarak “Cemile Müsamerede Rol Alıyor” isimli kitapta okulda öğretmen çocuklardan müsamere için dans etmelerini, şarkı söylemelerini istemiştir. Çocuk karakter müsamere hakkında bilgi sahibi değildir ve bu durum müsamereye kimlerin geleceği ve toplam kaç kişi olacağı hakkında bilgi sahibi olmamasından anlaşılmaktadır. Yine “Zeynep Hastaneye Gidiyor” isimli bir başka kitapta rahatsızlanan Zeynep, muayene edilirken durumu hakkında ve hastaneye yatması karar verildiğinde sekreter tarafından yatacağı servisle ilgili bilgilendirilmemiştir. Açık hava etkinliklerinde ev ve diğer etkinlik yerlerine göre katılımın karşıtı/ nitelik ihlali durumların daha az yer aldığı görülmüştür.

Kitaplarda katılımın diğer niteliklerine göre tüm etkinlik yerlerinde en fazla sayıda olduğu saptanan ilgili niteliğine ve en fazla diğer olarak kabul edilen etkinlik yerlerinde tespit edilen gönüllü niteliğine ilişkin birçok etkinlik tespit edilmiştir. Çocukların kendi yaşamlarıyla ilgili olan konularda görüş belirtmelerini yansıtan ilgili niteliği ve çocukların kendi istekleri ile görüşlerini ifade etmesi, istedikleri zaman katılımlarını bitirebileceklerini bilmeleri ve asla görüşlerini ifade etmeye zorlanmamaları ile ilgili olan gönüllü niteliğine ilişkin örnek

olarak “Babam Bana Güvenmiyor” isimli kitap verilmiştir. Kitapta çocuk karakter, babasıyla yaşadığı sorunu marketçi Hüseyin amca isimli bir yetişkine kendi isteği ile anlatarak dertleşmek istemiştir. Hüseyin amcanın yanına giderek olanları anlatmış, Hüseyin amca ise çocuğu ilgiyle dinleyerek durumla ilgili tavsiyeler vermiştir. Yine örnek olarak “Matis Matematiği Sevmiyor” isimli kitapta Matis teneffüse çıktığında arkadaşları tarafından saklambaç oynamaya davet edilmiştir. Matis sevinerek oynamayı kabul etmiştir. Başka bir kitapta balığa gitmeye karar veren baba kızına kendisine eşlik etmek isteyip istemediğini sormuştur. Sevinerek teklifi kabul eden Pınar, balığa arkadaşı Kerem’in de gelmesini istemiştir. “Pınar ve Çakıl’ın Maceraları- Küçük Balıkçılar” isimli kitapta olay şöyle aktarılmıştır: *“Bugün günlerden Pazar ve hava çok güzel. Pınar’ın babası, nehirde balık avlamak için harika bir gün olduğuna karar verdi. Kızına, kendisine eşlik etmek isteyip istemediğini sordu. Pınar bu teklifi hemen kabul etti! Günü, babasıyla geçirecek olmak ne büyük mutluluktur! Pınar köpeği Çakıl ve arkadaşı Kerem’in de onlarla birlikte gelmesini istiyordu. İsteği de oldu.”* Hikâyede baba balığa arkadaşını çağırma ile ilgili çocuğunun isteğini dikkate almıştır.

Saygılı niteliği çocukların düşüncelerine saygıyla karşılık vermeyi ve çocuklara konuşma ve etkinlikler başlatma olanağı vermeyi gerektirmektedir. Kitaplarda en fazla diğer etkinlik yerlerinde saptanmıştır. Buna örnek olarak “Meryem Sorumluluğunu Biliyor” isimli kitapta Meryem, okul çıkışı kendini almaya gelen dedesi ile eve giderken anneannesine eve sessizce girerek sürpriz yapmak istemiştir. Dedesi Meryem’in sürprizini saygıyla karşılamıştır. Bunu *“Evin kapısına geldiğimizde dedeme “Sessiz ol!” dedim. Kapıyı anahtarla açtım, mutfığa yürüdüm. Düşündüğüm gibi ocağın başında bir şeyler pişiriyordu. “Ben geldim!” diyerek sarıldım arkasından.”* ifadesinden anlıyoruz. Saygılı niteliği ile ilgili başka bir örnek evde gerçekleşmiştir. “Emoş İle Memoş Yeni Ev, Yeni Arkadaş” isimli kitapta Memoş yeni bir eve taşınmıştır. Taşınmaların üzerinden kısa bir süre geçtikten sonra babası yeni ev ile ilgili düşüncelerini öğrenmek istemiştir. Kitapta olay şöyle geçmektedir: *“ ‘Nasıl, yeni evimizi beğendin mi oğlum?’ ‘Çok beğendim.’ dedi. Memoş. ‘Üstelik, Zeliş gibi şirin ve iyi yürekli bir arkadaş edindik. Artık taşınmak beni üzmiyor. Çok mutluyum.’ ”* Bu ifadelerden babanın

çocuğun yaşamıyla ilgili soru sorduğu yeni çevre ve eve alışma süreci ile ilgili çocuğunun görüşlerini dikkate aldığı çıkarılmıştır. Yine “Cici Çocuklar- Salon Gezegeni” isimli kitapta anne çocukları Naci ve İnci’nin evin salonunda oluşturdukları gezegenlerinde gezmek istemiştir ve olay şu şekilde aktarılmıştır: *Şükran Hanım: Peki cici çocuklar, annelerini salon gezegeninde biraz gezdirebilirler mi acaba? diye sordu. Çocuklar neşeyle ‘evett’ diye bağırdılar ve birlikte salon gezegeninde keyifli bir uzay yolculuğuna çıktılar.*” Kitapta anne çocuklarının yaptığı salon gezegeninde gezmek isteyerek çocuklarının başlattığı bir faaliyeti desteklemiştir. Bu da katılımın saygılı niteliği ile ilişkilendirilmiştir.

Çocukların görüşlerini serbestçe paylaşımları ve katılımın nasıl gerçekleşeceğine ilişkin eksiksiz, erişilebilir, çeşitliliğe duyarlı ve yaşlarına uygun bilgi sağlanmasını yansıtan saydam ve bilgilendirici niteliği en fazla diğer etkinlik yerlerinde saptanmıştır. Buna örnek olarak “Mikroplar” isimli kitapta hastalanıp doktora giden çocuk karakter muayene edilirken doktor tarafından bilgilendirilmiş, olay şu şekilde ifade edilmiştir: *“Tam tahmin ettiğim gibi! dedi ve devam etti, sen mikrop kapmışsın. Yazdığım ilaçları 15 gün boyunca kullanacak, iğneleri düzenli olarak yaptıracaksın Zafer’ciğim. Zafer hiç sevmezdi ilaç kullanmayı; ama çaresiz kabul etti. Ah şu mikroplar...”* Yine “Fati’nin Maceraları Dirsekler Yalan Söylemez” isimli kitapta ise taşınmalarından dolayı nakil işlemlerini konuşmak için okula giden Fati, okula gitmeden önce babası tarafından durum ile ilgili bilgilendirilmiştir. Başka bir “Bizimkiler Salih’in Küçük Balıkları” isimli kitapta Salih, babasının arkadaşına verdiği zarfı merak ederek içinde ne olduğunu öğrenmek istemiştir. Babası oğlunun merakını gidermek için zarfın içinde zekât olduğunu ve İslam dini için zekâtın önemini anlatmıştır.

Güvenli ve riske karşı duyarlı niteliğinde, yetişkin çocukların katılımından dolayı oluşabilecek riski en aza indirme ve çocuğu her türlü zarardan korumakla yükümlü kişi olarak kılınmıştır. Evde bu niteliğin daha çok gerçekleştiği görülmüştür. Buna örnek olarak “Teo’nun Kaka Kitabı” kitabında Teo tuvalete gitmek istemiş ancak tuvalete düşmekten korkmuştur. Annesi ise Teo için aldığı küçük tuvalet kapağını tuvaletin üstüne koyarak çocuğun güvenliğini sağlamıştır. Açık havada etkinliklerinde en az gerçekleşen güvenli ve riske karşı duyarlı niteliğine ilişkin örnek olarak verilen “Yeşil” isimli kitapta ise kaybolan

kuklalarını arayan Kuzey, kuklalarını bulamamaktan dolayı üzülmüştür. Aramasına yardım eden abisi Efe, kuklayı bulamamaktan ötürü üzülen kardeşini dinlenmesi için banka oturtarak *“Ben varım abiciğim, yalnız değilsin”* diyerek teselli edilerek duygusal yönden desteklenmiştir.

İçermeci niteliği, ayırım gözetmeksizin her çocuğun katılımına fırsat verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Kitaplarda bu niteliğin en fazla gerçekleştiği yer açık havadır. Buna örnek olarak *“Hadisleri Öğreniyorum Sabretmeyi Öğreniyoruz”* isimli kitapta Tarık ve Zeynep kardeşler kendilerinin ürettiği oyun evi fikri için babalarından yardım alırlar. Oyun evinin yapımı bittikten sonra babaları evin rengi için iki çocuğun da fikirlerini dikkate alır. Fikirlerinin dikkate alındığı şu ifadelerden anlaşılmaktadır: *“Bir ara oyun evinin ne renk olacağını konuştular: Bu ev pembe olsun, dedi Zeynep. Hayır mavi olmalı, diye karşı çıktı Tarık. Mehmet bey, Evin iyi yanı pembe, iki yanı mavi olabilir dedi.”*

Bir başka örnek olarak *“Kardeşlik Çemberi”* isimli kitapta tüm çocukların beyaz ırk olduğu bir basket maçında takım karşı rakiple zor mücadele etmektedir. Bunun üzerine takımın koçu destek için ilave oyuncu alınması gerektiğini kaptana iletmiştir. Kaptanın oyuna aldığı iki oyuncunun siyahi olması katılımın dil din, renk ayırım gözetmeksizin her çocuk için olması gerektiğini vurgulayan içermeci niteliğini desteklemektedir.

Katılım Karşıtı (Manipölasyon, Dekorasyon, Göstermelik Katılım) basamağı, çocukların bir konu hakkında hiçbir fikri olmadığı ve dolayısıyla eylemlerini anlamadığı manipölasyon, çocukların etkinlik yaparken etkinlik hakkında hiçbir şey bilmedikleri özellikle gösterilerde dans ettirilerek ve şarkı söylettirilerek kullanıldıkları dekorasyon ve görünüşte çocuklara söz hakkı verildiği ancak ne konu seçiminde ne de konunun nasıl başkalarına iletileceği hakkında çocukların düşüncelerinin alınmadığı göstermelik katılım basamaklarını ifade etmektedir. Örnek olarak, *“Babasının Başka Evi Var”* isimli kitapta Fatoş’un annesi ve babası ayrılmaya karar vermişlerdir ve Fatoş artık hafta içi annesinde haftasonu babasında kalacaktır. Fatoş’un ne ayrılma süreci ne de kim de ne zaman kalacağı ile ilgili fikri alınmıştır. Bu durum ailenin aile ile ilgili karar verirken çocuğun düşüncelerine önem verilmediğini göstermektedir. Benzer bir duruma *“Elif Kuaförde”* isimli kitapta da yer

verilmiştir. Arkadaşıyla kuaförcülük oynarken perçemlerin düzgün durması için arkadaşı tarafından saçlarına sakız yapıştırılan Elif'in saçlarındaki sakız annesi tarafından kesilerek çıkarılmıştır. Annesi Elif ile ilgili bir durumu ona sormadan onun adına karar vererek gerçekleştirmiştir. Bu *“‘Tek çare makas,’ dedi annesi ve saçı keserek sakızı çıkarttı. Elif aynaya baktı. Tüyleri yolunmuş bir tavuğa benziyordu!’* ifadelerinden çıkarılmaktadır. *“Sıradan Bir Okul Günü”* isimli kitapta öğretmen çocuklardan müzik dinlerken kafalarında resimler canlandırmalarını istemiştir. Kitapta aktarılan *“Ve havada sıradan çocukların fısıltıları dolaştı: ‘Kaçık!’ ‘Kafadan kontak!’ ‘Bir tahtası eksik bunun!’ ‘Müzik mi?’ ‘Resim mi?’ ‘Derdi ne bu adamın?’. Bay Ge ‘Hişşş!’ diye onları susturdu. ‘Sadece gözlerinizi kapayın, kulaklarınızı açın ve dinleyin.’ Çocuklar gördüklerini söylediler..... ‘Evet! Diye güldü Bay Ge, Şimdi de hepinizin duyduklarınızı, kâğıda geçirmenizi istiyorum. Hadi başlayın yazmaya!’* ifadelerinden öğretmenin ders esnasında etkinlik seçiminde kendisinin karar verdiği ve çocukların görüşlerini dikkate almadığı çıkarılmıştır.

Çocuk kitaplarında çeşitli seviyelerde çocuk katılımının olduğu durumlar incelendiğinde ağırlıklı olarak Bilgilendirerek görevlendirme, Çocukların başlattığı ve yönettiği projeler ve çocukların öncülük ettiği, yetişkinlerle ortak alınan kararlar basamaklarına ilişkin örneklere rastlanmıştır.

Yetişkinlerin kararlaştırdığı projelerde çocukların gönüllü ve proje hakkında bilgi sahibi olduğu ve onların görüşlerine saygı duyulduğu bir basamak olan bilgilendirerek görevlendirme, *“Mor benekli”* isimli kitapta Ahmet'in kuzusu benekli kısa zamanda toparlanıp, gürbüzleşince babası kuzuların çobana teslim edilerek artık taze çayırlarla beslenmesi gerektiğini söylemiştir. Babasının bu fikrine başta karşı çıksa da sonra kuzuların niye gitmesi gerektiği ile bilgilendirilince kuzuların teslim edilmesi konusunda gönüllü olmuştur. Tüm bunlar şu ifadelerden çıkarılmaktadır: *“O artık anne sütüyle değil, taze çayırlarla beslenmeli dedi babası. Benekli, bir çobana teslim edilecek, çoban, diğer kuzularla birlikte onu da her sabah çayırığa götürecekti. Kuzular orada karınlarını doyurduktan sonra, akşam tekrar toplanıp köye getirilecekti. Ahmet, Benekli'den hiç ayrılmak istemiyordu. ‘Ben ona kendi ellerimle taze ot toplarım,’ diye itiraz etmek istedi.*

Babası, “Ama onun senin otladığın otlara değil, kendisinin arayıp bulacağı, dudaklarıyla dokunup, dişleri ile koparacağı otlara ihtiyacı var. Bunları küçük yaşta öğrenmezse ilerde zorluk çeker,” dedi. Ahmet biraz düşününce babasına hak verdi.”

Buna benzer “Reklamları Çizen Çocuk” isimli başka bir kitapta annesinden reklamlarda gördüğü her şeyi isteyen çocuk karaktere annesi gördüğü her şeyi alamayacağını hangisini istiyorsa onun resmini çizmesini onu alacağını söylemiştir. Bu duruma çok sevinen çocuk sevdiği şeyin resmini çizmiştir.

Çocukların yetişkinlere danışman olarak çalıştığı danışılarak bilgilendirme basamağına ilişkin tüm kitaplar içinde sadece bir kitapta bir etkinlik saptanmıştır. “Elif Dağ Gezisinde” isimli kitapta Elif, tatilde gidilecek yer konusunda bir türlü anlaşılamayan annesi ve babasına görüş bildirerek yardımcı olmuştur. Olay şu şekilde aktarılmıştır: *“Dağlara gidelim!, Denize!, Dağlar!, Deniz!” Elif’in babasıyla annesi bir türlü anlaşamıyorlardı. Bir sonraki tatilde nereye gidilecek? Babası dağlara gitmek istiyor, annesiye denize. Ya Elif? O, ikisini de istiyor: su ve dağlar. Babasıyla annesi şaşkınlıkla birbirlerine baktılar: Bu olabilir miydi? Seyahat kataloglarına ve internete baktılar. Çok geçmeden annesiyle babası hem dağların hem göllerin olduğu güzel bir yer buldular.”* Olayda yetişkin tarafından başlatılan bir durumda çocuğun karar alma sürecinde aktif olduğu ve ebeveynlerine tatilde gidilecek yer konusunda danışmanlık yaptığı görülmüştür.

Gerçek bir katılım basamağı olan Yetişkinlerin Başlattığı, Kararların Çocuklarla Birlikte Alındığı Projeler basamağında projeler, yetişkin tarafından başlatılmış olsa da çocuklar projenin planlama ve uygulama aşamasında aktif katılımcılar olarak yer almaktadır. Buna örnek olarak “Artık Kendim Tamir Edebilirim” isimli kitapta yıpranmış oyuncaklarını tamir eden ancak onları nereye koyacağını bilemeyen çocuk karaktere babası tarafından oyuncak kutusu yapma fikri sunulur. Birlikte kutu için gerekli malzemeleri alırlar ve yaparlar. Her ne kadar fikir çocuğun babasından çıksa da çocuk oyuncak kutusunun hazırlık sürecinde de yapma sürecinde de aktif olarak katılmıştır. Yine buna örnek olarak “Yuyu Hayvan Dostu” isimli kitapta Yuyu ve Zuzu, sokakta yaşayan kediler için babasıyla birlikte yaptıkları kulüpleri dışarda uygun bir yere koymaya karar verirler. Kitapta olay şu şekilde

aktarılmıştır: *Yuyu, elindeki kulübeyi gördüğü ilk arabanın arkasına bıraktı. Zuzu da kaldırımın ortasındaki ağacın dibine... Babaları Nunu hemen itiraz etti. Kedi kulübelerinin herkesin kullandığı alanlarda olmaması gerektiğini söyledi. Yuyu'nun kulübesini araba ezebilirdi. Zuzu'nun kulübesi de çok ortadaydı. Üstelik bu kadar ortada olan bir kulübeyi köpekler de rahat bırakmayabilirdi. Nunu, iki kardeşe de kulübelerini herkesin kullanmadığı ve köpeklerin ulaşamayacağı yerler koymalarını söyledi. Yuyu'yla Zuzu mutlulukla babalarının dediğini yaptı. Şehrin en büyük yeşil parkına gittiler. Sonrada bir köşeye çekilip kulübeleri izlemeye başladılar.*” Kulübeyi yapıp dışarı koyma fikri babadan çıkmıştır ancak kulübe çocuklarla birlikte yapılmış ve konulacak yer çocuklar tarafından belirlenmiştir.

Çocukların Başlattığı ve Yönettiği Projeler ilişkin “Fırt Fırt Fırça” isimli kitapta dışarda oyun oynarken buldukları Kirpiye isim koyup yuva yapan Naz ve Can, havaların soğumasından ötürü yuvası ısınmayan Kirpilerine yardım etmek istiyorlardı. Kitapta çocukların başlangıç noktasına ve projenin nasıl yürütüleceğine karar verdiği, yetişkinlerin görevinin sadece çocuklara rehberlik ettiği bu basamağın özellikleri görülmektedir. Şu ifadelerden anlaşılmaktadır: *“Naz ve Can Fırça'ya yardım etmek istiyorlardı. Yapayalnız olduğunu anlamışlardı. “Nasıl yardım edeceğiz? Kirpiye nasıl bakılır? Bilmiyoruz ki...” dedi Can. “Belki de internetten bazı bilgiler buluruz” dedi Naz. Hemen bilgisayarı açtılar. İnternetten “Kirpi” sitesi buldular. Gereken tüm kirpi bilgilerine ulaştılar. Naz ve Can hemen babalarına koştular. Buldukları bilgileri babalarına okudular. Fırça'yi kışın evde konuk etmeye karar verdiler.”*

Benzer bir duruma “Ayşegül Anneler Günü Çiçeği” adlı hikâyede de yer verilmiştir. Anneler günü için annesine sürpriz hazırlayan Ayşegül ve Orhan, kumbaralarındaki parayı sayarak müzik mağazasının yolunu tutarlar. Annesinin ne tür müzik seveceğini bilmedikleri için mağazadan ayrılırlar. Hediye konusunda büyükanne ve büyükbabasından destek alarak kendi elleriyle batik yapmaya karar verirler. Hediye sürecinde büyükanne ve büyükbabaları çocuklara sadece rehberlik yapmıştır.

Çocukların Öncülük Ettiği, Yetişkinlerle Ortak Alınan Kararlar basamağına ilişkin “Açıl Maske Açıl” isimli kitapta çocuk karakter ve müdür arasındaki olay şu şekilde aktarılmıştır:

“Bir önerim var. Önümüzdeki yıl öğrenciler aynı tip kostüm yerine, sahneye kendi özgün giysileriyle çıksalar ya... Her kültürün kendine ait özellikleri ve giysileri olduğunu biliyor muydunuz? demiştir çocuk karakter. Çok iyi fikir! Gelecek yıl öğrenciler kendi kültürünün giysileriyle gelsin. Büyük bir sofraya kuralım ve masayı her ülkenin özgün yiyecekleriyle donatalım. Böylece birbirimizi daha iyi tanıyabiliriz.” Kitapta çocuk karakter gelecek yıl gösterisi için birtakım fikre sahiptir ve yetişkini fikri ile ilgili karar alma sürecine davet etmiştir. Buna benzer olarak “Kirazın İlk İcadı” isimli kitapta Kiraz yarışmaya katılacak olan dedesine kendi icat ettiği uçan ayakkabısını göstermiştir. Üzerine ağırlık binince icadının tahmin ettiği gibi çalışamayacağını söyleyen dedesi, yaptığı uçan ayakkabı icadının fizik kurallarına dayandırarak yapmasını bunun içinde doğayı gözlemlemesini söylemiştir. Bunu dikkate alarak yaptığı yeni icadını dedesinin yaptığı icatla birleştirerek yarışmaya katılmışlardır.

Tablo 3

Etkinliklerde Yer Alan Kişilere Göre Katılımın Nitelikleri ve Basamaklarının Dağılımı

		Yetişkin- Erkek Çocuk (N=477)	Yetişkin- Kız Çocuk/Kız çocuklar (N=543)	Yetişkin- Çocuklar (Kız, erkek (N=228)	Erkek Çocuk- Erkek Çocuk (N=91)	Erkek Çocuk- Çocuk (N=12)	Kız Çocuk- Kız Çocuk (N=51)	Kız çocuk- Erkek Çocuk (N=131)	Karma çocuklar (N=146)
Katılımın nitelikleri	Katılım karşıtı/Nitelik	126	154	75	17	0	13	30	25
	İhlali								
	İlgili	370	380	168	77	12	37	103	116
	Gönüllü	327	353	159	75	12	36	103	116
	Saygılı	248	251	120	14	9	7	16	16
	Saydam ve Bilgilendirici	184	194	90	11	7	5	10	5
	Güvenli ve riske karşı duyarlı	17	13	4	1	0	0	0	0
	İçermeci	2	3	16	2	0	0	0	7
Katılımın Basamakları	Katılım Karşıtı *	126	154	75	17	0	13	30	25
	Bilgilendirerek	110	104	53	6	7	4	5	3
	Görevlendirme								
	Danışılarak Bilgilendirme	0	1	0	0	0	0	0	0
	Yetişkinlerin Başlattığı, Kararların Çocuklarla Birlikte Alındığı Projeler	77	89	29	1	0	0	5	0
	Çocukların Başlattığı ve Yönettiği Projeler	74	84	30	67	5	30	91	118
	Çocukların Öncülük Ettiği, Yetişkinlerle Ortak Alınan Kararlar	116	114	48	0	0	0	0	0

*: (Manipülasyon, Dekorasyon, Göstermelik Katılım) basamaklarını içermektedir.

Kitaplardaki metinler incelenirken etkinliğin kimler arasında gerçekleştiği dikkate alınmıştır. Etkinliği gerçekleştiren kişiler yetişkin- erkek çocuk/ erkek çocuklar, yetişkin-kız çocuk/ kız çocuklar, yetişkin- çocuklar(kız-erkek), erkek çocuk- erkek çocuk, erkek çocuk- çocuk, kız çocuk- kız çocuk, erkek çocuk- kız çocuk ve karma çocuklar olarak gruplandırılmıştır. Çocuğun cinsiyetinin belli olmadığı bazı kitaplarda kişi sadece çocuk olarak nitelendirilmiştir. İki'den fazla erkek- kız çocuk olan etkinlik kişileri karma çocuklar olarak adlandırılmıştır. Kitaplarda çocuklar arasında geçen etkinliklerden katılım karşıtı olarak nitelendirilen durumlar da belirlenmiştir. Aslında çocuklar arasında geçen durumların katılım basamaklarında bilgilendirerek görevlendirme ve çocukların öncülük ettiği, yetişkinlerle ortak alınan kararlar basamaklarının arasında yer alması beklenir. Ancak burada karşılaşılan toplam 85 durum (kız çocuklar, erkek çocuklar ve karma çocuklar arasında geçen) nitelik ihlali içerdiği için katılım karşıtı düzeyde etiketlenmiştir.

Kitaplarda en çok yetişkin ve kız çocuklar arasında geçen etkinliklere rastlanmıştır. En fazla yetişkin-kız çocuk/ kız çocuklar arasında gerçekleşen etkinliklerde katılım karşıtı/ nitelik ihlali etkinlikler saptanmıştır. Buna göre 543 yetişkin-kız çocuk/kız çocuklar durumunun 154 'ünde katılım karşıtlığı belirlenmiştir. Erkek çocuklar arasında gerçekleşen 91 durumun 17' sinde ise katılım karşıtı durumların yer aldığı görülmüştür. Kız çocuk- erkek çocuk ve karma çocuklar arasında gerçekleşen etkinliklerde katılım karşıtı durumlara yer verilme kıyaslandığında, kitaplarda karma çocuklar etkinlikleri kız çocuk- erkek çocuk etkinliklerine göre fazla olmasına rağmen karma çocuklar etkinliklerinde daha az sayıda katılım karşıtlığı tespit edilmiştir. Bu durum şu şekildedir: 146 karma çocuklar arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 25'inde katılım karşıtlığı belirlenirken, 131 erkek çocuk kız çocuk arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 30'unda katılım karşıtlığı belirlenmiştir.

İlgili niteliğinin, etkinlikleri gerçekleştiren tüm kişiler arasında katılımın diğer niteliklerine (gönüllü, saygılı, saydam ve bilgilendirici, güvenli ve riske karşı duyarlı, içermeci) göre en fazla sayıda olduğu görülmüştür. Buna göre 543 yetişkin kız çocuk arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 380 'ninde, 477 yetişkin erkek çocuk arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 370'inde ve 228 yetişkin çocuklar arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 168

'inde ilgili niteliğine rastlanmıştır. Ayrıca karma çocuklar arasında gerçekleşen 146 etkinlik durumunun 116 'sında, 91 erkek çocuk erkek çocuk arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 77 'sinde ve 51 kız çocukları arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 37 'sinde ilgili niteliği saptanmıştır.

İlgili niteliğine yakın sonuçların görüldüğü gönüllü niteliği, 477 yetişkin erkek çocuk arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 327 'sinde, yetişkin ve kız çocukları arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 353 'ünde, yetişkin çocuklar (ikiden fazla kız-erkek çocuklar) arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 159 'unda saptanmıştır. Gönüllü niteliği çocuklar arasında kıyaslandığında en fazla sayıda karma çocuklar arasında gerçekleşen etkinlik durumlarında bulunmuştur. Buna göre 146 karma çocuklar arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 116'sında ilgili niteliğe rastlanmıştır. Ayrıca 91 erkek çocuklar arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 75 'inde, 12 erkek çocuk çocuk (kitapta cinsiyeti tespit edilemeyen) arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 12 'sinde, kız çocukları arasında gerçekleşen 51 etkinlik durumunun 36'sında ve kız çocuk erkek çocuk 131 etkinlik durumunun 103 'ünde gönüllü niteliği ile karşılaşılmıştır.

Saygılı niteliği 543 yetişkin kız çocukları arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 251 'inde, 477 yetişkin erkek çocuk arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 248' inde görülmüştür. Kız çocuk erkek çocuk ile karma çocuklar arasında gerçekleşen etkinlik durumların da gönüllü niteliğinin yer alma durumunun eşit olduğu saptanmıştır. Bu sayı şu şekildedir: 131 erkek çocuk kız çocuk arasında gerçekleşen etkinlik durumunda 16, 146 karma çocuklar arasında gerçekleşen etkinlik durumunda da 16 'dır.

Saydam ve bilgilendirici niteliği ile, 543 yetişkin kız çocukları arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 194 'ünde, 477 yetişkin erkek çocuğu arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 184'ninde, 228 yetişkin çocuklar arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 90'nında, 91 erkek çocuklar arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 11' inde karşılaşılmıştır.

Güvenli ve riske karşı duyarlı niteliğine en fazla yetişkinlerin erkek çocuklarla gerçekleştirdiği etkinlik durumlarında rastlanmıştır. Buna göre 477 yetişkin erkek çocuk arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 17 'sinde ilgili nitelikte karşılaşılmıştır. Ayrıca

yetişkin kız çocukları arasında gerçekleşen 543 etkinlik durumunun 13 'ünde, yetişkin çocuklar arasında gerçekleşen 228 etkinlik durumunun 4 'ünde ve erkek çocuklar arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 1 'inde güvenli ve riske karşı duyarlı niteliği tespit edilmiştir.

İçermeci niteliği en fazla yetişkin çocuklar arasında gerçekleşen etkinliklerde saptanmıştır. Buna göre 228 yetişkin çocuklar arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 16 'sında karşılaşılmıştır. Ayrıca karma çocuklar arasında gerçekleşen 146 etkinlik durumunun 7'sinde, yetişkin erkek çocuk arasında gerçekleşen 477 etkinlik durumunun 2 'sinde, yetişkin kız çocukları arasında gerçekleşen 543 etkinlik durumunun 3 'ünde ve erkek çocuklar arasında gerçekleşen 91 etkinlik durumunun 2 'sinde içermeci niteliğine rastlanmıştır.

Katılım karşıtı (Manüpilasyon, Dekorasyon ve Göstermelik katılım) basamaklara en fazla yetişkin kız çocukları arasında gerçekleşen etkinliklerde rastlanmıştır. 543 yetişkin ve kız çocukları arasında gerçekleşen etkinliklerden 154'ünde katılım karşıtlığı saptanmıştır. 477 yetişkin erkek çocuk arasında gerçekleşen etkinlikten 126'sında, 228 yetişkin çocuklar arasında gerçekleşen etkinlikten 75'inde ilgili basamaklara ait özelliklerin yer aldığı görülmüştür. Erkek çocuk erkek çocuk ve kız çocuk- kız çocuk arasında gerçekleşen etkinliklerde katılım karşıtlığının eşit olduğu bulunmuştur. Kız çocuk- erkek çocuk arasında gerçekleşen etkinliklerde karma çocuklar arasında geçen etkinliklerle kıyaslandığında daha fazla katılım karşıtlığı saptanmıştır. Bu durum 131 erkek çocuk- kız çocuk etkinliğinde 30 katılım karşıtlığı, 146 karma çocuk etkinliğinde ise 25 katılım karşıtlığı şeklindedir.

Çocuk kitaplarında etkinliği gerçekleştiren kişiler arasında çeşitli seviyelerde çocuk katılımının olduğu durumlar incelendiğinde çocukların yetişkinlerle gerçekleştirdiği etkinliklerin ağırlıklı olarak bilgilendirerek görevlendirme ve çocukların öncülük ettiği, yetişkinlerle ortak alınan kararlar basamaklarında yoğunlaştığı saptanmıştır. Çocukların çocuklarla gerçekleştirdiği etkinlikler de ise çocukların başlattığı ve yönettiği projeler basamağında yoğunlaştığı belirlenmiştir.

Bilgilendirerek görevlendirme basamağı yetişkin- erkek çocuklar ve yetişkin kız çocuklar arasında gerçekleşen etkinliklerde neredeyse eşit sayıda olduğu belirlenmiştir. Buna göre

477 yetişkin ve erkek çocuklar arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 110' unda, 543 yetişkin kız çocuklar arasında gerçekleşen etkinlik durumunun ise 104'ünde bilgilendirerek görevlendirme basamağı tespit edilmiştir. 228 yetişkin çocuklar arasında gerçekleşen etkinliğin 53'ünde, 91 erkek çocuklar arasında gerçekleşen etkinliğin 6'sında, 12 erkek çocuk- çocuk arasında gerçekleşen etkinliğin 7'sinde, 51 kız çocuklar arasında gerçekleşen etkinliğin 4'ünde, 131 erkek çocuk kız çocuk arasında gerçekleşen etkinliğin 5'inde ve 146 karma çocuklar arasında gerçekleşen etkinliğin 3'ünde ilgili basamağa rastlanmıştır.

Danışılarak bilgilendirilme basamağına tüm kitaplar içinde yalnızca bir etkinlikte rastlanmıştır. Bu da yetişkin kız çocukları arasında gerçekleşmiştir.

Yetişkinlerin başlattığı, kararların çocuklarla birlikte alındığı basamağa ilişkin en fazla etkinlik 543 yetişkin kız çocukları arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 89'unda gerçekleşmiştir. Diğer kişiler arasında ilgili basamağın yer alma durumu ise şu şekildedir: 477 yetişkin erkek çocukları arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 77'sinde, 228 yetişkin çocuklar arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 29'unda, 91 erkek çocukları arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 1'inde ve 131 erkek çocuk kız çocuk arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 5'inde yer almaktadır.

Çocukların başlattığı ve yönettiği projeler basamağı en fazla karma çocuklar arasında gerçekleşen etkinliklerde tespit edilmiştir. 146 karma çocuk etkinlik durumunun 118'inde ilgili basamağa rastlanmıştır. 131 kız çocuk erkek çocuk arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 91'inde ve 543 yetişkin kız çocukları arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 84'ünde tespit edilmiştir. Ayrıca 477 yetişkin erkek çocuklar arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 74'ünde, 228 yetişkin çocuklar arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 30'unda, 91erkek çocukları arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 67'sinde ve 12 erkek çocuk çocuk arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 5'inde çocukların başlattığı ve yönettiği projeler basamağına rastlanmıştır.

Çocukların öncülük ettiği, yetişkinlerle ortak alınan kararlar basamağı 477 yetişkin erkek çocuklar arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 116'sında, 543 yetişkin kız çocukları

arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 114'ünde ve 228 yetişkin çocuklar arasında gerçekleşen etkinlik durumunun 48'inde saptanmıştır.

Tablo 4

Etkinlik Kategori ve Temasının Katılımın Niteliğine Göre Dağılımı

		Katılım Karşısı/Nitelik İhlali	İlgili	Gönüllü	Saygılı	Saydam ve Bilgilendirici	Güvenli ve Riske Karşı Duyarlı	İçermeci
İstekler, Emirler	Çocukların Yetişkinlerden/Çocuklardan İstekleri	38	223	196	118	68	2	6
	Yetişkin Emirleri/İstekleri	104	98	83	59	75	6	5
Doğa	Fen Aktiviteleri	2	19	19	9	6	0	0
	Çevre Bilinci/ Doğa Aktiviteleri	2	30	30	18	14	0	1
	Hayvanlar İle İlgili Durumlar	7	59	59	44	28	1	1
Prososyal Olumlu	Teşekkür Etme	0	8	8	3	0	0	0
	Arkadaşa Yardım	0	3	3	2	2	0	0
	Paylaşma	0	11	11	1	1	0	0
	Yetişkinlere Yardımcı Olma	6	26	27	20	9	0	1
	Toplumsal Kurallar	3	11	11	3	2	0	0
	Selamlaşma	3	13	13	9	0	0	1
	Tanışma	5	17	17	4	2	0	0
Prososyal olumsuz	Zorbalık	18	0	0	0	0	0	0
	Sorun Davranışlarla İlgili Durumlar	16	26	22	16	10	4	0
Duygusal	Ödüllendirme/ Takdir	1	4	4	3	1	2	0
	Sarıma/ Öpüşme	0	11	11	6	1	2	0
	Duygularla İlgili	9	3	3	2	2	0	0
Temel gereksinimler	Uyku Aktiviteleri	8	18	17	9	4	1	0
	Yeme Aktiviteleri	36	41	39	28	14	0	0
	Kişisel Bakım/ Temizlik Aktiviteleri	15	3	3	2	1	1	0
	Oyun Oynama	18	101	100	31	47	0	8
	Sağlık İle İlgili Durumlar	18	35	26	17	23	3	0
Okul	Okul Aktiviteleri/ Ders/ Etkinlik	32	67	63	37	11	2	2
	Okul Aktiviteleri/ Gösteri	15	14	14	4	9	0	1
	Okul Aktiviteleri/ Diğer	17	45	35	30	18	3	0
Etkinlikler	Piknik Aktiviteleri	1	3	3	0	2	0	0
	Alışveriş Aktiviteleri	5	12	12	10	3	0	0
	Tatil /Gezi Aktiviteleri	1	23	23	15	16	0	0
	Açık Hava Etkinlikleri	12	98	95	31	30	0	1
	Aile İle Yapılan Etkinlikler	0	1	1	1	0	0	0
Diğer	Hediye Aktiviteleri	4	30	29	12	7	0	1
	Kardeşle İlgili Durumlar	25	37	32	26	15	6	0
	Tamir	0	5	4	3	1	0	0
	Merak	12	94	93	63	44	1	0
	Meslekler Hakkında Bilgi Edinme	2	31	33	19	26	1	0
	Farklı Dünya Arkadaşlıkları	0	8	8	0	0	0	0
	Mesleğe Karar Verme	5	18	18	9	3	0	0
	Spor Aktiviteleri	0	17	16	11	11	0	2

Kitaplarda inceleme sürecinde eylemler etkinlik ismi olarak yazılmıştır. Ardından tüm etkinlik isimlerinden öncelikle kod sonra kategori ve son olarak temalar oluşturulmuştur. Toplam 9 tema şeklinde sunulan etkinlikler istekler /emirler, doğa, prososyal olumlu, prososyal olumsuz, duygusal, temel gereksinimler, okul, etkinlikler ve diğer olup bunların kategorileri, katılımın niteliklerini içermeye durumuna göre açıklanmıştır.

İstekler/Emirler Temasına İlişkin Bulgular

İstekler/ Emirler teması, Çocukların Yetişkinlerden/Çocuklardan İstekleri ve Yetişkin Emirleri/İstekleri kategorilerinden oluşmaktadır. Çocukların yetişkinlerden istekleri kategorisinin de kıyafetlerle ilgili olarak çizimleri giyme, yeni çizimleri başkalarına gösterme, istedikleri kıyafetleri dışarıda giyme, oyunlarla ilgili olarak basketbol potası alma, video oyunu alma, tablete istediği oyunları indirme, yeni oyunlar yükleme ve yemekle ilgili olarak kek, dondurma, reklamlarda çıkan şeker, çikolata ve çiklet isteme gibi durumlar yer almaktadır. Çocukların çocuklardan isteklerinde ise arkadaşın kitabını isteme, beslenme çantalarındaki kurabiyeleri değiştirme, odayı gösterme, arkadaşı eve davet etme ve oyun evine arkadaş çağırma gibi durumlar yer almaktadır. Çocukların Yetişkinlerden/Çocuklardan İstekleri kategorisine ilişkin katılımın nitelikleri incelendiğinde en çok ilgili niteliğinin olduğu tespit edilmiştir. En az olduğu saptanan güvenli ve riske karşı duyarlı niteliğine ilişkin “Hadisleri Öğreniyorum Hastaları Unutmuyoruz” isimli kitapta hasta olduğu için evde yatan Tarık, pazardan gelirken annesinin parkta karşılaştığı arkadaşları hakkında bilgi almıştır. Olay şöyle aktarılmaktadır: *“Evin önündeki parkta arkadaşlarını gördüm. Bana seni sordular. Hasta olduğumu söyledim, dedi annesi. Tarık, heyecanla yerinden kalktı. Osman... Osman da parkta mıydı, diye sordu. Evet, o da oradaydı, diye cevap verdi annesi. Osman Tarık’ın en yakın arkadaşıydı “Demek benim hasta olduğumu öğrendi.” diye düşündü Tarık. Bunu düşününce çok üzüldü. Osman bile gelmedi, diyerek yorganın altına girdi. Annesi, yorganı aralayarak, Arkadaşların belki daha sonra gelir, üzülme oğlum, dedi.”* Annesinin Tarık’ın üzüntüsünü teselli çabası katılımın güvenli ve riske karşı duyarlı niteliği ile ilişkilendirilmiştir. Kitaplarda çocukların

yetişkinlerden isteklerinde çocuğun görüşlerinin saygıyla karşılandığı, görüşlerini ifade ettiği konuların yaşamları ile ilgili olduğu ve istekleri doğrultusunda görüşlerini ifade ettiği etkinlikler saptanmıştır. Buna örnek olarak “Eskiler Alırım” isimli kitapta Pınar, çok istediği orgu alabilmek için eskici ile anlaşır. Kitapta geçen *“Eskici amca gelir misin? Adam, arabasını çocuğa doğru sürdü. Arabanın üstünde ne aranırsa bulunurdu. Bir müzik çalar, meyve desenli tencereler, küçük bir fırın, duvar saati, battaniye, yatak takımları, kutusundan yeni çıkarılmış bir org... Eskilerle değiştirilmeyi bekliyorlardı. Pınar orgu kollarıyla sardı, saçlarını üstüne akıttı. “Bu orgu istiyorum,” dedi. Bunlar yeterli mi amca? Amca eski uda, balık oltasına, Fransızca dev sözlüğe, kırık bisiklete, giysilere önce bir göz attı. Sonra her birini tek tek eline aldı, evire çevire inceledi. Pınar için dakikalar geçmiyordu. Sonunda adam beklediği sözü söyledi: Oldu bu iş!”* ifadeleri katılımın ilgili, saygılı ve gönüllü niteliği ile ilişkilendirilmiştir.

Kitaplarda yetişkinlerin emir ve isteklerinde en çok katılım karşıtı/ nitelik ihlalinin yer aldığı etkinlikler saptanmıştır. Özellikle yemek yeme, eşyaları toplama, yatmaya hazırlık ve banyo yapma gibi evdeki günlük rutin işlerde ve taşınma, yeni biriyle tanıştırma gibi durumlarda yetişkinlerin çocukların görüşleri ve isteklerini dikkate almadığı saptanmıştır. “İştahsız Çocuk” isimli kitapta geçen *“ ‘Anne, bu yemek çok olmuş. Ben yedim ve doyдум, hepsini yiyemeyeceğim,’ dedim. Annem ‘olmaz, tabakta yemek bırakılmaz’ ben sana yediririm,’ dedi.”* ifadeleri ve “Mutluluk” isimli kitapta Şirin’in annesi ölmüştür. Babası günün birinde genç bir kadınla eve gelerek Şirin’e Şebnem Hanımın Üvey anne olmayı kabul ettiğini ve onunla tanıştırmaya getirdiğini söylemiştir. Çocuğun *“Ama ben bir üvey anne istemedim ki!”* ifadeleri görüşlerinin dikkate alınmadığının göstergesidir. İlgili kategoride katılımın karşıtı etkinliklere ek olarak çocukların görüşlerinin dikkate alındığı, durum ile bilgilendirildikleri ve katılımları konusunda zorlanmadıkları etkinliklere de rastlanmıştır. Buna örnek olarak “Ponponlu Pembe Şapka” adlı hikâye de çocuk tiyatrosuna giden Ayça, tiyatro salonuna girdiğinde taktığı pembe şapkası oyuncuların birisinin dikkatini çekmiştir. Oyun bittiğinde yanına gelen oyuncu Ayça’dan şapkasını bir süreliğine istemiştir. Oyuncu Ayça’ya görüşünü özgürce ifade etme ve katılımın nasıl gerçekleşeceği ile ilgili eksiksiz ve

yaşına uygun bilgi vermiş ve katılımını isteğine bırakmıştır. Bu kitapta geçen “*Oyuncu, Tatlım iznin olursa biz bu şapkayı bir ay boyunca sahnede kullanmak istiyoruz deyince Ayça kızdı..... Ayça: “Ben şapkamı seviyorum. Ondan ayrılmak istemiyorum.” dedi. Kısa bir süre ayrılacaksınız canım. Sonra geri vereceğiz. Olur mu? İstersen biraz daha düşün. Bunun karşılığında her oyunumuza bir arkadaşını konuk olarak getirebilirsin. Böylece bir ay içinde istediğin sayıda arkadaşın bizim konuğumuz olarak ücretsiz izleyebilir. Ne dersin tatlım? Ayça biraz düşündü. Bu güzel oyunu arkadaşlarının da görmesi iyi olurdu. Kararını verdi ve kabul etti.” ifadelerinden anlaşılmaktadır.*

Doğa Temasına İlişkin Bulgular

Doğa Teması, Fen Aktiviteleri, Çevre Bilinci/ Doğa Aktiviteleri ve Hayvanlar İle İlgili Durumlar kategorilerinden oluşmaktadır. Fen aktivitelerinde topu yükseğe fırlatma, ay kararması, güneş tutulması, rüzgârın yararı, Dünya’nın büyüklüğü gibi durumlar yer almaktadır. Çocukların gerek çocuklarla gerekse yetişkinlerle fen ile ilgili gerçekleşen aktivitelerde gönüllü olarak yer aldıkları tespit edilmiştir. Çocukların kendilerinin başlattığı durumlarda gönüllülük kendiliğinden doğal olarak var olduğu için burada örnek olarak yetişkinlerin yer aldığı aktivitelerden örnekler verilmiştir. Buna örnek olarak “Rüzgârın Gücü (Bilgin Amca Serisi) isimli kitapta merak ettiği her şeyi Bilgin Amcaya soran Can, havanın rüzgârlı olduğu bir gün rüzgârdan sürekli şikâyet eden arkadaşı Elif ile rüzgârın yararı ile ilgili bilgi almak için Bilgin Amcaya giderler. Bilgin Amca onları değirmene götürmüş burada pervanelerin rüzgâr sayesinde çalıştığını ve bu sayede buğdayların un haline geldiğini söylemiştir. Ardından hep birlikte denize gidip tekne ile denize açılmışlardır. Teknenin direğine bağladığı bezin rüzgarla şiştiğini gören çocuklara bunun yelken olduğunu rüzgarla çabucak şiştiğini ve teknenin hızla ilerlemesini sağlayan şeyin ise rüzgârın gücü olduğunu anlatmıştır. Kitapta çocuklar rüzgârın yararını öğrenmek için kendi istekleri ile yetişkinden bilgi almışlardır.

Çevre Bilinci/ Doğa Aktiviteleri kategorisinde suyu tasarruf etme, hava kirliliğini azaltma yolları, çevre gönüllüsü olma, farklı tür bitkiler hakkında bilgi edinme gibi durumlar yer almaktadır. Bu kategoride katılım karşıtı/ nitelik ihlali oldukça azdır. Sadece iki etkinlikte katılım karşıtı/ nitelik ihlali görülmüştür. Bunlardan birine örnek olarak “Su tasarrufu” isimli kitapta su tüketimi konusunda dikkatli davranmayan Berrin için büyükbabası suyun önemini anlatacak birini gönderir. Gelen Robin isimli biridir. Berrine çok su harcama davranışını düzeltmesi için birtakım önerilerde bulunmuştur. Kitapta büyükbabası Berrin’e kendisi ile ilgili bir durum hakkında söz hakkı vermeden onun adına karar vererek bu davranışını düzelterek birini yollamıştır. Berrin’in durum hakkında önceden bilgilendirilmemesi ve isteklerinin dikkate alınmamasından kaynaklı katılımın saydam ve bilgilendirici ve gönüllü nitelikleri ihlal edilmiştir.

Hayvanlar İle İlgili Durumlar kategorisinde hayvanlara isim koyma, hayvanları veterinere götürme, hayvanları besleme, bakma gibi durumlar yer almıştır. Çocukların kendi yaşamlarıyla ilgili olan konularda görüş belirtmelerini yansıtan ilgili niteliğine örnek olarak “Büyüyünce Veteriner Olacağım” isimli kitapta babası tarafından kedi hediye edilen çocuk karakterin “*Kedicik, odamdaki tüylü oyuncaklar gibi yumuşacıktı, o yüzden adını Peluş koydum*” ifadesi, “Ayşegül Ormanda” isimli kitapta çiftçilere yardım ederken samanların altında bulduğu tavşana Ayşegül’ün “*Adın da Hophop olsun!*” demesi ve “Karakulak” isimli kitapta Esra ve arkadaşı Gönül dışarda buldukları köpeği sahiplenip ismini Karakulak koymaları ilgili niteliği ile ilişkilendirilmiştir.

Prososyal Olumlu Temasına İlişkin Bulgular

Prososyal Olumlu Teması, Teşekkür Etme, Arkadaşa Yardım, Paylaşma, Yetişkinlere Yardımcı Olma, Toplumsal Kurallar, Selamlaşma ve Tanışma kategorilerinden oluşmaktadır. Tema’nın ilgili kategorilerinde katılım karşıtı/katılım ihlali durumların Teşekkür Etme, Arkadaşa Yardım, Paylaşma kategorilerinde hiç yer almadığı, Yetişkinlere Yardımcı Olma ve Tanışma kategorilerinde ise yer aldığı saptanmıştır. Buna örnek olarak yetişkinlere yardımcı olma kategorisinde bulaşıkları kurulama, eşyaları ayrıştırma, babanın

kaban ve şapkasını getirme gibi etkinliklerde katılım karşıtı/nitelik ihlali etkinlikler belirlenmiştir. Bunlardan biri “Korkuluğun Sırrı” isimli kitapta geçen olaydır. Olay şu şekilde aktarılmıştır: “*Şimdi bahçe kulübesine gidip, eski kabanımı getirin. Eski şapkamı da almayı unutmayın*” ve “Hakan Bey: İnci, hadi korkuluğu taşımama yardım et. Ege sen de küreği getir, diye ekledi.” Kitapta baba bahçe için yaptığı korkuluk hakkında çocuklarına önceden bilgi vermeden korkuluğun yapımında görevler vermiştir. Görevler verirken çocuklarının görüşlerini dikkate almayan baba isteklerinin yerine getirilmesi için çocuklarına emir vermiştir. Arkadaşa yardım ve teşekkür etme kategorisinde çocukların davranışlarını kendi istekleri doğrultusunda herhangi bir zorlama olmadan gerçekleştirdikleri görülmüştür. Bunlara örnek olarak “Fati’nin Maceraları Dirsekler Yalan Söylemez” isimli kitapta yeni nakil olduğu okulunda arkadaşlarına kendi hakkında bilgi veren görme engelli Fati, kendisine yardımcı olacak kişinin ellerinden değil de onun dirseklerinden tutması gerektiğini belirtmiştir. Çünkü yardımcı olan kişinin dirseğinden tutarak onun bir adım gerisinden gelmesinin yürüme esnasındaki kişinin tüm yaşadıklarını yansıtacağını ifade etmiştir. Bu bilginin ardından son ders zili çaldığında arkadaşı Emin ile arasında “*Fati birlikte gidiyoruz değil mi? Hem de ilk denemeyi yapmış oluruz. Fati: Birlikte gidelim de, ne denemesi yapacağımızı anlamadım! Emin: Tabi ki birlikte yürüme denemesi, işte dirseğim! Fati: Ha, şimdi anladım! Kohuna da girdim.*” geçen diyalogda Emin arkadaşına kendi isteği ile yardımcı olmak istemiş Fati de bunu kabul etmiştir. Buna benzer başka bir “Denize Gidiyoruz” isimli kitapta ise anaokulu öğrencilerini deniz kenarında iki günlük yatılı bir geziye götürmüştür. Gezi boyunca çok eğlenen çocuklar dönüşte kendilerini geziye götüren öğretmenlerine sarılıp teşekkür etmişlerdir.

Prososyal Olumsuz Temasına İlişkin Bulgular

Prososyal Olumsuz Teması, zorbalık ve sorun davranışlarla ilgili durumlar kategorilerinden oluşmaktadır. İtilme, tehdit etme, zorla arkadaşın silgisini alma, çelme takma, alay etme, hesap görme gibi davranışların yer aldığı zorbalık kategorisinin tüm etkinliklerinde katılımın ilgili, gönüllü, saygılı, saydam ve bilgilendirici, güvenli ve riske karşı duyarlı, içermeci

niteliklerinin hiçbirinin yer almadığı saptanmıştır. Bu kategoride özellikle güvenli ve riske karşı duyarlı niteliği en fazla ihmal edilen niteliklerdendir. Buna örnek olarak “Nisan Bebek” isimli kitapta öğretmen, sınıfta sürekli kavga ve şikâyet eden çocuklara “*Bu ne biçim sınıf? Çok kızıyorum hepinize! Sabahları bu sınıfta gelirken, ayaklarım geri geri gidiyor. Bundan sonra kim arkadaşını überse cezasını görecektir. Sabrımı taşırmayın!*” ifadelerinde bulunmuştur.

Altına ısılatma, karanlıktan korkma, sıkılma, sürekli kötü bir şey olacak hissi, kaygı gibi durumların yer aldığı sorun davranışlar kategorisinde en az yer verilen niteliğin güvenli ve riske karşı duyarlı olduğu saptanmıştır. Katılımlarından dolayı çocuklara yönelebilecek her türlü olumsuz sonuçların doğma riskini en aza indirmeyi ve çocuklar için uygulanan aktivite ve metotların çocukları duygusal, fiziksel ve psikolojik zarar görme ile karşı karşıya bırakmamasını içeren güvenli ve riske karşı duyarlı niteliği çoğu etkinlikte göz ardı edilmiştir. Bunlardan biri “Artık Mutluyum” isimli kitapta çocukla anne arasında geçen diyalogdur. “*Sabah annem uyandırmaya geldi. ‘Okula gideceksin, haydi!’ dedi. Ağlamaya başladım. Annem ‘Niçin ağlıyorsun?’ diye sordu. Bilmiyorum. Ama ağlamamı durduramıyorum. Anneme ‘Kötü bir şey olacak!’ dedim. Annem ‘Olmaz, okula gitmek için bahane bulma, mutfakta bekliyorum,’ dedi.* Burada yetişkin çocuğun durumunu anlamayı reddetmiş ve çocuğa duygusal tepki vermeyerek onun duygusal zarar görme riskini göz ardı etmiştir.

Duygusal Temasına İlişkin Bulgular

Duygusal teması, ödüllendirme/ takdir, sarılma/ öpüşme ve duygularla ilgili kategorilerinden oluşmaktadır. Ödüllendirme/ takdir ve sarılma/ öpüşme kategorilerinde, genelde çocukların yaşamlarıyla ilgili, görüşlerini ifade etmede zorlanmadıkları ve görüşlerinin saygıyla karşılandığı ve duygusal yönden güvenli ortamların sağlandığı etkinlikler saptanmıştır. Örnek olarak “Ali ve Arkadaşları İlahi Okuyor” isimli kitapta bir süreliğine dedesinin yanına köye giden Ali, bir gün sabah uyandığında annesini başucunda bulur ve annesine sarılır. Kitapta olay şöyle aktarılmıştır: “*Sabah Çıtır’ın cikk cikk sesleriyle uyandım. Gözlerimi*

açtığımda annem başucumdaydı. Hemen annemin boynuna sarıldım. Anneciğim hoş geldiniz. Çok özledim sizi, Annem de bana sarılıp öptü. ” Kitapta geçen olayda çocuğun isteği ile gerçekleştirdiği faaliyet yetişkin tarafından saygıyla karşılanmıştır. Ayrıca annenin çocuğuna sağladığı güvenli ortam katılımın güvenli ve riske karşı duyarlı niteliğine de örnek gösterilebilir. Yine “Zoe Zor Öğreniyor” isimli kitapta Zoe o gün okulda kazandığı haftanın öğrencisi yazılı ödül belgesini heyecanla annesine göstermiştir. Annesi ödülü görünce duygulanarak mutluluk gözyaşları dökmüştür. Kızı ödülünü gösterirken annenin kızının kollarını tutarak sarması ve mutluluk göz yaşları dökmesi, kızının yaşamıyla ilgili ve önemli gördüğü konuyu vurgularken ona destek sağlamış, faaliyetine saygı göstermiştir. Bu durum katılımın saygılı ve güvenli ve riske karşı duyarlı nitelikleriyle ilişkilendirilmiştir.

Üzülme, küçümsenme, kendine gülünme, kandırılma gibi davranışların yer aldığı duygularla ilgili kategorisinin çoğu etkinliğinde katılım karşıtı/katılım ihlali saptanmıştır. Örnek olarak “Ben Büyüküm” isimli kitapta küçük olmaktan hoşlanmayan bir an önce büyümek isteyen çocuk karakter, abisi ve annesine büyük olduğunu vurgulayınca ikisi de gülerek tepki vermişler. Kitapta geçen “*Ağabeyi ile ellerini üst üste koyarlarmış. Ağabeyin eli daha büyük çıkarmış. Ayaklarını alt alta koyarlarmış, yine büyüklük yarışını ağabeyi kazanırmış. Küçük kardeş, ağabeyine çok kızarmış o zaman. ‘Ben senden daha büyüüm! Ben senden daha büyüüm!’ diye bağırırmış. Ağabeyi yalnızca gülermiş ona. Annesi onu kucağına alıp, ‘Benim canım bebeğim,’ diye saçlarını okşadığında, annesine de çok kızarmış. ‘Ben bebek değilim! Ben kocamanın, BÜYÜKÜM!’ dermiş. Annesi yalnızca gülermiş ona.*” ifadeleri ile çocuğun kendi ile ilgili durumunun ciddiye alınmadığı ve görmezden gelindiği görülmektedir. Bu durum katılımın saygılı ve güvenli ve riske karşı duyarlı niteliğinin dikkate alınmadığını göstermektedir.

Temel Gereksinimler Temasına İlişkin Bulgular

Temel gereksinimler teması, uyku aktiviteleri, yeme aktiviteleri, kişisel bakım/ temizlik aktiviteleri, oyun oynama ve sağlık ile ilgili durumlar kategorilerinden oluşmaktadır. Kategoriler arasında katılımın ilgili, gönüllü ve saydam ve bilgilendirici niteliklerinin en

fazla yer aldığı kategori oyun oynamadır. Buna örnek olarak “Eliza Başarısız Olmaktan Korkuyor isimli kitapta geçen *“Eliza ve babası büyük kartonun üzerine merdivenleri çizerken çok eğlendiler. ‘Şimdi yılanları çizmen gerekiyor!’ dedi babası. ‘Yoksa oyun çok kolay olacak. Yılanlar aşmamız gereken zorluklardır!’ ‘Zorluk nedir baba?’ diye sordu Eliza. ‘Zorluk seni yavaşlatan ya da yolunu değiştirmek zorunda bırakan bir engeldir. Tıpkı oyunda geriye gitmene neden olan yılanlar gibi... Ancak daha sonra tekrar yola koyulur ve daha hızlı ilerlersin.’*, “Farklı Olmak Kötü mü? İsimli kitapta geçen *“Okuldan çıktıktan sonra, doğruca mahalledeki arkadaşları ile her akşam oyun oynadıkları parka gitti..... Eve gitme saati geldiğinde herkes yorulmuştu. Aslında çocukların canı eve gitmek istemiyordu. Hele Dilara’nunki... Arkadaşlarına son bir kere parktaki tırmanma parkuruna gitmek istediğini, ondan sonra eve gidebileceğini söyledi.”* kitaplarında geçen ifadeler katılımın ilgili, gönüllü ve saydam ve bilgilendirici basamakları ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca ayırım gözetmeksizin her çocuğun katılımına fırsat verilmesi gerektiğini vurgulayan içermeci niteliği de en fazla oyun oynama kategorisindeki etkinliklerde yer verilmiştir. “Kırmızı Sarı Siyah Beyaz” isimli kitapta kaptancılık oyununda sarı, siyah ve beyaz sırayla kaptan olarak hepsi oyuna dahil olmuştur. Bu sebeple katılımın içermeci niteliğinin özelliğini yansıtmaktadır.

Temel gereksinimler temasında kahvaltı, akşam yemeği, yemek, yemek hazırlığı gibi durumların yer aldığı yeme aktiviteleri kategorisinde katılım karşıtı/ nitelik ihlali etkinlikler saptanmıştır. Genelde kitaplarda yemek aktiviteleri yetişkinlerin çocukları hazırlık sürecine katmadığı, yemekle ilgili görüşlerini almadığı ve yemekle ilgili bilgilendirmediği durumlar olarak belirlenmiştir. Yetişkinler sadece yemek hazır olduğunda sonradan bilgilendirme dahi yapılmadan çocukları yemek aktivitelerine dahil etmiştir. Buna örnek olarak “Yağmurlu Bir Gün” kitabında geçen *“İşte tam bu sırada annesi onu yemeğe çağırdı. Koşarak odasından çıktı ve sofraya oturdu.”*, ifadesi çocuğun yemek öncesi hazırlık sürecine katılmadığı ve yemek hakkında önceden bilgi verilmediği yani katılım karşıtı/ nitelik ihlali durumların yer aldığını göstermektedir. Katılımın ilgili ve gönüllü niteliğini içeren yeme aktiviteleri ise sevdiklerine bir şeyler ikram etme ya da ısmarlama etkinlikleri olduğu tespit edilmiştir.

Örnek olarak “Bizimkiler Betül’ün Misafirleri” isimli kitapta Betül annesinden yardım isteyerek ilk defa kek yapmıştır. O gün yanına gelen arkadaşı Fatma’ya kekini ikram etmiş arkadaşı ise kekini çok beğenerek kendisine de öğretmesini istemiştir. Burada Betül yaşamı ile gerçekten ilgili olan bir durum da bilgi ve becerisini ortaya konması için desteklenmiştir. Kendi isteği doğrultusunda keki yapmış ve arkadaşına ikram etmiştir

Banyo yapma, elleri yıkama, kıyafetleri değiştirme, yerleri süpürme gibi durumların yer aldığı kişisel bakım/temizlik aktiviteleri ile ilgili etkinliklerde katılım karşıtı/nitelik ihlali ile ilgili durumlar katılımın niteliklerine göre oldukça fazla yer aldığı görülmüştür. Buna örnek olarak “Ellerimi Yıkamak İstemiyorum” isimli kitapta çocuk karakter sürekli ellerini yıkaması konusunda annesi, babası, aşçısı ve hizmetçisi tarafından uyarılmaktadır. Ellerini neden yıkaması gerektiği ile ilgili gerekli bilgi verilmediği için sürekli niye yıkaması gerektiğini anlayamamıştır. *“Ellerini yıka dedi hizmetçi. ‘Ellerimi yıkamak istemiyorum,’ dedi Küçük Prenses. ‘Dışarda oynadıktan sonra yıkadım. Köpekle oynadıktan sonra yıkadım. Tuvalete gittikten sonra yıkadım. Hapşırdıktan sonra yıkadım.’* ifadeleri çocuğun çok fazla ellerini yıkadığını düşünerek tekrar yıkamak istemediğini vurguladığını ortaya koymaktadır.

Zararlı yiyecekler, diş bakımı, muayene, tedavi ve hastalıklar gibi hastane ile ilgili olan sağlık ile ilgili durumlar kategorisinde çocukların kendi yaşamlarıyla ilgili olan konularda görüş belirtmelerini yansıtan ilgili niteliği, çocukların kendi istekleri ile görüşlerini ifade etmesi ile ilgili gönüllü niteliği ve çocukların görüşlerini serbestçe paylaşmaları ve katılımın nasıl gerçekleşeceğine ilişkin eksiksiz, erişilebilir ve yaşlarına uygun bilgi sağlanmasını yansıtan saydam ve bilgilendirici niteliğini yansıtan etkinlikler saptanmıştır. Bunlardan biri “Zeynep Hastaneye Gidiyor” isimli kitapta hastalanan ve hastaneye yatması gereken Zeynep, hastaneye yatmadan önce durumu ile ilgili annesi tarafından bilgilendirilmiştir. Hastanede yatacakları süre içinde yanına eşya almaları gerektiğini söyleyen anne gerekli eşyaları çocuğu ile birlikte hazırlamıştır. Eşyaları hazırlarken Zeynep’in yanına almak istediği oyuncaklar alınarak ve eşya hazırlama sürecine aktif olarak katılımı sağlanarak katılımın ilgili, gönüllü ve saygılı niteliğine dikkat edilmiştir.

Uyku aktiviteleri kategorisine ilişkin etkinliklerden en az katılımın güvenli ve riske karşı duyarlı niteliğini içeren etkinlikler saptanmıştır. Bunlardan biri “Arkadaşım Hayalet” isimli kitapta geçen olaydır. Ömer geceleri sık sık altına kaçırmaktadır. Altına ıslatmamak için gece hiç uyumamayı bile denemiştir. Ama eninde sonunda uykuya yenik düşmüştür. Yine bir gece altına ıslatmış, kendini çok üzgün hissetmektedir. Şöyle aktarılmaktadır: *“Birkaç dakika sonra babası geldi yanına. Ömer uyuyor numarası yaptı. Babası oğlunu gözlerinden öptü..... ‘Üzülme...’ dedi. ‘Olur böyle şeyler. Biz seni çok seviyoruz oğlum, biliyorsun değil mi?’ ‘Biliyorum baba...’ dedi Ömer.”* Kitapta geçen ifadelerden babası çocuğun psikolojisinin etkilenmesine karşı oluşabilecek riskleri en aza indirmek için oğlunu teselli etmiştir. Bu da katılımın güvenli ve riske karşı duyarlı niteliği ile ilişkilendirilmiştir.

Okul Temasına İlişkin Bulgular

Okul teması, okul aktiviteleri/ ders/ etkinlik, okul aktiviteleri/ gösteri ve okul aktiviteleri/ diğer kategorilerinden oluşmaktadır. Okul aktiviteleri/ ders/ etkinlik kategorisi, sınıf içinde gerçekleşen konu anlatımını, konu seçimini, öğretmenin konu ile ilgili sorular sormasını, çocukların öğretmene sorular sormasını ve çocuklarla yapılan etkinlikleri içermektedir. Okul ile ilgili etkinliklerin çoğunun okul aktiviteleri/ ders/ etkinlik kategorisinde yer alan etkinlikler olduğu saptanmıştır. Etkinliklerdeki çocukların öğretmene sorular sorduğunda öğretmenlerin çocukların sorularını dikkate almadığı bu durumda katılımın saygılı, saydam ve bilgilendirici, güvenli ve riske karşı duyarlı niteliklerinin ihlal edildiği belirlenmiştir. Buna örnek olarak “Neden Okula Gitmek Zorundayım?” isimli kitapta Filo okula neden gittiğini öğrenmek istemiştir. Sorusuna yanıt bulmak için öğretmenin yanına gitmiş ancak öğretmeni gerekli ilgiyi göstermemiştir. Filo konu hakkında bilgilendirilmemiş ve görüşlerini ifade etme konusunda gerekli desteği alamamıştır. Kitapta olay şu şekilde aktarılmıştır: *“Söylesenize öğretmenin, neden okula gitmek zorundayım? Bu nasıl bir soru böyle, dedi öğretmen. Hem şimdi biraz meşgulüm, bunu tartışacak vaktim yok. Bütün arkadaşlarıyla ilgilenmem gerek. Hadi içeri gir Filo.”*

Okul aktiviteleri/ gösteri kategorisi, okulda gerçekleşen yıl sonu gösterisi, tiyatro gibi etkinlikleri içermektedir. Etkinliklerde gösteriler düzenlenirken oluşturulan rollerin çocukların fikirleri alınmadan öğretmen tarafından belirlendiği görülmüştür. Bu da katılımın ilgili, gönüllü, saygılı, saydam ve bilgilendirici, güvenli ve riske karşı duyarlı, içermeci niteliklerinin hiçbirini taşımadığını göstermektedir. “Kıpır Kıpır” isimli kitapta geçen *“Gösteri günü geliyor. Belinda prenses oluyor. Mavi pullu bir tütü giyiyor ve sahnede fırl fırl dönüyor. Bense bir kaya oluyorum! Sahnede öylece duruyorum. Kaya olduğunda ne kadar iyi bir dansçı olduğumu göstermen çok zor.”* ifadesi çocukların görüşleri dikkate alınmadan rollerin öğretmen tarafından verildiğini göstermektedir. Çocuğun ‘ne kadar iyi bir dansçı olduğumu göstermen çok zor’ demesi bilgi, beceri ve yeteneklerini kullanmasına olanak verilmediğini ve faaliyet başlatması için fırsatlar sağlanmadığını düşündürmektedir. Okul aktiviteleri/ diğer kategorisi, müzeye gitme gibi okul dışı aktiviteleri, okula hazırlık, okulu sevmeme, yeni okula gitme ve okula sevdikleri eşya ve hayvanları götürme gibi durumları içermektedir. Kitaplarda bu kategoride çocukların okula sevdikleri eşyaları veya hayvanları götürmesi kapsamında incelenen etkinliklerin çoğunda katılımın ilgili, gönüllü ve saygılı niteliklerinin göz ardı edilmediği saptanmıştır. Bunlardan biri “Cemile Okula Dönüyor” isimli kitapta anaokulunda ikinci yılı olmasına rağmen okulun ilk günü tedirgin olan Cemile oyuncacı Tombiş’i yanına almıştır. Tombiş’i yanına almasına annesi herhangi bir olumsuz tepki vermeyerek saygı göstermiştir. Yine “Armut Kafa Ailesinin Serüvenleri İkizler Okula Başlıyor” isimli kitapta okula yeni başlayan ikizlerden biri kedisini okula götürmek istemiştir. Olay şöyle aktarılmıştır: *“Pupu, ikizlerin bacaklarına sürtünüyor, ayaklarının arasında dolanıyordu. ‘Galiba bizimle gelmek istiyor’ dedi ikizlerden kız olanı..... ‘Bugün okulun ilk günü, Pupup’yuda götürebiliriz aslında’ dedi baba Armut Kafa.”* Kitapta aktarılan diyalogdan hareketle babanın çocuğun yaşamı ile ilgili önemli gördüğü bir konuyu ifade etmesini saygıyla karşıladığı görülmüştür.

Etkinlikler Temasına İlişkin Bulgular

Etkinlikler teması, Piknik Aktiviteleri, Alışveriş Aktiviteleri, Tatil /Gezi Aktiviteleri, Açık Hava Etkinlikleri ve Aile İle Yapılan Etkinlikler kategorilerinden oluşmaktadır. Tatil /Gezi Aktiviteleri, tatilde gidilecek yer planı, gezi rotası, valiz hazırlığı, şehir gezisi ve pastahane gezisi gibi aktiviteleri içermektedir. Kitaplarda incelenen tatil/gezi aktiviteleri ve piknik aktivitelerinin büyük çoğunluğunda çocukların bilgilendirildiği, görüşlerine ve isteklerine dikkat edildiği saptanmıştır. Buna örnek olarak “Pastahaneye Gidiyoruz” isimli kitapta bir gün anaokuluna gelen aşçı çocukları pasthanesine davet etmiştir. Çocuklar bu teklife oldukça heyecanlanmışlardır. Burada bir yetişkin çocuklara kendi istekleri doğrultusunda geziye katılma ile ilgili karar verme şansı tanımaktadır. Bu durum şu ifadelerden çıkarılmaktadır: *“Günlerden bir gün bir anaokuluna kırmızı yanaklı, kocaman aşçı şapkası olan bir adam geldi. Aşçı amca çocuklarla sohbet etti ve onlarla tanıştı. Sınıflarında dolaştı, onlarla birlikte mutfakta kurabiyeler yaptı. Çocukların hazırladığı küçük pastahane köşesinde fotoğraflar çekti, onları kutladı. Sonra da onları kendi pasthanesine davet etti. Çocuklar çok heyecanlandılar. Gidecekleri günü her gün öğretmenlerine sordular.”* Kitapta geçen ifadelerden yetişkinin çocukları pasthanesine davet ederek onların görüşlerini dikkate aldığı ve katılımlarını isteklerine bıraktığı çıkarılmıştır.

Kitaplarda aile ile yapılan etkinlikler sadece bir yerde verilmiştir. “Büyüyünce Mühendis Olacağım” isimli kitapta babası gibi inşaat mühendisi olmak isteyen Ali, babasının şirketine gidip bütün gün masa başında ev çizimleri yapmıştır. Sonra babası ile birlikte yaptığı evin maketini yapmışlardır. Burada baba çocuğun bilgi, beceri ve yeteneğini kullanmasına olanak sağlamıştır. Çocuğun faaliyet başlatması için fırsat sunarak görüşlerini saygı ile karşılamıştır.

Çiçek toplama, yürüyüşler yapma, dağ gölü keşfetme, fideleri bahçeye dikme, nehirde balık avlama gibi durumların yer aldığı açık hava aktivitelerinde, genelde çocukların yaşamlarıyla ilgili ve görüşlerini ifade etmede zorlanmadıkları etkinlikler tespit edilmiştir. Bunlardan biri “Aleks Çok Hassas” isimli kitapta annesi, babası ve ablası ile birlikte deniz kenarına tatile giden Aleks, akşam kumsalda şekerleme pişirmek için ateşe ihtiyacı olan babasına ablası ile

birlikte etraftan ağaç dalları toplamıştır. Aleks ağaç dallarını kendi isteği ile toplamıştır. Başka bir “En Güzel Bir Yer” isimli kitapta Can arkadaşı Doğanın evine gittiğinde ‘Çok güzel bir yerdeyim. Sen de gel!’ yazısıyla karşılaşır. Evin olabilecek her yerini arayıp arkadaşını bulamayınca bahçeye çıkar ve sonunda arkadaşının verdiği ipucu ile çok güzel yeri bulur. Can tüm bunları yaparken isteklidir. Bu “ ‘Hem sen de gel diyor hem orası neresi söylemiyor. Bir ipucu yazsaydı şıp diye bulurdum o çok güzel bir yeri...’ diye söylenerek arka duvarın köşesinden döner. Can, o kadar dalgındır ki tam büyük ağacın gövdesine toslayacakken durur. Ağaçta bir not vardır. ‘Ağaca tırman yanıma gel. Çok güzel yer, bizi bekliyor.’ Can dikkatle ağaca tırmanır.” ifadelerinden çıkarılmaktadır.

Alışveriş aktiviteleri kategorisine ilişkin incelenen etkinliklerden alışveriş ile ilgili durumlarda çocuklara katılımın nasıl gerçekleşeceği, kapsamı, amacı ve yaşına göre bilgilendirmenin yapıldığı ve katılımının isteği ile olduğu etkinlikler tespit edilmiştir. Buna örnek olarak “İştahsız Çocuk” isimli kitapta iştahsızlık problemi olan çocuk karakter, öğretmenin sınıfı yiyeceklerin sağlık için önemini anlatan doktor getirmesiyle yiyeceklerin önemini anlamıştır. Hafta sonu anne ve babasıyla alışverişe gitmiştir. Olay şöyle aktarılmıştır: “Hafta sonu babam ve annemle alışverişe gittik. Babam bana aldığımız yiyeceklerin üzerinde içinde neler olduğunu yazan bölümü gösterdi. Böylece onlara bakıp zararlı olanları almıyorlarmış. Kutular üzerindeki tarihlerde önemliymiş. Tarihi geçmiş yiyecekler zararlı olurmuş. Annemle meyve ve sebze seçtik. Çok eğlendim.

Diğer Temasına İlişkin Bulgular

Diğer teması, hediye aktiviteleri, kardeşle ilgili durumlar, tamir, merak, meslekler hakkında bilgi edinme, farklı dünya arkadaşlıkları, mesleğe karar verme ve spor aktiviteleri kategorilerinden oluşmaktadır. Hediye aktiviteleri, tamir, meslekler hakkında bilgi edinme, farklı dünya arkadaşlıkları ve spor aktiviteleri kategorilerinde genelde çocukların yaşamlarıyla ilgili ve görüşlerini ifade etmede zorlanmadıkları etkinlikler saptanmıştır. Hediye aktiviteleri, arkadaşlara çeşitli hediyeler hazırlama ya da alma, sürpriz yapma ve sürpriz yapılma gibi durumlarını içermektedir. “Bu Ne Biçim Armağan?” isimli kitapta

çocuk karakter kendi doğum gününde her arkadaşı için tek tek hediye almıştır. Yine “Burcu Beni Kimse Oyuna Almıyor” isimli kitapta geçen *“Hadi Kikirik, ailemize sürpriz yapıp kahvaltı hazırlayalım, çok sevinirler değil mi? Kuşu Kikirik sürpriz sürpriz diye onu destekledi. Burcu masa örtüsünü serdi ve kahvaltılıkları masanın üzerine güzelce yerleştirdi. ‘Mmmmmmm! Her şey nefis görünüyor. Kikirik de ‘Nefis Nefis’ diye tekrarladi. Sadece çay ve haşlanmış yumurta eksik. Fakat onları hazırlamak için annemi beklememiz gerek. Çünkü ocağı yakmak bizim işimiz değil, dedi Burcu. Aile fertleri yavaş yavaş uyandı. Mutfağa her giren çok şaşırarak ‘Bu ne güzel sürpriz.’ diyordu.”* ifadeleri Burcunun ailesine kendi isteği ile kahvaltı hazırlayıp sürpriz yaptığını desteklemektedir. Sürprize ailesinin verdiği olumlu tepki ise Burcu’nun görüşlerine önem verildiğini göstermiştir.

Meslekler hakkında bilgi edinme kategorisinde kitaplarda geçen etkinlikler çoğunlukla çocukların kendi istekleri doğrultusunda merak ettikleri mesleğe ait arkadaşlarını ziyaret etme şeklindedir. Ziyaret esnasında meslek grubuna sahip kişi tarafından çocuğun yaşına uygun bilgilendirilme yapılmıştır. “Arkadaşım Postacı” isimli kitapta çocuk karakter arkadaşı Postacı olan Meryem’in sabah erkenden kalkıp neler yaptığını merak etmiş ve arkadaşından randevu ayarlamıştır. Olay şöyle aktarılmıştır: *“Meryem her sabah çok erken kalkardı. Bu kadar erken kalkıp ne yaptığını öğrenmek istedim. ‘Yarın boşum,’ dedi. ‘Bir mektubun posta kutusundan alıcıya kadar nasıl geldiğini sana göstereyim mi? Evet!...’*” Meryem mesleği hakkında detaylı bir şekilde çocuk karakterin de isteği üzerine bilgilendirmiştir.

Farklı dünya arkadaşlıkları kategorisinde “Ben ve Arkadaşlarım” isimli kitapta çocuk karakter kendi isteğiyle internet üzerinden iletişim kurduğu Alaskalı arkadaşıyla birbirlerinin kıyafetlerine bakıp karşılaştırmışlar ve gülmüşlerdir.

Kardeşle ilgili durumlar kategorisinde kardeş kıskançlığı, kardeş olacağını öğrenme gibi etkinlikler yer almaktadır. İnceleme sonucunda kardeş kıskançlığı ile ilgili etkinliklerin büyük çoğunluğunda katılım karşıtı/ nitelik ihlali durumlar saptanmıştır. Buna örnek olarak “Nerden Çıktı Bu Kardeş” isimli kitapta kardeşi yüzünden annesinin onu eskisi gibi sevmediğini, ilgi göstermediğini düşünen çocuk karakter belki kardeşi gibi çığlık atarsa

annesinin kendisiyle ilgileneceğini düşünmektedir. Ama durum tahmin ettiği gibi olmamış annesi tarafından azarlanmıştır. Kitapta olay şu şekilde aktarılmıştır: “*Daha yakın zamana kadar annesi onu çok severmiş. Hep kucağına alıp, ‘benim canım yavrum,’ deyip okşarmış. Şimdi ne olmuş da annesi onu sevmez olmuş?..... Geçen gün o da aynı kardeşi gibi cıgıllıklar atıp annesinin dikkatini çekmeye çalışmıştı. Ama annesi, ‘Neyin var yavrum? Ne istiyorsun?’ diye sorup kucağına alacağı yerde, onu bir güzel azarlamış, ‘Koca çocuksun! Bir de sen bebeklik yapma!’ demişti.*” Yukarıda geçen olay yetişkin tarafından çocuğun düşüncelerinin göz ardı edildiğini ve ona saygı gösterilmediğini düşündürmektedir.

Tamir kategorisine ilişkin incelenen etkinliklerde katılımın ilgili ve gönüllü nitelikleri saptanmıştır. “Artık Kendim Tamir Edebilirim” isimli kitapta çocuk karakter babası ile birlikte oyuncakları için oyuncak kutusu yapmışlardır. Kutu yapımında gerekli tahta ölçülerini almış ve montajda babasına yardımcı olmuştur. Kitapta geçen “*Bu tahtayı ölçtüm, yanlar için uygun. Bu da tamam. Montaja başlayabiliriz*” ifadelerinden çocuğun yaşamı ile ilgili bir konuda bilgi, beceri ve kabiliyetlerini kullanmasına olanak verilmiş, montaja kendi isteği ile katıldığı çıkarılmıştır.

Merak kategorisine ilişkin incelenen etkinliklerde katılımın saygılı ve saydam ve bilgilendirici niteliği tespit edilmiştir. Çocukların merak ettiği konularda yetişkinlere sordukları sorular saygı ile karşılanmış, merak ettikleri konu hakkında yaşlarına uygun bilgi verilmiştir. Bunlardan biri “Yunus Emreyle Bir Gün” isimli kitapta Murat okul gazetesinde Yunus Emre’nin hayatına denk gelmiş ve ölüm ve doğum tarihi bilinmeyen Yunus Emre’yi unutulmaz yapan şeyin ne olduğunu merak etmiştir. Bir gün bir kuşla eline sihirli bir anahtar gelmiş ve bununla Yunus Emre zamanına yolculuk yapmıştır. Odun toplayan Yunus Emre’yi görmüş ve selam vermiştir. Tanışmanın ardından odunları niçin topladığını nereye götüreceğini merak etmiş ve Yunus Emre’ye sormuştur. Murat’ın merakını saygıyla karşılayan Yunus Emre dergâha götüreceği bilgisini vermiştir. Dergahında ne olduğunu merak eden Murat “*Dergâh, eğitim gördüğümüz yer. Tapduk Emre Hoca’mız bize dergâhta her türlü ilmi, güzel ahlaki öğretir*” yanıtını almıştır.

Mesleğe karar verme kategorisine ilişkin “Beyaz Kuş” isimli kitapta gemileri çok seven renk renk kağıtlardan gemi hazırlayarak oyunlar oynayan ve kaptan olmayı isteyen Berk’in kaptan olma isteğini bilen babası ona sürpriz yapmıştır. *“Babam annemin kulağına bir şeyler fısıldadı. Sonra da ‘Birazdan dönerim’ deyip evden çıktı. Kısa bir süre sonra elinde bir paketle döndü. Çok meraklanmışım. Paketi açınca bir de ne göreyim? Koskocaman oyuncak bir gemi! Dünyanın en güzel armağanını almışım. Gelecekteki gemim aynen böyle olmalıydı. Bembeyaz yelkenleri olan ve üzerinde ‘Beyaz Kuş’ yazan gerçek bir gemi!”* kitapta geçen ifadelerden babanın çocuğun ilerde olmak istediği mesleğine saygı duyduğu çıkarılmıştır.

Tablo 5

Etkinlik Kategori ve Temasının Katılım Basamağına Göre Dağılımı

		Katılım Karşıtı	Bilgilendirerek Görevlendirme	Danışılarak Bilgilendirme	Yetişkinlerin Başlattığı, Kararların Çocuklarla Birlikte Alındığı Projeler	Çocukların Başlattığı ve Yönettiği Projeler	Çocukların Öncülük Ettiği, Yetişkinlerle Ortak Alınan Kararlar
İstekler, Emirler	Çocukların Yetişkinlerden/Çocuklardan İstekleri	38	18	0	20	109	71
	Yetişkin Emirleri/İstekleri	104	57	0	39	9	0
Doğa	Fen Aktiviteleri	2	2	0	0	13	4
	Çevre Bilinci/ Doğa Aktiviteleri	2	12	0	0	12	6
	Hayvanlar İle İlgili Durumlar	7	16	0	5	34	21
Prososyal Olumlu	Teşekkür Etme	0	0	0	0	6	2
	Arkadaşa Yardım	0	0	0	0	1	2
	Paylaşma	0	0	0	0	10	1
	Yetişkinlere Yardımcı Olma	6	3	0	9	9	6
	Toplumsal Kurallar	3	2	0	3	4	2
	Selamlaşma	3	0	0	4	7	2
	Tanışma	5	2	0	6	8	1
Prososyal Olumsuz	Zorbalık	18	0	0	0	0	0
	Sorun Davranışlarla İlgili Durumlar	16	7	0	8	3	8
Duygusal	Ödüllendirme/ Takdir	1	1	0	0	1	2
	Sarıma/ Öpüşme	0	1	0	1	7	2
	Duygularla İlgili	9	0	0	1	1	1
Temel gereksinimler	Uyku Aktiviteleri	8	3	0	1	11	3
	Yeme Aktiviteleri	36	8	0	9	17	7
	Kişisel Bakım/ Temizlik Aktiviteleri	15	1	0	0	1	1
	Oyun Oynama	18	14	0	20	84	7
	Sağlık İle İlgili Durumlar	18	24	0	6	1	4
Okul	Okul Aktiviteleri/ Ders/ Etkinlik	32	19	0	18	23	10
	Okul Aktiviteleri/ Gösteri	15	6	0	0	5	3
	Okul Aktiviteleri/ Diğer	17	15	0	3	17	14
Etkinlikler	Piknik Aktiviteleri	1	0	0	3	0	0
	Alışveriş Aktiviteleri	5	1	0	6	2	3
	Tatil /Gezi Aktiviteleri	1	9	1	4	2	7
	Açık Hava Etkinlikleri	12	25	0	8	28	10
	Aile İle Yapılan Etkinlikler	0	0	0	0	0	1
Diğer	Hediye Aktiviteleri	4	11	0	2	15	2
	Kardeşle İlgili Durumlar	25	9	0	4	16	8
	Tamir	0	3	0	0	1	1
	Merak	12	2	0	12	14	48
	Meslekler Hakkında Bilgi Edinme	2	17	0	5	1	11
	Farklı Dünya Arkadaşlıkları	0	0	0	0	8	0
	Mesleğe Karar Verme	5	1	0	1	13	3
	Spor Aktiviteleri	0	4	0	3	6	4

İstekler/Emirler Temasına İlişkin Bulgular

Tüm kategoriler içerisinde en fazla katılım karşıtı etkinliklere yer verilen kategori yetişkin emirleri/ istekleridir. Katılım Karşıtı (Manipülasyon, Dekorasyon, Göstermelik Katılım) basamağı, çocukların bir konu hakkında hiçbir fikri olmadığı ve dolayısıyla eylemlerini anlamadığı manipülasyon, çocukların etkinlik yaparken etkinlik hakkında hiçbir şey bilmedikleri özellikle gösterilerde dans ettirilerek ve şarkı söylettirilerek kullanıldıkları dekorasyon ve görünüşte çocuklara söz hakkı verildiği ancak ne konu seçiminde ne de konunun nasıl başkalarına iletileceği hakkında çocukların düşüncelerinin alınmadığı göstermelik katılım basamaklarını ifade etmektedir. Buna örnek olarak “Fena Dağıttım” isimli kitapta Sude odasını dağıtmış ve bütün oyuncakları odanın etrafına yayılmıştır. Annesi Sude’ye odasını toplamasını ve dersine geçmesini söylemiştir. Yine “Meryem Öz Denetim” isimli kitapta odası çok dağınık olan Meryem annesi tarafından odasını toplaması için uyarılmıştır. Olay şöyle aktarılmaktadır: “ *‘Meryem! Sabah odanı topla dedim, toplamadın. Akşamüstü yine söyledim, toplamadın. Odan aşure kazanı gibi... Şu kalabalığa bak! İçinde bir tek ben yokum.’ dedi. ‘İçinde sen de varsın ya anneciğim!’ dedim. Demez olaydım. Gözlerini büyütüp hiddetle ‘Yarın ve sonraki gün ve sonraki gün de toplamazsan içinden çıkılamaz hale gelecek. Ve emin ol, sana yardım etmeyeceğim küçük hanım!’ dedi ve çıktı.*”

Başka bir “Selim’in Maceraları- Selim Sana Ne Diyeyim” isimli kitapta babası Cemil’e herhangi bir açıklama yapmadan ve söz hakkı vermeden fazla konuşmamasını söylemiştir. Olay şöyle aktarılmaktadır: “*Babam hemen: “Çenenin kes!” dedi. Ardından “Ne çenesi düşük çocuksun sen!” dedi. Şimdi ben çenemi nasıl keserdim? Çenem, kestikten sonra mı düşerdi; yoksa o da elma, armut gibi olgunlaşınca mı düşüyordu? Tanrım ne korkunç! Neyse ki çenem hala yerinde duruyordu ve düşmesin diye iki elimle tutarak yukarı odama çıktım.*”

Çocukların yetişkinlerden/ çocuklardan istekleri kategorisinde en fazla çocukların başlangıç noktasına ve projenin nasıl yürütüleceğine karar verdiği, yetişkinlerin görevinin sadece çocuklara rehberlik etmek olduğu Çocukların Başlattığı ve Yönettiği Projeler basamağına ait etkinliklere yer verildiği saptanmıştır. Bunlardan biri “Şakir’in Oyun Evi” isimli kitapta

Şakir arkadaşları için bir oyun evi hazırlamaya karar verir. Bunun içinde babasının bağ evini kullanmak ister. Bağ evindeki toplam altı odanın her birine sırasıyla hamur işleri, çamur işleri, karton işleri, hava civa, cadılar, uykucular ve çatı katındaki son odaya uzay yolu ismi vermek ister. Babasına fikrini anlattığında çok beğenir ve bağ evini kullanması için izin verir. “Uyumak İstemiyorum” isimli kitapta bir türlü uyuyamayan ve karanlıktan korktuğu için odasında tedirgin olan Serra’ya annesi üzerinde en sevdiği hayvan resimleri olan bir gece lambası almıştır. Yine karanlıktan korktuğu bir gün lambayı yakarlar. Yanına gelen annesinden kitap okumasını ister. Annesi bu isteğini saygıyla karşılar ve dediğini yapar. Kitapta olay şöyle aktarılmıştır: *“Serra ılık sütünü içerken bir yandan da en sevdiği kitabın resimlerine baktı ve annesinden kitabı ona okumasını istedi.”*

Doğa Temasına İlişkin Bulgular

Fen aktiviteleri kategorisine ilişkin incelenen etkinliklerden “Ay” isimli kitapta geçen “Ay, bir portakal dilimi gibi görüldüğü zaman ‘yarım tutulma’ mı oluyor? diye sordu Demir. ‘Hayırr!’ diye yanıtladı Ayça’nın annesi. Ay, bazen yusuvarlaktır, bazen ‘incecik bir C’ gibidir ve bazen de ‘hiç görünmez’. Bunlar, ayın farklı evreleridir. Ayın dört evresi vardır: Dolunay, ilk dördün, son dördün ve yeni ay.” ifadelerinden çocuğun merak ettiği bir konuda yetişkinden yardım alması, yetişkinin ise sadece çocuğun merak ettiği durum hakkında bilgilendirerek rehberlik yapması çocukların başlattığı ve yönettiği projeler basamağının özelliğini yansıtmaktadır.

Çevre bilinci/doğa aktivitelerine ilişkin “Havayı Temiz Tatalım” isimli hikâyede çevredeki insanları kirlilik konusunda bilinçlendirmek için Rıza ve Leyla okul müdürünün yanına gitmişlerdir. Bu konuda bildiklerini anlatmışlardır. Müdür çocukları ilgiyle dinleyerek bu konuda çocukları cesaretlendirip destek vermiştir. Konu ile ilgili bir afiş yarışması düzenleyebileceklerini tavsiye etmiştir. Kitapta çocukların öncülük ettiği çevreyi temiz tutma konusunda insanları bilinçlendirme fikri için müdür çocuklar tarafından davet edilmiş ve müdür projeye destek vererek tavsiyelerde bulunmuştur. Bu durum çocukların öncülük ettiği, yetişkinlerle ortak alınan kararlar basamağına ilişkin özellikleri yansıtmaktadır.

Hayvanlar ile ilgili durumlar kategorisinde “Veteriner Olsam” isimli kitapta dedesiyle parka giden Ece arkadaşlarıyla oynarken bir kuşun uçamadığını fark eder. Kuşun yanına gittiğinde kendisinden kaçmadığını görünce eline alır ve yaralı olduğunu anlar. Hemen dedesinin yanına giderek durumu anlatır. Dedesi onun bir veterinere götürülmesi gerektiğini söyler ve Ece ile birlikte veterinere giderler. Kitapta geçen bu olayda Ece duruma öncülük etmiş ve dedesini sürece kendi davet ederek çocukların öncülük ettiği, yetişkinlerle ortak alınan kararlar basamağının özelliğini göstermiştir. İlgili kategoride en az değinilen gerçek bir katılım basamağı olarak nitelendirilen ve projeler her ne kadar yetişkinler tarafından başlatılmış olsa bile çocukların hazırlık sürecinde aktif olarak katıldıkları yetişkinlerin başlattığı, kararların çocuklarla birlikte alındığı projeler basamağıdır. Örnek olarak “Atakan Süper Kahraman Oluyor” isimli kitapta Atakan arkadaşı Emre ile odasında oyun oynarken bir anda çığlık atarak annesi odalarına gelir. *“Ayy, odaya kocaman bir kuş girdi çocuklar! dedi. Ne yapacağız şimdi? Ben oraya giremem artık. İrkiliyorum.....Bak anneciğim! diye seslendi Atakan. Süper kahraman kostümlerini giymiş, eline de kalkanını almıştı. Emre de kostümünü giymişti. ‘Çocuklar! dedi. Atakan’ın annesi gülerek. Bu şekilde değil kuş, ejderhayı bile odadan çıkartırsınız şimdi bana cesaret verdiniz. Şu kalkandan bir tane de bana verin, odaya beraber gideceğiz.’ ”* ifadeleri yetişkinlerin başlattığı, kararların çocuklarla birlikte alındığı projeler basamağının özelliklerini yansıtmaktadır.

Prososyal Olumlu Temasına İlişkin Bulgular

Teşekkür etme, arkadaşla yardım ve paylaşma kategorisinde yer alan etkinliklerde gerçek katılım basamaklarının özelliklerinin yer aldığı görülmüştür. “Toplum İçinde Nasıl Davranmalıyız?” isimli kitapta Seda’nın hamburgerini getiren garsona teşekkür ettiği ifade edilmiştir. Burada çocuğun başlattığı bir eylem görülmekte ve yetişkin de olumsuz bir tepki vermeyerek çocuğa saygı duyduğunu hissettirmektedir. Yine benzer bir durum “Cici Çocuklar Mesaj Kavanozu” isimli öyküde yaşanmıştır. Kardeşi hastalanıp hastaneye yattığı için üzülen İnci kardeşi Naci’ye içi mesaj ve dualarla dolu kendi hazırladığı mesaj kavanozunu götürmüştür. Bunun üzerine Naci *“Annem bana dualarını ve mesajlarını okudu.*

Çok mutlu oldum. İyileşince doktorlar eve gelmeme izin verdiler. Çok teşekkür ederim kardeşim.” demiştir. Kitapta geçen ifadeler çocuğunun başlattığı ve yönettiği projeler basamağının özelliklerini desteklemektedir. “Arkadaşım Topkuyruk” isimli kitapta Ceren arkadaşı Sibel ile olan samimiyetini dedesiyle paylaşmak istemiştir. Dedesine arkadaşlıklarını onun Ceren için kavga bile edebileceğini söylemiştir. Dedesi ise arkadaşlığın böyle bir şey olmadığını anlatmıştır. Kitapta geçen “*Arkadaşlık ne güzel! Yeni bir arkadaş, yeni güzellikler katıyor hayatımıza. Şimdi Sibel’le çok samimiyiz. Ne dersem hemen kabul ediyor. Bu sevincimi dedemle paylaşmak istedim: ‘Dedeciğim, Sibel öyle bir arkadaş ki, benim için kavga bile eder!’ dedim. Dedem hayretle, ‘Kavga da nereden çıktı Ceren?’ dedi. ‘Dedeciğim, Sibel başkalarıyla hemen kavga ediyor. Yalnız şimdiye kadar beni hiç kırmadı.’ dediğimde, ‘Olmaz Cerenciğim, bu işte bir yanlışlık var. İyilik, güzel bir kokuya benzer, kötülük de kötü bir kokuya. Bu kokular, ona yakın olana bulaşır.’ dedi.”* İfadelerinden Ceren öncülük ederek arkadaşlığı ile ilgili duygularını dedesi ile paylaşmış ve dedesi arkadaşlığın asıl nasıl olması gerektiği ile ilgili bilgilerini dile getirmiştir. Burada yine gerçek bir katılım basamağı olan çocukların öncülük ettiği, yetişkinlerle ortak alınan kararlar basamağının özellikleri görülmektedir.

Yetişkinlere yardımcı olma kategorisinde yetişkinlerin başlattığı ancak çocukların planlama ve uygulamada aktif olarak katıldıkları etkinlikler saptanmıştır. Bunlardan biri “Gökkuşaağı Bisiklet” isimli kitapta geçen “*Bir Pazar sabahı kahvaltıda babası ‘Bugün bahçedeki garajda temizlik yapacağım. Bana yardım etmek ister misin?’ diye sordu. Aliş sevinçle yerinde zıpladı, ‘Yaşasın! Eski sandıklara da göz atabilir miyim?’ Babası, ‘Tabii,’ dedi. Kahvaltıdan sonra Aliş ve babası garajda temizliğe başladılar. Kullanılmayan araç ve gereçleri çöpe atmak üzere dışarı çıkardılar. Otomobil lastiklerini yerleştirdiler. Tamir aletlerini temizleyip düzenlediler, eski sandıkların içindekileri tekrar gözden geçirip içindekileri havalandırdılar.”* İfadeleri her ne kadar garaj temizleme fikri babadan çıksa da Aliş garaj temizliği planlama sürecine eski sandıklara da göz atmak isteyerek dahil olmuştur ve uygulama sürecine de aktif olarak katılmıştır.

Toplumsal kurallar kategorisinde yetişkinlerin kararlaştırdığı projelerde çocukların gönüllü olarak katılımlarını kapsayan ve çocukların proje hakkında bilgi sahibi oldukları bilgilendirerek görevlendirme basamağına ait etkinlikler tespit edilmiştir. Bunlardan biri “Gürültücü Güven” isimli kitapta İpek ve Güven sahile gideceklerdir. Güven sahilin nasıl bir yer olduğunu merak etmektedir ve ona İpek sahil hakkında birçok bilgi verir. Ardından *“Ama gürültü yapmaman gerektiğini sakın unutma, İnsanlar çok gürültü yapanları sevmez”* der. Güven ise *‘Biliyorum İpek,’ diye bağırır. ‘Söz veriyorum, ÇOK sessiz olacağım.’* der. Burada dikkat edilmesi gereken bir kuraldan bahseden İpek önceden bilgi vermiş. Güven ise kuralı gönüllü olarak yerine getireceğine söz vermiştir.

Selamlaşma kategorisinde çocukların başlattığı ve yürüttüğü etkinliklere yer verilmiştir. Buna “Ali ve Arkadaşları İlahi Okuyor” isimli kitapta geçen *“Camiden ayrılırken Şaban’ın bana seslendiğini duydum: Hayırlı günler Ali, akşama görüşürüz inşallah. Hayırlı günler Şaban, akşama camiye gelemeyeceğim. Annemle birlikte çay evine gideceğiz. Sen de gel istersen.”* ifadeleri örnek gösterilmektedir.

Tanışma kategorisinde “Burcu Beni Kimse Oyuna Almıyor” isimli kitapta mahalleye yeni taşındıkları için başlarda arkadaşı olmayan fakat sonraları birçok arkadaş edinen Burcu, bir gün arkadaşlarını babasıyla tanıştırır. Kitapta olay şöyle aktarılmıştır: *“Bir gün Burcu parkta oynarken babasını gördü. Onu arkadaşlarıyla tanıştırmak istedi. ‘Bak babacığım, bunlar bizim arkadaşlarımız,’ dedi. ‘Ne güzel, birçok arkadaş edinmişsiniz çocuklar, dedi ve Burcu’yla birbirlerine gülümsediler.”* Bu ifadelerden Burcu’nun başlattığı ve yürüttüğü tanışma etkinliğinde babası kızına güvenerek görüşlerine saygı duymuştur. Buda çocukların başlattığı ve yürüttüğü projeler basamağının özelliklerini yansıtmaktadır.

Prososyal Olumsuz Temasına İlişkin Bulgular

Prososyal olumsuz temasını oluşturan zorbalık kategorisinde tüm etkinlikler Katılım Karşıtı basamağına ilişkin özellikleri yansıtmaktadır. “Çatışmak Sorunları Çözer mi?” isimli kitapta Sezgin kaykay parkında kaykayı ile yeni numaralar deniyordu. Bir süre sonra parka bir grup çocuk geldi. Başlarda herkes sırayla kayıyor ve birbirinin önüne çıkmamaya özen

gösteriyordu. Ancak bir süre sonra sıra beklemekten sıkılan Sezgin çocuklarla kavga etmeye ve tehdit etmeye başlamıştır. Çocuklardan birinin üzerine kaykayı ile kayıp dişini kırmıştır. Parktan çocuklar tehditlerle ayrılmış bir süre tek başına parkta takılmış kardeşi gelince dinlenmek için eve geçmiştir. Sezgin'in ikizi Engin tüm olanlardan habersiz kaykay parkında tek başına oynamaktadır. O sırada kardeşinin zarar verdiği çocuğun abisi arkadaşları ile hesap görmeye gelmiştir. Olay şu şekilde aktarılmaktadır: *“Baksana sen, nereye gittiğini sanıyorsun?” Engin arkasını dönünce karşısında hiç tanımadığı bir grup çocuk buldu. Çocuklar ona doğru geliyordu ve çok öfkeli, saldırmaya hazır bir halleri vardı. Engin korkusundan cevap bile veremedi. Bu çocukların iyi niyetli olmadığını seziyordu. Haklıydı da! Gruptaki en iri yarı çocuk dişlerini gıcırdatarak, ‘Kardeşime bulaşmayacaktın,’ dedi. ‘Ona bulaşan, hesabını bana verir!’ Engin neler olup bittiğini anlayamamıştı ama durumun kötü olduğunu görebiliyordu. Evine bir dönebilseydi! Yutkunarak korkusunu bastırmaya çalışıp ‘Ne dediğini anlamıyorum. Kardeşini tanı mıyorum bile’ dedi. ‘Yalan söyleme!’ diye bağır an çocuk Engin’i gömleğinden yakaladı. ‘Daha biraz önce kardeşimin dişini kırdın ya, salak!’ Durum akran zorbalığını düşündüren olumsuz sosyal davranışlara bir örnek olarak gösterilebilir.*

Sorun davranışlar ile ilgili durumlar kategorisinde çoğunlukla katılım karşıtı etkinlikler saptanmıştır. Buna örnek olarak “Psikolojik Yardım Alıyorum” isimli kitapta geçen *“Anne ve babalar çocuklarını bir psikoterapist e götürüp yardım almasına karar verdiklerinde önce randevu alırlar”* ifadeleri çocukları ilgilendiren bir eylem ve konu hakkında haklarının öznesi olan çocuk yerine ebeveynlerin onlar adına karar verdiğini göstermektedir. Bu durum katılım karşıtı (Manipülasyon, Dekorasyon, Göstermelik Katılım) başmağın özelliklerini yansıtmaktadır. İlgili kategoride her ne kadar çoğunlukla katılım karşıtı etkinlikler yer als a da yetişkinlerin karar verdiğ i ancak çocukların durum ile bilgi sahibi olduğ u ve gönüllü olarak katıldığı etkinliklere de rastlanmıştır. Buna örnek olarak “Endişelerimden Nasıl Kurtulurum” isimli kitapta günlük yaşamında sürekli kaygılı olan çocuk karakter, bunlardan kurtulmak için anne ve babasıyla birlikte doktora gider. Doktor durumun neden kaynaklanabileceğ i ve kaygılardan kurtulmak için neler yapılabileceğ i ile ilgili çocuğ u

bilgilendirmiştir. Kitapta şu şekilde aktarılmıştır: *“Herkes bazı durumlarda endişelenebilir. Biz buna kaygı diyoruz dedi doktor.....onlardan kurtulabilirmişim....Doktora gitmeye devam ediyorum. Birlikte neler yaptığımı konuşuyoruz. Oyun oynuyoruz. Buna oyun terapisi deniliyormuş. Hala kaygılanıyorum. Ama artık kaygılandığım zaman neler yapmam gerektiğini biliyorum”* Doktorun çocuğa tedavisi ile bilgilendirmesi ve çocuğun probleminin çözümü için yapabileceklerini bilmesi ve bunları kabullenmesinden dolayı bilgilendirerek görevlendirme basamağı ile ilişkilendirilmiştir.

Duygusal Temasına İlişkin Bulgular

Ödüllendirme/Takdir kategorisine ilişkin incelenen etkinliklerden “Kırmızı Örümcek” isimli kitapta öğretmen sınıftan ertesi gün için ilginç eşya ve oyuncakları getirmelerini istemiştir. Çocukların önerisi ile en ilginç eşya getirenin birinci seçileceğine karar verilmiştir. Sınıfa canlı örümcek getiren Şakir birinci seçilmiştir. Şakir ve sınıf arasında geçen olay şu şekilde aktarılmıştır: *“Çocuklar getirdiklerini sıralara yerleştirdiler. Kimse Şakir’in hala sırasında oturduğunu fark etmedi. Sınıf oyuncaklarla doldu taşı. Neler vardı neler! Kukla, biblo, karton ev, bez bebek... Herkes heyecanla getirdiklerini göstermeye başladı. Sonunda sıra Şakir’e geldi. Bütün çocuklar bir anda sustu. Şakir, yavaş yavaş yerinden kalktı. Kucağındaki kutuyu açtı. İçinden örümcek kavanozunu çıkardı. ‘Öğretmenim bunu ancak kavanozda getirebildim. Çünkü içindeki canlı çok değerli. Bu kırmızı örümcek Afrika’dan geldi.’ dedi.... Herkes şaşkınlıkla kırmızı örümceğe bakıyordu. Kavanoz elden ele dolaştı. Hepsi örümceği merakla inceledi. Şakir’i alkışlarla birinci seçtiler.”* Sınıfta çocukların en ilginç eşyayı birinci seçme fikri ile gerçekleştirilen bu etkinlik çocukların öncülük ettiği, yetişkinlerle ortak alınan kararlar basamağının özelliğini yansıtmaktadır.

Sarılma/Öpüşme kategorisinde incelenen etkinliklerden katılım karşıtı (Manipülasyon, Dekorasyon, Göstermelik Katılım) bir etkinlik tespit edilmemiştir. Etkinliklerin geneli ise çocukların başlattığı ve yürüttüğü projeler basamağının özellikleri yansıtmaktadır. Bunlardan biri “Arkadaşım Kartopu” isimli kitapta geçen olaydır. Dedesiyle birlikte köye giden Ceren annesini çok özlemiştir. Evine geldiğinde ilk iş annesine sarılmak olmuştur.

Kitapta geçen “*Sabahleyin amcam beni evimize getirdi. Kapıda görür görmez ‘Canım annem!’ deyip anneme öyle bir sarıldım ki...*” ifadeleri ve “Kardeşlik Çemberi” isimli kitapta küçük devler kazandıkları maç sonrası birbirleriyle kucaklaşmışlardır. “*Beyaz, sarı, siyah... hepsi sarmaş dolaş olup birlikte başarmanın mutluluğunu yaşadılar.*” ifadeleri çocukların başlattığı ve yönettiği eylemler olarak bu basamağın özelliklerini göstermektedir. Duygularla ilgili kategorisine ilişkin etkinliklerin çoğu katılım karşıtı’dır. Örnek olarak “Bu Ne Biçim Sunum” isimli kitapta okula gelecek yabancı misafirle ülkemizi tanıtmak amacıyla sunum görevi verilen çocuk karakter sunum öncesi prova yapmıştır. Prova esnasında heyecanlandığı için arkadaşları tarafından hazırlanmamış, çalışmamış ve ezberlememiş gibi vb. şekilde eleştirilmiştir. Bu duruma oldukça üzülmüştür. Öğretmen araya girerek çocuklardan arkadaşlarının üzgün olma nedenini tahmin etmelerini istemiştir. Ardından sunum yapan arkadaşının iyi yaptığı şeyleri bulmalarını istemiştir. Öğretmen çocuklardan arkadaşları ile empati kurmasını sağlamak için böyle davranmış ancak çocukların fikrini almadan onlara söz hakkı vermeden bunu gerçekleştirmiştir.

Temel Gereksinimler Temasına İlişkin Bulgular

Temel gereksinimler temasında bulunan uyku aktiviteleri kategorisine ilişkin etkinliklerden “Emoş ile Memoş Evin Küçük Erkeği” isimli kitapta uykusu gelen ve “*Şeyyy, dedi. ‘Benim uykum geldi. Biriniz bana masal anlatsın.*” ifadelerinde bulunan Memoş’u annesi ve babası kucaklarına alıp yatağına götürmüşler ve sonra annesi ve babasının ortasında masal dinleyerek derin bir uykuya dalmıştır. Kitapta çocuk karakter tarafından ortaya atılan masal anlatılması fikrine yetişkinler davet edilmiştir. Katılım basamaklarından çocukların öncülük ettiği, yetişkinlerle ortak alınan kararlar basamağının özelliklerini yansıtmaktadır. Yetişkinlerin Başlattığı, Kararların Çocuklarla Birlikte Alındığı Projeler basamağına ilişkin etkinlikte saptanmıştır. Buna örnek olarak “Yatağıma Yağmur Yağdı” isimli kitapta geceleri altına ıslatmaktan rahatsız olan Deniz’e annesi bu sorunun çözümü için plan yapmayı teklif etmiştir. Deniz bu teklifi sevinerek kabul etmiştir. Geceleri yatmadan en az bir saat önce su ve diğer içecekleri daha az içme, saat kurup geceleri bir iki defa tuvalete gitme planda

yapılacaklardandır. Deniz ve annesinin yaptıkları plan sayesinde problem çözülmüştür. Hikâyede planı her ne kadar yetişkin başlatmış olsa da çocuk karar verme aşamasında yetişkinle birlikte çalışmıştır.

Yemek aktiviteleri kategorisine ilişkin etkinlikler genelde çocukların yemek ile ilgili görüşlerinin alınmadığı, hazırlık sürecine dahil edilmediği, yemek hazır olduğunda çağrıldığı ve onlara zorla istemediği yemeklerin yedirtilmeye çalışıldığı durumlar olarak saptanmıştır. Bunlardan biri “Yuyu Hayvan Dostu” kitabında aktarılan “Zuzu ve Yuyu kardeşlerin sabah kahvaltıları da başka maceraydı. Yuyu portakal suyu, Zuzu da süt içmeyi seviyordu. Peynir ve yumurtayı da annelerinin zoruyla homurdana homurdana yiyorlardı.” ifadelerinden çıkarılmıştır. Yine “Sağlıklı Beslenme” kitabında geçen “Şeker’in annesi o sabah, yine harika bir kahvaltı hazırlamıştı. Ama Şeker, her zaman olduğu gibi, bol ketçaplı, mayonezli tosttan başka bir şey istemiyordu.” İfadeleri ve “Atakan Sebze ve Meyvelerle Arkadaş Oluyor” isimli kitapta geçen “Hadi güzel oğlum! Yemeğini ye! dedi Atakan’ın annesi..... O gün annesi bezelye, pilav ve salata yapmıştı. Atakan sadece pilavını yedi, bezelye tabağını itti..... Atakan’ın annesi elinde meyve tabağıyla içeri girdi: Sana portakal soydum Atakancığım! dedi.” ifadelerinden çocukların yemek hazırlık sürecine katılmadığı, önceden yemek hakkında bilgilendirilmediği ve yemek hazır olunca çağrıldığı çıkarılmıştır. Kişisel bakım/ Temizlik aktiviteleri kategorisine ilişkin etkinliklerin büyük bir çoğunluğu katılım karşıtı (Manipülasyon, Dekorasyon, Göstermelik Katılım) basamağının özelliklerini göstermektedir. Çocuklara kendileri ile ilgili eylemlerde söz hakkı tanınmamış ve görüşleri dikkate alınmamıştır. “Cemile Banyo Yapmak İstemiyor” isimli kitapta geçen “Cemile! Banyo yapmaya gelmiyor musun canikom! Üf yaa üf! Yine mi banyo? Ben daha dün yıkanmıştım halbuki! Anne ben yıkanmak istemiyorum! Zaten boşu boşuna yıkanıyoruz bence. Ayrıca yıkanırsam çekebilirim. Ali Emir’in kazağı nasıl çekmişti hatırlasana! Saçmalama Cemile! Sağlıklı olmak için yıkanmamız gerek. Ayrıca kimse yıkandığı için çekmez.” İfadelerinden Cemile’nin neden banyo yapılması gerektiği ile yeterince bilgilendirilmediği ve banyo yapmak istememe ile fikirlerinin dikkate alınmadığı

çıkarılmıştır. Tüm bunlar katılım karşıtı (Manipülasyon, Dekorasyon, Göstermelik Katılım) basamağın özelliklerini yansıtmaktadır.

Oyun oynama kategorisine ilişkin çocuklar adına yetişkinlerin karar verdiği ya da çocukların fikirlerinin önemsenmediği katılım karşıtı (Manipülasyon, Dekorasyon, Göstermelik Katılım) etkinliklerle karşılaşılmıştır. Buna örnek olarak “Bu Bebeği Hemen Geri Götürün” isimli kitapta yeni kardeşi olan ve herkes onla ilgilendiği için üzülen çocuk karakter, babası ile oyun oynamak istemiştir. Ancak babası şimdi olmayacağını kardeşinin yeni geldiğini söyleyerek reddetmiştir. Burada görünüşte çocuk fikrini dile getirmiş ancak yetişkin çocuğun görüşünü dikkate almamıştır. Oyun için farklı bir zaman alternatifi sunmamış doğrudan reddetmiştir. Yine “Kırmızı sarı siyah beyaz” isimli kitapta meydan da oturan annelerin bazen çocuklarının dışarda oynamasını istedikleri bu yüzden onları oynamaları için dışarıya çıkarttıkları ifade edilmiştir. Buradan da çocukların oynama yeri ve zamanına annelerin karar verdiği çocuklara ise söz hakkı tanınmadığı ortaya çıkmaktadır. Bu kategoride katılım karşıtı etkinlikler yer alsa da çoğunlukla çocukların öncülük ettiği ve yürüttüğü projeler basamağının özelliklerini yansıtan etkinlikler de saptanmıştır. Örneğin “Arkadaş” isimli kitapta iki çocuk karakter kendi karar verdikleri oyunla birlikte oynamışlardır. *Olay şöyle aktarılmıştır: “Onu ilk gördüğümde gözlerini dikmiş denize bakıyordu. ‘Benimle oynar mısın?’ diye sordum. Yüzünü bana döndü ve gülümsedi. Kabul etmişti. ‘Hangi oyunu oynayalım diye sordum. Hiçbir şey söylemedi. Bir an önce oyuna başlamak istiyordum. ‘Saklambaç oynamayı sever misin? Eğer seviyorsan gözlerini kapat.’ dedim. Başını eğerek onayladı ama gözlerini kapatmadı..... Bir kayanın arkasına saklandım. Saklandığım yerden onu görebiliyordum. On’a kadar saydı ve ‘Geliyorum.’ diye seslendi.....Bu kayanın arkasında mısın? diye sordu..... ‘Evet, ama beni nasıl bulabildin?’ diye sordum. ‘Kulaklarımı kullandım.’ dedi.”* Yine başka bir “Meryem Dostça Davranıyor” isimli kitapta Meryem ve arkadaşları saklambaç oynamışlardır. Saklambacın kurallarını hep birlikte belirlemişlerdir. Parka gitmek, caminin bahçesine saklanmak, çıkmaz sokağın duvarından atlamak serbestti. Mahalle sınırlarından çıkmak ve eve gitmek yasaktı.

Ebeyi de aralarından kura ile çekmişlerdi. Oyunu başlatan ve nasıl yürütüleceğine karar veren çocuklardı.

Sağlık ile ilgili durumlar kategorisinde en fazla yetişkinlerin kararlaştırdığı çocukların ise bilgi sahibi olduğu bilgilendirerek görevlendirme basamağına ait etkinlikler saptanmıştır. Bunlardan biri “Randevum Var” isimli kitapta annesi Yusuf’a sabah uyandığında doktorla randevusu olduğu hatırlatmıştır. Okuldan sonra muayenesine gideceklerini belirtmiştir. Ziyaretin genel kontrol için olduğunu, doktorun vücudunun normal bir şekilde gelişmekte olduğundan emin olmak istediğini söylemiştir. Ayrıca belki sağlıklı büyüme için gerekli olan bir aşı da yapabileceğini söylemiştir. Okul çıkışı annesi almaya geldiğinde kaygılarını dile getiren Yusuf’u annesi sakinleştirmiş korkacak bir şey olmadığını belirtmiştir. Annesinin bu tavrı Yusuf’u rahatlatmış ve korkusunu azaltmıştır. Anne çocuğunu randevu konusunda yaşına uygun bir biçimde bilgilendirmiş ve çocuğun görüşlerine saygı duyarak gerekli desteği vermeye çalışmıştır. Tüm bunlar bilgilendirerek görevlendirme basamağının özellikleri ile ilişkilendirilmiştir.

Okul Temasına İlişkin Bulgular

Okul ders/etkinlik kategorisine ilişkin katılım karşıtı (Manipülasyon, Dekorasyon, Göstermelik Katılım) basamaklarının özelliklerini yansıtan birçok etkinlikle karşılaşmıştır. Bunlardan biri “Artık Mutluyum” isimli kitapta okula gitmek istemeyen ve hiçbir şeyden zevk almayan çocuk karakter ve öğretmen arasında ders esnasında geçen diyalog bu basamağın özelliklerini yansıtmaktadır. Öyküde geçen “*Öğretmenim ‘Sana söylüyorum,’ diye omuzumu tutunca benimle konuştuğunu fark ettim. Bana ‘Notların çok düştü, dersi dinlemiyorsun, somurtkan ve huysuz bir çocuk oldun,’ dedi. Sonra ‘Bunları düzeltmezsen hem sınıfta kalırsın hem de kimse seninle konuşmaz,’ diye ekledi. Kızarak ‘Biliyorum, zaten kimse beni sevmiyor, konuşmazsa konuşmasınlar,’ dedim. Ağlamak istemiyordum ama içimden ağlamak geliyordu.*” ifadelerinden öğretmenin çocuğun durumu hakkında ona söz hakkı bile vermediği, doğrudan tehdit içinde konuştuğu ve tehdit içeren konuşmalar yaptığı düşünülmektedir. Bir diğer “Öğretmenin Şapkası” isimli kitapta öğretmen ders konusunu

bugün konumuz sağlık diyerek bildirmiş, çocuklara herhangi bir söz hakkı tanımamış ve çocuklara önceden bilgilendirme yapmadan ders konusunu belirlemiştir. Çocukları ilgilendiren bir durumda kararı kendisi vermiştir. Bu temaya ilişkin çocukların başlattığı ve yönettiği projeler basamağının özelliklerini yansıtan etkinlikler de saptanmıştır. Bunlardan biri “Cici Çocuklar Temizlik Projesi” isimli kitapta Naci ve İnci öğretmenlerinin verdiği temiz insan nasıl olur araştırma ödevi için dedelerinden yardım istemişlerdir. Bununla sevgili Peygamberle ilgili bilgiler veren dedelerinin söylediklerini unutmamak ve sınıfta anlatırken hatırlamak için beyaz bir kartonun üzerine anlattığı şeyleri sembolleştirerek resimlerini çizmişlerdir. Küvet, temiz bir elbise, tarak ve içinde güzel koku olan bir şişe resmi yapmışlardır. Dedeleri bu süreçte Naci ve İnciye rehberlik yapmış, çocuklar ilgili durumu kendileri yürütmüştür.

Okul aktiviteleri/Gösteri kategorisine ilişkin “Biricik ve Harika Dünyası” isimli kitapta geçen *“Öğretmeni bir tiyatro oyunu sahneleyeceklerini söylediğinde, Biricik gösterinin yıldızı olmayı hayal etmişti. Ama sadece bir ağaç şeklinde ‘durması’ istendi.”* İfadeleri öğretmenin kendisinin karar verdiği tiyatro hakkında çocukları bilgilendirmediği ve rol seçimi konusunda çocuklara söz hakkı vermediği çıkarılmaktadır. Bunlar da katılım karşıtı bir durumun olduğunu göstermektedir. Katılım karşıtı etkinliklerin yanı sıra çocukların yetişkinlerin başlattığı çocukların bilgi sahibi olduğu ve gönüllü olarak katıldığı etkinliklerde saptanmıştır. Bunlardan biri “Biz Meyveler Toplandık” isimli kitapta Ömer ve Kerem’in sınıfı yerli malı haftası için tiyatro hazırlığındadır. Her öğrencinin rolleri vardır. Kimisi muz, kimisi elma kimi si de portakal olmuştur. Tiyatro bittiğinde tüm çocuklar salondan gelen alkış sesleriyle mutlu olmuşlardır. Çocukların öncülük ettiği, yetişkinlerle ortak alınan kararlar basamağına ait etkinliklerde tespit edilmiştir. “Küçük Balıkçılar” isimli kitapta anneler günü için Pınar ve Kerem tiyatro hazırlayıp sürpriz yapmaya karar vermişlerdir. Tiyatronun dekoru için Pınar’ın babasından yardım almışlardır. Birlikte gösterişli bir dekor hazırlamışlardır.

Okul aktiviteleri/ diğer kategorisine ilişkin “Her Şey Yeni” isimli kitapta okula yeni başlayan Yusuf oldukça heyecanlıdır. Okulun ilk günü gittiğinde öğretmeni kendini tanıtır ve Yusuf’a

sınıfını gösterir. Olay şöyle aktarılmaktadır: *“Bir öğretmen bizi bütün yeni öğrencilerin ve öğretmenlerin bulunduğu yere götürdü. ‘Merhaba hanımefendi, merhaba Yusufcuğum. Bu sene senin öğretmenin olacağım. Okulumuza katılmanız beni mutlu etti. Burayı seveceğinizden eminim. Öğretmenler ve öğrenciler iyi. Okul çok güzel ve geniş oyun alanları var.’ Hiçbir şey söylemedim. Sadece yeni öğretmenime bakıyordum. İyi görünüyordu, buna rağmen gözlükleri kalındı. Öğretmen annemin okul ve eğitimle ilgili bütün sorularını cevapladı ve bana şöyle dedi: ‘Bu senin sınıfın Yusufcuğum. İstersen gidip bir bakın.’ Sonra bizi bırakıp yeni bir öğrenciyle konuşmaya gitti.”* Öğretmenin okul başlamadan önce okul ve sınıfı tanıtmayı katılım basamaklarından bilgilendirerek görevlendirme ile ilişkilendirilmiştir.

Etkinlikler Temasına İlişkin Bulgular

Piknik aktiviteleri kategorisine ilişkin “Aleks Çok Hassas” isimli kitapta okulun son günü okul çıkışında ailelerle birlikte piknik yapılacağı için Aleks oldukça heyecanlıdır. Kitapta geçen *“Sakin unutma anne! Bu akşam piknik var. İşten çıkar çıkmaz babamla hemen okula gelin. ‘Endişelenme canım. Eve uğrayıp ablnı da alacağız, kutlamaya üçümüz birlikte gideceğiz.’..... Aileleler birer birer geliyordu. Okulun bahçesi yavaş yavaş dolarken yağmur başladı. Aleks biraz uzakta anne babasıyla ablasını gördü. Heyecanla onlara doğru koştu. ‘Anneciğim! Babacığım! Çabuk gelin! Bahçeye kocaman bir çadır kurduk. Justin, gel! Islanmamak için pikniği çadırdaki yapacağız. Gel! Haydi, Çabuk ol!’”* ifadelerinden Aleksin okul pikniği ile bilgi sahibi olduğu piknik her ne kadar yetişkinler tarafından oluşturulsa da hazırlık sürecinde aktif katıldığı çıkarılmıştır. Bu da katılım basamaklarından yetişkinlerin başlattığı, kararların çocuklarla birlikte alındığı projeler basamağının özelliklerini yansıtmaktadır.

Alışveriş aktiviteleri kategorisine ilişkin etkinliklerin büyük çoğunluğunun çocuklara söz hakkı tanınmadan yetişkinlerin karar verdiği aktiviteler olduğu saptanmıştır. Bunlardan biri “Arkadaşım Fırıncı” isimli kitapta Taner annesi ile birlikte pazara gitmiştir. Ancak pazara gitme konusunda ne fikri alınmış ne de öncesinde bilgilendirme yapılmıştır. “Toplum İçinde

Nasıl Davranmalıyız?” isimli kitapta geçen “Özge markette, ‘Anne, pasta alabilir miyiz?’ diye sorduğunda annesi hayır derse, Özge karşı çıkmaz.” ifadeleri ile çocukların kendilerini ilgilendiren durumlarda görüşlerinin önemli olmadığını, bu durumlarla ilgili son kararı yetişkinin vereceği vurgulanmıştır. Tüm bunlar katılım karşıtı (Manipülasyon, Dekorasyon, Göstermelik Katılım) basamağın özelliklerini yansıtmaktadır.

Tatil/Gezi aktiviteleri kategorisinde en az katılım karşıtı (Manipülasyon, Dekorasyon, Göstermelik Katılım) basamağın özelliklerini taşıyan etkinlikler tespit edilmiştir. Çocuklar tatil/gezi planı oluşturulurken görüşleri dikkate alınmış, programla ilgili bilgilendirilmiş ve aktiviteye gönüllü olarak katılmışlardır. Bunlardan biri “Arkadaşım Astronot” isimli kitapta Poyraz ve Ahu kardeşler Amerika da yaşayan arkadaşları Cüneyt’i ziyarete gitmeye karar veriler. Cüneyt uzay bilimleri enstitüsünde ilk uzay uçuşuna çalışan bir astronottur. Yolculuğundan önce çocuklara çalıştığı yeri göstermiştir. Çocuklar tatil/gezi aktivitelerini kendi başlatmış yetişkin olan arkadaşı ise sürece çocuklar tarafından dahil edilmiştir. Bundan dolayı çocukların öncülük ettiği, yetişkinlerle ortak alınan kararlar basamağının özelliklerini göstermektedir. Yine “Halikarnas Balıkçısı” isimli kitapta Arda’nın ailesi yaz tatili için Bodrum’a gitmeye karar verirler ve ilk defa Mavi yolculuğa çıkacaklardır. Mavi yolculuğun ne olduğunu soran çocukları Arda’ya bununla ilgili bilgi verirler. Kitapta şöyle geçmektedir: *“Mavi yolculuk diğer tatil seçeneklerinden farklıdır Arda’cığım. Önce kocaman bir uçakla bulutların arasından Bodrum’a uçacağız. Sonra Bodrum’da bizi bekleyen tekneye bineceğiz. Teknenin kaptanı bizi daha önce görmediğimiz adalara, koylara ve arkeolojik kalıntıların bulunduğu yerlere götürecektir. Tur rehberimiz de bize gittiğimiz yerler ile ilgili bilgi verecek.”* Çocuk yetişkinin karar verdiği tatil hakkında önceden bilgi sahibi olmuştur. Katılım basamaklarından bilgilendirerek görevlendirme basamağının özelliklerini yansıtmaktadır.

Açık hava aktiviteleri kategorisine ilişkin “Temiz Çevre Savaşçıları” isimli kitapta Leyla, Derya ve Tuba aynı sınıfta okuyan ve evleri birbirine oldukça yakın üç arkadaştır. Okul çıkışlarında bir araya gelip, ortak vakit geçirirlerdir. Yine bir cumartesi günü bisiklete binip, sohbet ederiz diye plan yapıp deniz kenarında buluşmuşlardır. Bir müddet bisiklete binip,

uzun sahil yolunda gezinmişlerdir. Burada çocukların kendi aktivitelerini kendileri planladığı ve yürüttüğü tespit edilmiştir. Yine “Bizimkiler Tatil Başlıyor” isimli kitapta geçen “*Selim ve Mehmet’in yaz tatilleri başlamıştı.... Artık doya doya bisiklete binmenin zamanı gelmişti. Babalarının aldığı yeni bisikletlerine bindiler. Mahallenin çıkışına kadar hiç durmadılar. Peşlerindeki rüzgâr onları ferahlatsa da yorulmuşlardı. Mahallenin çıkışına vardılar. Boş arazilerin ve bahçelerin başladığı yerde durdular. Burada eski mermer bir çeşme vardı. Selim, çeşmenin soğuk suyuyla yüzünü yıkadı. Avuçlarına doldurup kana kana su içti.*” İfadelerinden çocukların aktivitelerini kendileri planladıkları çıkarılmıştır. İki etkinlikte de çocukların başlattığı ve yürüttüğü projeler basamağının özellikleri görülmüştür.

Diğer Temasına İlişkin Bulgular

Hediye aktiviteleri kategorisine ilişkin “Yusuf Doktora Gidiyor” isimli kitapta Yusuf arkadaşıyla sokakta oynarken soğuk su içmiş ve üstüne de dondurma yiyerek hasta olmuştur. Bunun üzerine annesi ile birlikte doktora gitmiştir. Doktor amca Yusuf’u muayene ettikten sonra hiçbir şeyinin olmadığını o yüzden ilaç yazmadığını söylemiştir. Sonra da Yusuf’a boyama kitabı hediye etmiştir. Yusuf boyama kitabını çok beğenmiş ve mutlu olmuştur. Yetişkinin karar verdiği hediye aktivitesinde çocuk hediyenin ne olduğu ile ilgili bilgi sahibidir ve hediyeyle oldukça beğenmiştir. Benzer bir durum “Gökkuşaağı Bisiklet” isimli kitapta da gerçekleşmiştir. Babası ile birlikte garajı temizleyen Aliş’e babası bisiklet sürprizi yapmıştır. Kitapta olay şöyle aktarılmıştır: “*Babası Aliş’e duvarda asılı duran eski bir bisikleti göstererek, ‘Sana bir sürprizim var!’ dedi, ‘Eski bisikletimi senin için tamir ettim. Şu kenarda kutu kutu boya var. Bisikleti istediğin renge boyayabilirsin. Böylece yepyeni bir bisikletin olur.’ Aliş bu beklenmedik sürprize çok sevindi.*

Kardeşle ilgili durumlar kategorisine ilişkin bilgilendirerek görevlendirme basamağının özelliğini taşıyan etkinlikler saptanmıştır. Buna örnek olarak “Bu Bebeği Hemen Götürün” isimli kitapta çocuk karaktere kardeşi olacağı haberi verilir. “Annem ve babam eve döndüklerinde ikisi de gülümsüyordu. Bana ‘Bir kardeşin olacak’ dediklerinde çok sevinmiştim. Annem bebeğin karnında olduğunu, doğabilmesi için büyümesi gerektiğini ve

bunun zaman alacağını söylemişti. Uzun bir bekleme oldu. Annemin karnı gittikçe büyüdü. Kardeşim annemin karnına tekme attığı zaman annem benim elimi karnına koyarak ilk kez kardeşimle tanıştırdı.” Kitapta geçen bu ifadelerden yetişkinin bebekle ilgili çocuğunu önceden bilgilendirdiği ve onun görüşlerine saygı gösterdiği anlamı çıkarılmaktadır. Yine buna benzer “Jülyet’e Kardeş Geliyor” isimli kitapta Jülyet’in anne ve babası önceki gece doğum için hastaneye gitmiştir. Sabah olduğunda babaannesi annesi ve babasının gece hastaneye gittiğini, bugün abla olacağını söylemiştir. Okul çıkışı isterse hastaneye görmeye gidebileceklerini ifade etmiştir. Bu durum Jülyet’in oldukça hoşuna gitmiştir.

Tamir kategorisine ilişkin “Artık Kendim Tamir Edebilirim” isimli kitapta çocuk karakter oyuncaklarından kötü durumda olanlarını tamir etmiştir. Robotunun biten pillerini değiştirmiş, kamyonunun tekerleğini vidalamıştır. Oyuncak ayısının kopan bacağının tamiri için ise babasından yardım istemiştir. Birlikte kopan bacağı dikmişlerdir. Çocuğun oyuncuğun tamiri için babasını sürece katması babasıyla birlikte çözümü bulmaları katılım basamaklarından çocukların öncülük ettiği, yetişkinlerle ortak alınan kararlar basamağı ile ilişkilendirilmiştir.

Merak kategorisine ilişkin etkinliklerin büyük çoğunluğu çocukların öncülük ettiği, yetişkinlerle ortak alınan kararlar basamağı ile ilgili olduğu saptanmıştır. Buna örnek olarak “Teo’nun Kaka Kitabı” isimli kitapta Teo kakaların nereye gittiğini merak etmiştir ve annesine sormuştur. Kitapta olay şöyle aktarılmıştır: “Teo tuvalete kâğıt atıp sifonu çekti. Kağıtlar suyla gidince çok şaşırmıştı. ‘Kakalar nereye gidiyor anne?’ diye sordu. Annesi, ‘Sifonu çektiğimizde, kakalar evimizin içindeki borulardan geçer. Herkesin evinden gelen kirli sularla birleşir ve kanalizasyona gider’ diye anlattı. ‘Yani Zeyno’nun kakalarıyla benim kakalarım borularda buluşuyor mu?’ diye sordu Teo. ‘Eveeeet, çok komiksin Teo...’ diye güldü annesi.” Yine buna benzer başka bir “Ninemin Doğum Günü” isimli kitapta çocuk karakter Ninesinin doğum gününün ne zaman olduğunu merak etmektedir. Ninesine sorduğunda ona doğduğu zamanla ilgili ‘*Annemin karnı büyümüş epeyce Karlı buzlu günlerde Çok dikkat edermiş Kayıp da düşmesin diye yere, Doğduğum gün Annem pencereden bakmış. Ağaçlar yeni çiçek açmış, güneş pırıl pırılmış.*” gibi mevsimle alakalı

ipuçları vermiştir. Doğduğu günle ilgili de benzer ipuçları vererek doğum tarihini bulmasını sağlamıştır. Çocuğun öncülük ettiği bir durum da yetişkin çocuk tarafından davet edilmiştir. Meslekler hakkında bilgi kategorisine ilişkin katılım karşıtı etkinliklere az rastlanmıştır. Çocukların görüşlerinin dikkate alındığı ve faaliyetler başlatmasına olanak sağlandığı katılım seviyesi yüksek etkinlikler saptanmıştır. Bunlardan biri “Arkadaşım Kamyon Şoförü” isimli kitapta Arda nakliye firmasında çalışan arkadaşı Volkanın yanına gidip işiyle ilgili bilgi almak istemiştir. Volkanın kamyonuna binip ilk olarak şehrin öbür ucunda olan bir inşaat alanına gitmişlerdir. Bu alanda öncelikle inşaat araçlarına bakmışlardır. Alanda gördüğü kamyonun ne olduğunu merak eden Arda arkadaşına sormuştur. Arkadaşı ise “*Bu bir beton pompası. Tekerlekli beton mikseri taze betonu getirip pompanın ağızından içeri boşaltır. Hortum, taşıyıcı kolla betonun kullanılacağı yere yönlendirilir*” şeklinde açıklamıştır. Arda arkadaşının çalıştığı yerdeki işleyişi merak etmiş ve nakliye firmasını ziyaret ederek ondan gerekli bilgileri almıştır. Nakliye firmasına gitme fikri Arda’dan çıkmış bir yetişkin olan arkadaşı Volkan ise proje ile ilgili karar alma sürecine Arda tarafından davet edilmiştir. Bu durum çocukların öncülük ettiği, yetişkinlerle ortak alınan kararlar basamağı ile ilişkilendirilmiştir.

Mesleğe karar verme kategorisine ilişkin “Ben Sabiha Gökçen” isimli kitapta Sabiha 12 yaşındayken okumak istiyorum diye yanına gittiği Atatürk’ün evlat edindiği çocuktur. Atatürk’ün kurduğu ‘Türkkuşu’ isimli uçuş okulunun açılış töreninde planör gösterisinden çok etkilenen Pilot olmaya karar verir. Bu kararını babasına ileterek onun desteğiyle pilot olmuştur. Bir çocuk tarafından öne sürülen fikir, yetişkin tarafından kararına saygı duyularak desteklenmiştir. Bu durum katılım basamaklarından çocukların başlattığı ve yönettiği projeler basamağı ile ilişkilendirilmiştir.

Spor aktiviteleri kategorisine ilişkin incelenen etkinliklerin hiçbirinde katılım karşıtı bir etkinlik saptanmamıştır. “Teşekkür Ederim” isimli kitapta yetişkinlerin kararlaştırıp yaptığı spor şenliklerinde Kübra ve Müge isimli iki arkadaş yarışmaya katılmak için isimlerini yazdırmışlardır. Spor şenlikleri hakkında bilgi sahibidirler ve gönüllü olarak katılmışlardır. Yine “Arkadaşım Futbolcu” isimli kitapta arkadaşları profesyonel bir futbolcu olan Lale ve

Orhan kardeşler maça gideceklerdir. Maça annelerini de davet etmişlerdir. Kitapta geçen *“Annem futbola nasıl böyle bir ilgi beslediğimizi pek anlamıyordu. ‘Harika bir şey anne!’ dedim. ‘Sen de gelmelisin.’ ‘Eh, madem öyle diyorsunuz,’ dedi annem sonunda.”* ifadelerden çocuk karakterler maça gitme konusunda annelerine öncülük etmişlerdir. Anneleri ise onların bu fikrine saygı göstererek maça gitme tekliflerini kabul etmiştir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde araştırmanın sonucunda elde edilen bulgular katılımın nitelikleri (İlgili, Gönüllü, Saygılı, Saydam ve Bilgilendirici, Güvenli ve Riske Karşı Duyarlı, İçermeci) ve katılım düzeyi (Katılım Karşıtı, Bilgilendirerek Görevlendirme, Danışılarak Bilgilendirme, Yetişkinlerin Başlattığı, Kararların Çocuklarla Birlikte Alındığı Projeler, Çocukların Başlattığı ve Yönettiği Projeler, Çocukların Öncülük Ettiği, Yetişkinlerle Ortak Alınan Kararlar) başlıkları altında tartışılmıştır. Ek olarak araştırma sonuçlarına göre önerilere yer verilmiştir.

Katılımın Nitelikleri

Bu başlık kapsamında katılımın ilgili, gönüllü, saygılı, saydam ve bilgilendirici, güvenli ve riske karşı duyarlı, içermeci ve bu niteliklerin ihlal edildiği katılım karşıtı başlıklarıyla ele alınmıştır.

Katılım Karşıtı/Nitelik İhlali

Kitaplarda katılım karşıtı etkinlikler incelenirken katılımın hangi niteliklerini ihlal ettiği belirlenmiştir. Yapılan incelemelere göre açık havada gerçekleşen etkinliklerde katılım karşıtı etkinliklerin yer aldığı durumlar; yetişkinlerin çocukların nerede ve ne oynayacağına müdahale ederek oyunlarına onlar adına karar verdiği, işlerinin görülmesi amacıyla bahçe işleri gibi işlerde çocuklara herhangi bir söz hakkı vermeden çalıştırdığı ve bisiklete binme gibi yapmak istediği dışarı aktivitelerini dikkate almadığı etkinlikler olarak göze çarpmıştır.

Tüm bu davranışlardan çocukların yetişkinler tarafından yönetildiği anlamı çıkarılmıştır. Bu durum ise çocukta özerklik gelişimi açısından kısıtlayıcı bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira özerklik kendi kendini yönetmek anlamına gelmektedir. Ancak çocuğa kendi davranışlarını yönetme özgürlüğü ve olanağı veren demokratik yaklaşımlar çocukların bağımsız ve kendi kararlarını alabilen bireyler olmasına katkı sağlayacaktır (Gander & Gardiner, 2008; Kağıtçıbaşı, 2017).

Uyku, yemek, kişisel bakım/temizlik aktiviteleri ve sağlık ile ilgili durumlar kategorilerinden oluşan temel gereksinimler temasında katılım karşıtı birçok durum saptanmıştır. Yetişkinler, çocukların görüşlerini dikkate almadan ve isteklerini göz ardı ederek yatma zamanına kendileri karar vermiştir. Yine yemek ile ilgili hemen hemen tüm etkinliklerde çocuk yemeğin hazırlık sürecine katılmayarak, günün menüsü hakkında bilgilendirilmeyerek sürecin öznesi değil nesnesi olarak görülmüştür. Yetişkinlerin bu davranışlarının çocuklar için en iyi kararları kendilerinin verdiğini düşünmelerinden kaynaklandığı çıkarılmıştır. I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresinde hayata çocuğun penceresinden bakmak isimli bildiri sunan Süt (2010), aile içerisindeki katılım hakkı ve yetişkinlerin çocuklara bakışı ile ilgili olarak anne babaların her konuda her şeyi çok iyi bildiklerini düşündüklerini ve bu yüzden çocuklarıyla ilgili kararlar alırken kimseye danışmadıkları gibi çocuklara da sormadıklarını ifade etmiştir. Ayrıca çocuklarının en iyi şekilde yetişmelerini, kendi kararlarını alabilen kendine güvenen bireyler olmalarını istediklerini ama tüm bunların onlara danışılmadan olmayacağını belirtmiştir. Oysa olaylara çocukça bakılınca çok farklı ayrıntıların görülebileceğini ve özellikle de çocukları ilgilendiren konularda çocukların daha iyi düşünebileceğini söylemiştir. Yine aynı kongrede söz sizin olsun ama! isimli bildiri sunan Demir (2010), çocukların her zaman ailelerinin beklentileri doğrusunda yaşamalarını istediklerini söylemiştir. Kendilerini ilgilendiren konularda örneğin zorla süt içirildiğinde sütü sevip sevmediği ile ilgili fikrinin bile sorulmadığını ve seni dinliyorum yavrum denilip aslında dinlenilmeden nasihatlerin sıralanmasının onları korkuttuğunu belirtmiştir.

İncelenen kitaplarda banyo yapma ve elleri yıkama ile ilgili kişisel bakım/temizlik aktivitelerinde neden temizliğin yapıldığı ve hastalandığında doktor tarafından muayene ve tedavisinde süreç hakkında yaş ve gelişim seviyesine uygun bilgilendirilmediği görülmüştür. Ayrıca yeni doğan ya da doğacak olan kardeşi kabullenmeme, kardeşle oyuncağı paylaşmama ve bütün ilginin kardeşe yöneltilecek sevilmediğini düşünme gibi çocukların yaşadığı kardeş kıskançlığında yetişkinlerin durumu hiç önemsemediği ve hatta çocuğun dikkat çekmek için kardeşi gibi ağlama hareketinde ise azarlandığı görülmüştür. Çocuğun davranışı karşısında azarlanması onun duygusal gelişimini olumsuz etkileyebileceği dikkate alınmamıştır. Avcı, Güneyli ve Koran (2011) tarafından yapılan 7-12 yaş düzeyine uygun yazınsal kitapların çocuğun katılım hakkı açısından değerlendirilmesi isimli çalışmada KKTC’ de çocukların en çok satın aldığı yazınsal kitaplar çocuğun katılım hakkına yer verilmesi açısından incelenmiştir. Kitaplarda çocuğu riske karşı korumakla ve güven sağlamakla yükümlü yetişkinin olumsuz davranışlar sergilediği ve çocuğu cezalandırdığı ve azarladığı durumlar bulunmuştur. Bu tür durumlarla karşılaşan çocuğun güveninin azalacağı, korkak ve çekingen tavırlar sergileme olasılığının artacağı belirtilmiştir. Çalışmada güvenli ve riske karşı duyarlı niteliğinin daha çok olumsuz bağlamda ele alındığı görülmüştür. Ayrıca kitaplarda saydam ve bilgilendirici niteliğiyle ilgili olumsuz durumlarda tespit edilmiştir. Kitabın birinde çocuk, neden okula gitmesi gerektiği ile yeterince bilgilendirilmemiştir.

Katılım karşıtı/ nitelik ihlali en çok yetişkin ve kız çocukları arasında gerçekleşen etkinliklerdir. Kitaplarda kardeş ile ilgili durumlardan olan kardeş kıskançlığı özellikle yetişkin kız çocuk arasında gerçekleştiği görülmüştür. Ayrıca kitaplarda öğretmenler tarafından oluşturulan ve çocukların gösteri hakkında bilgisinin dahi olmadığı, rollerin ise istekleri dışında verildiği okul gösterilerinde çocuk karakterlerin genelde kız olduğu görülmüştür. Oysaki sözleşmenin 2. Maddesine göre her çocuk ayırım görmeme hakkına sahiptir. Komite, madde 12 de belirtilen hakların kullanımında bazı cinsiyet stereotipleri ve ataerkil değerlerin kızları hor gördüğü ve onlara ciddi sınırlamalar getirdiği için, kız çocuklarının katılım hakkına özel önem verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (BM ÇHS,

2009). Polat ve Gezer'in, Türkiye'de 10 ilde 7-18 yaşları arasında toplam 10.000 çocukla görüştüğü çalışmada, kızların evde yaşamlarını etkileyen konularda söz sahibi olmalarına katılım oranı %9,7 iken bu oran kızların okulda yaşamlarını etkileyen konularda söz hakkı olma ifadesinde %8,9'a düştüğünü belirtmiştir. Erkeklerin evde kendilerini etkileyen kararlarda söz hakkına sahip olduğunu söyleyen öğrencilerin oranı %13,5 iken bu oran okulda %12,3 e gerilemiştir. Bu durumda erkeklerin yaşamlarını etkileyen konularda kızlara göre hem okulda hem de evde daha çok söz hakkı olduğu çıkarılmıştır (Polat ve Gezer'den aktaran Erbay, 2013). Öğretmen yetiştirme sistemi içinde yer alan Eğitim Fakültesi öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin görüşlerini ortaya koymanın amaçlandığı Kaya (2011), tarafından yapılan çalışmada, araştırmaya katılan kadın öğrenciler erkek öğrencilere göre çocukların gelişim, korunma ve katılım haklarını kullanmalarının daha düşük olduğunu ifade etmiş ve erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre çocuk haklarına karşı daha olumlu bir görüşe sahip olduğunu söylemiştir. Bu durumun ise toplumda kız ve erkek çocuklarının yetiştirilme biçimlerinin farklı olmasına bağlanabileceğini ifade etmiştir. Yine başka bir çalışma da ailelerin disiplin uygulamalarında annenin disiplin anlayışının çocuğun erkek olması durumunda çocuk merkezli bir eğilim taşıdığı, kız olması durumunda ise yetişkin merkezli olma eğilimi taşıdığı görülmüştür. Bu durumun ailelerin çocukların cinsiyetlerine göre ayırım yaptığını gösterdiği şeklinde yorumlanmaktadır (Kent Kükürtçü, 2011). Türkiye'de ulusal mevzuatın katılımcı bir anlayış içermediği, korumacı bir çerçevede kaldığını söyleyen Avcı (2013), Anayasa ve ulusal mevzuatın Çocuk Hakları Sözleşmesi hükümleriyle uyumlu hale getirilmesini, sosyologlar tarafından ötekinin ötekisi olarak tanımlanan gruba giren kız çocuklarının ifade özgürlüğü ve medyaya katılım hakkının önündeki engel teşkil eden tüm çekincelerin kaldırılması gerektiğini söylemiştir. Ayrıca çocukların hukukun nesnesi olmaktan kurtulması ve yetişkinlerin zihniyet dünyasında hakların öznesi olarak kurgulanması gerektiğini vurgulamıştır. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ikinci maddesinde yer alan her türlü ayrımcılıkla müdahale etmenin en etkili yolu, erken çocukluk yıllarında temelleri atılan sosyal eşitsizliklerle mücadele etmektir. Çünkü eşitsizliklerin çoğu, daha baştan yetişkinler

aracılığıyla çocuklara aktarılmakta ve bu durum meşrulaştırılmaktadır (Ercan, 2011). Çocuklar arasında gerçekleşen katılım karşıtı olarak nitelendirilen durumlar genellikle itme, alay etme, çelme takma gibi akran zorbalığı olarak belirtilen etkinliklerde görülmüştür. Ayrıca çocuk karakterlerin kendinden yaşça küçük çocuk karakterlerle ilgili durumlarda onlar adına karar vererek ve onlara zorla yaptırttığı eylemler katılım karşıtı olarak belirtilmiştir.

Ulusal ve uluslararası yasalar istemediğimiz tercih etmediğimiz şeylere girmek zorunda olmadığımızı yasal olarak bize söylemekte ancak gerek çocuk yetiştirme tutumları gerek çocuğa bakış bunun önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Çünkü ülkemizde hâkim olan geleneksel çocuk yetiştirme tutumları her ne kadar son yıllarda aşama kaydetmiş olsa da hala çocukların yetişkinin görüşleri doğrultusunda eylemlere katılım sağlayabileceğini gösteriyor. Yine çocuğa bakış açısından da meseleye bakıldığında çocukların saf, masum, aciz, kendi kararlarını veremeyen, eğitime devam eden bireyler olarak herhangi bir şekilde gönüllülük göstermesi ya da göstermemesi yetişkinler tarafından çok güvenilir bulunmadığı için kendi yararına olacak şeylerde yetişkinin zorlamasıyla katılmasının onun geleceği açısından iyi bir yatırım olacağı düşüncesinin hâkim olmasından kaynaklanabilir. Yetişkinler çocukların aklı ile hareket etmediği dolayısıyla bilinçli kararlar veremeyeceğini düşünmektedir. Ayrıca karar verme yetisine sahip olmadıkları için yanlış seçimler yapacaklarını düşünmektedirler. Halbuki çocuklara karar verme olanağı sunulmazsa ilerde yanlış kararlar alması daha muhtemeldir (Franklin, 2002). Türkiye’de çocukluğun değişiminin çocuk yetiştirme uygulamalarıyla ele alındığı çocuk yetiştirme açısından Türkiye’de çocukluğun tarihi isimli çalışmada, Türkiye’nin geleneksel, kırsal, geniş ve bağımlılığı vurgulayan bir sistemden Batılı, şehirli, bağımsızlığı ve bireyciliği vurgulayan bir sisteme geçişin yaşandığı belirtilmiştir. Ayrıca özellikle orta ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin, çocuğun eğitim yoluyla hem kendisi için iyi bir geleceğe sahip olması hem de ailesinin toplumsal statüsünü ve saygınlığını arttırmasına yönelik beklentilerin olduğu ifade edilmiştir (Ahioğlu-Lindberg, 2012).

Masum, saf, yetersiz, eksik gibi bakış açıları çocukların görüşlerini dikkate almanın önüne bir engel teşkil edebilir. Bu anlamda saygılı niteliği sıkça ihlal edilen haklar arasında görülebilir. Çocuklar yetersiz olarak düşünüldüğü için görüşlerinin olgunlaşmamış olduğuna yetkin bireyler olarak biz yetişkinlerin onlar adlarına daha iyi kararlar verebileceğimize olan inancı yansıtmaktadır. Çocuk kitabı yazarlarının da bu inanca sahip olduğu düşünülebilir. Masum çocuk imajında çocuk yetersiz, bağımlı, korunmaya muhtaç ve yetişkin tarafından doldurulacak boş bir levha olarak görülmektedir (Sorin, 2005). Oysaki görüşlerine saygı duyulan çocuklar, başkalarının da görüşleri olduğunu ve onlara saygı gösterilmesi gerektiğini anlar (Alderson, 2008). Erken çocukluk dönemindeki çocukların sözleşmede yer alan bütün haklara sahip ve haklarının yaşama geçirilmesi açısından bu dönemin kritik olduğunu vurgulamak için komite tarafından Genel Yorum No 7 hazırlanmıştır. Küçük çocuklara gelişmemiş; anlayış, iletişim ve tercih yapma bakımından en temel kapasiteden bile yoksun kişiler olarak bakıldığı bu yüzden çocukların ailelerinde güçsüz, toplum içinde ise sessiz ve görünmez durumda olduğu ifade edilmiştir. Haklarının öznesi olarak en küçük çocuklar dahil tüm çocukların görüşlerini ifade etme hakkına sahip olduğunu ve çocuğun evdeki ve toplumdaki gündelik yaşamına bu hakkın yerleşik kılınması gerektiği belirtilmiştir (BM ÇHS, 2008).

İlgili

Çocukların görüşlerini ifade ettiği konuların yaşamları ile gerçekten ilgili olduğu ilgili niteliği, onların bilgi, beceri ve yeteneklerini kullanmalarına ve kendileri için önemli gördükleri konuları vurgulamaları ve ele almalarına olanak sağlamaktadır (BM ÇHS, 2009). İncelenen 275 hikâye kitabında tüm etkinlik yeri ve kişileri arasında katılımın niteliklerinden en fazla ilgili niteliğine yer verildiği görülmüştür. Katılımın diğer niteliklerinden en az birinin bile yer aldığı etkinliklerde genelde ilgili niteliği de saptanmıştır. Özellikle gönüllü niteliğinin bulunduğu etkinliklerde ilgili niteliği de yer almıştır. Tozduman Yaralı ve Güngör Aytar (2017) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, öğretmenlerin sınıf içinde çocuğun katılım hakkını sağlamaya yönelik neler yaptıklarına ilişkin görüşlerini aldıklarında

öğretmenler çocuğun katılım hakkını en çok ilgili niteliğine göre tanımlamışlardır. Kitaplarda yapılan inceleme üzerine en fazla çocukların yetişkinlerden/çocuklardan istekleri kategorisinde ilgili niteliğine rastlanmıştır. Çocuklar yetişkinlerden oyunlarla ilgili olarak basketbol potası ve video oyunu almasını, tablete istediği oyunları indirmesini, yeni oyunlar yüklemesini ve yemekle ilgili olarak kek, dondurma, reklamlarda çıkan şeker, çikolata ve çiklet almasını istemiş ve yetişkinler ise çocukların kendileri için önemli gördüğü bu isteklerini dikkate almışlardır. Ayrıca çocuklar çocuklardan ise arkadaşının kitabını, beslenme çantalarındaki kurabiyeleri değiştirmeyi, odasını göstermesini, arkadaşını eve davet etmeyi ve oyun evine arkadaş çağırmaı istemiştir. Çocukların kendi istekleriyle yetişkinler ya da çocuklardan istediği her durumun yaşamı ile gerçekten ilgili ve kendileri için önemli gördükleri konular olduğu görülmüştür. Yetişkinlerin emir/istekleri kategorisinde ilgili niteliği ile ilgili birçok etkinlik tespit edilmiştir. Yetişkinlerin çocuklara söz hakkı vermeden, önceden bilgilendirmeden ve onları bilinçli olarak kullandığı görev verme, eşyalarını toplatma gibi emirlerinin aksine, durumu kendisi başlatmış dahi olsa istediği durumla ilgili çocuğu bilgilendirdiği ve görüşlerine saygı duyduğu takdirde ilgili niteliği görülmüştür. Bunlar çocuğun kazandığı parayı yetişkinin birikim olması amacıyla bankaya yatırmayı istemesi, babasına yardım etmek amacıyla babasının isteği ile işe gittiği durumlarıdır. Ayrıca merak kategorisinde çocuklar yaşamı ile ilgili birçok konuyu sorgulamışlar ve konunun nedenini öğrenmek istemişleridir. Okula neden gittikleri, anne ve babası tarafından neden sevildikleri, mikropların neye benzediği ve neden var oldukları gibi birçok şeyi merak etmiş ve yetişkinlere sormuşlardır. Yetişkinler çoğu etkinlikte çocukların meraklarını gidermek için bilgiler vererek onların yaşamı için önemli gördüğü konuları ele almasına olanak sağlamıştır. Çocukların katılım hakkı, çocuklarla yetişkinler arasındaki iletişimin güvene ve samimiyete dayalı olması halinde, çocukların kendilerini özgürce ifade etmeleri yoluyla sağlanabilir (Öztürk, 2016). Karaman Kepenekçi & Aslan (2011) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye’ de okul öncesi dönem çocuklarına seslenen yazınsal çocuk kitaplarında çocuk haklarının sunuş düzeyini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Araştırmacılar kitapların incelenmesi sonucunda çocuğun katılım hakları ile ilgili örneklerin bir bölümünün

çocuğun başkalarının görüşlerini almak üzere soru sormasına ilişkin olduğunu belirtilmişlerdir. Bu bulgu çocuk kitaplarında çocukların kendilerinin ilgili ve önemli gördükleri konuları ele almalarına olanak verildiği şeklinde ele alınabilir. Çünkü sorular sorma ve merak ilgili niteliğiyle ilişkilidir.

Çocuklar arasında gerçekleşen birçok etkinlik durumlarında ilgili niteliği görülmüştür. Özellikle yetişkinlerin zorla müdahalesinin olmadığı oyun aktivitelerinin tümünde ilgili niteliği yer almıştır. Çocuklar parklarda, sokakta ve diğer yerlerde kendi bilgi, beceri ve yeteneklerini kullanarak oyunlar kurmuştur. Yetişkinler tarafından müdahale edilmeyen özgür çocuk oyunlarında, çocukların kendi topluluklarını kurduklarını ve birbirleriyle dayanıştıkları görülmektedir. Oyunda kendi haklarını korumayı öğrenen çocuk, diğer çocukların da haklarına saygı duymayı öğrenir (Hart, 1992). Ayrıca kitaplarda paylaşma genelde çocukların kalem, kalemıraş ve oyuncak gibi eşyaların arkadaşlarıyla paylaşması olarak yansıtılmıştır. Tüm bu paylaşım etkinliklerinde katılımın ilgili niteliği saptanmıştır. Somer (2015) tarafından yapılan resimli hikâye kitaplarının prososyal içeriklerinin incelenmesinin amaçlandığı bir çalışmada çocukların paylaşımcı olma özelliklerinin dışardan müdahale olmadan gerçekleştiği belirtilmiştir.

Gönüllü

Gönüllü niteliği çocukların asla istekleri dışında görüşlerini ifade etmeye zorlanmamasını ve istedikleri aşamada katılımlarını sonlandırabilecekleri konusunda bilgilendirilmesini içermektedir (BM ÇHS, 2009). Çocuğun temel gereksinimleri arasında gösterilen oyun oynama kategorisinde katılımın gönüllü niteliği ile ilgili birçok etkinlikle karşılaşılmıştır. Kitaplarda oyun, özellikle açık havada çocuk tarafından başlatılan aktivite olarak göze çarpmaktadır. Oyun çocuğun isteğine bağlı olarak geliştirdiği anlamlı bağlam içinde yer alan aktiviteler dizisidir. Özellikle açık hava oyunlarında çocuklar fazla enerjisini boşaltır ve hareketlilik, koşma, atlama, zıplama, fırlatma ve tırmanma gibi çeşitli etkinliklere olanak veren beceriler geliştirir (Sevinç, 2009). Ayrıca çocuğun bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimini etkileyen oyun, öz düzenleme ve düşünme becerilerini geliştirir (Bodrova, 2008).

Kitaplarda açık hava oyunları park oyunları, sahil oyunları, top oyunları, evcilik oyunları, bahçe oyunları olarak karşımıza çıkmıştır. Okul öncesi çocuklarına yönelik yapılan bir çalışmada çocuklara haklarının neler olduğu sorulmuştur. Araştırmanın sonucunda çocuklar en çok oyun oynama haklarının olduğunu söylemiş ve özellikle açık havada oynama haklarının olduğunu ifade etmişlerdir (Balaban, Çiftçi & Aydoğan, 2017).

Çocukların başlattığı durumlarda gönüllülük kendiliğinden var olduğu için yetişkinlerin müdahalesinin olmadığı tüm durumlarda gönüllülük niteliği saptanmıştır. Kitaplar üzerinde yapılan incelemelere göre özellikle topu yükseğe atma, yerçekiminin varlığını kanıtlamaya çalışma, ay kararması, dünyanın büyüklüğü gibi fen ile ilgili aktivitelerde; suyu tasarruf etme, hava kirliliğini azaltma, çevre ile ilgili toplanma gibi çevre bilinci/doğa aktivitelerinde; yaralanan hayvanları veterinerlere götürüp tedavi ettirme, sokakta buldukları hayvanlara bakma ve sahiplenme gibi hayvanlar ile ilgili durumlarda; aldıkları hizmet karşılığında öğretmene, doktora vb. teşekkür etme, sevdiği eşyaları ve bilgileri kişilerle paylaşma, zor durumda kalan insanlara yardımcı olma, insanlarla tanışma gibi olumlu prososyal davranışlarda katılımın gönüllü ilkesi karşımıza çıkmıştır.

Ayrıca gönüllülük niteliği yetişkinler tarafından başlatılıp, kararların yetişkinler tarafından verildiği durumlarda çocuklara gerekli bilgi verildiğinde çocukların katıldığı etkinliklerde göze çarpmıştır. Bunlar kitaplarda öğretmenlerin oluşturduğu tiyatro etkinliğinde tiyatronun konusunun neden yapıldığının ve rolünün bilgisi verilen çocuğun etkinliğe gönüllü olarak katılması şeklinde göze çarpmıştır. Yine yetişkinlerin çocuğu okula başlaması ya da okula gitmesi ile ilgili yeterince bilgilendirdiği durumlarda çocuğun istekli olarak çanta, kalem, beslenme gibi okul hazırlığı yaparak duruma dahil olması şeklinde görülmüştür. Özyıldırım (2007) tarafından yapılan ilköğretim okulu öğrencilerinin katılım hakkını kullanma durumlarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan bir çalışmada öğretmenlerin önemli bir çoğunluğunun öğrencilerin görüşlerini özgürce açıklamaktan çekinmediklerini ve öğrencilerin katılım hakkını yüksek oranda kullandıklarını belirttikleri görülmüştür. Çizgi filmlerde yer alan çocuk hakları kavramlarının incelendiği bir çalışmada ise çizgi filmlerde sırasıyla korunma, katılım,

gelişim ve yaşama haklarına yer verildiği sonucu vurgulanmıştır. Ayrıca çizgi filmlerde katılım hakkı ile ilgili düşünce ve ifade özgürlüğü, alınan kararlara katılım ve oyun oynama haklarından bahsedildiği ifade edilmektedir (Kadan ve Aral, 2017).

Saygılı

Çocukların görüşlerine saygıyla muamele etme ve çocuklara fikir ve etkinlikler başlatma fırsatları verme şeklinde açıklanan saygılı niteliği ev ortamında, anneyle birlikte uyumak isteme, yatarken istenilen masalın anlatılması, kek yapmak için anneden yardım alma ve yıpranan veya bozulan eşyaların yetişkinle birlikte tamir edilmesi gibi durumlarda karşımıza çıkmıştır. Hastane, okul, iş yeri, alışveriş gibi diğer olarak kabul edilen ortamlarda alışverişte istediği kıyafetleri veya bisikleti seçme, yaralı bulduğu hayvanı yetişkinle birlikte veterinerine götürme ve bozuk sokak lambasının tamiri için belediyeye başvurma gibi etkinliklerde saygılı niteliği saptanmıştır. Açık hava ortamlarında ise kırlarda istediği çiçeği toplama, gölü keşfetme ve aileyle keşfedilen göle gitme, balığa arkadaşı davet etme ve arkadaşla birlikte bağa gitme gibi durumlarda görülmüştür. Balaban, Çiftçi ve Aydoğan (2017) tarafından yapılan okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların, çocuk haklarına ilişkin görüşlerini incelemenin amaçlandığı çalışmada, çocuklarla görüşülerek açık uçlu sorular sorulmuştur. Çocukların %75'i alışverişte istediği kıyafetleri seçme gibi istedikleri şeylere kendilerinin karar verdiğini söylemiştir. Şahin ve Polat (2012) çalışmalarında yetişkinlerin, kendi düşüncelerini ifade edebilmesi için uygun ortam oluşturduğunda çocuğun karar alma becerilerinin geliştiğini vurgulamışlardır.

Çalışmada özellikle çocuklar kendilerine hediye edilen ya da sahiplendikleri hayvanların isimlerini kendilerinin koyduğu hayvanlar ile ilgili durumlar kategorisinde; çevre ile ilgili seslerini duyurmak için afiş yarışması yapma, su tasarrufu için anneye küçük tavsiyelerde bulunma gibi çevre bilinci/ doğa aktivitelerinde; sevdiklerine yiyecek ikram etme gibi yeme aktiviteleri kategorisinde; gece kabus gördüğünde ya da karanlıktan korktuğunda çocukların hislerinin önemsendiği sorun davranışlarla ilgili kategoride; yetişkine sarıldığında çocuğa aynı şekilde tepki verilen sarılma/ öpüşme kategorisi ile istediği mesleğe karar verdiğini

söyleyen çocuğa olumlu tepkinin verildiği mesleğe karar verme kategorisinde saygılı niteliği tespit edilmiştir. Ayrıca ebeveynlerin, yeni doğan kardeşi kucağa almak isteme, onu sevmek, altını temizleme ve ona oyuncak alma gibi durumları destekleyerek çocuğun faaliyet başlatmalarına fırsat sağladığı etkinlikler ortaya çıkmıştır. Çocukların haklarına ilişkin algılarını ve bunun sosyo- kültürel çevreden nasıl etkilendiğini belirlemek amacıyla Ersoy (2011) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin algıları saptanmıştır. Öğrencilerin çoğunluğu, yetişkinlerin çocuk haklarını bilmesi, saygı duyması, koruması, öğretmesi, örnek olması ve uygulanabilmesi için çocuklara fırsat sağlaması gerektiğini ve çocuk haklarının uygulanabilmesi için yetişkin desteğinin önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Okul aktiviteleri/diğer kategorisinde yetişkinlerin çocuğun okul ile ilgili ne hissettiğini önemsendiği ve okula gitmesi gerektiğini bilen çocuğun okul için yaptığı hazırlığa saygı duyduğu etkinlikler tespit edilmiştir. Ayrıca kitaplarda bu nitelik kapsamında az da olsa öğretmenlerin çocukların katılımı, konuşma ve söz hakkı isteği ile ilgili saygılı olma amacına uygun ortam sağladığı davranışlar görülmüştür. Öğretmenin çocuklara kendi istekleri ve seçimleri doğrultusunda söz hakkı tanıyarak sınıfa istedikleri eşyayı getirme, çocukların önerisi ile getirilen eşyaların en iyisini birinci seçme ve çocukların yaptığı resmi istediği boya türüyle boyamasına izin verme gibi davranışlarla saygılı niteliğini desteklediği saptanmıştır. Bu bulgu, Kunt Bulut (2015)'un yaptığı, okul öncesi öğretmenlerine katılımın okul ortamında nasıl sağlanabileceğini sorduğu ve katılımcıların en çok belirttiği görüşlerden birinin çocukların okulda kendini ifade edebileceği ortamların yaratılması olduğu, bulgusuyla örtüşmektedir. Şenol ve Akyol (2017) tarafından gerçekleştirilen okul öncesi dönem çocuklarının çocuk haklarına yönelik farkındalıklarını geliştirmeye yönelik bir uygulama örneği isimli çalışmada, çocuklar okuldaki haklarının oyun oynama, arkadaşları ile etkinliklere katılma, düşüncelerini ifade etme gibi haklarının olduğunu belirtmişlerdir. Mamur Işıkcı (2005) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada öğrencilerin açıklamalarından saygı duyulma hakkı, düşüncelerin açıklanmasına izin verilme, yaş

ayrımcılığına maruz kalmama, küçük düşürölme ve gerektiğinde sorumluluk verilme arzularının toplamını ifade ettiği belirtilmiştir.

Saydam ve Bilgilendirici

Çocukların görüşlerini serbestçe paylaşmaları ve katılımın nasıl gerçekleşeceğine ilişkin eksiksiz, erişilebilir, çeşitliliğe duyarlı ve yaşlarına uygun bilgi sağlanmasını yansıtan saydam ve bilgilendirici niteliği en fazla diğer etkinlik yerlerinde saptanmıştır. Kitaplarda alışveriş aktiviteleri kategorisine ilişkin incelenen etkinlerden alışveriş ile ilgili durumlarda çocuklara katılımın nasıl gerçekleşeceği, kapsamı, amacı ve yaşına göre bilgilendirmenin yapıldığı görölmüştür. Ayrıca piknik ve tatil/gezi aktivitelerinde aktiviteleri yetişkinler kendileri planlamış bile olsa çocukları önceden yaşlarına uygun bir şekilde bilgilendirmiştir. İstediği elbiseyi giyinme, arkadaşları için yaptığı oyun evine duyuru hazırlamaya yardım isteme, basketbol potası ve video oyunu gibi istediği eşyayı alma gibi çocuklar yetişkinlerden birtakım isteklerde bulunduğunda yetişkinler çocukların görüşlerini dikkate almışlar ve isteklerinin yerine getirilip getirilemeyeceği ile ilgili bilgilendirilmişlerdir. Yetişkinlerin sürekli televizyon izlemenin önüne geçmek için bazı tedbirler alma, tutumlu olmayı öğrenmek için belli bir süre kantincinin yanında çalışma ve gezi esnasında öğretmene yardımcı olmak için görev verilme gibi karar verdiği durumlarda çocuklar önceden bilgi sahibi olmuşlar ve bunlar kitaplarda kendi istekleriyle katılımlarının gerçekleştiği etkinlikler olarak karşımıza çıkmıştır. Ebeveynlerin aileye yeni katılacak bebekle ilgili çocuklara yaş ve gelişim seviyesine uygun bilgi verdiği etkinlikler de tespit edilmiştir. Ayrıca incelenen etkinliklerde yetişkinler, kendileri ile ilgili garaj temizliğine, meyve satmaya, boyamaya ve bir günlük dikilen kıyafetlerin boy ayarlaması için mankenliğe yardımcı olma gibi durumlarda çocuklara yardımın konusu ve nasıl gerçekleşeceği ile ilgili bilgilendirmiştir. Kitaplarda çocukların birçok meslek grubunu merak ettiği ve bu sebeple merak ettiği meslek grubundaki yetişkin arkadaşından mesleği ile ilgi bilgi aldığı etkinlikler tespit edilmiştir. 36-72 aylık çocuklar için okul öncesi eğitim programının çocuğun katılım hakkına yer verme durumu açıdan incelenmesi isimli bir araştırmada programda çocuk haklarına dolaylı olarak

yer verilme durumu tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda, programın temel özelliklerinden bazıları katılım hakkına doğrudan yer verirken, bazıları dolaylı olarak katılımı desteklediği ve tüm gelişim alanları ile ilgili kazanımlarda katılım hakkının niteliklerinden en az vurgulananın saydam ve bilgilendirici, güvenli ve riske karşı duyarlı hesap verebilir ve eğitimle desteklenmiş nitelikleri olduğu belirtilmiştir (Gürkan & Koran, 2014).

Sonuç olarak çalışmada saydam ve bilgilendirici niteliğine sıkça rastlanması yetişkinlerin çocukluk anlayışından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Zira eksik, yetersiz, gelişmekte ve eğitimine devam eden olarak algılanan çocuğun yeterince bilgilendirilerek yetişkinler kadar bilgili olacağı düşüncesini yansıtmaktadır.

Güvenli ve Riske Karşı Duyarlı

Güvenli ve riske karşı duyarlı niteliği katılımlarından dolayı çocuklara yönelebilecek her türlü şiddet, sömürü veya diğer olumsuz sonuçların doğma riskini en aza indirmeyi ve çocuklar için uygulanan aktivite ve metotların çocukları duygusal, fiziksel ve psikolojik zarar görme ile karşı karşıya bırakmamasını kapsamaktadır (BM ÇHS, 2009). Katılım karşıtı/ nitelik ihlali boyutunda da tartışıldığı üzere güvenli ve riske karşı duyarlı niteliğinin daha çok olumsuz bağlamda karşımıza çıktığı görülmüştür. Olumlu bağlamda ele alındığında ise katılımın diğer niteliklerine göre tüm etkinliklerde oldukça az yer alan güvenli ve riske karşı duyarlı niteliğine en fazla ev ortamındaki etkinliklerde rastlanmıştır. Ebeveynlerin yeni eve taşınacaklarını öğrendiklerinde çocukların yaşadıkları üzüntüden doğacak duygusal ve psikolojik zarar görmeyi en aza indirecek çabalarda bulunduğu, çocuk şekerliği kırdığında önemli olanın sana bir şey olmaması diyerek çocuğa olumlu tepkiler verdiği, çocuğu geceleri sürekli altına ıslatmasını anlayışla karşılayarak bunların herkesin başına gelebileceği ile ilgili çocuğu rahatlatıcı konuşma yaptığı ve onu kucaklayarak teselli ettiği ve çocuğa göre büyük olan klozete çocuğu için aldığı küçük klozet kapağını koyarak ortamın fiziksel güvenliğini sağladığı etkinlikler görülmüştür.

Kitaplar üzerine yapılan inceleme ile ödevlerini yapamadığı için oldukça endişelenen ve üzüntü duyan çocuğun annesinden yardım istemesi üzerine annesi tarafından sakinleştirici

ve teselli edici davranışlarda bulunduğu ve bir süredir hasta yatan ve arkadaşlarının kendisini ziyarete gelmediğinden üzüntü duyan çocuğun, annesinden arkadaşları ile ilgili bilgi almak istediğinde annenin gelirler üzülmeye diye çocuğunu teselli ettiği çocukların yetişkinlerden/çocuklardan istekleri kategorisinde; yeni taşındıkları yerde arkadaşlarının olmadığı için ağlayan çocuğa, babasının ağlama nedenini sorarak onu teselli edici davranışlarda bulunduğu ve yetişkinin yeni alınan bisikletin kullanımı esnasında fiziksel zararı en aza indirmek için çocuktan kask takmasını istediği yetişkin emir/ istekleri kategorisinde; sokak köpeklerinin dışarlarda zor durumda kaldığı ile ilgili üzüntü duyan çocuğa babanın onu teselli ederek birlikte köpek kulübesi yaptığı hayvanlarla ilgili durumlar kategorisinde; karanlıktan ve canavarlardan korkan çocuğu için ebeveynlerin sarıldığı, yanında olduğunu hissettirici sözler söylediği sorun davranışlarla ilgili durumlar kategorisi ile çarpma işlemini yapamadığı için öğretmenin ders bitiminde okulda kalıp başarabileceği ile ilgili destekleyici davranışlarla çocuğa duygusal ve psikolojik yardım sağladığı okul aktiviteleri/ders/etkinlik kategorisinde güvenli ve riske karşı duyarlı niteliği ile karşılaşmıştır.

Güvenli ve riske karşı duyarlı niteliği yetişkin ve çocuklar arasında gerçekleşen etkinliklerde görülmüştür. İlgili nitelik çocuklar arasında gerçekleşen sadece bir etkinlikte yer almıştır. Kaybolan kuklalarını arayan çocuk, kuklalarını bulamamaktan dolayı üzülmüştür. Aramasına yardım eden abisi, kuklayı bulamamaktan ötürü üzülen kardeşini dinlenmesi için banka oturtarak üzülmemesi için teselli ederek onu duygusal yönden desteklemiştir. Ancak genel olarak bakıldığında çalışmada çocuğu teselli eden yetişkinlerin çoğunlukla ebeveynler olduğu saptanmıştır. Oysaki Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde çocuğu her türlü olumsuzluğa karşı koruyacak olan kişi ebeveynler olarak sınırlandırılmamıştır. Çocuklarla çalışan ve çocuklarla ilişki içinde olan tüm yetişkinleri kapsamaktadır. Yapılan bir çalışmada çocuklara haklarının güvenliğini sağlayan kişilerin kim olduğu sorulduğunda büyük çoğunluğun ebeveynler yanıtını verdiği görülmüştür (Babacan, Çiftçi & Aydoğan, 2017). Okul öncesi sınıflarında çocuğun katılım hakkının çocukların ve öğretmenlerin görüşlerine göre incelenmesi amacıyla Tozduman Yaralı ve Güngör Aytar (2017) tarafından

yapılan çalışmada öğretmenlerin katılım hakkını daha çok saydam ve bilgilendirici, saygılı ve gönüllü niteliklerine göre tanımladığı ancak tanımlamalarında güvenli ve riske karşı duyarlı ve hesap verebilir niteliklerini göz ardı ettiğini belirtmişlerdir. Bu bulgularla çalışmamız birlikte ele alındığında kitaplarda güvenli ve riske karşı duyarlı niteliğine uygun bağlamlarda yer alan kişilerin öğretmenlerden ziyade ebeveynler olduğu saptanmıştır.

İçermeci

İçermeci niteliği, ayrımcılık kalıplarından kaçınılarak tüm çocukların katılımını kapsamaktadır (BM ÇHS, 2009). Kitaplarda yapılan incelemede tüm etkinliklerde en az yer verilen nitelik içermeci niteliğidir. Kitaplarda içermeci niteliği ile ilgili hem olumlu hem olumsuz etkinliklerin yer aldığı görülmüştür. Olumsuz bağlamda ele alındığında daha çok kız çocuklarının geçtiği içermecilik ile ilgili hak ihlalleri ön plana çıkmaktadır. Olumlu bağlamda ele alındığında ise en çok açık hava ortamlarında gerçekleşen etkinliklerde içermeci niteliği yer almıştır. Oyun oynama kategorisinde renk ve cinsiyet ayrımı yapılmaksızın tüm çocukların dahil edildiği oyun etkinlikleri karşımıza çıkmıştır. Okullarda yıl sonu gösterisi için dil, renk ve ırk ayrımı yapılmaksızın her kültürden çocuğun katılacağı bir etkinlik saptanmıştır. Ebeveynlerin tüm çocuklarını kız- erkek ayrımı yapılmaksızın kararlaştırdığı aktivitelere dahil ettiği etkinlikler görülmüştür. Yetişkinlerin karşılaştıkları tüm çocukları selamladığı selamlaşma kategorisinde içermeci niteliği ortaya çıkmıştır. Kitaplarda belirlenen içermeci niteliğinin çoğu yetişkin- çocuklar (kız, erkek) arasında gerçekleşen etkinliklerdir. Yurtsever (2009) tarafından yapılan bir araştırmada anne babaların çocuklarının hakları konusunda cinsiyete bağlı farklı tutumlar sergilediklerini belirtmiştir. Kız çocuğu olan anne babaların bakım ve korumadan yana, erkek çocuğu olan babaların kendi kendine karar vermeden yana tutum sergiledikleri görülmüştür. Gray ve Winter (2011) tarafından yapılan okul öncesi çağda özel gereksinimi olan ve olmayan çocukların araştırma projesinin tüm aşamalarına katılımını sağlamak amaçlanmıştır. Araştırmalarında küçük çocukların ve özel gereksinimli çocukların karar alma süreçlerine

katılamayacaklarına yönelik geleneksel inanışın aksine tüm çocukların kararlara katılabileceklerini ortaya koymuşlardır.

Sonuç olarak incelenen kitaplarda en çok sırası ile ilgili, gönüllü, saygılı ve saydam ve bilgilendirici nitelikleri yer aldığı, en az ise güvenli ve riske karşı duyarlı ile içermeci niteliğinin yer aldığı görülmüştür. Güvenli ve riske karşı duyarlı niteliği daha çok ihlal edilen nitelikler arasındadır. Çalışma katılımın gönüllü, saydam ve bilgilendirici, saygılı ve içermeci nitelikleri açısından birlikte değerlendirildiğinde özellikle gösteri durumlarında kız çocuklarının yer aldığı ve onlarla ilgili ihlallerin söz konusu olduğu saptanmıştır. Çalışmanın bulguları genel olarak Avcı, Güneşli ve Koran (2011) tarafından yapılan çalışmanın bulgularıyla paralellik göstermektedir. Üç kitabın incelendiği çalışmada katılımın nitelikleri açısından kitaplar değerlendirildiğinde gönüllü, güvenli ve riske karşı duyarlı gibi niteliklere kitaplarda pek yer verilmediği en çok sırayla saygılı, ilgili, saydam ve bilgilendirici ile içermeci niteliklerinin ele alındığı bulunmuştur. İki çalışma karşılaştırıldığında sadece içermeci ve gönüllü niteliğinin kitaplarda yer alma durumu farklıdır. Bu durum yaş grubu farklılığından kaynaklanabileceği gibi incelenen kitap sayısının farklı olmasından da kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Buğday ve Küçüköğlü (2017) tarafından yapılan çalışmanın amacı 10-12 yaş düzeyindeki çocuklara okutulan 4. Sınıf İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi ders kitabında bulunan 30 masalı, bilgi verici açıklamaları ve değerlendirme sorularını çocuk katılım hakkı ilkelerine göre incelemektir. Araştırma sonucunda masalarda katılımın İçermeci, Saydam ve bilgilendirici, Saygılı nitelikleri sırasıyla en fazla sayıda yer almış, Güvenli ve riske karşı niteliği az yer almış, gönüllü niteliği ise hiç yer almamıştır. Özellikle çalışmamızla içermeci ve gönüllü nitelikleri açısından benzerlik göstermemektedir. Bu farklılaşma, yaş grubu farklılığından kaynaklanabileceği gibi kitabın ders kitabı ya da yazınsal olmasından da kaynaklanabilir.

Katılım Düzeyi

Bu başlık kapsamında katılım karşıtı, Bilgilendirerek Görevlendirme, Danışılarak Bilgilendirme, Yetişkinlerin Başlattığı, Kararların Çocuklarla Birlikte Alındığı Projeler,

Çocukların Başlattığı ve Yönettiği Projeler, Çocukların Öncülük Ettiği, Yetişkinlerle Ortak Alınan Kararlar basamakları ele alınmıştır.

Katılım Karşısı

Hart'ın merdiveninde dört ve üzerine doğru çıkan basamaklarda çocukların söz hakkına sahip ve karar verme süreçlerinde aktif olduğu gerçeğinden yola çıkılarak kitaplardaki etkinlikler, dördüncü basamağın altında ise katılım karşısı olduğu için katılım karşısı olarak nitelendirilmiştir. Katılım Karşısı basamağı, çocukların bir konu hakkında hiçbir fikrinin olmadığı ve dolayısıyla eylemlerini anlamadığı manipülasyon, çocukların etkinlik yaparken etkinlik hakkında hiçbir şey bilmedikleri özellikle gösterilerde dans ettirilerek ve şarkı söylettirilerek kullanıldıkları dekorasyon ve görünüşte çocuklara söz hakkı verildiği ancak ne konu seçiminde ne de konunun nasıl başkalarına iletileceği hakkında çocukların düşüncelerinin alınmadığı göstermelik katılım basamaklarını ifade etmektedir. Kitaplarda en çok hastane, okul, iş yeri gibi diğer olarak kabul edilen etkinlik yerlerinde katılım karşısı durumlar yer almıştır. Okularda ders-konu seçiminde, çocuklara herhangi bir söz hakkı verilmeden konunun belirlendiği ve çocukların derslere/etkinliklere katılımları konusunda baskı gördükleri görülmüştür. Ayrıca kitaplarda okul gösterileri, çoğunlukla öğretmenlerin karar verdiği, çocukların gösteri hakkında bilgisinin olmadığı ve kendilerine verilen rollerin yerine getirilmesinin istendiği etkinlikler olarak yansıtılmıştır. Buradan öğretmenlerin çocuk merkezli uygulamalardan ziyade öğretmen merkezli uygulamalara yer verme anlayışına daha yatkın olduğu çıkarılmıştır. Okul öncesi öğretmenlerinin çocukların katılım hakkına ilişkin inançlarını inceleyen Coşkun (2015), araştırmasında öğretmenlerin çocukların katılımı konusunda olumsuz inançlara sahip olduğunu söylemiştir. Öğretmenlerin, çocukların yetişkinlerin yardımı olmadan karar veremeyeceğine inandığını ve bu yüzden, çocukların görüşlerini ve fikirlerini dile getirmelerine ve karar alma süreçlerine aktif olarak katılmalarına olanak veren ortamlar yaratmalarına teşvik edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Koran ve Avcı (2017) tarafından yürütülen çalışmada ise okul öncesi öğretmenlerinin çocukların katılım hakkı ışığında kendi kararlarını verdiği uygulamalardan ziyade

yoğunlukla tüm yetkiyi öğretmene veren öğretmen merkezli uygulamalara yer verdiği belirtilmektedir. Okul öncesi öğretmenlerinin çocukluk anlayışının incelendiği bir çalışmada öğretmenler sınıfta çocukların görüşlerinin alınması gerektiğini belirtmişlerdir ancak araştırmacı katılımcı çocuk anlayışında etkinliklerin planlanma sürecinden başlayarak tüm süreçlerde çocuğun aktif söz hakkının olması ve bunların uygulamaya yansıtılması söz konusu olduğundan bu durumun katılımcı çocuk anlayışını temsil etmesinin tartışma konusu olduğunu ifade etmektedir (Kunt-Bulut, 2015). Ayrıca tam günlük ve yarım günlük anaokulunda çalışan öğretmenlerin etkinliklerinin incelendiği bir çalışmada incelenen etkinliklerin büyük bir çoğunluğunun Hart'ın katılım merdiveninde ilk üç basamakta, yani katılım karşıtı basamakta olduğu ifade edilmektedir. Bu durumun ise etkinliklerde çocukların, sürecin öznesi olarak değil nesnesi olarak görülmesinden kaynaklandığını belirtmiştir (Pekince & Neslihan, 2016). Okul öncesi programını çocuğun katılım hakkı açısından inceleyen Gürkan ve Koran (2014), genel olarak çocukların öğretmen tarafından yapılandırılmış etkinliklere katılımının beklendiğini vurgulamıştır. Ayrıca programda genelde çocuk hakları özelde ise katılım hakkı ihlallerinde öğretmenlerin hangi süreçleri izleyeceği konusunda herhangi bir açıklamanın yer almadığı ve açıklayıcı bilgiler yer aldığı, öğretmenler de hak merkezli yaklaşımları benimserlerse katılım hakkının sınıf ortamında uygulanmasının garanti altına alınmasının mümkün olabileceğini ifade etmektedir.

Ev ortamında katılım basamaklarından en fazla katılım karşıtı basamağın özelliklerini yansıtan etkinliklerle karşılaşmıştır. Evde kurallar yetişkin tarafından belirlenmiş, aile içi konularda çocukların görüşlerine dikkat edilmemiştir. Bu durumun ebeveyn tutumlarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Avcı ve Akar Genç (2017) çocukların boş zamanlarını nasıl kullanacakları konusunda manipülasyon basamağına ait ebeveyn görüşlerinin yer aldığını söylediği çalışmada, bu durumun ailelerin çocuk yetiştirme tutumlarıyla ilişkili olabileceğini vurgulamış ve ülkemizde çocuk yetiştirme tutumlarının geleneksel çocuğun aciz görüldüğü paternalistik anlayışı yansıttığını belirtmiştir. Zira ebeveynlik tutumları çocuğun evde karar alma sürecini etkilemektedir. Otoriter bir aile yapısında tüm güç ve karar

verme yetkisi anne babalarda olmaktadır. Bu da çocukların karar alma süreçlerine katılımını teşvik etmemektedir (Trifan, Stattin, & Tilton-Weaver, 2014). Geleneksel bağımlı, bağımsız ve psikolojik (duygusal) bağımlı aile modeli olarak üç aile prototipi tanımlayan Kağıtçıbaşı (1996, 2005, 2017) da, aile modellerinin çocuğu yetiştirme stilini ve çocuğun değerini etkilediğini belirtmiştir. Geleneksel bağımlı aile modelinde, çocuk yetiştirilmesinde itaat önemlidir. Burada yetişkinin kontrol ağırlıklı çocuk yetiştirme biçimi çocuğun özerklik gelişimini sınırlamaktadır. Bağımsız aile modelinde, çocukta kendine yetebilme ve kendi ayakları üzerinde durma önemlidir. Duygusal bağımlı model ise, özerklik ve bağımlılığı sentezleyen bir çocuk yetiştirme tarzını vurgulamaktadır. Türkiye’de sosyo ekonomik gelişmeyle birlikte ekonomik olarak aileye katkı sağlayan çocuğun ekonomik değer olarak görüldüğü geleneksel bağımlı aile modelinden aileyi duygusal yönden tatmin eden ve ona sosyal kabul sağlayan psikolojik (duygusal) bağımlı aile modeline geçiş olduğunu belirtilmiştir

Yetişkin ve erkek çocuklar arasında gerçekleşen etkinlikler ve yetişkin kız çocukları arasında gerçekleşen etkinliklerde katılım karşıtı bir çok durum ortaya çıkmıştır. Özellikle yetişkinler, çocukların kıyafet seçimi ve odadaki eşyaları toplama gibi günlük rutin işlerde, yemek ile ilgili aktivitelerde, banyo yapma, elleri yıkama gibi durumların yer aldığı kişisel bakım/temizlik aktivitelerinde çocuklara söz hakkı tanımamış ve onlar adına kararlar vermiştir. Sabah kahvaltısı, öğle ve akşam yemeklerinde çoğunlukla çocukların istekleri göz ardı edilmiş, çocuklar yemeğin hazırlık aşamalarına dahil edilmemiş ve o günkü menü hakkında önceden bilgilendirilmemiştir. Çocuk yemek hazır olunca sofraya çağırılmış ve menüyü o anda görmüştür. Hoşlanmadığı yemek olduğunda bitirmesi konusunda ısrar edilmiş hatta bazı kitaplarda tabağını bitirmesi konusunda tehdit edilmiştir. Kitaplardaki kişisel bakım/etkinlikler, yeme aktiviteleri ve günlük rutin işlerdeki yetişkinlerin davranış ve tutumları katılım karşıtı olarak nitelendirilmiştir. Bu bulgu, Avcı ve Akar Gençler (2017)’in yaptığı çocukların kendi yaşamlarına katılım durumlarının ebeveynlerin gözüyle incelendiği araştırmasında, ailelerin özellikle giyim, beslenme ve uyku gibi temel

gereksinim ve evde yaşam konularında katılım merdiveninin daha alt basamaklarında görüşler bildirdikleri, bulgusuyla örtüşmektedir.

Çocukların akranlarıyla yaşadığı itme, alay etme, kavga etme, kulak çekme gibi zorbalık içeren davranışlar tüm kitaplarda katılımın niteliklerinin hiçbirini taşımadığı için katılım karşıtı olarak belirlenmiştir. Yetişkinler, çocukların altına kaçırma, kaygı yaşama, sıkılma, öfkeyi kontrol edememe gibi çocukların kendileriyle ilgili olan sorun davranışlarda onları haklarının öznesi olarak görmemiş ve onlar adına karar vererek problemi çözme yoluna gitmişlerdir. Bu problemleri ya psikoloğa giderek ya da gerekli tedbirleri alarak yapmıştır. Kendini kontrol etme ve öz belirleme becerilerinin gelişimi açısından önemle vurgulanan aile ortamı, çocukların kendi yetkinlik ve yeteneklerine ilişkin bireysel algılarının geliştirilmesinde kritik önem taşımaktadır. Yetişkinlerin duygusal olarak destekleyici olmaları, çocukların görüşlerini dikkate almaları, sorumluluğu teşvik etmeleri ve seçim yapma, problem çözme ve karar verme becerilerini destekleyici ortamlar oluşturmaları önemlidir (Wehmeyer et al., 2017). Yetişkinler, kendilerinin yetenekli ve çocukların ise yetenekten yoksun olduğunu düşünerek kendi kararlarını almalarında ya da çocukların yetkinliklerini arttırmada kolaylaştırıcı bir rol üstlenmezler (Lansdown, 2005). Bu durum ise otonomi gelişiminde kısıtlayıcı bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Otonomi (özerklik), bir irade duygusuyla hareket etmeyi ve seçim deneyimine sahip olmayı içermektedir. Otonomi, benliğin oluşumu ile başlamaktadır. Benliğin oluşumunun ilk belirleyicisi ise fiziksel ve sosyal çevre yani aile'dir. Çocuğun davranışlarının kontrol edildiğini ya da o davranışlarda bulunmaya zorlandığını hissetmesi yerine davranışlarında, kendi adına karar verebilmesi özerkliği açısından oldukça önemlidir (Gagné & Deci, 2005).

Bilgilendirerek Görevlendirme

Merdivenin dört, katılım basamağının ilki olan bilgilendirerek görevlendirme basamağında, yetişkinlerin kararlaştırdığı projelerde çocuklar gönüllü ve proje hakkında bilgi sahibidir. Ayrıca yetişkinler çocukların görüşlerine saygı duymaktadır. Kitaplarda en çok sırasıyla diğer, ev ve açık hava etkinlik yerlerinde bilgilendirerek görevlendirme basamağına ait etkinliklere rastlanmıştır. Yetişkinlerin emir/istekleri kategorisinde ilgili basamağına ilişkin en

fazla sayıda etkinlik ortaya çıkmıştır. Yetişkinlerin çocuklardan istekte bulunduğu, çok fazla televizyon izlemenin zararlı olmasından kaynaklı belirli sürelerde televizyon izleme ardından televizyonu kapatma, aile bütçesine katkı sağlamak için kısa süreliğine kantincinin yanında çalışma, öğretmene gezi esnasında düzeni sağlamak için yardımcı olma, başka eve taşınma gibi birçok durumda çocuğa önceden bilgi verilmiş ve çocukların durumlara gönüllü olarak katıldığı görülmüştür. Tüm bu durumlarda yetişkinlerin çocuklara sorumluluk alma fırsatı verdiği düşüncesi hâkim olmuştur. Birey olmanın temel gereklerinden olan sorumluluk sahibi olmak, kendi ihtiyaçlarını karşılamayı, kendi kararlarını verebilmeyi, kendi değer yargılarına sahip çıkmayı dolayısıyla bağımsız olmayı öğretmektedir. Lise öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin görüşlerinin belirlendiği bir araştırmada öğrenciler sorumluluk sahibi olmakla kazanılacak davranışların farkında olduklarını ve sorumluluk alma konusunda isteksiz olmadıklarını belirtmişlerdir (Mamur Işıkcı, 2015). Çocuklar kendilerini yeterli görmezse ya da sorumluluk almak istemiyorsa sorumluluk almama hakkına sahiptir. Zira çocukluğun haklarından biri de çocukların kendilerine uygun olmayan düzeyde bir sorumluluğun yüklenmemesidir (Lansdown, 2005). Çocuklar eğer anlayabileceği bir amaca sahipse, bunu yapacak güce ve yeteneğe sahipse ve çalışırken çalışmasının sonucunu görebiliyorsa en zor görevlerin sorumluluğunu bile üzerine almaktan çekinmeyecektir. Önemli olan yetişkinlerin çocuğa çok büyük ve sonsuz görünen işler vermeleri değil, işi yaparken ne denli zorlanırlarsa zorlansınlar sonu belli olan işleri vermeleridir (Holt, 2000).

Kuzunun beslenmesi için çayırlara götürülmesi, kedinin ihtiyaçları için yapılacaklar, hayvanları veterinerine götürme, balıklara yem verme, hayvanat bahçesine gitme gibi hayvanlarla ilgili durumlar kategorisinde yetişkinlerin kararlaştırdığı eylemlerde çocuklara önceden konu ile ilgili bilgi verdiği, çocukların zaman zaman anlamadığı durumlar hakkında yetişkinlere sorular sorduğu ve yetişkinlerin bu soruları anlayışla karşılayıp cevaplandığı etkinlikler belirlenmiştir. Çocukların tırnak yememek için yapılacaklar, aşırı kaygı için oyun terapisi uygulanması gibi kendilerini ilgilendiren sorun davranışlarıyla ilgili problemler çözülürken yetişkinlerin çocuklara bunların neden yapılması gerektiği ve nasıl bir yol

izleneceği ile ilgili süreç hakkında çocuğun yaş ve gelişim seviyesine uygun bilgilendirmelerin yapıldığı etkinlikler tespit edilmiştir. Yeme aktiviteleri kategorisine ilişkin yetişkinlerin çocukları günün menüsü hakkında bilgilendirdiği, yemek yapımında görevler verdiği bilgilendirerek görevlendirme basamağı ile ilgili birkaç etkinlik karşımıza çıkmıştır. Sağlık ile ilgili durumlar kategorisinde en fazla bilgilendirerek görevlendirme basamağına ilişkin etkinlikler saptanmıştır. Özellikle çocukların muayene süreci ve hastalığı hakkında doktor tarafından ya da hastalandığında hastaneye gitmesi gerektiği ile ilgili ebeveynler tarafından bilgilendirildiği etkinlikler bulunmuştur. Kitaplarda yapılan incelemede okul ile ilgili kategorilerde öğretmenin çocuklara ders süreci, derste yapılacak etkinlik ve derse başlama zamanı ile bilgi verdiği etkinlikler gözlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin okula yeni başlayan çocuklar için kendisi hakkında, okul hakkında ve dönem hakkında çocukları bilgilendirdiği etkinlikler görülmüştür. Pekince ve Avcı (2016) tarafından yapılan çalışmada okul öncesi öğretmenlerinin uygulamış olduğu planlarında erken çocukluk matematiğini ele alışları değerlendirilmiştir. 171 etkinlik planının katılım düzeyleri belirlenmiş ve 28 etkinliğin bilgilendirerek görevlendirme basamağında yer aldığı görülmüştür.

Yetişkin ve erkek çocuklar arasında gerçekleşen etkinlikler ve yetişkin kız çocukları arasında gerçekleşen etkinliklerde bilgilendirerek görevlendirme basamağına ilişkin bir çok durum ortaya çıkmıştır. Özellikle yetişkinlerin kararlaştırdığı yürüyüşe çıkma, nehirde balık avlama, dışarı çıkma, tekne ile balık tutma gibi açık hava aktivileri kategorisinde çocukların bilgilendirildiği ve etkinliklere isteyerek katıldığı görülmüştür. İlköğretim 100 temel eserde çocuk hakları isimli bir çalışmada Türkiye’de, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından çocuklara önerilen 100 temel eser arasından en fazla okunan kitaplarda çocuk haklarını yer verilme durumunu tespit etme amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda katılım hakkının tüm kitaplar içinde yok denecek kadar az olduğu görülmüştür (Türkyılmaz & Kuş, 2014). Katılım, kendini ifade etme, görüşlerinin dikkate alınması, ayırım gözetmeme ve yüksek yararın gözetilmesi olarak ele alındığı için bu durum ortaya çıkmış olabilir. Bilgilendirerek görevlendirme basamağı aslında çocukların görüşlerini ifade etmesinin beklenmediği içinde

olacağı yaşantılar hakkında bilgilendirildikleri ve gönüllüklerinin esas alındığı yaşantılardır. Bu açıdan araştırmanın katılımı ele almadığı düşünülmektedir. Bu anlamda da ortaya konulan bulguyla çalışmamızın bilgilendirerek görevlendirme ile ilgili bulgularıyla örtüşmemektedir.

Danışılarak Bilgilendirme

Danışılarak bilgilendirme basamağı, çocukların yetişkinlere danışmanlık yapmasını ve yetişkinler tarafından tasarlanıp hazırlanmış ve yürütülen projelerde çocukların katılımının karar alma süreçlerinde etkin olmasını kapsamaktadır. İncelenen kitaplardan danışılarak bilgilendirme basamağına ilişkin yalnızca bir etkinlik saptanmıştır. Yetişkin kız çocuk arasında geçen etkinlikte çocuk tatile gidilecek yer konusunda kararsızlık yaşayan anne babaya danışmanlık yaparak birlikte tatil yerine karar vermişlerdir. Çocukların kendilerini ilgilendiren her türlü bağlamda karar ve görüşlerinin dikkate alınması hakkına sahiptirler. Hem yerel hem de merkezi yönetimlerde çocukla ilgili alınacak kararlarda çocuğun gelişim dönemlerine göre değişen ve artan oranda yerel hayata ve yönetime katılımı sağlanmalıdır (Çakırer Özservet, 2015). Bu hak çerçevesinde Avrupa Birliği Uyum Yasası kapsamında ülkemizde belediyelerde çocuk meclisi uygulaması başlatılmıştır. Belediyelerde kent konseyleri içerisinde yer alan çocuk meclisleri, yerelde çocuk görüşü oluşturmak ve farklı kesimden çocukların görüşlerini dahil etmek için uygun ortamlar oluşturmaktadır (Çocuk Haklarının Hayata Geçirilmesinde Çocuk Ombudsmanlığı, 2014). Çocuk meclisi üyesi çocukların, çocuk haklarına ilişkin algılarının değişimi ve gelişimi ile çocuk meclisindeki uygulamalar arasındaki ilişkinin ortaya konmaya çalışıldığı bir araştırma yapılmıştır. Araştırmaya Ankara Büyükşehir Belediyesi Çocuk Meclisi üyesi toplam 126 çocuk katılmıştır. Araştırma sonucunda çocuk meclisi uygulamalarının; hiçbir ayırım olmaksızın bütün çocukların nitelikli bir yaşama sahip olabilmesine ilişkin farkındalığın kazandırılmasında, çocukların düşüncelerini ve haklarını rahatça savunabilme becerilerinin geliştirilmesi, sosyal yaşamın gerektirdiği ilişkilerde bulunabilme ve bu ilişkilerde gerekli olan yaşamsal ve sosyal becerilerin kazandırılması hususlarında olumlu etkiye sahip uygulamalar oldukları ifade edilmiştir (Hareket, Çağlayan, & Dündar, 2016). Ayrıca

günümüzde çocuklar için yapılan bazı mimari projelerde çocukların görüşlerine başvurulmaktadır. Bornova belediyesi tarafından yapılan çocuk dünyası mimari proje yarışmasında 2.'lik ödülü kazanan proje sahipleri, çocuğu hakları ve kendine özgü özellikleri olan bir birey olarak ele alan, çocuğun aktif katılımına ve yurttaş çocuk anlayışına uygun hareket ettiklerini belirtmişlerdir. Bu anlayışla 9-13 yaş çocuklarının dinlenme, serbest zaman geçirme, oyun ve eğlence faaliyetlerine katılma haklarına ilişkin görüşleri isimli tezdeki çocukların görüşlerini dikkate alarak projeyi tasarlanmışlardır (Bayhan, 2018). Kentsel mekanların çocukların fiziksel ve sosyal gelişimini destekleyecek şekilde düzenlenmesi için çocuğun mekanların planlama ve uygulama süreçlerine dahil edilmesi önemlidir. Çocukların, bağımsız ve ne istediklerini keşfedip bunu ifade edebilecekleri alanlara sahip olması, kentleri daha yaşanabilir ve daha demokratik hale getirecektir buda çocukların katılımıyla mümkün gözükmetedir (Çakırer-Özservet, 2015).

Yetişkinlerin Başlattığı, Kararların Çocuklarla Birlikte Alındığı Projeler

Merdivenin altı, aynı zamanda gerçek katılım basamağı olan yetişkinlerin başlattığı, kararların çocuklarla birlikte alındığı projeler basamağında projeler her ne kadar yetişkinler tarafından başlatılmış olsalar da karar verme aşamasında çocuklarla birlikte çalışılmıştır. Ayrıca çocuklar projenin hazırlık sürecinde de aktiftirler. Çalışmada en fazla hastane, okul, işyeri gibi diğer olarak kabul edilen etkinlik yerlerinde yetişkinlerin başlattığı, kararların çocuklarla birlikte alındığı projeler basamağına ilişkin etkinlikler belirlenmiştir. Oyun oynama kategorisinde penguen yarışı oyunu gibi yetişkinlerin kararlaştırdığı ancak oyunu çocukla birlikte hazırlayarak çocuğun hazırlık sürecinde yer aldığı etkinlik saptanmıştır. Yetişkinler kitaplarda bazı etkinliklerde garaj temizliği ya da evin boyaması gibi konularda çocukların yardımını istemiştir. Her ne kadar fikir yetişkinden çıksa da çocuklar temizlik sırasında istediği eşyaları alarak, istediği düzenlemeyi yaparak ya da boyamada istediği renkleri kullanarak hazırlık ve planlama sürecine aktif olarak katılmıştır. Nitekim çocukların katılımı, çocuklarla yetişkinlerin bir araya gelip işbirliği yaptığı, fikirlerini paylaştığı ve ortak bir sonuca ulaşmak için gösterilen çabayı vurgulamaktadır (Save the Children, 2000).

Toplumsal kurallar kategorisinde bu basamakla ilgili olarak çocuğun arayan kişiye hoşçakal deyip notunu aldığı ve çocuğun annesi için gelen telefonu yanıtlayıp annenin müsait olmadığını söylediği etkinlikler saptanmıştır. Ayrıca oyuncaklarını saklamak için yeterli yeri olmayan çocuğa babanın fikri ile birlikte oyuncak kutusu yaptığı etkinlik ve yeme aktiviteleri ile ilgili olarak çocukların yemeğin hazırlık sürecine katıldığı, ailesiyle birlikte gerekli malzemeleri marketten alarak menüyü hazırlaması ya da kahvaltıyı birlikte hazırlaması gibi birkaç etkinlikle karşılaşmıştır. Ebeveynlerin hazırlık ve uygulama sürecine çocukları dahil ederek çocukların kendi kendilerine kararlar alabilme, seçimler yapabilme, bağımsız düşünebilme gibi davranışlarını desteklediği düşünülmektedir. Ebeveynlik modellerinin çocuğa olan yaklaşımı etkilediğini vurgulayan Kağıtçıbaşı (2017), bağımlılık modelindeki yetkeci, kararları kendi alan çocuğun itaatini savunan anne baba davranışı yerine bağımsız aile modelindeki anne baba davranışı bireyci ideolojiyle bağlantılı olarak çocuğun özerkliğine önem vermektedir.

Geceleri sürekli altına yapan ve durumdan rahatsız olan çocuğun annesinin başlatmasıyla problemi çözmek için birlikte plan yaptığı, karanlıkta canavar olduğunu düşünüp korkan çocuğun annesinin fikri ile canavar resmi çizip canavara gülen surat eklediği, sürekli kaygı duyan çocuğun bununla başa çıkabilmek için doktorla yapılacaklara karar verdiği durumlar sorun davranışlar kategorisinde yetişkinlerin başlattığı kararların çocukla birlikte alındığı projeler basamağında görülmüştür. Ayrıca çocuğun hastaneye yatan kardeşini mutlu etmek için annesinin fikri ile hediye mesaj kavanozu hazırlaması, kardeşinin altını temizlemesi durumları da buna örnek olarak ele alınmıştır. Çocukların psikolojik uyum sağlaması ve ailede katılım haklarının yerine getirilmesi: çocuk ve ebeveynlerin görüşleri isimli bir çalışmada, ailelerinde daha fazla kararlara katılma ve düşüncelerini ifade etme fırsatı sağlanan çocukların, çeşitli davranış problemlerini gerçekleştirme ve akran baskısına boyun eğmeye daha az yatkın olduğu bulunmuştur (Pećnik, Matić, & Tokić Milaković, 2016). Ayrıca çocukların dinlenildiği, saygı duyulduğu, güvenildiği ve yeteneklerine göre sorumluluk almalarının desteklendiği aile ortamlarında çatışmaların yaşanması daha az olasıdır (Lansdown, 2005).

Çocukların Başlattığı ve Yönettiği Projeler

Çocukların başlattığı ve yönettiği projeler basamağı, projelerin çocuklar tarafından başlatılıp ve yürütüldüğü, yetişkinlerin ise süreçte sadece rehberlik yaptığı durumları kapsamaktadır. Çalışmada en fazla çocukların başlattığı ve yürüttüğü projeler basamağına ilişkin etkinliklerin yer aldığı görülmüştür. Yazarların çocuk kitabı yazarken çocuğa görelilik ilkesini dikkate aldıkları için kahramanları çocuk olan kitaplar ortaya çıkarmışlardır. Normalde her çocuk kendi hayatlarının kahramanı ama başrol oyuncusu anne, baba ve öğretmen gibi yetişkinler olmaktadır. Ama kitaplarda bu durum çocuklara verilmiştir. Bu durum çocuk kitabının çocuğa göre olması düşüncesinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Aytül Akal'ın öykülerinin çocuğa görelilik ilkesine uygun olup olmadığının belirlenmesinin amaçlandığı bir çalışmada, yazarın öykülerini oluştururken çocuğa görelilik ilkesini temel aldığı belirtilmiştir. Öykülerin çocuğun bakış açısıyla ele alındığı ve yaşamından önemli gerçekçi kesitler sunulduğu ifade edilmiştir (Doğan, 2012). Kitaplarda tüm basamaklar içinde açık havada gerçekleşen en fazla etkinlik sayısı çocukların başlattığı ve yönettiği projeler basamağında karşımıza çıkmıştır. Bunun nedeni çocukların özellikle açık havada sıkça kurguladıkları oyunlarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Zira çocukların oyunlarında karmaşık projeler tasarlayıp yürüttükleri sık sık görülmektedir (Hart, 2016).

Çocukların arı taktığı ile futbol oynama, kaptancılık oynama, kuaförcülük oynama, avcılık oynama gibi mış gibi oyunlar oynamaları, karlarda oynama ve kardan adam yapma, misket, saklambaç oynama, tırmanma parkuruna tırmanma gibi oyun oynama kategorisinde ilgili basamağa ilişkin birçok etkinlikle karşılaşmıştır. Çocuklar tüm bu oyunları kendileri başlatmış ve yürütmüşlerdir. Kitaplarda oyunlar geleneksel olarak çocukların sokaklarda oynadığı ve kendi oyununun hâkimi şeklinde yansıtılmıştır. Ancak kitaplarda yansıtılan bu oyunların günümüz gerçeğini yansıtmadığı düşünülmektedir. Oyunun üç kuşaktaki değişimi isimli bir araştırmada büyükanne ve büyükbabalardan oyunun zaman içinde değişimi ile ilgili görüşleri alınmıştır. Araştırma sonucunda oyunların arkadaşlarla oynanan, fiziksel aktiviteye dayalı dış mekân oyunlarından, teknolojik ürünlerle iç mekanlarda oynanan oyunlara doğru değişim yaşandığı belirtilmiştir (Tuğrul, Ertürk, Özen Altınkaynak, &

Güneş, 2014). Yine başka bir çalışmada 1950, 1960 ve 2003 yıllarında çocukların oyun alanlarındaki değişimler incelenmiştir. 1950 ve 1960 yıllarında oyun dışarda oynamak anlamına gelirken 2003 de oyun, çoğunlukla yetişkinin yönlendirdiği etkinliklere dönüşmüştür (Karsten, 2005). Oyun; mutlu olma, keşfetme, sığınak olma, kültürel ve sosyal olaylara katılım gibi olanaklar sağlayarak, çocukların gelişimi için hayati bir önem taşımaktadır. Çocuklar çalışırken, hastanede, mülteci kamplarında ders sırasında gibi en talihsiz şartlarda bile oyun için fırsatlar yaratmakta ve bu sayede sosyal beceriler, yaratıcılık ve yenilik, müzakere etme ve başkalarına özen gösterme yeteneği, gelişme, anlama ve kurallara uyma yeteneği kazanmaktadır (Lansdown, 2005). Bulgular incelendiğinde merdivenin yedinci basamağına ilişkin oyun etkinliklerinin tespiti, Avcı ve Akar Gençler (2017)'in ebeveynleri ile görüşülen çocukların oyunlarına ilişkin katılımlarının katılım derecelerinden yedinci ve sekizinci basamakta yer aldığı bulgusuyla paralellik göstermektedir.

Kitaplarda yer alan çocukların kendi oluşturduğu oyun evi için duyuru hazırlamak istediği, babasının hediye ettiği bisikleti kırmızıya boyamak istediği, alışverişte istediği bale ayakkabısı ve mayoyu seçtiği, sokak lambalarının bozulduğu için belediyeye başvuru yaptığı, eve arkadaşlarını davet etmek istediği durumlarında çocukların yetişkinlerden istekleri kategorisine ilişkin etkinlikler tespit edilmiştir. Ayrıca yeme aktivitesiyle ilgili kitaplarda ilgili basamağına ilişkin etkinliklerin genelde çocukların arkadaşlarına kek, pasta gibi yiyecekleri ikram etmek için yetişkinlerden yardım istedikleri etkinlikler olarak saptanmıştır. Yetişkinler çocukların bu isteklerine saygı göstermiş sadece onlara güvenerek rehberlik yapmıştır.

Bu basamağına ilişkin fen aktiviteleri kategorisinde ait etkinlikler saptanmıştır. İncelenen etkinliklerden Ay'ın kararması, karanlık ortamlarda cisimlerin görüntülerinin değişmesi, güneş tutulması, dünyanın büyüklüğü gibi durumlarda çocuklar merak ettiği bir konuda yetişkinlerden yardım almış ve yetişkinler ise sadece çocuğun merak ettiği durum hakkında onları bilgilendirerek rehberlik yapmıştır.

Kitaplarda yapılan incelemede çevre bilinci/ doğa aktiviteleri kategorisinde çocukların başlangıç noktasına kendilerinin karar verdiği ve yürüttükleri birçok etkinlikle karşılaşmıştır. Çocuklar çevre gönüllüsü olarak çevre ile ilgili toplanmışlar, yerde gördükleri kâğıt parçasını çöpe atmış, hava kirliliği hakkında bilgisi olan çocuklar arkadaşlarına bilgi vermiş ve kirliliği azaltmanın yollarını tartışmışlardır. Ayrıca kitaplarda çocuklar aldıkları hizmet karşılığında öğretmene, doktora vb. teşekkür etmiş, sevdiği eşyaları ve bilgileri kişilerle paylaşmış, zor durumda kalan insanlara yardımcı olmuş, insanları tanımak için tanışmak istemiştir. Tüm bu olumlu prososyal davranışlarda yetişkinler çocuklara güvenmiş ve davranışlarına rica ederek, tebessüm ederek, teşekkür ederek ya da çocuk ile tanışarak olumlu tepkiler vermiştir. Yine çocukların ebeveynlerine sarıldıkları, kucaklaştıkları ve boyunlarına atladıkları ve yetişkinlerin olumlu tepkiler verdiği sarılma/öpüşme kategorisine ilişkin etkinlikler görülmüştür. Ayrıca çocukların ebeveynlerine sabah kalkıp kahvaltı hazırlayarak sürpriz yaptığı, anneler günü için annesine kendi elleriyle batik hazırlayıp hediye ettiği ve arkadaşlarına gittiği tatil yerlerinden hediyeler aldığı etkinliklerle karşılaşmıştır. Yetişkinler çocukların gerçekleştirdiği eylemlere verdikleri olumlu tepkiler ve oluşturdukları güven ortamı ile çocukların fikirlerini önemsediklerini hissettirmiş ve böylece onları birey olarak kabul ettikleri anlamı çıkarılmıştır. Birey önemsendiğini en fazla kendi varlığının temelleri olan duygu ve düşüncelerini ifade edebilmeyi ve bu ifadenin de diğer bireyler tarafından dinlenilmeye ve anlaşılmasına değer bulunması şeklinde hisseder. Nitekim bir çalışmada öğrenciler önemsenme duygusunu ilgi görmek, düşüncelerinin önemsenmesi, söz sahibi olmak, birey olduklarının kabul edilmesi şeklinde açıklamışlar ve genellikle yetişkinler tarafından önemsendiklerini belirtmişlerdir (Mamur Işıkcı, 2015). Anne ve babaların çocuklarının haklarına yönelik tutumlarını ve bu tutumları etkileyen değişkenleri ortaya koymanın amaçlandığı başka bir çalışmada ebeveyn otorite tiplerinin ebeveynin çocuk hakları tutumları üzerinde etkisi olduğu; serbest ve yetkeci anne ve babaların bakım ve korunmadan yana; yetkili anne ve babaların kendi kendine karar vermeden yana tutum sergiledikleri saptanmıştır (Yurtsever, 2009).

Okullarda öğretmenlerin çocukların sınıftan kitap götürme veya sınıfa oyuncağını getirme, çocukların istedikleri arkadaşlarıyla aynı masada oturma ve temiz çevre için kampanyalar düzenleme gibi isteklerine saygı duyduğu etkinlikler ortaya çıkmıştır. Ayrıca ders esnasında çocukların bir arkadaşlarını ebe seçerek gözlerini bağladığı ve ebenin hayvan taklidi yapan arkadaşını tahminde bulunduğu, öğretmenin ise çocukların başlattığı bu oyunu müdahale etmeden izlediği etkinlikle de karşılaşmıştır. Öğretmenlerin bu davranışlarından çocuklara destekleyici ortamlar sunarak, onlara girişimcilik hakkı tanıdıkları çıkarılmıştır. Kunt Bulut (2015) araştırmasında katılımcı olarak yer alan öğretmenlerin büyük bir bölümünün katılım hakkını çocuğun söz hakkının olması şeklinde tanımladığını ve bu sonucun ise katılımcıların, çocuğun katılım hakkı ile ilgili ulusal ve uluslararası metinlerde geçen içerik ve tanım bilgisine sahip olduklarını düşündürdüğünü belirtmiştir. Çocuk haklarına ne düzeyde ve nasıl (olumlu- olumsuz) yer verildiğini belirlemek amacıyla yapılan Türkiye’de çocuklar için önerilen öykülerde çocuk haklarına dair inceleme isimli bir çalışmada kitaplarda katılım hakkına oldukça az sayıda yer verildiği görülmüştür (Karaman-Kepeneci, 2010). Bu bulgu çalışmamızın bulgusuyla paralellik göstermemektedir. Kitaplarda az sayıda katılım hakkına yer verilmesi kitapların önemli bir bölümünde bir tek çocuk kahramanın yer almamasından kaynaklanmaktadır. Çünkü katılımın doğası gereği bir yerde katılım hakkından söz edebilmek için kişilerden birinin çocuk olduğu iki kişiden bahsetmek gerekmektedir.

Çocukların Öncülük Ettiği, Yetişkinlerle Ortak Alınan Kararlar

Merdivenin en üst basamağı olan çocukların öncülük ettiği, yetişkinlerle ortak alınan kararlar basamağı, proje oluşturmak için bir takım fikirlere sahip çocukların yetişkinleri proje ile ilgili karar alma sürecine davet etmesini kapsamaktadır.

Ev, açık hava ve diğer etkinlik yerlerinde çocukların öncülük ettiği, yetişkinlerle ortak alınan kararlar basamağına ilişkin birçok etkinlikle karşılaşmıştır. Bulgular incelendiğinde tüm bunlar çocuğun hakimiyetinden çok kararların yetişkinlerle ortak alındığı etkinliklerdir. Hart’ın merdiveninin son basamağı da bu görüşü desteklemektedir. Kitaplarda, çocuğun

yaralı bulduğu hayvana yardımcı olmak için dedesine gitmesi ve birlikte hayvanı veterinere götürmeyi kararlaştırmaları, tavşanın doğal ortamında yaşaması gerektiğini düşünen çocuğun yetiştikinden yardım alarak tavşana ormanda yer araması, babayla birlikte çocuğun sokak hayvanları için haftasonlarında kulübe yapmaya karar vermesi, çocukların dışarda buldukları kirpiyi hayatta tutmak için babalarıyla birlikte yuva yapması gibi hayvanlarla ilgili durumlar kategorisinde çocukların hayvanların tedavi edilmesi, bakılması ya da yardım edilmesi gibi birtakım fikirlere sahip olduğu ve yetişkinlerin sürece çocuklar tarafından davet edildiği ve kararların birlikte alındığı etkinliklerle karşılaşılmıştır. Ayrıca kitaplarda yapılan inceleme üzerine çocuğun canı sıkıldığı bir konu yüzünden bir yetişkinle dertleştiği, çocuğun tiyatroya giderken istediği şapkayı takmak için annesini ikna ettiği, çocuğun kendi bahçesinde yetiştirdiği ürünlerin tohumu ile kendi bahçesinde olmayan ürünlerin tohumunu yetişkin biri ile değiştirdiği, bisiklet almak isteyen çocuğun annesiyle birlikte bisikletçiye gittiğinde yaşına uygun bisiklete birlikte karar verdiği, dışarda oynayacakları bir oyun evi fikri geliştiren kardeşlerin babayla birlikte oyun evini yaptığı gibi çocukların yetişkinlerden/ çocuklardan istekleri kategorisinde çocukların öncülük ettiği, yetişkinlerle ortak alınan kararlar basamağı ile ilgili etkinliklerde saptanmıştır. Tüm bu durumlardan çocukların kendilerini mutlaka bir yetişkin kontrolünde olmaları gerektiği hissetmemeleri için yetişkinlerin güven ortamı oluşturduğu ve böylelikle de çocukların yetişkinleri sürece daha kolay dahil ettikleri düşünülmektedir. Türkiye’de çocuğun gözünden çocuğun iyi olma halinin tüm boyutları ve göstergelerinin değerlendirilmesi ve tanımlanmasına odaklanan bir çalışmada 8-18 yaş arası üç farklı yaş grubundan çocukların görüşleri alınmıştır. Çocuklar ailede karar alma sürecine katılmanın ve ailede sözüne önem verilmesinin kendilerini mutlu ettiklerini ifade etmiştir (UNICEF, 2011). 2010 yılında 1074 yedinci sınıf öğrencisi ve ebeveynleri (983 anne ve 845 baba) ile gerçekteşen ve ebeveynlik tutumları, benlik saygısı, kendini kontrol etme ve problem çözme gibi ailede hakların yerine getirilmesi araştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda ailede çocukların ifade özgürlüğünü ve katılımını teşvik eden ebeveynlik tarzı ile çocuklar hem görüşlerine değer verildiğini hissetme hemde karar verme sorumluluğu alma olanağı bulunduğunu belirtilmiştir (Pećnik et al., 2016).

Çalışmamızda özellikle çocukların yaşamları ile ilgili merak ettiği konuları yetişkinlere sorarak bilgi aldığı merak kategorisinde bu basamağa ilişkin etkinliklere rastlanmıştır. Kitaplarda çocukların merak ettikleri, klozete tuvalet kağıdını atıp şifonu çektiğinde kâğıdın gözden kaybolduğunu görüp şaşırان çocuğun kakaların nereye gittiği ile ilgili annesine soru sorması, ellerini neden yıkaması gerektiği, mikropların neye benzediği, dünyaya nasıl geldiği, zekâtın ne olduğu gibi konular olarak yansıtılmış ve çocuklar merak ettiği konu ile ilgili bilgi almak için öncülük ederek yetişkinler merakı giderme ile ilgili davet edilmişlerdir. Kitaplarda meslekler hakkında bilgi edinme kategorisinde geçen etkinlikler çoğunlukla çocukların kendi istekleri doğrultusunda merak ettikleri mesleğe ait arkadaşlarını ziyaret etme şeklinde yansıtılmıştır. Çocuklar postacı, fırıncı, kamyon şoförü, otobüs şoförü gibi yetişkin arkadaşlarının mesleklerinin işleyişini merak etmiş ve arkadaşlarının iş yerlerine gitme fikri onlardan çıkmıştır. Meslekleri ile ilgili bilgi almak için yetişkinlerden randevu alınarak yetişkinler sürece davet edilmiştir. Okullarda çocukların proje yaratmak için birtakım fikirlere sahip olduğu ve yetişkinlerin sürece çocuklar tarafından davet edildiği merdivenin en üst basamağına ilişkin etkinliklerle karşılaşmıştır. Okulun gelecek yıl gösterisi ile birtakım fikirlere sahip çocuk durumu okul müdürüne iletmiş gösteri ile ilgili yapılabilecekler konuşulmuştur. Yine başka bir etkinlikte çocuklar sınıfa getirilen eşyalardan en ilginç olanını getirenin birinci seçilmesini öğretmene fikir olarak sunmuşlar ve öğretmen çocukların fikrini onaylamıştır. Bu durumun kitaptaki öğretmenin sekizinci basamağa ilişkin inancını yansıttığını düşündürmektedir. Yapılan bir çalışmada, okulda katılımın okulu sevmek, akademik performans, yüksek yaşam memnuniyeti ve sağlığını daha iyi hissetme ile önemli ölçüde ilişkili olduğu tespit edilmiştir (De Róiste et al., 2012). Katılım sürecinde bilgilendirilmek, şekillenmiş bir düşünceyi ifade etmek, bu düşüncenin dikkate alınması, asli ve katılımcı karar alıcı olmak şeklinde dört farklı katılım düzeyi belirtilmektedir (Lansdown, 2005). 12. Madde dördüncü düzeyde, çocuğun kendini etkileyen her türlü konuda bir katılım sürecine dahil olmasını ve yetişkinlerin sorumluluğun sonuca ilişkin olduğu vurgulanmaktadır. Buna göre kararlar çocuğun düşünceleriyle şekillenmekte ama sonuç yetişkinler tarafından belirlenmektedir. Yukarıda bahsedilen

etkinliklerde çocukların öncülük ettiği, yetişkinlerle ortak alınan kararlarla ilgili yer alan tüm etkinlikler dördüncü düzey hakka dahil edilmiştir. Bu bulgu, Kunt Bulut (2005)'un yaptığı katılımcıların en çok verdiği yanıtlardan “çocuğun görüşü etkili olur” ve “ortak karar alınır” görüşlerinin ikisi de dördüncü düzey hakkın içine girmektedir bulgusuyla, paralellik göstermektedir.

Sonuç olarak kitaplarda yapılan incelemeye en fazla çocukların başlattığı ve yönettiği projeler basamağına ilişkin etkinliklerin yer aldığı görülmüştür. Ardından katılım karşıtı basamağına ilişkin etkinlikler saptanmıştır. Ayrıca katılım başmaklarından dört ve daha üst basamaklarına ait etkinliklerin sayısı azımsanmayacak kadar fazla olduğu belirlenmiştir. Bu durum çocuk kitabı çocukla ilgili olduğu için yazarların, çocuk kahramanları kendi hayatlarının kahramanı olarak ele almasından kaynaklanabilir. Kitaplarda katılımı yansıtan etkinliklerin olması çocuk kitabı yazarlarının görüşlerine göre çocukların sürecin nesnesi değil öznesi olduğu ve kararlarda söz hakkının bulunduğunu düşündürmektedir. İncelenen etkinlikte katılımı destekleyen birçok etkinliğin tespit edilmesi Aytül Akal'ın öykülerinde çocukların yaşamsal, gelişimsel, korunma ve katılım haklarına ne düzeyde yer verildiğini tespit etmek için yapılan çalışmada, kitaplarda çocukların katılım hakları ile ilgili anlatımlara daha çok yer verildiği bulgusuyla örtüşmektedir (Maltepe, 2013). Ancak okul öncesi döneme seslenen kitaplarda çocuk hakları isimli çalışmanın bulgularıyla farklılık göstermektedir. Çalışmamızın aksine okulöncesi döneme ilişkin kitaplarda çocuğun katılım hakkına oldukça az düzeyde yer verildiği saptanmıştır. Bu durum, araştırmacıların incelemek üzere seçtikleri kitaplardaki kahramanların bir bölümünün nesne, bitki ve özellikle hayvanlardan oluşması hatta kimi kitaplarda tek bir kahramanın bile çocuk olmamasından kaynaklanmaktadır (Karaman-Kepenekçi & Aslan, 2011).

Çalışmanın sonuçları doğrultusunda aşağıdaki önerilerin önemli olduğu düşünülmektedir.

Çocuk kitabı yazarlarına yönelik öneriler;

Öncelikle çocukların insan haklarına saygılı, sorumlulukların bilincinde ve bağımsız düşünebilen ve kendi kendini yönetebilen bireyler olabilmeleri çocukluk döneminde çocuk

haklarını öğrenmesi, bu hakların tanıdığı demokratik bir çerçevede yetişmesi ön koşul olarak görülmelidir. Çocuk hakları konusunda daha bilinçli bir toplum oluşturmada yazarlara önemli görevler düşmektedir. Kitaplar vasıtasıyla kahramanlarla özdeşim kurabilen çocuğa kendini ilgilendiren her konuda söz sahibi olması gerektiği hissettirilmelidir. Bunun için çocuk kitabı yazarları, günümüz çocuklarının gereksinimleri konusunda detaylı incelemeler yapmalı ve katılım seviyesi yüksek yaşantıları kullanmaya çalışmalıdır.

Öğretmen, Yetişkin ve Ebeveynler için öneriler;

Öğretmenler ve ebeveynlerin çocuklar için kitap seçerken çocukların katılımını destekleyen katılım seviyesi yüksek eylemlerin yer aldığı kitaplar seçmeleri önerilebilir. Çocuk kitabı seçiminde, bu nitelikteki kitaplar tercih ederek çocukların kendi eylemlerinde hak sahibi olduklarını hisseden ve yaptıklarının savunucusu kişiler olmasına katkı sağlayabilirler. Ya da edebi eserlerin nasıl yazıldığından ziyade ele alınışı önemlidir. Bu tarz kitaplar çocuklarla etkileşimli kitap okuma tekniği ile okunarak olumsuz etkileri ortadan kaldırılabilir. Bu noktada yetişkinler, öğretmenler ve ebeveynler etkileşimli kitap okuma tekniğini kullanarak bu kitapların özellikle ihlal içeren durumların çocuk üzerindeki olumsuz etki bırakmaması için önlem alabilirler. Üzerinde sorular sorup düşündürerek kitap çocuk katılımını ihlal ediyor görünse bile tartışarak gidildiğinde çocuğun kafasında olumluya gidilebilir.

Araştırmacıya yönelik öneriler;

Bu kitaplardan bazılarını okumuş bilen çocuklarla görüşülebilir. Katılım hakkı algılarını belirlemeye yönelik öğretmen görüşleri alınabilir. Çocuk edebiyatı türlerine ve etkinliğin gerçekleştiği ortama göre çocuk katılımı incelenebilir.

Politika geliştirme ve ülke düzeyindeki uygulamalara yönelik öneriler;

Çocuk kütüphaneleri çocuk haklarına ve katılım hakkına duyarlılığı yüksek kitaplar seçebilirler. Yazarlar birliği çocuk kitabı yazmayla ilgili organizasyonlar düzenleyebilir. Çocuk kitabı yazarlarının çocuklarla ilgili bilgi ve düşüncelerini geliştirici çalıştaylar, eğitim faaliyetleri düzenlenebilir.

KAYNAKLAR

- Ahioğlu-Lindberg, E. N. (2012). Çocuk Yetiştirme Açısından Türkiye de Çocukluğun Tarihi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(31), 41-52.
- Akyol, S. (2011). Çocuk Hakları'na Dair Sözleşme çerçevesinde çocuğun görüşlerine saygı ilkesi. *Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Yetişkin Bildirileri*, 183-188.
- Akyüz, E. (2000). *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Akyüz, E. (2001). Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151(1).
- Alaçayır, S. (2012). Çetin Öner'in 'Gülibik' ve 'Portakal' adlı çocuk kitaplarının çocukların gelişim sürecindeki yeri açısından değerlendirilmesi. 3. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri*, 261-270.
- Alderson, P. (2008). *Young Children's Rights: Exploring Beliefs*. Jessica Kingsley.
- Alkan Ersoy, Ö., & Bayraktar, V. (2016). Okul öncesi dönemde çocuk edebiyatı kavramı ve çocuk kitaplarının özellikleri. Uzm, A. Turla (Ed.), *Okul öncesi dönemde çocuk edebiyatı içinde* (s.9-41). Ankara:Hedef.
- Avcı, A. (2013). Çocuğun İfade Özgürlüğü, Katılım Hakkı ve Medya Hukuki Boyut. *I.Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildirileri*, 142-170.
- Avcı, N., & Akar Gençler, A. (2017). Ebeveynlerin Gözünden Çocuğun Kendi Yaşamına Katılma Hakkı. *The Journal of International Social Research*, 10(53).

- Avcı, N., Koran Güner, N., & Dilek, A. (2016). Okul öncesi dönemde edebiyat türleri ve özel konular. Uzm, A. Turla (Ed.), *Okul öncesi dönemde çocuk edebiyatı içinde* (s.44-69). Ankara: Hedef.
- Avcı, N., Güneyli A. ve Koran N., (2011). 7-12 yaş düzeyine uygun yazınsal kitapların çocuğun dinlenilme hakkı açısından değerlendirilmesi. *III. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu*, 281-290.
- Aytaş, G. (2006). Edebi türlerden yararlanma. *Millî Eğitim Dergisi*, 169, 261-276.
- Aytekin, H. (2016). *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı*. Ankara:Anı.
- Balaban, G. G., Çiftçi, K. & Aydoğan, Y. (2017). Çocukların, Çocuk Haklarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Çocuk Hakları Bildirileri*, 401-412.
- Bayhan, B. (2018, Temmuz 20). 2. Ödül, Bornova Belediyesi Çocuk Dünyası Mimari Proje Yarışması Mimari Rapor. Arkitera. <http://www.arkitera.com/proje/6096/2-odul-bornova-belediyesi-cocuk-dunyasi-mimari-proje-yarismasi-> sayfasından erişilmiştir.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi. (2009). *Çocuk haklarına dair sözleşme genel yorum no: 12 çocuğun dinlenilme hakkı*. <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/BMCHK-Genel-Yorum-12-Katilim-Hakki.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi. (2008). *Erken Çocuklukta Çocuk Haklarının Uygulanması Genel Yorum No 7*. <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/BMCHK-Genel-Yorum-7-Erken-Cocukluk.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi. (2009). *Çocuğun Katılım hakkı Genel Yorum No 12*. <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/BMCHK-Genel-Yorum-12-Katilim-Hakki.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Bodrova, E. (2008). Make-believe play versus academic skills: a Vygotskian approach to today's dilemma of early childhood education. *European Early Childhood Education Research Journal*, 16(3), 357-369.

- Boratav, P. N. (1982). *100 soruda Türk halk edebiyatı. Gerçek, file:///Users/apple/Downloads/0978-Yuz_Soruda_Turk_Xalq_Edebiyati-Pertev_Naili_Boratav-1969-257s%20(3).PDF sayfasından erişilmiştir.*
- Brodie, E., Cowling, E., & Nissen, N. (2009). *Katılımı anlamak: bir literatür taraması* (A. T. Esen, Çev.). İngiltere Ankara Büyükelçiliği, DPT, TEPAV.
- Buğday, G., & Küçükoğlu, A. (2017). 4. Sınıf İnsan Hakları, Yurttaşlık Ve Demokrasi Ders Kitabının Çocuk Katılım Hakkı İlkelerine Göre İncelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 2(2), 61-81.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Cakmak, E., Akgun, O., Karadeniz, S., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Chiong, C., & DeLoache, J. S. (2013). Learning the ABCs: What kinds of picture books facilitate young children's learning? *Journal of Early Childhood Literacy*, 13(2), 225-241.
- Chirkov, V., Ryan, R. M., Kim, Y., & Kaplan, U. (2003). Differentiating autonomy from individualism and independence: A self-determination theory perspective on internalization of cultural orientations and well-being. *Journal of personality and social psychology*, 84(1), 97.
- Collins, T. M. (2017). A child's right to participate: Implications for international child protection. *The International Journal of Human Rights*, 21(1), 14-46. doi:10.1080/13642987.2016.1248122
- Coşkun, T. (2015). *Early childhood teachers'beliefs towards participation rights of children*. Yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Creative Commons. (2012). *Participation models. Citizens, youth, online. A chase through the maze*. <https://www.nonformality.org/wp-content/uploads/2011/07/Participation-Models-20110703.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Creswell, J. W. (2014). *Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları araştırma deseni* (S. B. Demir, Çev.). Ankara: Eğiten Kitap.

- Creswell, J. W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (M Bütün & S. B. Demir, Çev.). Siyasal Kitabevi.
- Crowley, A. (2012). *Is anyone listening? The Impact of children's participation on policy making*. Doctoral thesis, Cardiff University.
- Çakır Tunç, D. (2008). *Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin eğitim politikalarına yansımaları konusunda milli eğitim bakanlığı uzmanlarının görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çakırer Özservet, Y. (2015). Çocuk dostu belediyeçilik. *İller ve Belediyeler Dergisi*, 1, 38-43.
- Çakırer-Özservet, Y. (2015). Çocuklar için katılımcı yerel yönetimler. Türkiye'de çocuk katılımı. E. Erbay (Ed.), *Çocuk Katılımı içinde* (s. 91-123). Ankara: Nobel.
- Çakmak Güleç, H., & Geçgel, H. (2012). *Çocuk edebiyatı: okul öncesinde edebiyat ve kitap*. İstanbul:Kriter.
- Çeçen, M. A., & Aydemir, F. (2011). Okul Öncesi Hikaye Kitaplarının Okunabilirlik Açısından İncelenmesi/A Study On Pre-School Story Books In Point Of Readability. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16).
- Çer, E. (2016). *Çocuk edebiyatı: 0-6 yaş çocuk kitaplarında çocuk gerçekliği ve çocuğa görelilik*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Çocuk Haklarının Hayata Geçirilmesinde Çocuk Ombudsmanlığı. (2014). *Sempozyum Nihai Raporu*. <http://www.cocugasiddetionluyoruz.net/wp-content/uploads/SEMPOZYUM-TASLAK-RAPOR-BASKIYA-HAZIR-DOSYA-25-ŞUBATrevArzuBaykara.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Daly, M., Bruckhauf, Z., Byrne, J., Pecnik, N., Samms-Vaughan, M., Bray, R., & Margaria, A. (2015). *Family and parenting support: Policy and provision in a global context*. https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/01%20family_support_layout_web.pdf adresinden erişilmiştir.

- Danowski, J., & Robinson, T. (2012). The portrayal of older characters in popular children's picture books in the US: A content analysis from 2000 to 2010. *Journal of Children and Media*, 6(3), 333-350.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). The general causality orientations scale: Self-determination in personality. *Journal of research in personality*, 19(2), 109-134.
- Demir, A.D. (2010). Son Söz Sizin Olsun Ama!. *I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Çocuk Bildirileri*, 163.
- De Róiste, A., Kelly, C., Molcho, M., Gavin, A., & Nic Gabhainn, S. (2012). Is school participation good for children? Associations with health and wellbeing. *Health Education*, 112(2), 88-104.
- Demirel, Ş., Çeçen, M. A., Seven, S., Tozlu, N., & Uludağ, M. E. (2011). Edebi metinlerle çocuk edebiyatı: Pegem Akademi.
- Dirican, R., & Dağlıoğlu, H. (2013). 3-6 yaş grubu çocuklarına yönelik yayımlanan resimli hikaye kitaplarının bazı temel değerler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, B. N. (2012). Aytül Akal'ın Öykülerinin Çocuğa Görelik İlkesi Açısından İncelenmesi. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri*, 361-369.
- Ejeh, M. U., & Akinola, O. B. (2009). Children's rights and participation in schools: Exploring the awareness level and views of Nigerian primary school children. *İlköğretim Online*, 8(1).
- Emilson, A., & Folkesson, A. (2006). Children's participation and teacher control. *Early Child Development and Care*, 176(34), 219-238.
- Ercan, R. (2011). Modern çocukluk paradigması. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 3(2), 85-98.
- Ersoy, A. F. (2011). İlköğretim öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin algıları. *İlköğretim Online*, 10(1).
- Erbay, E. (2003). Çocukların Katılım Hakkı Üzerine Bir Türkiye Değerlendirmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(1).

- Fang, Z. (1996). Illustrations, text, and the child reader: What are pictures in children's storybooks for? *Reading Horizons*, 37(2), 3.
- Franklin, B. (2002). *The new handbook of children's rights: Comparative policy and practice*. Routledge.
- Gagné, M., & Deci, E. L. (2005). Self-determination theory and work motivation. *Journal of Organizational behavior*, 26(4), 331-362.
- Gander, M. J., & Gardiner, H. W. (2008). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. İmge.
- Glazer, J. I. (2000). *Literature for Young Children*. Prentice- Hall.
- Gönen, M., & Veziroğlu, M. (Eds.). (2013). *Çocuk Edebiyatının Genel Hedefleri*. Ankara: Eğiten Kitap.
- Gürkan, T., & Koran, N. (2014). 36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programının Çocuğun Katılım Hakkına Yer Verme Durumu Açısından İncelenmesi. *Journal of Teacher Education and Educators*, 3(2), 203-226.
- Hännikäinen, M., & Rasku-Puttonen, H. (2010). Promoting children's participation: the role of teachers in preschool and primary school learning sessions. *Early Years*, 30(2), 147-160. doi:10.1080/09575146.2010.485555
- Hareket, E., Çağlayan, K. T., & Dünder, H. (2016). Çocuk haklarına ilişkin algı gelişiminde çocuk meclisi uygulamaları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 42, 445-463.
- Harper, L. J. (2011). Nursery Rhyme Knowledge and Phonological Awareness in Preschool Children. *Journal of Language and Literacy Education*, 7(1), 65-78.
- Hart, R. (1992). *Children's Participation: From Tokenism To Citizenship*. Unicef.
- Hart, R. (2016). *Çocukların Katılımı: Kuram ve Uygulamada Toplum Gelişimi ve Çevre Korunmasında Genç Yurttaşları İçermek* (T. Şener Kılınç, Çev.). Ankara: Nobel.
- Holt, J. (2000). *Çocukluktan Kaçış*. İstanbul: Beyaz.
- Hunt, P. (1991). *Criticism, theory, and children's literature*. B. Blackwell.

- Isbell, R., Sobol, J., Lindauer, L., & Lowrance, A. (2004). The effects of storytelling and story reading on the oral language complexity and story comprehension of young children. *Early childhood education journal*, 32(3), 157-163.
- Jacobs, J. S., & Tunnell, M. O. (2010). *Genres in Children's Literature* *Children's literature, briefly: Merrill Columbus, OH*. Retrieved from <https://www.education.com/reference/article/genres-children-literature/>.
- Johnson, B., & Christensen, L. (2014). *Eğitim araştırmaları: nicel, nitel ve karma yaklaşımlar* (S.B Demir, Çev.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Jones, H. L. (2010). *Putting Children at the Centre: A Practical Guide to Children's Participation*. London: International Save the Children Alliance.
- Kadan, G. & Aral, N. (2017). Çizgi Filmlerinde Yer Alan Çocuk Hakları Kavramlarının İncelenmesi. *Çocuk Hakları Bildiriler Kitabı*, 94-106.
- Kagitcibasi, C. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context: Implications for self and family. *Journal of cross-cultural psychology*, 36(4), 403-422.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). Özerk-ilişkisel benlik: Yeni bir sentez. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11(37), 36-43.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2017). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Karaman Kepenekci, Y., & Nayır, F. (2012). Çocukların ana babaları tarafından istismar ve ihmaline ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşü. *International Journal of Social Science*, 5(7), 437-455.
- Karaman-Kepenekçi, Y., & Aslan, C. (2011). Okul öncesi döneme seslenen kitaplarda çocuk hakları. *Eğitim, Araştırma ve İnceleme Dizisi I*.
- Karaman-Kepenekci, Y. (2010). An analysis on children's rights in stories recommended for children in Turkey. *Journal of Peace Education*, 7(1), 65-83.
- Karsten, L. (2005). It all used to be better? Different generations on continuity and change in urban children's daily use of space. *Children's Geographies*, 3(3), 275-290.

- Kaya, S. (2011). *Öğretmen adaylarının çocuk hakları ile ilgili görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> sayfasından erişilmiştir.
- KBYU Eleven. (2010). *Rhymers Are Readers: The Importance of Nursery Rhymes Why Is This Important to My Child*. <http://www.flemington.school.nz/sites/default/files/Nursery%20Rhymes%20Benefits.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Kent Kükürtçü, S. (2011). *5-6 Yaş Çocuklarının Ailelerinin Ve Öğretmenlerinin Kullandıkları Disiplin Yöntemlerinin Çocuk Hakları İle İlişkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Koc, K., & Buzzelli, C. A. (2004). The moral of the story is... Using children's literature in moral education. *YC Young Children*, 59(1), 92.
- Kunt-Bulut, M. (2015). *Okul öncesi öğretmenlerinin çocukluk anlayışı*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kuzu, T. (2006). Aytül Akal'ın Masallarıyla Çocuklara Demokratik Yaşam Eğitimi. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, 291-296.
- Krappmann, L. (2010). The weight of the child's view (Article 12 of the Convention on the Rights of the Child). *The International Journal of Children's Rights*, 18(4), 501-513.
- Lansdown, G. (2001). *Promoting children's participation in democratic decision-making*. <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/insight6.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Lansdown, G. (2005). *Çocukların gelişen kapasiteleri. İtalya: UNICEF*. <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/evolving-capacities.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Lansdown, G. (2010). The realisation of children's participation rights: Critical reflections. *A handbook of children and young people's participation*, 33-45.
- Lansdown, G. (2011). Every child's right to be heard: a resource guide on the UN committee on the rights of the child general comment no. 12. London: Save the Children/United Nations Children's Fund.

- Lesnik-Oberstein, K. (2002). Essentials: What is Children's Literature? What is Childhood?
In P. Hunt (Eds.), *Understanding children's literature* (pp. 25-39): Routledge.
- Leung, C. B. (2008). Preschoolers' acquisition of scientific vocabulary through repeated read-aloud events, retellings, and hands-on science activities. *Reading Psychology*, 29(2), 165-193.
- Maagerø, E., & Østbye, G. L. (2012). Do worlds have corners? When children's picture books invite philosophical questions. *Children's Literature in Education*, 43(4), 323-337.
- Mallan, K. (Ed.) (2017). *Children's literature in education*. New York: Oxford University
- Maltepe, S. (2013). Aytül Akal'ın Öykülerinde Çocuk Hakları. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 58, 141-156.
- Mamur Işıkcı, Y. (2015). *Çocuk Gözüyle Türkiye' de Çocuk Hakları Sorunu*. Ankara: Hegem.
- Maynard, S., Davies, J. E., & Robinson, R. (2005). Poetry for pleasure: promoting poetry to children in public libraries. *Journal of librarianship and information science*, 37(1), 35-43.
- Merey, Z. (2012). *Türkiye ve ABD'deki sosyal bilgiler ders kitaplarında Çocukların katılım haklarına yer verilme düzeyinin Karşılaştırılması*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Merriam, S. B. (2009). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. Ankara: Nobel.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage.
- Nas, R. (2004). *Örneklerle çocuk edebiyatı*. Ankara: Ezgi kitabevi.
- Neslitürk, S., & Ersoy, A. F. (2007). Okulöncesi öğretmen adaylarının çocuk haklarının öğretimine ilişkin görüşleri. *Journal of Theory & Practice in Education (JTPE)*, 3(2).
- Neuman, L. (2010). *Toplumsal araştırma yöntemleri: nitel ve nicel yaklaşımlar* (S. Özge, Çev.). İstanbul: Yayın Odası.

- Nic Gabhainn, S., & Sixsmith, J. (2006). Children Photographing Well-being: Facilitating Participation in Research. *Children & Society*, 20(4), 249-259.
- Nolte, C. (2013). *The containment of childhood: Children's literature and political rights*. Phd thesis, University of Hawai'i at Manoa.
- Oğuzkan, A. F. (2013). *Çocuk edebiyatı*. Ankara:Anı.
- Olufisayo John-Akinola, Y., Gavin, A., Elizabeth O'Higgins, S., & Nic Gabhainn, S. (2013). Taking part in school life: views of children. *Health Education*, 114(1), 20-42.
- Özdemir, E. (Ed.) (2007). *Eleştirel okuma*. İstanbul:Bilgi.
- Özdemir Uluç, F. (2008). *İlköğretim programlarında çocuk hakları*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özer, A. (2006). Çocuk kitaplarındaki resimlerin "Çocuğa Göreligi". 2. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, 425-432.
- Öztürk, A.B. (2016). Çocuğun Katılımını Oyunla Sağlamak. E. Erbay (Ed.), *Çocuk Katılımı İçinde* (s. 143-153). Ankara: Nobel.
- Palmer, S. B., Wehmeyer, M. L., & Shogren, K. A. (2017). The development of self-determination during childhood. *Development of Self-determination Through the Life-course*, 71-88. Springer, Dordrecht.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (M. Bütün ve S.B Demir, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Pećnik, N., Matić, J., & Tokić Milaković, A. (2016). Fulfillment of the child's participation rights in the family and the child's psychosocial adjustment: children's and parents' views. *Revija za socijalnu politiku*, 23(3), 399-422.
- Pekince, P., & Neslihan, A. (2016). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Erken Çocukluk Matematiği İle İlgili Uygulamaları: Etkinlik Planlarına Nitel Bir Bakış. *Kastamonu Education Journal*, 24(5), 2395.
- Percy-Smith, B., & Thomas, N. (Eds.). (2010). *Emerging themes and new directions. A handbook of children and Young people's participation*. London and New York.

- Sandberg, A., & Eriksson, A. (2010). Children's participation in preschool—on the conditions of the adults? Preschool staff's concepts of children's participation in preschool everyday life. *Early Child Development and Care*, 180(5), 619-631.
- Save the Children. (2000). *Children and Participation: Research, monitoring and evaluation with children and young people*. Retrieved from http://www.crin.org/en/docs/resources/publications/hrbap/SCUK_participation.pdf website:
- Save the Children (2005) *Practice Standards in Children's Participation*. London.
- Save the Children Fund. (2013). *Alternative Care in Emergencies Toolkit*. Save the Children on behalf of the IAWG UASC. https://www.unicef.org/protection/files/ace_toolkit_.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Sever, S. (2002). Çocuk Kitaplarına Yansıtılan Şiddet (Millî Eğitim Temel Yasası ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Bağlamında Bir Değerlendirme). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35, 25-37.
- Sever, S. (2012). Çocuk ve Edebiyat: Tudem.
- Serozan, R. (2005). *Çocuk Hukuku*. İstanbul: Vedat.
- Sevinç, M. (2009). *Erken çocukluk gelişimi ve eğitiminde oyun*. İstanbul: Morpa.
- Shier, H. (2001). Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations. *Children & society*, 15(2), 107-117.
- Sorin, R. (2005). Changing images of childhood: Reconceptualising early childhood practice. *International Journal of Transitions in Childhood*, 1, 12-21.
- Somer, B. (2015). *4-6 yaş resimli çocuk kitaplarının prososyal davranışlar açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sönmez, V., & Alacapınar, F. G. (2017). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı.
- Süt, N.B. (2010). Hayata Çocuğun Penceresinden Bakmak. *I. Türkiye Çocuk Hakları Kongresi Çocuk Bildirileri*, 161.

- Şenol, B.F., & Akyol, T. (2017). Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Yönelik Farkındalıklarını Geliştirmeye Yönelik Bir Uygulama Örneği. *Çocuk Hakları Bildirileri*, 300-312.
- Tanju, E. (2013). Edebi Türler Açısından Çocuk Edebiyatı. Gönen, M & Veziroğlu M. (Ed.), *Çocuk Edebiyatı içinde* (s. 93-158). Ankara: Eğiten Kitap.
- Theis, J. (2010). Children as active citizens: an agenda for children's civil rights and civic engagement. *A handbook of children and young people's participation: Perspectives from theory and practice*, 1.
- Todres, J., & Higinbotham, S. (2013). A Person's a Person: Children's Rights in Children's Literature. *Colum. Hum. Rts. L. Rev.*, 45, 1.
- Tozduman Yaralı, K., & Güngör Aytar, F. A. (2017). Okul Öncesi Sınıflarında Çocugun Katılım Hakkının Çocukların ve Öğretmenlerin Görüşlerine Göre İncelenmesi/Investigate the Participation Rights of Children into the Preschool Classes through Teachers and Children Views. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 29.
- Trifan, T. A., Stattin, H., & Tilton-Weaver, L. (2014). Have authoritarian parenting practices and roles changed in the last 50 years? *Journal of Marriage and Family*, 76(4), 744-761.
- Tuğrul, B., Ertürk, H., Özen Altınkaynak, Ş., & Güneş, G. (2014). Oyunun üç kuşaktaki değişimi. *The Journal of Academic Social Science Studie*, 27, 1-16.
- Turan, S. (2011). *Masalların Çocuk Hakları Bağlamında Çözümlemesi ("Her Güne Bir Masal" Adlı Kitap Üzerine Bir İnceleme)*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Türkyılmaz, M., & Kuş, Z. (2014). İlköğretim 100 Temel Eserde Çocuk Hakları. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 39-63.
- UNICEF. (2001). *The participation rights of adolescents: A strategic approach*. New York, NY: United Nations Children's Fund. https://www.unicef.org/Participation_Rights_of_Adolescents_Rajani_2001.pdf adresinden erişilmiştir.

- UNICEF. (2004). *Çocuk haklarına dair sözleşme*.
https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme.pdf adresinden erişilmiştir.
- UNICEF. (2009). Dünya çocuklarının durumu: Özel sayı. Ankara-2009.
- UNICEF. (2011). *Türkiye’de Çocukların Gözünden Çocuğun İyi Olma Hali Alanlarının ve Göstergelerinin Tanımlanması ve Değerlendirilmesi*. CWB.
<http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/CWB%20Indicators%20through%20the%20Eyes%20of%20the%20Children%20-%20TR-%20Published%20Version.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Ural, S. (2013). Okul öncesi çocuk kitaplarının tanımı. Gönen, M & Veziroğlu M. (Ed.), *Çocuk Edebiyatı içinde* (s. 33-55). Ankara: Eğiten Kitap.
- Ünlü Çetin, Ş., & Cır, Ö. (2016). Farklı Kültürlerdeki Çocuk Kitaplarının Resimlendirme Tekniklerinin ve Görsel Özelliklerinin İncelenmesi. *Başkent University Journal of Education*, 3(1), 1-12.
- Veziroğlu, M., & Gönen, M. (2012). Resimli çocuk kitaplarının MEB Okul Öncesi Eğitim Programı’ndaki kazanımlara uygunluğunun incelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 37(163).
- Wehmeyer, M. L., Shogren, K. A., Little, T. D., & Lopez, S. J. (2017). *Development of self-determination through the life-course*. Springer.
- Wijemanne, H. (2017). Child Rights Imperatives for Children in Alternative Care. *Scottish Journal of Residential Child Care*, 16(2).
- Yalçın, A., & Aytaş, G. (2012). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldız, C., Yazıcı, D., & Durmuşoğlu, M. (2016). 2010-2015 Yılları Arasında Yayımlanmış Resimli Çocuk Kitaplarının Resimleme Özelliklerinin İncelenmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 43-55.

- Yurtsever, M. (2009). *Ebeveyn çocuk hakları tutum ölçeğinin geliştirilmesi ve anne babaların çocuk haklarına yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Zhu, W. (2014). *Experiences and Perceptions of Immigrant Parents: Understanding Explanations for Children's Participation in Out-of-School Activities*. Phd thesis, University of Calgary.
- Zipke, M. (2008). Teaching metalinguistic awareness and reading comprehension with riddles. *The Reading Teacher*, 62(2), 128-137.

EKLER

EK 1: Araştırmada Kullanılan Çocuk Kitapları Kaynakçası

- Açıl Akal, A (2012). *Açıl Maske Açıl*. Uçanbalık.
- Adalı Uygun, M. (2014). *Ne İstiyorsun? Okuryazar*.
- Aden, M. K (2016). *Havayı temiz tutalım*. Parıltı.
- Aden, M. K (2016). *Su tasarrufu*. Parıltı.
- Aden, M. K (2016). *Yeşili koruyalım*. Parıltı.
- Ak, S. (2016). *Kırık Şemsiye*. Can Çocuk.
- Ak, S. (2016). *Eskiler Alırım*. Can Çocuk.
- Akal, A (2011). *Açıl kapı açıl*. Uçanbalık.
- Akal, A (2012). *Atatürk olmak*. Uçanbalık.
- Akal, A (2005). *Ben büyüküm*. Uçanbalık.
- Akal, A (2009). *Ben minicik bir bebektim*. Uçanbalık.
- Akal, A (2013). *Ben ne zaman büyüyeceğim?* Uçanbalık.
- Akal, A (2009). *Bu dünya kimin?* Uçanbalık.
- Akal, A& Yener, M (2015). *Bu ne biçim armağan?* Doğan ve Egmont.
- Akal, A& Yener, M (2017). *Bu ne biçim sunum?* Doğan ve Egmont
- Akal, A (2008). *Buruşuk kâğıt parçası*. Uçanbalık.
- Akal, A (2016). *Bütün oyuncaklar benim*. Uçanbalık.
- Akal, A (2011). *Can arkadaşımın doğum günü*. Uçanbalık.
- Akal, A (2010). *Canım babamın doğum günü*. Uçanbalık.
- Akal, A. (2000). *Fasulye motorlu uçan daire*. Uçanbalık.
- Akal, A. (2015). *Işığını yitiren yıldız*. Uçanbalık.
- Akal, A (2003). *Işıkları dolaşan çocuk*. Uçanbalık.
- Akal, A (2005). *Küçük anne*. Uçanbalık.
- Akal, A (2015). *Nereden çıktı bu kardeş?* Uçanbalık.
- Akal, A (2010). *Öğretmenin sihirli şapkası*. Uçanbalık.

- Akal, A (2016). *Reklamları çizen çocuk*. Uçanbalık.
- Akal, A (2013). *Çikolata Çocuk*. Uçanbalık.
- Akal, A (2011). *Tonton dedemin doğum günü*. Uçanbalık.
- Akal, A (2000). *Üç Sihirli Öpücük*. Uçanbalık.
- Akal, A (2015). *Üç uçan çocuk*. Uçanbalık.
- Altınköprü, T. (2009). *Doğanın Şarkısı*. Çilek Kitaplar.
- Altınköprü, T. (2009). *Yasak Orman*. Çilek Kitaplar.
- Alkan Sarıççek, A (2013). *Bizimkiler komşunun* İnkilab.
- Alkan Sarıççek, A (2013). *Bizimkiler kütüphanede*. İnkilab.
- Alkan Sarıççek, A (2013). *Bizimkiler Ramazanda*. İnkilab.
- Alkan Sarıççek, A (2013). *Bizimkiler Salih'in küçük balıkları*. İnkilab.
- Alkan Sarıççek, A (2013). *Bizimkiler Selma'nın Selimiye gezisi*. İnkilab.
- Alkan Sarıççek, A (2013). *Bizimkiler şehir gezisinde*. İnkilab.
- Alkan Sarıççek, A (2013). *Bizimkiler tatil başlıyor*. İnkilab.
- Alkan Sarıççek, A (2013). *Bizimkiler tatil dönüşünde*. İnkilab.
- Alkış, A (2010). *Renkli Rüyalar*. Pupa.
- Amery, H & Cartwright, S (2013). *Kar fırtınası*. İş Bankası Kültür.
- Amery, H & Cartwright, S (2013). *Korkuluğun sırrı*. İş Bankası Kültür.
- Anholt, L (2011). *Leonardo ve uçan çocuk*. Pearson Longman.
- Avcı Çakman (2016). *Doğa Doğayı Seviyor*. Kırmızı Kedi.
- Artukmaç, Y. & Çakır Aksu, P. (2014). *Teo'nun Kaka Kitabı*. Bilgi.
- Artukmaç, Y ve Sürücü Özlem (2015). *Teo'nun tablet kitabı*. Bilgi.
- Ateş, E (2012). *Kırmızı uçurtma*. Odtü.
- Ateş, N (2010). *Arkadaşım hayalet*. Çizmeli Kedi.
- Aydın, A. S (2015). *Ali ve arkadaşları ilahi okuyor*. Semerkand.
- Ayzeren, D (2011). *Kiraz'ın ilk icadı*. Kök.
- Azaklı, N. S (2013). *Özde, Ponçik ve Ponçik'in arkadaşları*. Sokak Kitapları.
- Balel, M (2018). *Sincaplı kalemtıraş/The squirrel pencil sharpener*. Eksik Parça.

- Ballan, A (2013). *Babamı özliyorum*. Nar.
- Ballan, A (2013). *Büyüklerin sırları*. Nar.
- Ballan, A (2013). *Uykum gelmiyor*. Nar.
- Bozcan T. (2012). *Karakulak*. Damla.
- Erdoğan, F (2011). *Artık kendim temizleyebilirim*. Mavibulut.
- Erdoğan, F (2011). *Artık kendim yetiştirebilirim*. Mavibulut.
- Bonwill, A (2014). *Kıpır kıpır*. Marsık.
- Bozcan, T (2018). *Mikroplar temiz olmak*. Yumurcak.
- Bozcan, T. (2012). *Farklı Olmak Kötü mü?* Damla.
- Bozcan, T (2018). *Sultan kız*. Damla.
- Bozcan, T (2018). *Temiz çevre savaşçıları*. Yumurcak.
- Bozcan, T (2018). *Tutumlu kız*. Yumurcak.
- Bradley, Y (2012). *Atakan sebze ve meyvelerle arkadaş oluyor*. Kaknüs.
- Bradley, Y (2009). *Cemile sağlıklı yaşamayı öğreniyor*. Kaknüs.
- Brenifier, O (2013). *Neden okula gitmek zorundayım?* Tudem.
- Brenifier, O (2012). *Söyle anne, ben neden varım?* Tudem.
- Brenifier, O (2016). *Söyle baba beni neden seviyorsun?* Uçanbalık.
- Brooks, F (2015). *Doktor Deniz*. Mikado.
- Bulut, S (2012). *Kardeşlik çemberi*. Can Çocuk.
- Bulut, S (2013). *Mor benekli*. Can Çocuk.
- Butschkow, R (2014). *Arkadaşım astronot*. İş Bankası Kültür.
- Butschkow, R (2014). *Arkadaşım fırıncı*. İş Bankası Kültür.
- Butschkow, R (2014). *Arkadaşım kamyon şoförü*. İş Bankası Kültür.
- Butschkow, R (2014). *Arkadaşım otobüs şoförü*. İş Bankası Kültür.
- Butschkow, R (2013). *Arkadaşım postacı*. İş Bankası Kültür.
- BüyükmERIC, E (2016). *Doğum günü armağanı*. İş Bankası Kültür.
- Child, L (2010). *Köpeğine gerçekten iyi bakabiliriz*. Turkuvaz.

- Couplet, M & Soonckindt, E (2015). *Pınar ve Çakıl'ın Maceraları- Küçük tiyatrocular*. Marsık.
- Couplet, M & Soonckindt, E (2015). *Pınar ve Çakıl'ın Maceraları- Okulun ilk günü!* Marsık.
- Çobanoğlu, F (2009). *Denize gidiyoruz*. Bulut.
- Çobanoğlu, F (2010). *Pastahaneye Gidiyoruz*. Bulut.
- Çopur, Y (2016). *Yuyu hayvan dostu*. Venüsyä.
- Çopur, Y (2016). *Yuyu hayvanat bahçesinde*. Venüsyä.
- Darcın Çiftçi, S (2016). *Atakan hayaletlerden korkmuyor*. Kaknüs.
- Darcın Çiftçi, S (2007). *Atakan inşaat ustası oluyor*. Kaknüs.
- Darcın Çiftçi, S (2008). *Atakan okula başlıyor*. Kaknüs.
- Darcın Çiftçi, S (2015). *Atakan tutumlu olmayı öğreniyor*. Kaknüs.
- Darcın Çiftçi, S (2012). *Cemile çok fazla televizyon seyrediyor*. Kaknüs.
- Darcın Çiftçi, S (2012). *Cemile hafta sonunu anneannesi ve dedesiyle geçiriyor*. Kaknüs.
- Darcın Çiftçi, S (2012). *Cemile'nin bugün doğum günü*. Kaknüs.
- De, T (2016). *Teşekkür ederim!* Parıltı.
- Deredel Rogeon, S. (2012). *Atakan Süper Kahraman Oluyor*. Kaknüs.
- Deredel Rogeon, S. (2007). *Atakan Geceyi Anneannesiyle Geçiriyor*. Kaknüs.
- Delahaye, G. & Marlier M (2012). *Ayşegül Trene Biniyor*. Yapı Kredi.
- Delahaye, G (2011). *Ayşegül anneler günü çiçeği*. Yapı Kredi.
- Delahaye, G (2012). *Ayşegül bebek bakıyor*. Yapı Kredi.
- Delahaye, G (2004). *Küçük Ayşegül ormanda*. Marsık.
- Demir, G (2013). *Tomi'nin zaman makinesi*. P Kitap.
- Dilken, N (2011). *Harun ile Kuşu*. Türkiye Diyanet Vakfı.
- Dinçer, E (2014). *Bilgin Amca*. Polat.
- Durgut, H. (2013). *En Güzel Bir Yer*. Can Çocuk.
- Erdoğan, F (2008). *Annem neden şişmanladı?* Mavibulut.
- Erdoğan, F. (2011). *Artık kendim pişirebilirim*. Mavibulut.

- Erdoğan, F. (2011). *Artık kendim tamir edebilirim*.
- Erdoğan, F. (2016). *Sevgili Arkadaşım*. Mavi Bulut.
- Filiz, S (2017). *Ben Barbaros Hayrettin*. Güneşyolu.
- Filiz, S (2017). *Ben Nuri Demirağ*. Güneşyolu.
- Filiz, S. & Turgut, S. (2017). *Ben Hezarfen Ahmet Çelebi*. Güneşyolu.
- Filiz, S (2012). *Ben Onbaşı Nezahat*. Güneşyolu.
- Filiz, S (2017). *Ben Piri Reis*. Güneşyolu.
- Filiz, S (2017). *Ben Sabiha Gökçen*. Güneşyolu.
- Filiz, S (2012). *Ben Tomris Han*. Güneşyolu.
- Finn, C (2010). *Okulda Nasıl Davranmalıyız?* Mandolin.
- Finn, C (2010). *Telefonda nasıl davranmalıyız?* Mandolin.
- Finn, C (2010). *Toplum içinde nasıl davranmalıyız?* Mandolin.
- Fortin, M. C (2015). *Zoe zor öğreniyor*. Yapı Kredi.
- Ghasempour, A (2013). *Arkadaş*. Eğiten.
- Gökmen, A (2013). *Sevimli denizci*. Nesil Çocuk.
- Göknil, C (2011). *Babasının başka evi var*. Can Çocuk.
- Göknil, C. (2007). *Beni Annem Yavruladı*. Can.
- Gündeş, Ç (2008). *Obur Prenses*. Tudem.
- Gündüz Ü (2007). *Emoş ile Memoş Köpek Arabası*. Küçük Ev.
- Gündüz, Ü (2007). *Deniz macerası*. Küçük Ev.
- Gündüz, Ü (2007). *Emoş ile Memoş evin küçük erkeği*. Küçük Ev.
- Gündüz, Ü (2011). *Emoş ile Memoş yeni ev,yeni arkadaş*. Küçük Ev.
- Gündüz, Ü. (2011). *Komik kulaklar*. Küçük Ev.
- Güner, O (2013). *Babam bana güvenmiyor!* Efil.
- Güner, O (2013). *Ben mi güçlüyüm, korku mu?* Efil.
- Güner, O (2013). *Psikolojik yardım alıyorum*. Efil.
- Güner, O (2013). *Sana bir daha sır vermeyeceğim!* Efil.
- Güner, O (2015). *Sıkıldım*. Efil.

- Güngör, İ (2007). *Sercan'ın Kuşları*. Bulut.
- Güngör, İ (2008). *Sevgi çiçekleri*. Bulut.
- Gürbüz, F (2007). *Gökkuşığı bisiklet*. Lal.
- Gürmen, A (2005). *Ninemin doğum günü*. Uçanbalık.
- Gürdal Ünal. (2003). *Nisan Bebek*. Çınar.
- Güler Karacan, Ş. (2013). *Yusuf Bakıcıya Bırakılıyor*. Nesil Çocuk.
- Hajo, G (2014). *Sırtımdaki ağır yük*. Erdem Çocuk.
- Hoffmann, A (2013). *Arkadaşım futbolcu*. İş Bankası Kültür.
- İçil, Duygu (2014). *Ayasofya'nın hazineleri*. Altın Kitaplar.
- İnci, N. A (2013). *Cici Çocuklar Küçük misafir*. Çilek Kitaplar.
- İnci, N. A (2012). *Cici Çocuklar Mesaj kavanozu*. Çilek Kitaplar.
- İnci, N. A (2012). *Cici Çocuklar Renkli yağmurlar*. Çilek Kitaplar.
- İnci, N. A (2012). *Cici çocuklar temiz olur*. Çilek Kitaplar.
- İnci, N. A (2012). *Cici Çocuklar Salon gezegeni*. Çilek Kitaplar.
- İnci, N. A (2012). *Cici Çocuklar Saygılı tırtıl*. Çilek Kitaplar.
- İnci, N. A (2012). *Cici Çocuklar Şeker yağmuru*. Çilek Kitaplar.
- İnci, N. A (2012). *Cici Çocuklar Temizlik projesi*. Çilek Kitaplar.
- Joly, F. (2009). *Melis'in Kardeşi Oluyor*. Mandolin.
- Kadioğlu, D (2016). *Ben ahirete inanıyorum*. Siyer.
- Karaarslan, H. *Lalenin öyküsü*
- Karacan, Ş. G (2014). *Yusuf doktora gidiyor*. Nesil Çocuk.
- Karacan, Ş. G (2014). *Yusuf okula gidiyor*. Nesil Çocuk.
- Khalatbaree, F (2013). *Ben ve arkadaşlarım*. Odtü.
- Khalatbaree, F (2013). *Mutluluk*. Eğiten Çocuk.
- Kolektif (2009). *Gerçek Sevgi Şekerle Öğreniyorum*. Polat.
- Kuralay, H (2013). *Dirsekler yalan söylemez*. Önemli Çocuk.
- Kuralay, H (2013). *Fati ile tanışmak*. Çınar Müzik.
- Kutlu, N (2012). *Doğruyu söylüyoruz*. Timaş Çocuk.

- Kutlu, N (2012). *Hadisleri Öğreniyorum Sabretmeyi öğreniyoruz*. Timaş Çocuk.
- Kutlu, N (2012). *Hadisleri Öğreniyorum Hastaları unutmuyoruz*. Timaş Çocuk.
- Kutlu, N (2012). *Öfkemizi yeniyoruz*. Timaş Çocuk.
- Lafay, A (2015). *Matis matematiği sevmiyor*. Yapı Kredi.
- Lamblin, C (2013). *Zeytin okula gitmek istemiyor*. Tudem.
- Lay, A (2010). *Anaokuluna hayır!* Boyut.
- Louis, S (2014). *Jülyet'e kardeş geliyor*. Yapı Kredi.
- Marangoz, İ (2014). *Nasıl prenses olurum?* Yeşil Dinazor.
- Masse, A & Noreau, D (2015). *Eliza başarısız olmaktan korkuyor*. Yapı Kredi.
- McNaughton, C (2010). *Sıradan bir okul günü*. Nesin.
- Minne, B (2013). *Kırmızı sarı siyah beyaz*. Sarıgaga.
- Moore-Mallinos, J (2014). *Çatışmak sorunları çözer mi?* Remzi.
- Moore-Mallinos, J (2015). *Ders çalışmak zor değil*. Doğan ve Egmont.
- Moore-Mallinos, J (2015). *Para Ağaçta Yetişmiyor*. Doğan ve Egmont.
- Morgan, A (2015). *Gürültücü Güven sahilde*. Redhouse Kidz
- Moralı, Y. (2015). *Kimsecikler Yok mu?* Can Çocuk.
- Neydim, N (2011). *Selim'in maceraları Selim Sana Ne Diyim*. Şimşek.
- Odabaşı, Ç. (2013). *Yeşil*. Final Kültür Sanat.
- Oğan, M (2013). *Gülümsedi kırmızı*. Yeni Umut.
- Orakçı, M (2009). *Fatih'le bir gün*. Timaş.
- Orakçı, M (2009). *Ünlülerle bir gün: Hezarfen'le bir gün*. Timaş.
- Orakçı, M (2009). *Yunus Emre'yle bir gün*. Timaş.
- Oral, F (2016). *Yağmurlu bir gün*. Yapı Kredi.
- Orbay, N (2013). *Fırt fırt fırça*. Bilgi.
- Oy, A. (2011). *Aşığım*. Mandolin.
- Oy, A (2010). *Aramıza girme*. Mandolin.
- Oy, A (2010). *Bebekler, kahramanlar ve bezden toplar*. Mandolin.
- Oy, A (2015). *Fena dağıttım!* Mandolin.

- Oy, A (2011). *Hain Bitler!* Mandolin.
- Oy, A (2010). *Yatağıma yağmur yağdı.* Mandolin.
- Oy, A (2013). *Ye ye bitmiyor!* Mandolin.
- Oy, A. (2014). *Uyumak İstemiyorum.* Mandolin.
- Özdem, F (2014). *Rüya ormanı.* Yapı Kredi.
- Özdemir, N. A (2015). *Kar yağıyor.* Türkiye İş Bankası Kültür.
- Öze, Ö. *Daha da küçükler için Allah'ı merak ediyorum 1.* Uğurböceği.
- Özümüztoprak, E (2011). *Bir kar masalı.* Dünya Ağacı.
- Perktaş, E (2017). *Zeynep hastaneye gidiyor.* Çamlıca Çocuk.
- Petingy, A (2008). *Cemile arkadaşına yardım ediyor.* Kaknüs.
- Petingy, A (2011). *Cemile köpek yavrusu beslemek istiyor.* Kaknüs.
- Petingy, A (2006). *Cemile banyo yapmak istemiyor.* Kaknüs.
- Petingy, A (2006). *Cemile çişini altına yapıyor.* Kaknüs.
- Petingy, A (2012). *Cemile hayvanat bahçesinde.* Kaknüs.
- Petingy, A (2013). *Cemile kardeşini kısıkanıyor.* Kaknüs.
- Petingy, A (2006). *Cemile bir hata yapıyor.* Kaknüs.
- Petingy, A (2006). *Cemile kâbus görüyor.* Kaknüs.
- Petingy, A (2008). *Cemile midilliye biniyor.* Kaknüs.
- Petingy, A (2011). *Cemile müsamerede rol alıyor.* Kaknüs.
- Petingy, A (2006). *Cemile okula dönüyor.* Kaknüs.
- Petingy, A (2006). *Cemile oyuncaklarını paylaşmak istemiyor.* Kaknüs.
- Petingy, A (2010). *Cemile tatile çıkıyor.* Kaknüs.
- Petingy, A (2006). *Cemile yeni çizmelerini giyiyor.* Kaknüs.
- Petingy, A (2009). *Cemile`nin Kardeşi Oluyor.* Kaknüs.
- Petingy, A (2010). *Cemile karanlıktan korkmuyor.* Kaknüs.
- Petit, C (2015). *Evdeki ışıkların sırrı.* Kitapsaati.
- Römer D & Wechdorn S.(2011). *Küçük Şövalye.* Akşit Kültür.
- Rippin, S (2012). *Özel yardımcı/Bıcırık Billie B.* 1001 Çiçek Kitaplar.

- Robert, F (2015). *Aleks çok hassas*. Yapı Kredi.
- Roca, N (2015). *Ay*. Potikare.
- Roca, N (2015). *Güneş*. Potikare.
- Ross, T (2007). *Ellerimi yıkamak istemiyorum*. Tudem.
- Sağbaşı, U. I (2013). *Alabalıkların şarkısı*. Mavi Pencere.
- Sarı, A. M (2016). *Veteriner olsam*. Yumurcak.
- Schneider, L (2012). *Elif dağ gezisinde*. Türkiye İş Bankası.
- Schneider, L (2012). *Elif kuaförde*. Türkiye İş Bankası.
- Schürmann, S & Butschkow, R (2013). *Arkadaşım çiftçi*. Türkiye İş Bankası.
- Semerci, B (2012). *Annem ve babam ayrılıyor!* Yeşil Dinazor.
- Semerci, B (2014). *Artık mutluyum*. Yeşil Dinazor.
- Semerci, B (2012). *Bu bebeği hemen geri götürün!* Yeşil Dinazor.
- Semerci, B (2013). *Endişelerimden nasıl kurtulurum?* Yeşil Dinazor.
- Semerci, B (2015). *İştahsız çocuk*. Yeşil Dinazor.
- Semerci, B (2012). *O kadar kızgınum ki!* Yeşil Dinazor.
- Semerci, B (2013). *Öğrenme güçlüğünü nasıl yendim?* Yeşil Dinazor.
- Semerci, B (2015). *Zorba arkadaş istemem*. Yeşil Dinazor.
- Sharafeddine, F (2013). *Bisikletim*. Nar.
- Sharafeddine, F (2013). *Yusuf'un Günlüğü-Her şey yeni*. Nar.
- Sharafeddine, F (2013). *Yusuf'un Günlüğü- Randevum var*. Nar.
- Silvia, V (2010). *Annemin Ayakkabıları*. Boyut Yayın.
- Soonckindt, E (2015). *Pınar ve Çakıl'ın Maceraları- Küçük balıkçılar*. Marsık.
- Şenkaya, M (2016). *Fatih Sultan Mehmed*. Ensar Neşriyat.
- Tekinalp, B. & Karahoda, H. (2015). *Ponponlu Pembe Şapka*. Ferfir.
- Türkoğlu, K (2015). *Biz meyveler toplandık*. Selis Kitaplar.
- Türkoğlu, K (2015). *Ressam Kerem*. Selis Kitaplar.
- Türkoğlu, K (2015). *Uzayın en zeki yıldızı*. Selis Kitaplar.

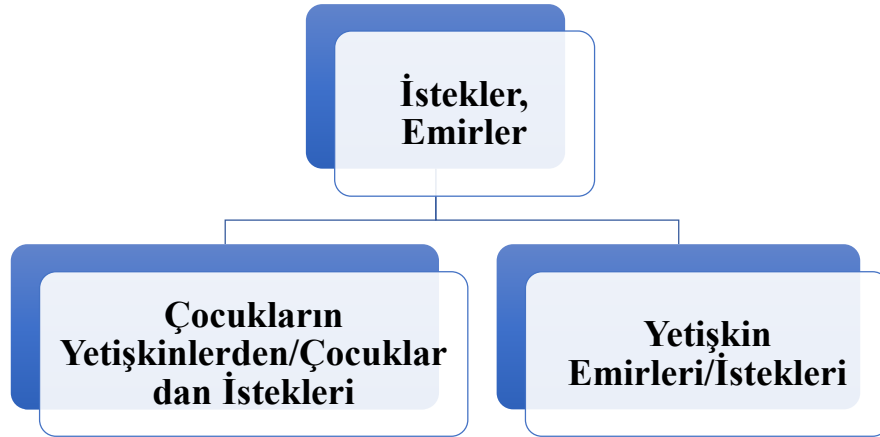
- Türkyılmaz, N, Ulusoy, V, Karaköse, R., Sğlam, N. ve Uzun, S (2012). *Doğru söylüyorum-Doğruluk*. Timaş.
- Ulu, M (2015). *Halikarnas balıkçısı*. Pötikare.
- Ulu, M (2015). *Osman Hamdi Bey*. Pötikare.
- Uysal, A (2010). *Kırmızı Örümcek*. Top.
- Uysal, A (2010). *Kültür şenliği*. Top.
- Uysal, A (2010). *Şakacı Şakir*. Top.
- Uysal, A (2010). *Şakir'in Oyunevi*. Top.
- Uysal, A (2010). *Şakir'in Öyküsü*. Top.
- Uysal, A (2010). *Şakir'in Keçisi*. Top.
- Ün, D (2016). *Büyüyünce doktor olacağım*. Çınaraltı.
- Ün, D (2015). *Büyüyünce mühendis olacağım*. Çınaraltı.
- Ün, D (2015). *Büyüyünce veteriner olacağım*. Çınaraltı.
- Ünal, A. G (2008). *Büyülü Bahçe*. Tudem.
- Whamond, D (2014). *Biricik takıma katılıyor*. Mavi Kelebek.
- Whamond, D (2014). *Biricik ve harika dünyası*. Mavi Kelebek.
- Whamond, D (2014). *Biricik ve yeni arkadaşı*. Mavi Kelebek.
- Wishinsky, F (2011). *Yalnızca Melda*. İş Bankası Kültür.
- Yavuz, M. N (2013). *Meryem dostça davranıyor*. Edam.
- Yavuz, M. N (2013). *Meryem öz denetim*. Edam.
- Yavuz, M. N (2015). *Meryem sorumluluğunu biliyor*. Edam.
- Yavuz, M. N (2015). *Meryem yardım ediyor*. Edam.
- Yazgan, B (2015). *Arkadaşım başparmak*. Nar.
- Yazgan, B (2014). *Arkadaşım sarmaşık*. Nar.
- Yazgan, B. (2015). *Arkadaşım Kartopu*. Nar.
- Yazgan, B. (2015). *Arkadaşım Topkuyruk*. Nar.
- Yazgan, B. (2015). *Arkadaşım Can Eriği*. Nar.
- Yener, V. (2016). *Armut Kafa Ailesinin Serüvenleri İkizler Okula Başlıyor*. Bilgi.

Yousofi, M. R (2012). *Atasay*. Odtü.

Yurttaş, H (2017). *Beyaz Kuş*. Top.

Zerrem, Ö (2010). *Deprem Dersi Sağlıklı Beslenme*. Polat.

Ek 2: Araştırmada Kullanılan Tema, Kategori ve Kodlar

Çocukların Yetişkinlerden/Çocuklardan İstekleri

- ✓ Tablet almak isteme
- ✓ Oynamak için ek süre isteme
- ✓ Yeni oyunlar yükleme
- ✓ Oğlum denmeyip küçük erkeğim denmesi
- ✓ Evin erkeği olmaktan vazgeçme
- ✓ Kim o?
- ✓ Cephede olma
- ✓ Reklamlarda çıkan şeker, çikolata, kola ve çiklet isteme

- ✓ Meyve tabağı isteme
- ✓ Bisiklet alma
- ✓ Okumak isteme
- ✓ Hüseyin amca ile dertleşme
- ✓ Yeni oyuncak isteme
- ✓ Kitap okuma için babayı eve çağırma
- ✓ Para isteme
- ✓ Babayı eve gelmesi için ikna etmeye çalışma
- ✓ Sınıfa geri dönme isteği
- ✓ Para isteme
- ✓ Kek isteme
- ✓ Bisiklet isteme
- ✓ Şema isteme
- ✓ Pembe şapkayı takma
- ✓ Elif'in yorulup kucakta taşınmak istemesi
- ✓ Çalar saati ödünç verme
- ✓ Kitap okuma
- ✓ Değiş tokuş yapma
- ✓ Seneye yetiştirilecek ürünü belirleme
- ✓ Tablete istediği oyunları indirme
- ✓ Yeni oyunlar yükleme
- ✓ Örümceği isteme
- ✓ Oğlum denmeyip küçük erkeğim denmesi
- ✓ Gömlek giyinme
- ✓ Ben senin kocanım
- ✓ Duruma itiraz etme
- ✓ Masal dinleme
- ✓ Japonya'ya gitmeyi isteme
- ✓ Samanyoluna gitmeyi isteme
- ✓ Annenin eski haline gelmesini isteme
- ✓ Işıklardan birinde olma
- ✓ Işıklardan birinde olma
- ✓ Gökyüzünde hareket eden bir ışık seçme
- ✓ Uçağın içinde olma
- ✓ Arkadaşın kitabını inceleme
- ✓ Kitabın Efes'te kalması
- ✓ Sebze- meyvenin faydalarını anlatma
- ✓ Köpeğe bakma
- ✓ Köpeğe bakma
- ✓ Hazırlıklara başlama
- ✓ Dinlenme
- ✓ Şiiri gösterme

- ✓ Kuzenin yanına gitme
- ✓ Kurabiyeleri değiştirme
- ✓ Duyuru hazırlama
- ✓ Konuşma yapma
- ✓ Oyun evine şaka hazırlama
- ✓ Bisikleti sarıya boyama
- ✓ Bisikleti turuncuya boyama
- ✓ Turuncuyu beğenmeyip maviye boyama
- ✓ Maviyi beğenmeme, yeşil olmasını isteme
- ✓ Yeşil beğenmeme kırmızı isteme
- ✓ Bisikleti kırmızıya boyama
- ✓ Bir tur daha
- ✓ Çizmeleri giyme
- ✓ Yeni çizmeleri gösterme
- ✓ Çizmeleri, pantolon ve kazağı dışarı giyme
- ✓ Video oyunu alma
- ✓ Basketbol potasını alma
- ✓ Saçı topuz yapma
- ✓ Saçı düzeltme
- ✓ Dondurma
- ✓ Bale ayakkabısı, mayosu seçme
- ✓ Balon isteme
- ✓ Zıpzıp oturma
- ✓ Tekneyle gitme
- ✓ Tekneyi boyama
- ✓ Üstteki dalda olma
- ✓ Kulübenin rengi
- ✓ İki tekerlekli bisiklet
- ✓ Sarı bisiklet
- ✓ Mavi bisiklet seçme
- ✓ Kırmızı bisiklet seçme
- ✓ İstediği bisikleti alma
- ✓ Bisiklete binme
- ✓ Uçurtma
- ✓ Uçurtmayı uçuramama
- ✓ Sokak lambaları için başvuru
- ✓ Belediyeye gitme
- ✓ Öğretmenin peşinden ayrılmama
- ✓ Kerem'in ailesini davet
- ✓ Oyunu kutlama
- ✓ Eli tutmama
- ✓ Saçın kesilince acımaması

- ✓ Kuaförde olanları anlatma
- ✓ Masal anlatma
- ✓ Rüyayı anlatma
- ✓ Köpeği fark ettirmeme
- ✓ Bebekler için de taç yapma
- ✓ Hediyeği öğrenmek isteme
- ✓ Çocuk kitabı
- ✓ Oda seçimi
- ✓ Salıncak kurma
- ✓ Kaval çalma
- ✓ Telefon etme
- ✓ Çantayı yere koyma
- ✓ Trenin yerini öğrenme
- ✓ Yanına oturma
- ✓ Fotoğraf çekirme
- ✓ Fransızlara göz dağı verme
- ✓ Kiros'un karşısına çıkma
- ✓ Türklerin yaşadığı kıyı ülkelerini koruma
- ✓ Kaptanlık görevi
- ✓ Mısır seferi
- ✓ Tahılların satılması
- ✓ Yeni evler yapma
- ✓ Korsanlarla baş edip fethetme
- ✓ Yavuz sultan selim himayesi
- ✓ İlk gelenin yeri alması
- ✓ Yeni numaralar gösterme
- ✓ Parkta kalıp çalışma
- ✓ Özü tek bir şartla kabul etme
- ✓ Anneyle durumu paylaşma
- ✓ Aileyle konuşma
- ✓ Yüzme havuzu
- ✓ Sohbeti başlama
- ✓ Dergâha gitme
- ✓ Yunus Emre'nin yanına oturma
- ✓ Yunus emreyle gitme
- ✓ Tepenin ardındaki köye gitme
- ✓ İlginç bir şey görme
- ✓ Makineyi çıkartıp uçurtma
- ✓ Sorunu çözme için yardım isteme
- ✓ Plan yapma
- ✓ Arkadaşların davranışını uyarma
- ✓ Planı anlatma

- ✓ Telefonu yanıtlayıp anneyi çağırma
- ✓ Telefona arkadaşını isteme
- ✓ Ödevlere yardım
- ✓ Arkadaşı davet
- ✓ Resmi gönderme
- ✓ Bir şeyler söylemeye çalışma
- ✓ İşe gitme
- ✓ Sihirli kuşu getirme
- ✓ Odayı gösterme
- ✓ Cemile'nin kıyafetleri
- ✓ Annenin kıyafetlerini giyme
- ✓ Çikolata poşetini verme
- ✓ Göremediğiniz şeyler
- ✓ Günü anlatma
- ✓ Arkadaşla çalışma
- ✓ Sincaplı kalemtırış alışverişi
- ✓ İsteneni dikme
- ✓ Çeşitli oyuncaklar
- ✓ Ne istenirse yapma
- ✓ Arkadaş çağırma
- ✓ Kırıldığını söyleme
- ✓ Para toplamak için şarkı söyleme
- ✓ Haberi yayma
- ✓ Parayı verme
- ✓ Bilgi alma
- ✓ Namaz kılmak
- ✓ Namazı kıldığı haberi
- ✓ Nasıl kılacağını öğrenme
- ✓ Kek isteme
- ✓ Peygamberler hakkında bilgi
- ✓ Site bahçesinde buluşma
- ✓ Özel bir kitap alma
- ✓ Kütüphaneye tekrar gitme
- ✓ Bazı sorular sorma
- ✓ Arkadaş olmayı yararları
- ✓ İnternet sitesi
- ✓ Şapka çıkarma
- ✓ Sır tutma
- ✓ Sır vermeme
- ✓ Eve arkadaş daveti
- ✓ Arkadaşların görüşmesi
- ✓ Dilara'yı ziyaret

- ✓ Arkadaştan özür dileme
- ✓ Filleri yenme
- ✓ Arkadaşın yanına gitme
- ✓ Anneden bağ için izin
- ✓ Melekler hakkında sohbet
- ✓ Rakam söyleme
- ✓ Arkadaşları hakkında bilgi
- ✓ Abisinin arkadaşlarının yanına gitme
- ✓ Tariğı ziyaret
- ✓ Kitap okuma
- ✓ Hadisi okuma
- ✓ Hadis
- ✓ Hadisi çekme ve yorumlama
- ✓ Kırık helikopteri alma
- ✓ Bebeğı anneye söyleme
- ✓ Limonatadan önce hadis çekme
- ✓ Evin rengi
- ✓ Oyun evine arkadaş çağırma
- ✓ Haftanın hadisi
- ✓ Büyüyünce ünlü bir şarkıcı olma
- ✓ İsmi hulya olmasına karar verme
- ✓ Melda olduğunu söyleme
- ✓ Melahat ismine karar verme
- ✓ Lale ismi
- ✓ Kendi ismini kabul
- ✓ Doğum gününde kırmızı elbise
- ✓ Yeni saç
- ✓ Plan yapma
- ✓ Saksıyı düşürdüğünü anneye söyleme
- ✓ Anneye doğruyu söyleme
- ✓ Karışık çizelge
- ✓ Konuşmak isteme
- ✓ Tekrar barışma
- ✓ Babayı arama
- ✓ Dışarıya davet
- ✓ Sirt çanta alma
- ✓ Durumdan şikayet etme
- ✓ Eve geri dönüp arkadaşı arama
- ✓ Ev sahibi olma
- ✓ Şarkı söyleme
- ✓ Tablo yapma
- ✓ Arkadaşları eve davet etme

- ✓ İcadı gösterme
- ✓ Maketleri tek tek gösterme
- ✓ Kupayı verme
- ✓ Dışarı çıkma
- ✓ Resim yapma
- ✓ Bilgin amcayı ziyaret
- ✓ Büyükannenin evinden malzeme bulma
- ✓ Kumaşı değerlendirmek
- ✓ Aramaya geldiği için memnun olma
- ✓ Dosyaları alma
- ✓ Masal anlatma
- ✓ Arkadaş olma
- ✓ Ekmeğe bal sürme
- ✓ Farklı tadı arkadaş için deneme
- ✓ İtfaiye çağırma
- ✓ Duyuru asma
- ✓ Ayı giysisi
- ✓ Kırık şemsiye isteme
- ✓ Kırık şemsiye arıyor yazısı
- ✓ Arkadaşı 5 dk daha bekleme
- ✓ Ders sunumunun provası
- ✓ Camiye gitme
- ✓ Dedeye yer açma
- ✓ Dedenin hatırını sorma
- ✓ Aileyi teselli etme

Yetişkin emirleri/istekleri

- ✓ Pijamaları giyme ve yemekten sonra hemen yatağa gitme
- ✓ Çantayı, montu yerden kaldırma
- ✓ Doğru sofraya!
- ✓ Tombiş'i getirmemesini söyleme
- ✓ Kızma
- ✓ Atkı, bere takma
- ✓ Yemeği tek başına yeme ve yerken tv izlememe
- ✓ İtiraz etmeden masaya oturma
- ✓ Tabağa konulanların hepsini yeme
- ✓ Tabağa konulanların hepsini yeme
- ✓ Oda toplatma
- ✓ Uzakta oynamama
- ✓ Çeneni kes
- ✓ Geveleyip durma çıkar ağzındaki baklayı deme
- ✓ İki ayağı bir pabuca sokma

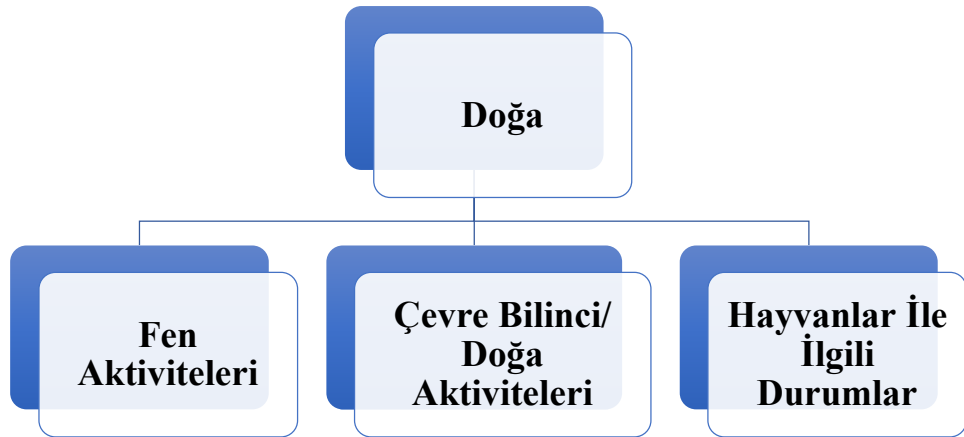
- ✓ Ayağa dolaşma
- ✓ Misafir yanında oturma
- ✓ Gitme vakti
- ✓ Bir yere ayrılmama
- ✓ Çağrılınca gelmemelik yapmama, doğru sofraya
- ✓ Bahçeyle ilgilenip gelme
- ✓ Yemekten sonra cd izleme
- ✓ Doğru sofraya!
- ✓ Çalar saat alma
- ✓ Süre belirleyip tv kapatma
- ✓ 15 dk. Sonra tv kapatma
- ✓ Dışarı çıkıp hava alma
- ✓ İsteddiği yiyeceğin birinin resmini çizme
- ✓ Anneden yatma uyarısı alma
- ✓ Eski gömlek giyme
- ✓ Bilgisayar oyununu çok oynamama
- ✓ Eve gitme vakti
- ✓ Gitme zaman
- ✓ Gitme zamanı
- ✓ Ebeveynler evde yokken sorun çıkarmama
- ✓ Komşuya evrağı teslim etme
- ✓ Spreye dokunmama
- ✓ Bahçedeki bütün narları toplama cezası
- ✓ Baba'nın kızması
- ✓ Aile bütçesine katkı
- ✓ Ayran simit satma
- ✓ Hesabı sayma
- ✓ Öğretmenin özel yardımcısı seçmesi
- ✓ Görev verilme
- ✓ İki sıra oluşturma
- ✓ Dosyalara sahip çıkma
- ✓ Çocukların birbirinden ayrılmaması
- ✓ Kızma
- ✓ Ceza verme
- ✓ Oyun evini boyama zamanı
- ✓ Tekrar boyama
- ✓ İşe yaramayan eşyaların eskiciye verilmesi, org isteme
- ✓ Annenin şapkaya olmaz demesi
- ✓ Böcek ilacı
- ✓ Cemile'nin elinden tutup avuç içlerine gıdı gıdı yapılması
- ✓ Cemile'nin elinden tutma
- ✓ Hafta sonuna kadar anne de kalma

- ✓ Çocuğun dinlemesini isteme
- ✓ Tabletle oynama saati belirleme
- ✓ Tablet sürelerini konuşmak için bir araya gelme
- ✓ Tablet süresini değiştirme
- ✓ Zaman ayırma
- ✓ Neler yapılabileceği ile ilgili konuşma
- ✓ Haber izleme saati
- ✓ Sınıf seçme
- ✓ Çocuğun durumu fark etmesinden dolayı olayı açıklama
- ✓ Bilgi perisinin ortaya çıkışı
- ✓ Yazarla tanışmak
- ✓ Gerçeği açıklama
- ✓ Eski evlerden birini konaklama olarak seçme
- ✓ Anneyi heykele dönüştürme
- ✓ Anneyi üç öpücükle eski haline getirebilme
- ✓ Masal anlat
- ✓ Babayla birlikte işe gitme
- ✓ Ağlama nedenini öğrenme
- ✓ Şarkı söyleme
- ✓ Hızlı yürüme
- ✓ Rüyayı anlatma
- ✓ Tombiş'in iyi bir arkadaş olması
- ✓ Şekerleri gösterme
- ✓ Doğum günü
- ✓ Doğum günü olduğuna ikna
- ✓ Bahçeyi parti için süsleme
- ✓ Hamakta hatıra pozu çekirme
- ✓ Kahverengi midilliye binme
- ✓ Midilli sırtında tur atma
- ✓ Başa kask takma
- ✓ Midillinin sırtına çıkma
- ✓ Dizginleri tutma
- ✓ Yola çıkma
- ✓ Cemile'nin fotoğrafını çekme
- ✓ Paraların bir kısmını alma
- ✓ Paraları bankaya yatırma
- ✓ Pota seçme
- ✓ Kask takma
- ✓ Kızma
- ✓ Ertesi gün bisiklet öğretme
- ✓ Bisiklet öğretme
- ✓ Tavan arasına çıkma

- ✓ Anneanne dede karşılama
- ✓ Tacı takma
- ✓ Küçük kutu
- ✓ Fotoğraflara bakma
- ✓ Siyah beyaz fotoğraf
- ✓ Resimdeki kişi
- ✓ Fotoğraf çekme
- ✓ Yumurtayı satma
- ✓ Üvey anne tanışma
- ✓ Bazı etkinliklere davet
- ✓ Çantayı taşımaya yardım
- ✓ Yetiştirme yurdu
- ✓ Başka eve taşınma
- ✓ Kuralları anlatma
- ✓ Sandalyeye çıkıp yükseltme
- ✓ Saçı keserek sakızı çıkarma
- ✓ Saç yıkanırken başı öne eğme
- ✓ Yeni saç modeli
- ✓ İçeri girme
- ✓ Masal anlatma
- ✓ Mola
- ✓ Taşınma
- ✓ Taşınma
- ✓ Yeni ev hakkındaki düşünceler
- ✓ Köpek arabası
- ✓ Şövalyeler yürümez
- ✓ Sır verme
- ✓ Partiye gitmeme
- ✓ Müdür odasına gitme
- ✓ Toplanma
- ✓ Zararlı içerikli oyunları oynatmama
- ✓ Okula götürme, çıkışta alma
- ✓ Ninni söyleme
- ✓ Derse geç kalmama
- ✓ Misafir olma
- ✓ Stüdyoya çocuk getirme
- ✓ Çocuğa isim verme
- ✓ Kıyafetler alma
- ✓ Sadece resime yoğunlaşma
- ✓ Tırnak yememek için yapılacaklar
- ✓ Baş kontrolü
- ✓ Şampuan alma

- ✓ Oda toplama ve ders yapma
- ✓ Odayı toplama
- ✓ Üzüntü giderme yolu
- ✓ Fetihten sonra konuşma
- ✓ Padişahın çağırması
- ✓ Ziyarete gelme
- ✓ Tohum ekme
- ✓ Gitmeden önce balıkçıya uğrama
- ✓ Taşınma
- ✓ Oskarı gezdirme
- ✓ Eşyaları kurcalamama
- ✓ Amcaya ziyarete gitme
- ✓ Toplanma
- ✓ Anneannesinin çözümü
- ✓ Babanın arkadaşının işyerine ziyaret
- ✓ Ekmek alma
- ✓ Önemli bir şey anlatma
- ✓ Işık olmadan her şeyi yapabilen biri
- ✓ Göründüğünü fark etme
- ✓ Eve çağırılma
- ✓ Şapkayı oyuncuya verme
- ✓ Bir aylık şapkayı alma
- ✓ Hezarfen adının verilmesi
- ✓ Udu eskiciden alma
- ✓ Sözlüğü eskiciden alma
- ✓ Giyilmeyen kıyafetler
- ✓ Olta
- ✓ Oyuncakları eskiciye verme
- ✓ İşe başlama
- ✓ Anne'nin teselli etmesi
- ✓ Bakıcı
- ✓ Masal anlatma
- ✓ Tekerlekli sandalye ile okula gelme
- ✓ Sabah kalkınca yapılan dua
- ✓ Bakkaldan ekmek alma
- ✓ Helikopteri tamir etme
- ✓ Dinlenme
- ✓ Oyun evine kilim serme
- ✓ Oyun evini süsleme
- ✓ Gözlem yapma
- ✓ Çiçeği yeni saksıya dikme
- ✓ İsim verilme

- ✓ Ödeve motive
- ✓ Masada konuşmaya devam etme
- ✓ İyi haber, kötü haber
- ✓ Sabah tekrar arama
- ✓ Dinlenme
- ✓ Kapı dışarı etme
- ✓ Karnı doyurma dışarı çıkma
- ✓ Eve dönme
- ✓ Eve dönme
- ✓ Resimde düzeltme
- ✓ Guguklu saat
- ✓ Deprem hakkında bilgi
- ✓ Mesaj yollamak için birinin gönderilmesi
- ✓ Misafiri içeri alma
- ✓ Sıranın sonunda yürüme
- ✓ Sesi alçaltma
- ✓ El sallama
- ✓ Arkadaşlarına sessiz olmalarını
- ✓ Kızma
- ✓ Başka eve taşınma
- ✓ Hatıra fotoğrafı çekilme
- ✓ Bir daha geç kalmamaya dikkat etme
- ✓ Eve girme
- ✓ Gelen kabı doldurma
- ✓ Ailenin çocuğun kafesine bakması

Fen aktiviteleri

- ✓ Topu yükseğe fırlatma
- ✓ Daha yükseğe top atma
- ✓ Yerçekimi kanunu
- ✓ Yerçekiminin varlığını kanıtlama
- ✓ Ay kararması
- ✓ Ay kararması nedeni
- ✓ Güneş tutulması
- ✓ Karanlığın yanıltması
- ✓ Rüzgârın yararı
- ✓ Yel değirmeni
- ✓ Ampul
- ✓ Sokak lambası
- ✓ Yarım tutulma
- ✓ Drbn verme
- ✓ Dünyanın büyüklüğü
- ✓ Aya giden astronotlar
- ✓ Ayda deniz olup olmaması
- ✓ Armstrong gibi zıplama
- ✓ Roket yapma
- ✓ Taklitte icat yapma
- ✓ Uçak

Çevre bilinci/ doğa aktiviteleri

- ✓ Farklı tür bitkilerin yararını anlatma
- ✓ Ağaç kesilmesinin zararları
- ✓ Ormansızlaştırma
- ✓ Suyu tasarruf etme
- ✓ Ağaçlar hakkında beş can alıcı madde
- ✓ Su verme
- ✓ Hava kirliliği hakkında bilgi
- ✓ Kirliliğin insanları kötü etkilemesi
- ✓ Hava kirliliğini azaltma yolları
- ✓ Çevre gönüllüsü olma
- ✓ Afiş yarışması
- ✓ Çok su harcama davranışını düzeltme
- ✓ Su tasarrufu için anneye küçük önerilerde bulunma
- ✓ Diş fırçalarken suyun sürekli akmamasına dikkat etme
- ✓ Birtakım alışkanlıklar dikkat etme
- ✓ Bahçede suyu tasarruflu kullanma yolları

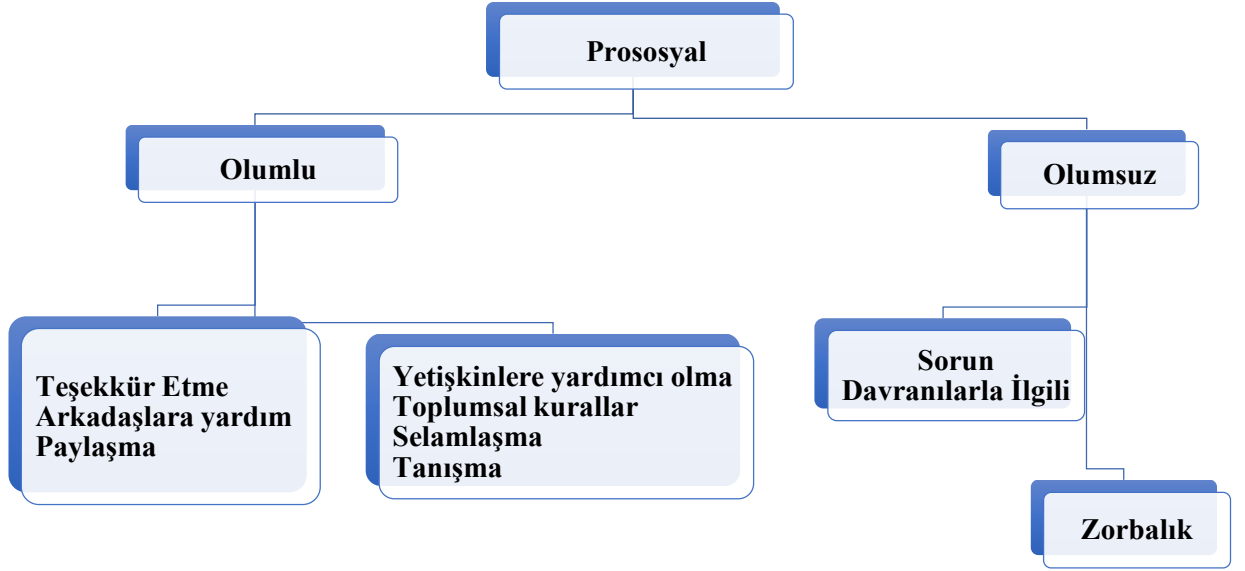
- ✓ Çevre ile ilgili toplanma
- ✓ Kâğıdı yerden alıp çöpe atma
- ✓ Çiçeğin kıymeti
- ✓ Lalenin Hollanda hikayesi
- ✓ Lale ile başka bir öykü
- ✓ Laleli etek
- ✓ Lale motifinin kullanıldığı yer
- ✓ Lalelere tekrar bakma, sulama
- ✓ Yiyecek çöplerini denize fırlatma
- ✓ Nar ağacının yararları
- ✓ Çevre çiçekleri
- ✓ Sonbahar en iyi neyin zamanı
- ✓ Farklı mevsimler
- ✓ İlkbahar kapıda
- ✓ Ormanı koruma
- ✓ Doğayı koruma projelerine katılma

Hayvanlar ile ilgili durumlar

- ✓ Kuşu veterinere götürme
- ✓ İlk doğacak kuzunun Ahmet'in olması
- ✓ Ahmet'in kuzuya isim koyma
- ✓ Kuzunun çayırlara götürülmesi
- ✓ Tavşan hediye edilmesi
- ✓ Kedi sürprizi
- ✓ Kedinin adını koyma
- ✓ Kedinin ihtiyaçları
- ✓ Veterinere gitme
- ✓ Kediye kafeste veterinere götürme
- ✓ Kuzu'nun çobana verilmesi
- ✓ Kuzu'nun çobana teslimi
- ✓ Kuzunun çayırlara götürülmesi
- ✓ Kuzuyu beraber arama
- ✓ Hayvanları evden atma
- ✓ Hayvanların sadece bir gece kalması
- ✓ Hayvanlar için ekmek almayı unutma
- ✓ Yavru şempanze
- ✓ Şempanzelerin adalarda yaşaması
- ✓ Tavşanı eve getirip isim koyma
- ✓ Tavşana yiyecek getirme
- ✓ Tavşanı özgürlüğüne kavuşturma
- ✓ Tavşana yer bulma
- ✓ Papağanı sevme

- ✓ Kediciğe bakma
- ✓ Kediciği sahiplenme
- ✓ Cıvcıvleri getirme
- ✓ Bahęedeki kedileri kutuya koyma
- ✓ Kedileri dışarda bırakma
- ✓ Kedilere süt verme
- ✓ Akvaryumda balık besleme
- ✓ Balıklara yem verme
- ✓ Küçük balıklardan birini verme
- ✓ Balık için büyük kavanoz alma
- ✓ Martılara simit atma
- ✓ Kedi ismini Momo koyma
- ✓ Momoyu anlatma
- ✓ Sokakta yaşayan diğer hayvanlarında hayatını kurtarma
- ✓ Kediler için kulübe yapımı
- ✓ Kulbeleri uygun yere koyma
- ✓ Haftasonu tatillerinde kulübe yapma
- ✓ Köpekler için kulübe
- ✓ Hayvanat bahçesine gitme
- ✓ Kediye bulma
- ✓ Kuşlara yiyecek bulma
- ✓ Hayvanlara bakma
- ✓ Kirpi bulup isim koyma
- ✓ Kirpi için yiyecek bir şeyler bırakma
- ✓ İnternetten bilgi alma
- ✓ Kirpiye yuva yapmaya yardım
- ✓ Kirpiyle resim ekme
- ✓ Uyanınca fırçayı gösterme
- ✓ Fırçayı ormana götürme
- ✓ Evcil hayvanlar hakkında ipucu
- ✓ Köpeği besleme
- ✓ Köpeğe isim koyma
- ✓ Kuşu kurtarma
- ✓ Sincapla oynama
- ✓ Kuşları kafese koyup asma satma
- ✓ Kuşu satma
- ✓ Hayvan hakkında bilgi verme
- ✓ Kedi resmi yollama
- ✓ Kanguru resmi izme
- ✓ Kadifenin dizginlerini tutma
- ✓ Atlardan korkmama
- ✓ Kedisinin başka kedilerle oynamasına izin vermeme

- ✓ Zürafayı besleme
- ✓ Karıncalar

Olumlu Prososyal

Teşekkür etme

- ✓ Doktora teşekkür
- ✓ Öğretmene teşekkür etme
- ✓ Hamburgerciye teşekkür etme
- ✓ Doktora teşekkür etme
- ✓ Sarılma ve teşekkür etme
- ✓ Teşekkür etme
- ✓ Teşekkür etme
- ✓ Teşekkür etme

Arkadaşa yardım

- ✓ Düşen arkadaşını kaldırma
- ✓ Dirsekten tutup yardımcı olma
- ✓ Birlikte gitme

Paylaşma

- ✓ Paylaşma
- ✓ Paylaşma
- ✓ Renkli kalemleri arkadaşla paylaşma
- ✓ Oyuncağı paylaşma
- ✓ Topladığı narları paylaşma
- ✓ Öğrendiklerini arkadaşla anlatma
- ✓ Boya kalemlerini paylaşma
- ✓ Kalemıraşı paylaşma
- ✓ Fikir paylaşımı
- ✓ Durumlarını paylaşma
- ✓ Arkadaşla samimiyeti dedeyle paylaşma

Yetişkinlere yardımcı olma

- ✓ Kaban ve şapka getirme
- ✓ Korkuluğı giydirme
- ✓ Eski eldivenleri korkuluğa giydirme
- ✓ Korkuluğı taşıma
- ✓ Küreğı taşıma
- ✓ Yardım etme -düğmeleri renklerine göre ayırıp yerleştirme
- ✓ Meyve satmaya yardım
- ✓ Garajda temizliğe yardım
- ✓ Anneye yardım
- ✓ Yardım etme
- ✓ Garsonlara yardım etme
- ✓ Ertesi günde yardım etme
- ✓ Yardımcı olma
- ✓ Balıkçıya yardım etme
- ✓ Öğretmene yardımcı olma
- ✓ Bir günlük terziye yardım etme
- ✓ Boyamaya yardım etme
- ✓ Resimlere yardım etme
- ✓ Koyunların yeri
- ✓ Çalılarda kımıldayan bir şey
- ✓ Adres yardımı
- ✓ Evrağı kente götürme
- ✓ Mermi taşıma, askerlere moral verme
- ✓ Düşmanı durdurma
- ✓ Farklı renkte giyinme
- ✓ Ütüleme
- ✓ Eşyaları çekmeceye koyma
- ✓ Oyuncakları toplama
- ✓ Bulaşık yıkama

- ✓ Bulaşık kurulama
- ✓ Eşyaları ayırıştırma
- ✓ Fransız kralı yardım istemesi
- ✓ Misafir hazırlığı

Toplumsal kurallar

- ✓ Gürültü yapmama
- ✓ Arkadaşla alay etmenin doğru bir şey olmaması
- ✓ Film izlerken sessiz olma
- ✓ Soru sormak için parmak kaldırma
- ✓ Sabahları selamlaşma
- ✓ Gün sonunda selamlaşma
- ✓ Arkadaşla karşılaşınca selamlaşma
- ✓ Sabahları selamlaşma
- ✓ Arayan kişiye hoş çakal deyip kişinin notunu alma
- ✓ Arayan yanlış numarayı aramışsa bunu belirtme
- ✓ Gürültü yapma
- ✓ Anne için gelen telefonu yanıtlayıp annenin müsait olmadığını söyleme
- ✓ Şekerleri izinsiz almama
- ✓ Hayvanat bahçesine gelirken yapılması gerekenler

Selamlaşma

- ✓ Aysel hanımın elifleri selamlaması
- ✓ Selamlama
- ✓ Selamlaşma
- ✓ Taner ile vedalaşma
- ✓ Selamlaşma
- ✓ Günaydın öpücüğü verme
- ✓ Günaydın
- ✓ Merhaba deyip daha sonra konuşacağını söyleme
- ✓ Selam alma
- ✓ Hoşcakal
- ✓ Sabahları selamlaşma
- ✓ Selamlaşma
- ✓ Çocukların selamlaması
- ✓ Sabah selamlaşma
- ✓ Selamlaşma
- ✓ Selamlaşma
- ✓ Arkadaşla selamlaşma

Tanışma

- ✓ Yusuf ile tanışma
- ✓ Yusuf'un kendini tanıtmayı

- ✓ Meryem'in kendini anlatması
- ✓ Sınıftakilerle tanışma
- ✓ Doktorla tanışma
- ✓ Öğretmenle tanışma
- ✓ Yeni öğretmenle tanışma
- ✓ Sınıf öğretmeniyle tanışma
- ✓ Tanışma
- ✓ Yolcularla tanışma
- ✓ Tanışma
- ✓ Tanışma
- ✓ Tapduk emre'yi tanıtırma
- ✓ Tanışma
- ✓ Kaptan ve rehberle tanışma
- ✓ Serviste yatan diğer çocuklarla tanışma
- ✓ Tanışma
- ✓ Arkadaşlarıyla tanıştırma
- ✓ Tanışma
- ✓ Fatı'nın kendini sınıfa tanıtırması
- ✓ Mahalledeki diğer çocuklarla arkadaş olma
- ✓ Bakıcıyla tanışma

Olumsuz Prososyal

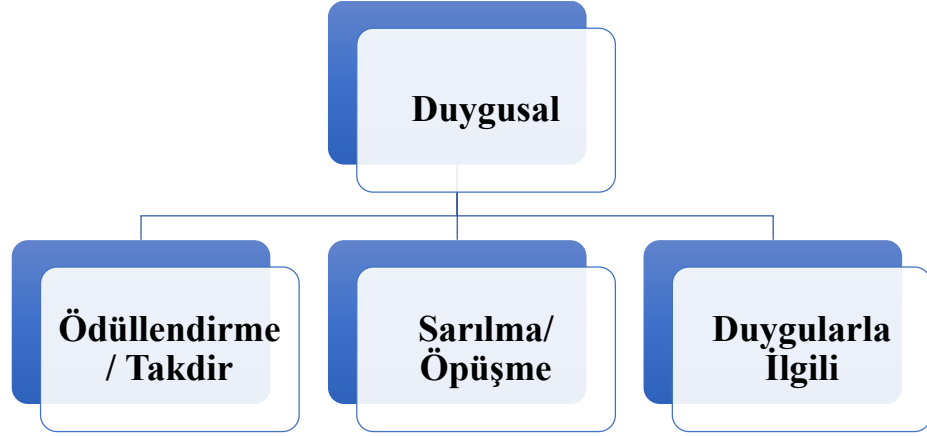
Zorbalık

- ✓ İtilme, tehdit edilme
- ✓ Dediğini yapma
- ✓ Ödevi yırtıp atma
- ✓ Kalem kutusuna el konulma
- ✓ Çelme takılma
- ✓ Arkadaşının silgisini alma
- ✓ Alay edilme
- ✓ Alay etme
- ✓ Kırıcı söz söyleme
- ✓ İtip düşürme
- ✓ Çanta saklama
- ✓ Kaykayla çocukların üzerine kayma
- ✓ Yaptıkların hesabını verme
- ✓ Hesap görme
- ✓ Zorbalığa karşı davranış biçimi
- ✓ Maske çıkarma

Sorun davranışlarla ilgili durumlar

- ✓ İki çocuk kavgası

- ✓ Gece kâbus görme
- ✓ Karanlıktan korkma
- ✓ Canavar
- ✓ Canavarın resmini çizme
- ✓ Canavarın yüzüne gülümseme çizme
- ✓ Korkmak
- ✓ Gözler açık uyuma
- ✓ Her şey benim
- ✓ Kavga çıkarma
- ✓ Defteri yırtma
- ✓ Alay etme
- ✓ Kalem kırma, defter yırtma
- ✓ Çocuğun kulağını çekme
- ✓ İki kızın tartışması
- ✓ Korkunç hikayeler
- ✓ Hayaletlerin zarar verip vermemesi
- ✓ Kötü bir şey olacak hissi
- ✓ Konuşmak istememe
- ✓ Sıkılma
- ✓ Defterin yırtılması
- ✓ Kötü hissettiğinde sözel olarak ifade
- ✓ Oyun tedavisi
- ✓ Kaygı ile baş etmenin yararı
- ✓ Geceleri yatağa yağmur yağma
- ✓ Psikoterapiste gitme
- ✓ Psikoterapistle konuşmak
- ✓ Grup çalışması
- ✓ Hareket planı
- ✓ Arkadaşların yanında daha çok gülümseme
- ✓ Sakarlık
- ✓ Özel öğrenme güçlüğü
- ✓ Uzmanla çalışmalar yapma
- ✓ Çalışmalar yapma
- ✓ Defter kesme
- ✓ Psikoloğa gitme
- ✓ Psikoloğun soru sorması
- ✓ Zoe'nin durumu
- ✓ Sinirlenip dondurmayı atma
- ✓ Kavga etme huyundan vazgeçme
- ✓ Kakayı tuvalete yapma
- ✓ Kaka yapılmaması

Ödüllendirme/ takdir

- ✓ Arkadaşı alkışlama
- ✓ En ilginç eşyayı birinci seçme
- ✓ Şakir'i birinci seçme
- ✓ Cesur çocuklar belgesi
- ✓ Ödülü gösterme

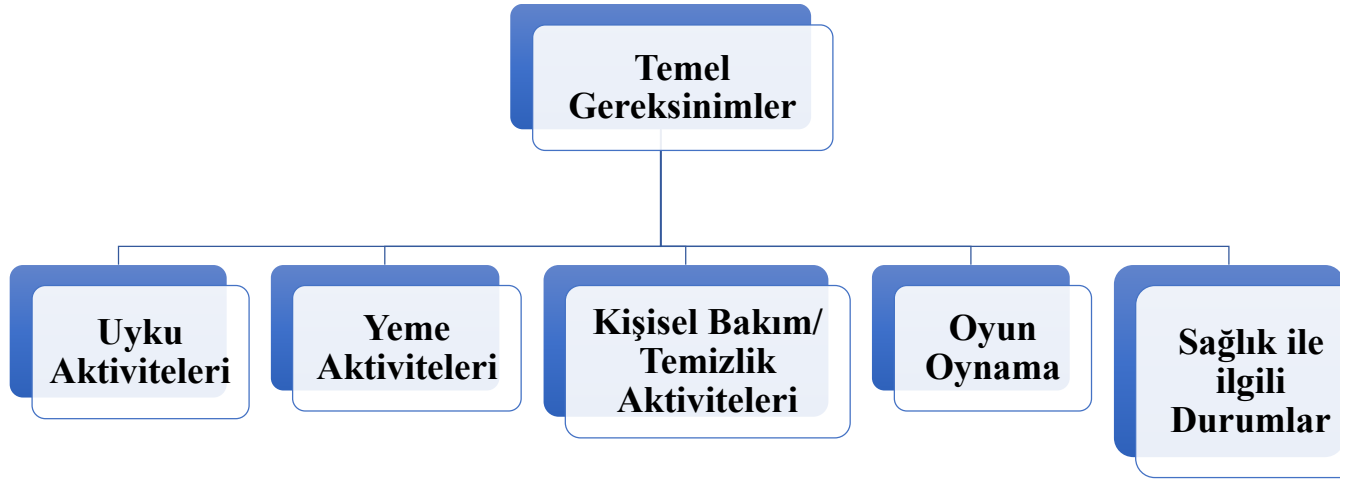
Sarılma/ öpüşme

- ✓ Kucaklaşma
- ✓ Kucaklaşma
- ✓ Sarılma ve teşekkür etme
- ✓ Boynuna sarılma
- ✓ Görevliye sarılma, midilliye binme
- ✓ Öpücük verme
- ✓ Boyna atlama
- ✓ Anneye sarılma

Duygularla ilgili

- ✓ Arkadaşın üzgün olduğunu tahmin etme
- ✓ Baba'nın annesinden ayrılmak istemesi
- ✓ Abinin gülmesi
- ✓ Annenin bebeğim deyip gülmesi
- ✓ Memoş'a gülünmesi
- ✓ Memoş'un kulaklarına gülme
- ✓ Masala gülme

- ✓ Servis şoförünün küçümsemesi
- ✓ Murat'ın dedesinin ölüm haberi
- ✓ Murat'ın üzgün olması
- ✓ Arkadaşla buluşma
- ✓ Kandırılma

Uyku aktiviteleri

- ✓ Anneyle birlikte uyuma
- ✓ Memoş'un uyandırılması
- ✓ Yatağa götürülüp masal anlatma
- ✓ Uyumak istememe
- ✓ Yatmak
- ✓ Uyumak
- ✓ Sabah uyanma
- ✓ Yatağa muşamba serme
- ✓ Uyuyor numarası, teselli
- ✓ Kardeşi uyandırma
- ✓ Topa karşılık bir gece uyuma
- ✓ Salıncağa karşılık bir gece uyuma
- ✓ Uyuma
- ✓ Kediyle birlikte uyuma
- ✓ Uyandırılma
- ✓ Yatıp dinlenme
- ✓ Uyandırılma

- ✓ Uyuyamama
- ✓ Abiyi uyandırma
- ✓ Yatmaya hazırlık
- ✓ Uyku duası
- ✓ Uyku duasını sesli okuma
- ✓ Yatma
- ✓ Sohbet etmek için uyandırma
- ✓ Memoş'un uyandırılması
- ✓ Dedeyi öperek uyandırma
- ✓ Düşten uyanma

Yeme aktiviteleri

- ✓ Akşam yemeği hazırlığı
- ✓ Meyve yeme
- ✓ Yemek
- ✓ Sofraya gitmeme
- ✓ Turtadan iki dilim yeme
- ✓ Büyük pasta hazırlama
- ✓ Restorana gitme
- ✓ Pasta yemek için izin isteme
- ✓ Kendi payını yemek
- ✓ Yemeğe çağırılma, yemekten sonra tv izleme
- ✓ Aşureyi hemen bitirme
- ✓ Yemek
- ✓ Zeytinyağlı pırasa
- ✓ Kahvaltı
- ✓ Yemek yeme
- ✓ Pilav yeme bezelye yememe
- ✓ Meyve hazırlama
- ✓ Kahvaltı
- ✓ Domates
- ✓ Pastayı hazır hale getirme
- ✓ Bugünkü menüyü seçme
- ✓ Menü için hazırlıklar
- ✓ Paranın üstü
- ✓ Yemek yapımı
- ✓ Kahvaltı
- ✓ Öğle yemeğini odaya getirme
- ✓ Yemek yeme
- ✓ Yemek ısmarlama
- ✓ Kahvaltı
- ✓ Yemeğe gitme

- ✓ Pasta hazırlayıp babayı davet
- ✓ Yemek
- ✓ Okula gitmeden çizgi film izlerken kahvaltı yaptırtma
- ✓ Yemek hazırlama
- ✓ Çeşit çeşit yiyecek hazırlama
- ✓ Yemek hazırlama
- ✓ Kahvaltı hazırlıkları
- ✓ Kek yapma
- ✓ Kek ikram etme
- ✓ Poğaç, kek yeme
- ✓ Börek yapma
- ✓ Pasta, meyve suyu ikram etme
- ✓ Peynir yumurta yeme
- ✓ Peynirleri kardeşin tabağına koyma
- ✓ Süt içme
- ✓ Kahvaltı
- ✓ Yemekler yapma
- ✓ Sofra hazırlama
- ✓ Kahvaltı hazırlama
- ✓ İstedığı besinleri yeme
- ✓ Sebze çorbası, meyve yeme
- ✓ Öğle yemeği için sandviç
- ✓ Süt içme
- ✓ İkramlar hazırlama
- ✓ Yemek yeme
- ✓ Sevdiklerine bir şeyler ısmarlama
- ✓ Sandviç hazırlama
- ✓ Komşuya yemek götürme
- ✓ Meyve getirme
- ✓ Yemek
- ✓ Limonata içme
- ✓ Yemek
- ✓ Limonata ve mola
- ✓ Yemek
- ✓ Dondurma yeme
- ✓ Kahvaltı
- ✓ Mutfaktan mısır alma
- ✓ Anneden süt isteme
- ✓ Anneden bir bardak daha süt isteme
- ✓ Anneden bir bardak daha süt isteme
- ✓ Anneden bir bardak daha süt isteme
- ✓ Çikolata ikramı

- ✓ Çikolata yememe
- ✓ Tost yapma
- ✓ Elma ikram etme
- ✓ Sofraya gelme

Kişisel bakım/ temizlik aktiviteleri

- ✓ Banyo yapma
- ✓ Yıkanmak istememe
- ✓ Artık yıkanabiliriz
- ✓ Banyo yapmak isteme
- ✓ Saç tarama
- ✓ Banyoya girme
- ✓ Saçları temizleme
- ✓ Kıyafetleri değiştirme
- ✓ Çantayı temizleme
- ✓ Elleri yıkayıp sofraya oturma
- ✓ Elleri yıkama
- ✓ Elleri yıkama
- ✓ Elleri yıkama
- ✓ Elleri yıkama
- ✓ Elleri yıkama
- ✓ Yerleri süpürme
- ✓ Camları silme
- ✓ Kapıyı yıkamak

Oyun oynama

- ✓ Arkadaşlarla oynamak
- ✓ Kumdan kale
- ✓ Korsancılık oynama
- ✓ Kayalara koşma
- ✓ Saklambaç oynama
- ✓ Oyun oynama
- ✓ Oyun oynama
- ✓ Arkadaşlarla çeşitli etkinlikler yapma
- ✓ Hazine avı oyunu
- ✓ Sokakta top oynama, satranç oynama
- ✓ Arkadaşlarla kartopu oynama
- ✓ Topu verme
- ✓ Maç yapma
- ✓ Oyun tarzını gösterme
- ✓ Topa vurma
- ✓ Daha az dönme

- ✓ Kafayı kullanma
- ✓ Kraliçe arı olma arı taktiği
- ✓ Arı taktiği uygulama
- ✓ Taktikle oynama
- ✓ Bir maç daha oynama
- ✓ Kuzenini oyuna davet etme
- ✓ İsteddiği gibi oynama
- ✓ Dışarda oynama
- ✓ Kaptancılık oynama
- ✓ Yeni yelken
- ✓ Kaptan olma
- ✓ Sırayla dümen kullanma
- ✓ Karda oynama, kardan adam yapma
- ✓ Yarış yapma
- ✓ Kuaförcülük oynama
- ✓ Kuaförcülük oynama
- ✓ Kardan adam yapma
- ✓ Tavşana benzetme
- ✓ Bahçede oyun
- ✓ Bahçede oynama
- ✓ Topla oynama
- ✓ Avcılık oynama
- ✓ Kaykay parkında oynama
- ✓ Oyun oynama
- ✓ Oyun oynama, konuşma
- ✓ Deniz kabuklarıyla oyun
- ✓ Oyun oynama
- ✓ Oyun oynayan çocukların yanına gitme
- ✓ Sevilen kahramanlar olma
- ✓ Yeni arkadaşlarla oynama
- ✓ Değişik oyunlar oynama
- ✓ Oyun oynama
- ✓ Oyun oynama
- ✓ Define avı
- ✓ Yarış
- ✓ Yarış
- ✓ Kuma gömülme
- ✓ Oyun oynama
- ✓ Yeniden zar atma
- ✓ Oyuna yılan çizme
- ✓ Oyun patisi
- ✓ Oyun oynama

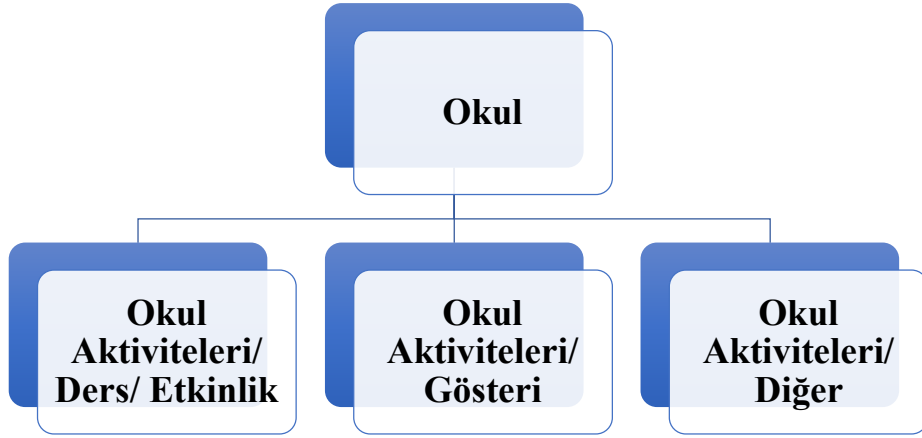
- ✓ Arabalarla oynama
- ✓ Beraber oynama
- ✓ Top oynama kuralları
- ✓ Topa tüm gücüyle vurma
- ✓ Oynamaya gelme
- ✓ Kule yapma
- ✓ Bebekle oynama
- ✓ Saat kaç oyunu
- ✓ Misket oynama
- ✓ Saklambaç oynama
- ✓ Penguen yarışı oyunu
- ✓ Hazine avı
- ✓ Penguen yarışı
- ✓ Çocuklarla oynama
- ✓ Oyunlar oynama
- ✓ Dışarda oynama
- ✓ Oyun oynama
- ✓ Kumların üzerine bir şeyler çizme
- ✓ Ahmet'e top atma
- ✓ Saklambaca katılma
- ✓ Oyuncaklarla oynama
- ✓ Oyun oynama
- ✓ Bahçede oyun
- ✓ Deprem oyunu
- ✓ Deprem oyunu oynama
- ✓ Restoran yerine oyun oynama
- ✓ Yeni oyunlar bulma
- ✓ Bahçede oyun
- ✓ Kırlarda oynama
- ✓ Yapraklarla oyun
- ✓ Arkadaşlarla parkta oynama
- ✓ İkizlerle oynama
- ✓ Tırmanma parkuruna tırmanma
- ✓ Sabun baloncuğu ile oynama
- ✓ Kukla oynama
- ✓ Yeniden zar atma
- ✓ Oyuna yılan çizme
- ✓ Trampelen atlama
- ✓ Top oynamaya gitme
- ✓ Selmalarda oynama
- ✓ Lokantacının karta damga vurma
- ✓ Kumda oynama

- ✓ Kırlarda oynama
- ✓ Küçük kareler yapma
- ✓ Hızlı olduğunu gösterme
- ✓ Eğilip selam verme
- ✓ Kahramanların yerine kendilerini koyma
- ✓ Kuklalarla düşünceleri anlatma
- ✓ Oyun evi fikri
- ✓ Bağ evini oyun evi için hazırlama
- ✓ Cemile'nin evi
- ✓ Uzay istasyonu kurma
- ✓ Salon gezegenini toplama
- ✓ Salon gezegeninde gezme
- ✓ Orkestra kurma
- ✓ Oyun evi projesi
- ✓ Ayakkabı defilesi yapma
- ✓ Oyuncak kutusu yapma

Sağlık ile ilgili durumlar

- ✓ Hastalanma
- ✓ Koltuğa oturtma
- ✓ Tekerlekli sandalye
- ✓ Muayene odasında muayene edilme
- ✓ Babanın davranışı
- ✓ Okumak için çeşitli kitaplar
- ✓ Serum takma
- ✓ Zehirlenme
- ✓ Ayhan'ın muayenesi
- ✓ Kanayan kol tedavisi
- ✓ Yaranın tedavisi sırasındaki tutum
- ✓ Bandın ıslatılmaması ve değişimi
- ✓ Doktora gitme
- ✓ Muayene etme
- ✓ Hastane de kullanılacak eşyaların hazırlanması
- ✓ Kalacağı servis ile ilgili bilgi verilme
- ✓ Yatacağı yatak ve odanın gösterilmesi
- ✓ Ateş ve tansiyon ölçme
- ✓ Doktor çağırma
- ✓ Muayene etme
- ✓ Muayene sonucu
- ✓ Şekerin yararlı olması
- ✓ Oksijenli su ile yıkama
- ✓ Kulakları sıcak tutma

- ✓ İki kulağında kumaş parçasıyla bantlanması
- ✓ Doktora muayene için gitme
- ✓ Aşı olmak
- ✓ Doktora gitmek istememe
- ✓ Doktorla tanışma
- ✓ Muayene etme
- ✓ İki tekerlekli bisiklete binme
- ✓ Şeker ikram etme
- ✓ Diş fırçalama
- ✓ Doktora tekrar gitme isteği
- ✓ Rahatsızlığı öğrenme
- ✓ Doktora gitme
- ✓ Doktor muayenesi
- ✓ Doktor çağırma
- ✓ Hastaneye gitme
- ✓ Mide bulanma
- ✓ Muayene
- ✓ Hastaneye gitme
- ✓ Kesilen parmağa müdahale
- ✓ Üşütme
- ✓ Muayene etme
- ✓ Diş ağrısı
- ✓ Hastalığı haber verme
- ✓ Çikolatanın alerji yapması
- ✓ Çikolata yiyen çocuğun hali
- ✓ Kolanın sağlıksız bir şey olması
- ✓ Şekerlerin zararı
- ✓ Çikletin zararı
- ✓ Tıraşın durumu

Okul aktiviteleri/ gösteri

- ✓ Öğretmenin yanına gidip prova yapma
- ✓ Dans edip şarkı söyleme
- ✓ Müsamereye geleceklerle ilgili bilgi
- ✓ Müsamere için çeşitli kostümler giyme
- ✓ Grupların sırayla sahneye çıkması
- ✓ Kızların dönmesi, erkeklerin rap rap yürümesi
- ✓ Sahneye çıkmak istememe
- ✓ Tek sıra halinde el ele tutuşup sahneye çıkma
- ✓ Çocukların dans edip şarkı söylemesi
- ✓ Tiyatro hazırlığı
- ✓ Öğrenci rolü
- ✓ Sahnede prova yapma
- ✓ Kapanışı yapma
- ✓ Sahnede ağaç olma
- ✓ Gösteriyi kurtarma
- ✓ Öğretmenin hoşnutsuz olması
- ✓ Tiyatro oyunu yapma
- ✓ Dekor oluşturma
- ✓ Başlama zili
- ✓ Yıl sonu gösterisine katılım
- ✓ Önümüzdeki yıl gösterisine karar verme
- ✓ Şarkı söyleyip dans etme
- ✓ Kaya olma
- ✓ Prenses olup sahnede dönme
- ✓ Avuçları hareket ettirme
- ✓ Yağmur bulutu olma
- ✓ Serbest dans

- ✓ Parmakları germe ve öne uzatma

Okul aktiviteleri/ diğer

- ✓ Okulun duvar resimlerini yapma
- ✓ Öğretmenin resimleri duvara asması
- ✓ Anaokuluna gitmek istememe
- ✓ Anaokulunda günün nasıl geçtiği
- ✓ Rengin koyulaşması
- ✓ Anaokulu kötü
- ✓ Anaokuluna gitme isteği
- ✓ Şakir'e şakacı Şakir denmesi
- ✓ Şakir'in şaka yaptığını söyleme
- ✓ Okula hazırlık
- ✓ Yeni bir okula gitme
- ✓ Yeni okula ziyaret
- ✓ Öğretmenin yeni okulu tanıtması
- ✓ Aynı masada oturma
- ✓ Okuldaki kitapları eve götürebilme
- ✓ Okulun futbol takımına katılma
- ✓ Yeni öğretmen
- ✓ Dönem içinde yeni şeyler öğrenme
- ✓ Sihirli şapka
- ✓ Hayvanlar konusu
- ✓ Derse erken gelme
- ✓ Müzeye gitme
- ✓ Çocukların erkenden gelip beklemeleri
- ✓ Sınıfı gösterme
- ✓ Okul çantası hazırlığı
- ✓ Tombiş'i okula götürme
- ✓ Arkadaşların yanına gitme
- ✓ Sınıfı gösterme
- ✓ Sınıfta yeri bulma
- ✓ Öğretmenden izin alma
- ✓ Sınıfı bulma
- ✓ Köpeğin okula götürülmemesi gerektiği
- ✓ Okula gitmek istememe
- ✓ Okula gitme
- ✓ Konuşmak istememe
- ✓ Okulu sevmeme
- ✓ Okula gitme
- ✓ Oyuncakla okula gitme eve dönmek istememe
- ✓ Okula gitme

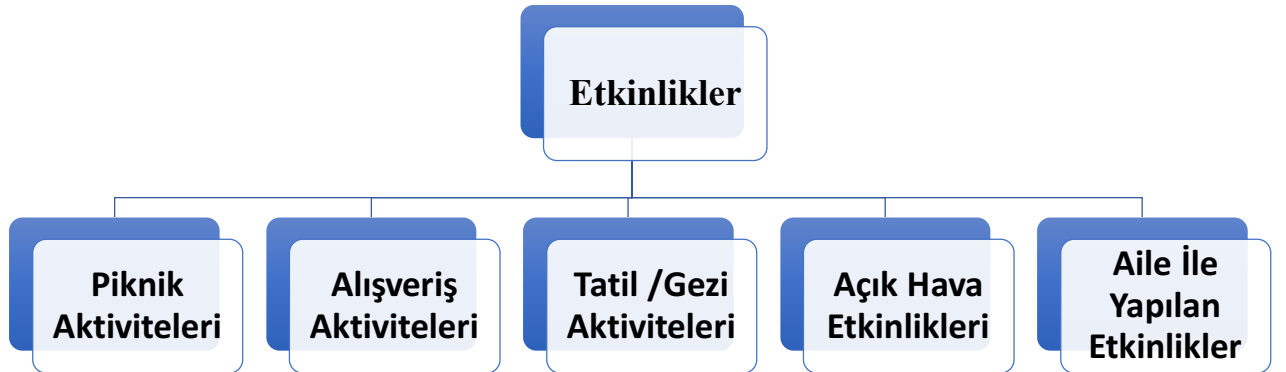
- ✓ Okula gitme
- ✓ Okulda kampanya düzenleme
- ✓ Nakille ilgili okul müdürüne gitme
- ✓ Okula kaydın öğretmenin kabulü ile olması
- ✓ Fati'nin sınıfta nasıl yapacağını bilememek
- ✓ Fati'nin oturacağı yer
- ✓ Okuldan alınma
- ✓ Okula kedi götürme
- ✓ Okula kedi götürme
- ✓ En güzel ders
- ✓ Oyuncakla okula gitme eve dönmek istememe
- ✓ Okula gitme
- ✓ Okulun tatil olma durumu
- ✓ Öğretmenin tombişi getirmesi
- ✓ Arkadaşların uzakta resim yapmaları
- ✓ Arkadaşların fırçalarını tamir etmesi
- ✓ Kerem'in fırça tamir etmesinin önerilmesi
- ✓ Duvardaki resimlerin silinmesine izin verilmeme
- ✓ Kültür şenliğine götürme
- ✓ Pastane köşesi
- ✓ Resim çizme
- ✓ Aşçı ve doğum günü çocuğunu tebrik etme
- ✓ Resim çizme
- ✓ Okula elbiseyi giyme

Okul aktiviteleri/ ders/ etkinlik

- ✓ Çarpma yöntemini öğrenmek istememe
- ✓ Okulda öğretmenle kalma
- ✓ Öğretmenin destek olması
- ✓ Öğretmenin soru sorması
- ✓ Kilden fil yapma
- ✓ Hayvan taklidi yapma
- ✓ Vurma cezası olarak başka hayvanlar olma
- ✓ Arkadaşla barışma
- ✓ Hikâye salatası etkinliği
- ✓ Öğretmenin soru sorması
- ✓ Öğretmenin soru sorması
- ✓ Müfettiş geldiğinde saygılı olma
- ✓ Müfettişin soru sorması
- ✓ Şakanın yerinde yapılması
- ✓ Evcil hayvanlar konusu işleme
- ✓ Evcil hayvanının ne olduğunu söyleme

- ✓ Hayvanın sakalını değil bıyığını oynatması
- ✓ Sınıfa keçi getirme
- ✓ Keçiye sınıfa getirmeye öğretmenin çıkışması
- ✓ Keçiye sınıftan götürme
- ✓ Matematik etkinliği
- ✓ Konu sağlık, çiçekçiye gitme
- ✓ Ders zamanı
- ✓ Ödevleri yapma
- ✓ Notları düzeltme
- ✓ Ceza alma
- ✓ Okula gönderme
- ✓ Okulda öğretmene kahvaltıda yenilenleri söyleme
- ✓ Cevaba arkadaşların gülmesi
- ✓ Başka kimlere büyüklerin yemek yedirdiği
- ✓ Herkesin kendi yemeğini yemesi ve ertesi günkü yenilenleri söyleme
- ✓ Acıkma hissinin nasıl olduğu
- ✓ Doyma hissinin nasıl olduğu
- ✓ Acıkma ve doyma hissi
- ✓ Sınıfa doktor daveti
- ✓ Doktora yiyecek alışverişi ile ilgili sorular
- ✓ Ödev gösterme
- ✓ Oyuncağı sınıfa getirme
- ✓ Soru hazırlama
- ✓ Sınav kağıdını gösterme
- ✓ Sınav kâğıdı çektirme
- ✓ Sınav kağıdını aldığını söyleme
- ✓ Araştırma ödevi
- ✓ Proje ödevi için grup oluşturma
- ✓ Öğretmenin çocuklardan not kağıdına soru yazmalarını istemesi
- ✓ Müzik dinletme ve kafada resim canlandırma
- ✓ Yazıya geçirme
- ✓ Ödev yapma
- ✓ El işi ödevi
- ✓ En sevilen hayvan resmi yapma
- ✓ Hayvanları iki gruba ayırma
- ✓ Tekerleme
- ✓ Masal ya da öykü yazma
- ✓ Tekerleme
- ✓ Şakir'e şaka hazırlama
- ✓ Eşya ve oyuncakları sergileme
- ✓ Eşyaları sıralara yerleştirme
- ✓ Getirdiklerini gösterme

- ✓ Örümceği gösterme
- ✓ Bilmece sorma
- ✓ İlk bilmece
- ✓ Sırayla bilmeceleri sorma
- ✓ Ebe seçme
- ✓ Horoz gibi ötme
- ✓ Bülbül gibi ötme
- ✓ Miyavlama
- ✓ Kil hamuru hazırlama
- ✓ Tekerleme yazma
- ✓ Kitap okuma
- ✓ Boyama
- ✓ Masal
- ✓ Kitap okuma
- ✓ Matematik problemi
- ✓ Resim yapma
- ✓ Renkli yağmur damlaları
- ✓ Hayvanlarının resmini çizip çantaya koyma
- ✓ Hayvanın tüylerini suluboya ile boyama
- ✓ Hikaye okuma
- ✓ Babayla evin maketini yapma
- ✓ Çarpmanın pratik bir yöntemi
- ✓ Anlatılanları resmetme
- ✓ Öğretmenin alması
- ✓ Aile resmi yapılması
- ✓ Tek sıra halinde koşma
- ✓ Bankta oturma
- ✓ Alfabedeki harfleri öğrenme
- ✓ Bez bebek dersi
- ✓ Bebeğin acısını dindirme

Piknik aktiviteleri

- ✓ Hep birlikte mangal yapma
- ✓ Dere kenarında piknik yapma
- ✓ Okul pikniği
- ✓ Pikniği çadırdan yapma

Alışveriş aktiviteleri

- ✓ Pazar'a gitme
- ✓ Kuruyemişçiye gitme
- ✓ Süsleme şeridi
- ✓ Yelek için kırmızı kadife
- ✓ Çarıkların güzel olması
- ✓ Çarığa ponpon dikme
- ✓ Markete gitme, sebze-meyve seçme
- ✓ Alışveriş yapma
- ✓ Alışveriş
- ✓ Oyuncak alma
- ✓ Semt pazarına gitme
- ✓ Marketten pasta alma
- ✓ Mum alma
- ✓ Maketten parçayı alma
- ✓ 2 tl'yi harcama
- ✓ Yeni bilgisayar alma
- ✓ Kartpostal alma

Tatil /gezi aktiviteleri

- ✓ Tatilde gidilecek yer
- ✓ Amerika'ya ziyaret
- ✓ Tatili değerlendirme
- ✓ Yolculuk
- ✓ Gezi rotası
- ✓ Mavi yolculuğa çıkma
- ✓ Yedi ve kleopatra adasına yolculuk
- ✓ Tatile çıkma
- ✓ Valiz hazırlama
- ✓ Valiz hazırlama
- ✓ Pastaneye davet
- ✓ Pastaneye gitme tarihi
- ✓ Müzeye gitme
- ✓ Gezinin programı

- ✓ Yediden fazla ada ziyareti
- ✓ Gökyüzündeki yıldızları izleme
- ✓ Deniz parlaması
- ✓ Kutup yıldızı
- ✓ Şehir gezisi
- ✓ Kütüphaneye gitme
- ✓ Vapurun üst katına çıkma
- ✓ Şehir gezisi
- ✓ Önce gidilecek yer
- ✓ Otobüsle kaleye çıkma

Açık hava etkinlikleri

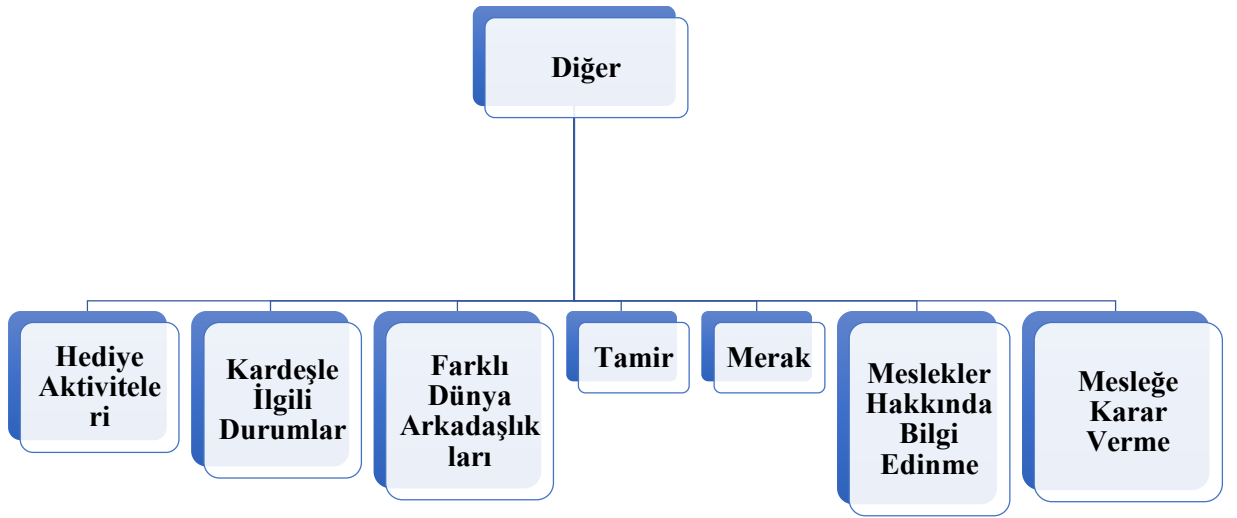
- ✓ Çiçek toplama
- ✓ Çiçek toplayamama
- ✓ Büyük dağ sıçanı
- ✓ Elif'in dağ gölü keşfi
- ✓ Suyun soğuk olmasıyla tekneye binmeye karar verme
- ✓ Yankı
- ✓ Kızak pisti
- ✓ Kızıktan kayma
- ✓ Yar'ı öğrenme
- ✓ Farklı yürüyüşler yapma
- ✓ Yürüyüşe çıkma
- ✓ Çiçek dolu bahçe
- ✓ Tohum alma
- ✓ Toprağı koyup yayma
- ✓ Fideleri bahçeye dikme
- ✓ Ayrık otları temizleme
- ✓ Parka gitme
- ✓ Denize gitme
- ✓ Parka gitme
- ✓ Denizde yüzme
- ✓ Nehirde balık avlama
- ✓ Balığa arkadaşını ve köpeğini davet etme
- ✓ Oltayı söğütün dalına takma
- ✓ Babayı suya düşürme
- ✓ Bahçeye çıkma
- ✓ Dışarı çıkma
- ✓ Parka gitme
- ✓ Salıncakta sallanma
- ✓ Ağaç dalları toplama
- ✓ Trampelen atlama

- ✓ Deniz kenarında buluşup bisiklet binme
- ✓ Tekne ile balık tutma
- ✓ Halat çekme
- ✓ Bahçeye çıkma
- ✓ Tırtıl resmi
- ✓ Tırtılı uzatma
- ✓ Tırtılın uzama nedeni
- ✓ Dedenin başparmağını boyama
- ✓ Parka gitme
- ✓ Kardan adam yapma
- ✓ Denize açılma
- ✓ Yürüyüş yapma
- ✓ Ağaca tırmanma
- ✓ Bahçeye çıkma
- ✓ Parka gitme
- ✓ Deniz kıyısına gitme
- ✓ Bağa gitme
- ✓ Bisiklete binme
- ✓ Aysel hanımın elif'e yürüyüş kartı vermesi
- ✓ Ahmet bey'in yürüyüş lideri olarak gelmesi
- ✓ Meryem'in kayıntı getirmesi
- ✓ Meryem'in elif'in yürüyüş kartına damgayı basması
- ✓ Elif'in kartına yeni damgalar vurulması
- ✓ Elif'in yürüyüş puanlarını toplaması
- ✓ Fotoğraf çekilme
- ✓ Sahil hakkında bilgi
- ✓ Çıtırı görmeye gitme
- ✓ Korkuluğa bakma
- ✓ Yola devam etme
- ✓ Yola devam etme
- ✓ Öcünün ışıktaki benekli olması
- ✓ Yürüyüşe çıkma
- ✓ Mor gülün peşine düşme
- ✓ Mor gülün peşine düşme
- ✓ Karavandan inip çiçek toplama
- ✓ Hayvanat bahçesine gitme
- ✓ Bitkileri tarhlara yerleştirme
- ✓ Deniz sonrası bakım
- ✓ Ahududu toplama
- ✓ Uçurtma uçurma
- ✓ Hayvanat bahçesine gitme
- ✓ Daldan duvarın öte tarafına atlama

- ✓ Deniz kabuklarından kolye
- ✓ Oyun öğrenme
- ✓ Anneannelerde yapılan etkinlikler
- ✓ Arkadaşları bahçeye davet etme
- ✓ En güzel yere gitme
- ✓ Borazana trampetle eşlik etme
- ✓ Müzik aletleri ile katılma

Aile ile yapılan etkinlikler

- ✓ Babayla evin maketini yapma

Hediye aktiviteleri

- ✓ Arkadaşlara armağan alma
- ✓ Her arkadaşına tek tek hediye alma
- ✓ Arkadaşlarının hediyesi
- ✓ Arkadaşların hediye beğenmemesi
- ✓ Gösteri sonunda armağan dağıtma
- ✓ Salondakilere kuruyemiş dağıtma
- ✓ Sürpriz taç verme
- ✓ Bilmeceler kitabı hediye edilme

- ✓ Armağan olarak çikolata isteme
- ✓ Filmden sonra koca bir kutu hediye edilme
- ✓ Doğum günü hediyesi
- ✓ Boyama kitabı hediyesi
- ✓ Baba'nın sürprizi
- ✓ Oyuncak gemi sürprizi
- ✓ Bisiklet hediye
- ✓ At çiftliği sürprizi
- ✓ Dışarı çıkıp oyuncak alma sürprizi
- ✓ Kahvaltı sürprizi
- ✓ Arkadaşlara hediye hazırlama
- ✓ Deryaya hediye alma
- ✓ Arkadaşlar için renk renk meyve sabunları alma
- ✓ Hediye verme
- ✓ Şeker hediye etme
- ✓ Anneye sürpriz yapma
- ✓ Batik hediyesi
- ✓ Sürpriz
- ✓ Hediye
- ✓ Yeni sürprizler bekleme
- ✓ Annenin cemileye ta yapması
- ✓ Doğum günü kutusu
- ✓ Kitap hediyesi
- ✓ Eve sessizce girip sürpriz yapma
- ✓ Boya seti tuval
- ✓ Boya setine çikolata koyma

Kardeşle ilgili durumlar

- ✓ Tombiş'i Murat'a verme
- ✓ Bütün dikkatin kardeşe verilmesi
- ✓ Tombiş'i kardeşe verme
- ✓ Kardeşiyle ilgili düşüncelerini söyleme
- ✓ Bebeğın olacağının söylenmesi
- ✓ Annenin karnına bakma
- ✓ Erkek kardeşi görme
- ✓ Anneye bir buket iek ve çikolata alma
- ✓ Kardeş için oyuncak
- ✓ Kardeşi kucağaa alma
- ✓ Biberon
- ✓ Yürümeyi öğretme
- ✓ Annem seni daha çok seviyor
- ✓ Annem seni daha çok seviyor

- ✓ Hangimizi daha çok seviyorsun sorusu
- ✓ Senin sevdiğin meyvelerden almış
- ✓ Senin sevdiğin meyvelerden almış
- ✓ Yanağından öp kavgası
- ✓ Sen öp kavgası
- ✓ Bebek olacağı haberinin verilmesi
- ✓ Haberi arkadaşlarla paylaşma
- ✓ Bebeği çöpe atma fikrini aileye söyleme
- ✓ Oyuncak bebek
- ✓ Kardeş cinsiyetini öğrenme
- ✓ İstenen oyuncakların alınması
- ✓ Kardeşi görme
- ✓ Bebeği sevmeye
- ✓ Bebeği kucağa alma
- ✓ Bebeğin altına temizleme
- ✓ Bebeğin saçlarını tarama
- ✓ Kardeşe sinirlenme
- ✓ Kardeş gibi çılgılık atma
- ✓ Kardeşi uyutma
- ✓ Kardeş olması
- ✓ Kardeşten hediye kitaplar alma
- ✓ Kardeş olacağını haber verme
- ✓ Beraber yatma
- ✓ Bebeği kucağa alma
- ✓ Anne kucağına çıkma
- ✓ Bebeğin kafasını çevirme
- ✓ Bebeği istememe
- ✓ Ebeveyn yatağına yatma
- ✓ Kardeşinin durumunu öğrenme
- ✓ Kardeş için bir şeyler yapma
- ✓ Kardeşe mesaj kavanozu hazırlama
- ✓ Kardeşinin durumu hakkında bilgi alma
- ✓ Kardeşi uyandırma
- ✓ Teyzenin yanına gönderme
- ✓ Abi ile ellerini üst üste koyma
- ✓ Büyük kardeşin anneyi öpmesi
- ✓ Küçük kardeşin öpmesi
- ✓ El ele tutuşup birlikte öpmeleri
- ✓ Emoş'u kurtarma
- ✓ İstakozu uzaklaştırma
- ✓ Kardeşine arandığını haber verme
- ✓ Kardeşine arandığını haber verme

- ✓ Kuklaları kuzeyin odasından alma
- ✓ Kaybolan kuklayı bulma
- ✓ Bankta dinlenme
- ✓ Kardeşten özür dileme
- ✓ Annenin elini bırakır gibi yapma
- ✓ Suluktan su içme

Farklı dünya arkadaşlıkları

- ✓ Sürekli geyikten söz etme
- ✓ Kıyafetlere bakıp karşılaştırma
- ✓ Çiçekleri alma
- ✓ Big ben resmi yollama ve sohbet etme
- ✓ Pizzasını görmek için arama
- ✓ Ülke hakkında bilgi verme
- ✓ Minik eller kenetlenme
- ✓ Davullar vurma, halaylar çekme, şiirler ve şarkılar söyleme uçurtmalar uçurma

Tamir

- ✓ Bantla yapıştırma
- ✓ Ayının bacağını yerine dikme
- ✓ Tahtayı kesme
- ✓ Montaj
- ✓ Çivi

Merak

- ✓ Büyüklerin çocuklar uyuduktan sonra neler yaptığını öğrenme
- ✓ Sirk gösterisi seyrettiklerini düşünme
- ✓ Banyo küvetinde suyla oynadıklarını düşünme
- ✓ Balkonda yıldız izlediklerini düşünme
- ✓ Çarşafın altında oyun oynadıklarını düşünme
- ✓ Ciddinin ne demek olduğunu öğrenme
- ✓ Annenin neden şişmanladığı merak etme
- ✓ Kelebek küçükken ipekböceği midir?
- ✓ Ninenin doğum gününü merak etme
- ✓ Hangi ayda olduğunu öğrenme
- ✓ Neden sevdiğini öğrenme
- ✓ Odunların toplanış amacını öğrenme
- ✓ Doğaya olan yaklaşımı öğrenme
- ✓ Himmetin anlamını öğrenme
- ✓ Ben neden varımı merak etme
- ✓ Ben neden varım sorusunu yanıtlama
- ✓ Okula neden gitmek zorundayım
- ✓ Okula gelme nedeni

- ✓ El yıkama nedeni
- ✓ Mikropların neye benzediği
- ✓ Keçi, ördek nerden çıktı
- ✓ Yumurtadan çıkıp çıkmadığını öğrenme
- ✓ Dünyaya nasıl geldiği
- ✓ Kakaların nereye gittiğini merak etme
- ✓ Allah'ı görmek isteme
- ✓ Kimin geldiğini merak etme
- ✓ Varılacak yere ne kadar kaldığını merak
- ✓ Babanın yaptığını merak etme
- ✓ Kabanın içini merak etme
- ✓ Bebek olup olmayacağını sorma
- ✓ Ne istiyorsun sorusunu servis şoförüne sorma
- ✓ Ne istiyorsun sorusunu yanıtlama
- ✓ Beni neden seviyorsun sorusunu yanıtlama
- ✓ Yol boyu sorular sorma
- ✓ Zarfla mektubun ne olduğunu merak etme
- ✓ Merak ettiklerini sorma
- ✓ Anneye sorular sorma
- ✓ Hocalara sorular sorma
- ✓ Ağlamana nedeni
- ✓ Yakışıklı adam kim?
- ✓ Eksik olan bir şey var mı?
- ✓ Eldekini bulma
- ✓ Anneyi merak etme
- ✓ Daha fazla bilgi alma
- ✓ Bitin ne olduğunu öğrenme
- ✓ Arkeoloğun ne olduğunu öğrenme
- ✓ Arkeologların önceki insanların izlerini nasıl bulduğu
- ✓ Tablodaki hayvan tahmini
- ✓ Mimar Sinan güzel sanatlara ilkokuldan sonra gidilip gidilmemesi
- ✓ Ağlama nedenini öğrenme
- ✓ Kuzenin ziyarete katılıp katılmaması
- ✓ Tekerlekli sandalye
- ✓ Üzgün olmanın nedenini öğrenme
- ✓ Okunan şeyle ilgili bilgi
- ✓ Keyif kaçma nedeni
- ✓ Kelime-i şehadet
- ✓ Kelime-i şehadet anlamı
- ✓ İbadetlerin temeli
- ✓ Güzel davranışların ibadet sayılması
- ✓ Arkadaşın üzüntüsünü öğrenme

- ✓ Ölümünden sonrası
- ✓ Zekâtın kimlere verilebileceği
- ✓ Zekatla ilgili konuşma
- ✓ Kutsal kitaplarda emir ve hikmetlerin bildirilmesi
- ✓ Hangi kitapların hangi peygamberlere geldiği
- ✓ Kız kulesinin sırrı
- ✓ Moralin bozulma nedeni
- ✓ Kader hakkında bilgi
- ✓ Allah'ın kötülüğe niçin izin vermesi
- ✓ Allah'ı görmeden bilme
- ✓ Allah'ın yaptığı şeylere bakma
- ✓ Hadisin anlamını öğrenme
- ✓ Düşündüğünü öğrenme
- ✓ Ne hakkında konuşulduğunu öğrenme
- ✓ Ormanın insanlara yasak olma nedeni
- ✓ Oruç hakkında bilgi

Meslekler hakkında bilgi edinme

- ✓ Nakliyat firmasına ve arkadaşın yanına götürme
- ✓ Yükleme kapağı hakkında bilgi
- ✓ İnşaat alanı
- ✓ Beton pompası
- ✓ Akaryakıt istasyonuna gitme
- ✓ Nakliye firmasının tamirhanesi
- ✓ Fırına gitme
- ✓ Hamurun nasıl yapıldığını gösterme
- ✓ Yoğurma makinası gösterme
- ✓ Un boşaltma
- ✓ Ekmek yapmaya yardım etme
- ✓ Sandviç ekmeği şekillendirme
- ✓ Taner'in arkadaşına yardım etme
- ✓ Rokete atlayıp uzaya gitme
- ✓ Uzay mekiği nedir?
- ✓ İnsanların odanın tavanında uyuması
- ✓ Uzay mekiği ile ilgili daha fazla bilgi verme
- ✓ Yıldızlara bakma
- ✓ Postacıların erkenden ne yaptığını öğrenme
- ✓ Kutudaki levhadan mektubun ne zaman alınacağı
- ✓ Posta merkezine gitme
- ✓ Anneye gönderilen mektuplar için bekleme
- ✓ Otoyol şantiyesini ziyaret
- ✓ Kask takma

- ✓ Kâğıt rulosunu bulma
- ✓ İnşaat sürücüsünü arama
- ✓ Kepçe makinesine binme
- ✓ Kolu çekme
- ✓ Korna çalma nedeni
- ✓ Kaskı vermek istememe
- ✓ Otobüs şoföründen randevu
- ✓ Bileti verme
- ✓ Araba ve otobüslere karşı dikkatli olma
- ✓ Otobüs şoförünün sürprizi
- ✓ Çiftçinin samanlığı göstermesi
- ✓ Meslekler konusunda arkadaşların dikkatini çekme

Mesleğe karar verme

- ✓ Veteriner olamaya karar verme
- ✓ İnşaat mühendisi olma
- ✓ Mühendis olma
- ✓ Elektrik mühendisi olmaya karar verme
- ✓ Kimya mühendisi olmaya karar verme
- ✓ Gıda mühendisi olmaya karar verme
- ✓ Endüstri mühendisi olmaya karar verme
- ✓ Bilgisayar mühendisi olmaya karar verme
- ✓ Doktor olma
- ✓ Büyüyünce heykeltıraş olma
- ✓ Büyüyünce davulcu olmaya karar verme
- ✓ Büyünce yazar olma
- ✓ Arkeolog olmak
- ✓ Büyüyünce hangi meslek seçileceği
- ✓ Atatürk olmaya karar verme
- ✓ Büyüyünce ünlü bir şarkıcı olma
- ✓ Kaptan olma
- ✓ Pilot olma kararı

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..